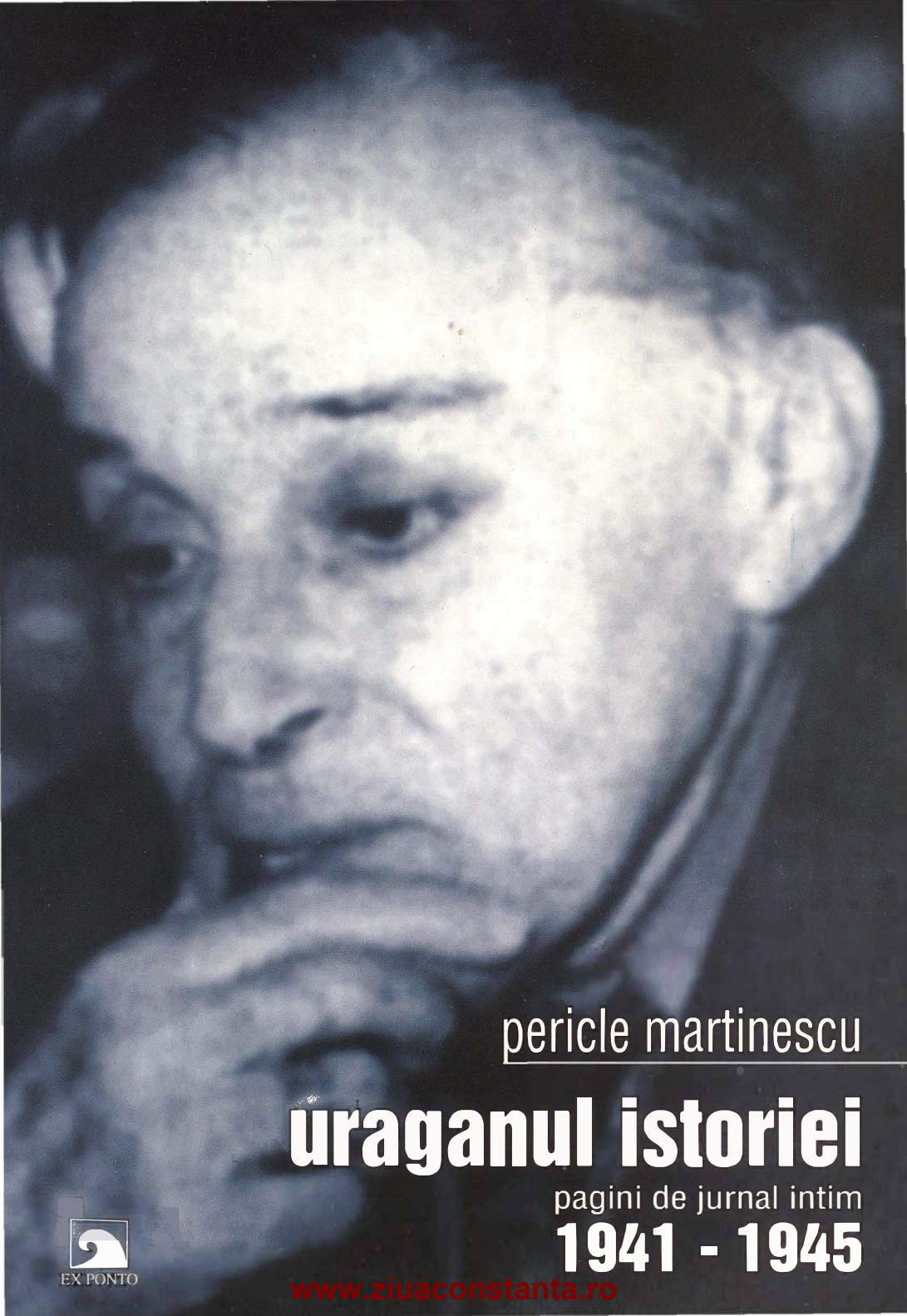

pericle martinescu

uraganul istoriei

pagini de jurnal intim

1941 - 1945

EX PONTO

www.ziuaconstanta.ro

Pericle Martinescu

URAGANUL ISTORIEI

Bombe și boemă

- Pagini de jurnal intim -

1941 - 1945

EDITURA

Constanta - 1990

Jurnalul intim al lui Pericle Martinescu urmează să apară integral
la Editura „Ex Ponto” și cuprinde următoarele volume,
acoperind perioada 1936-1985:

- I. *Confesiune patetică* (1936-1939) - *Vulcanul iubirii*
- II. *Uraganul istoriei* - *Anul 1940*
- III. *Uraganul istoriei* (1941-1945) – *Bombe și boemă*
- IV. *7 ani cât 70* (1948-1954) - *Flagelul politic*
- V. *Jurnal intermitent* (1964-1985)

Pericle Martinescu

URAGANUL ISTORIEI

Bombe și boemă

- Pagini de jurnal intim -
1941 - 1945

Ediție îngrijită de Ioan Popișteanu

EX PONTO

Constanța - 2007

www.ziuaconstanta.ro

Lector de carte: Ovidiu Dunăreanu
Culegere, tehnoredactare computerizată și corectură: Aura Dumitrache
Coperta: Leonard Vizireanu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MARTINESCU, PERICLE

Jurnal / Pericle Martinescu. - Constanța: Ex Ponto, 2004

5 vol.

ISBN: 978-644-391-4

Vol. 3: Uraganul istoriei. Bombe și boemă.

Pagini de jurnal intim. 1941 - 1945. - 2007 -

ISBN: 978-973-644-652-8

821.135.1-94

94(498)''1941-1945''

ISBN: 978-973-644-652-8

© Ex Ponto – 2007

www.ziuaconstanta.ro

ANUL 1941

1 ianuarie 1941

Cu sufletul mai deschis, mai calm, mai împăcat decât oricând, am intrat în noul an fără nici un fel de poveri și regrete. N-am petrecut un revelion nici tragic, nici vesel, ca alte ori, fiindcă am stat acasă și am scris. Trecerea din 1940 în 1941 am făcut-o pe aripile poeziei, ca să spun așa. Toată noaptea am scris versuri. Ion, ieri, la telefon, o dată cu schimbul de „felicități”, mi-a sugerat, ceea ce pentru mine era o obligație: să scriu o poezie pentru logodna lui, ca să i-o citească miresei. Am improvisat câteva strofe și, însoțite de un *Plugușor* compus tot acum, pe teme de actualitate, le-am pus într-un plic, și, astăzi în zori, l-am trimis să i le ducă acasă. (Din fericire, Traian a scăpat iar de concentrare, fiind din nou „păsuț”).

Ăsta a fost Revelionul meu pentru 1941. Poate cel mai frumos. Nu aveam chef de petrecut în oraș, nu simțeam lipsa nimănui, voiam să fiu, în noaptea asta singur, cu mine, și am fost. Cu mine și într-o măsură cu Ion, care face acum un pas important pentru el și duios pentru mine. Se însoară – ne despărțim.

E o coincidență care nu mă lasă indiferent. Anume, se împlinesc tocmai zece ani – decade 1931-1941 – de când am venit amândoi în București. Câte am trăit în acești zece ani! Astăzi pare un vis totul, dar totul a fost real. Nimic mai real, mai intens, mai pasionat, mai autentic, ca acești zece ani ai noștri. N-am rătăcit totdeauna cu pașii sau cu gândul pe aceleași cărări; inimile ne-au fost nedespărțite însă. Bucuriile lui au fost și ale mele, tristețile mele au fost și ale lui. Am împărțit amândoi aceeași bucată de pâine (de multe ori o singură felie de pâine!), am dormit în același pat, am degerat între aceiași pereți, am tânjit în zile pustii și am străbătut

noapți sublime, am cunoscut revolte, înflăcărări, înfrângeri și înălțări, ne-am călit inimile la flăcările vieții, care ne-au fript adesea cu dogoarea lor, dar nimic nu a reușit să ne despartă. Două inimi impetuoase, care s-au înțeles și s-au iubit.

Am retrăit azi noapte, în fugă, o parte din tinerețea noastră – și asta m-a făcut mai fericit decât cel mai zgomotos Revelion petrecut în cel mai elegant local din București.

Acum, la prânz, în ziua de Anul Nou, doamna Marinescu m-a invitat să iau masa cu dânsa. Cu mare plăcere, stimată și simpatcă Doamnă, cu mare plăcere! Vom ciocni un pahar de vin în cinstea Singurătăților noastre somptuoase și înalte ca niște singurătăți imperiale!

*

Lui Ion

*Să-ți cânt o odă n-aș putea
În farmecul acestei seri de vis.
Prea multe sunt de spus. În mintea mea
Se-nvolbură amintirile ca primăvara-ntr-un cais.*

*Trecutul lung azi mi se pare-o clipă.
Revăd atâtea zile triste, atâtea nopți sublime!
Ca doi nebuni superbi treceam prin viață-n pripă
Și devoram cu sete anii, când jos, când pe înălțime.*

*Iubeam ce alții n-au putut pricepe.
Himerele ne-au îndrăgit și riscul ne înfierbânta
N-am cunoscut odihna, căci totul reîncepe
În clipa când abia simțim că terminăm ceva.*

*Noi, haimanalele azurului senin,
Noi, părinții nopților cu bolți de basm,
Sorbeam plăcerea din cupe pline cu venin
Și libertatea ne-o găseam în ironie și sarcasm.*

*Pe drumul nostru presărat
Cu flori pe jos, pe sus albastru,
Treceam cu pieptu-ntăritat
De-al libertății scump dezastru...*

*Dar astăzi când acestea toate
În mintea mea încet revin,
Le retrăiesc și spun că nu se poate
Să mă despart de inima-ți de crin.*

*Tu însă apuci acum pe altă cale,
Te depărtezi, la braț cu o mireasă.
N-au mai rămas prea multe de-nvins în astă Vale.
Le voi învinge singur. Înălță-te cu-a ta Aleasă!*

3 ianuarie 1941

Primele zile ale lui 1941 au trecut sub auspicii sumbre. Să fie oare un preludiu la ceea ce are să urmeze? Mă tem că da. Mă tem că 1941 va fi un an și mai trist decât tragicul 1940. În orice caz, primăvara acestui an e așteptată cu neliniște și înfrigurare. Se înregistrează mișcări mari, semnificative, în strategie diplomatică și militară europeană. Filoff, primul ministru bulgar, s-a dus la Viena. În România a sosit un nou corp, masiv, de armată germană, și probabil că în curând va izbucni ceva în Balcani. De câțiva ani, cu regularitate, nemții au făcut câte o surpriză omenirii în fiecare primăvară sau la începutul fiecărui an. De la plebiscitul din Saar (1934), fiecare an, recte, fiecare primăvară, a însemnat un pas înainte pentru Germania. Ce va aduce 1941? Iată enigma. Acest an ar putea să le aducă un nou succes, după cum ar putea tot atât de bine să le aducă prăbușirea. Deocamdată, trenurile românești sunt afectate numai transporturilor de trupe germane. Aprovizionarea Capitalei se resimte din această cauză și peste întreaga țară domnește un frig năpraznic, și atmosferic și sufletesc.

Am fost trist zilele acestea, fiindcă n-am putut lucra nimic. Am încercat să scriu ceva, dar am renunțat repede. Pe lângă faptul că întreaga conștiință mi-e terorizată de zădărniciia vremurilor pe

care le trăiesc, cea mai mică impresie de nerealizare a unui lucru pe care vreau să-l fac, mă decide să distrug totul. Cum să lucrezi în astfel de condiții, atâta timp cât ești treaz, independent, uman și disponibil? Dacă aș fi legionar, aș lucra desigur cu râvnă, cu fanatism, ca toți ceilalți, dar atunci n-aș mai fi eu însumi. Trăiesc o dramă cumplită. La o vârstă când apele interioare trebuiau să se liniștească și să pornesc cu pași siguri pe drumul creației, au intervenit răsturnările și prăbușirile exterioare, istorice, care mi-au închis orizonturile. Dacă aș fi fost mai tânăr în împrejurările astea, m-aș fi integrat, iar dacă aș fi fost mai bătrân, m-aș fi resemnat. La anii mei, nu pot fi decât un dezaxat. Sufletul, conștiința, pregătirea, aspirațiile, convingerile mele mă țin suspendat între două lumi, sub acest imens semn de întrebare al timpului prezent, fiindcă toate simțămintele și credințele mele sunt sincere, autentice, și totodată inactuale, în orice caz în contratimp cu ritmul politicii de azi. Mi-e teamă să nu mă uzez prea mult în această măcinare inutilă, în așa fel încât atunci când lucrurile se vor restabili, eu să nu mai fiu decât o epavă.

Astă seară am fost, totuși, vizitat de un sentiment puternic: iubirea. De mult n-am mai simțit fiorul dragostei spălându-mi sufletul ca apa unui râu de munte ce curăță matca de impuritățile depuse acolo în timpul zilelor de secetă. E pericol să mă îndrăgostesc serios de T. În calea mea stă un singur obstacol: conștiința că-mi înșel un prieten. T. e soția unuia din prietenii mei, și, cum am un suflet păcătos, nu îndrăznesc să fac pasul spre frumos știind că încalc legile unei prietenii și domeniul unui bărbat care face atâtea sacrificii pentru femeia lui. E încă ceva ciudat, de neînțeles în toată această combinație triumfiulară. S-ar zice că el facilitează anume drumul aventurii mele și nu văd încă pentru ce ar face-o: dintr-o extraordinară generozitate (sufletul slav!), care chiar dacă există nu poate fi străină de o amară suferință, sau dintr-o mare decepție? Dacă pe el nu-l iubește soția lui, îi este indiferent pe cine iubește ea. Și decât să fie altul, mai bine să fiu eu acela. Cazul este de studiat neapărat, iar, în ce mă privește, aventura e pasionantă. Din seara asta simt că o iubesc cu adevărat pe T. Simt, fiindcă deși abia m-am despărțit de ea, aș vrea s-o revăd mâine să fim iarăși împreună.

O groaznică surpriză: sunt bolnav. Acum trei seri am întâlnit pe stradă o fetișcană cu ochii ca tăciunele și plină de vino încoace. Era frig, urât, eram plictisit, doream să fiu cu o femeie, și am intrat cu ea într-un hotel. Era de o dispoziție drăcească fata aceea, cu ochi seducători și pătimași. Știa oare că odată cu voluptatea ce mi-o producea avea să-mi transmită o „amintire” atât de dezagrabilă? Ca niciodată, nu mi-a trecut, o clipă măcar, prin gând că aș putea păți ceva. Avea sâni frumoși, un trup fermecător, se iubea cu foc, și-am petrecut un ceas în cea mai profundă inconștiență. Acuma, sunt bolnav. Bună inaugurare pentru 1941! Tocmai asta îmi mai lipsea! Dar să nu crâncnesc. Plăcerile mari se plătesc scump în lumea asta.

E sâmbătă seara. O așteptam pe L. Nu știu cum m-aș fi simțit dacă ar fi venit, dar o așteptam. Când ne-am văzut ultima oară, înainte de Crăciun, rămăsesem înțeleși să ne întâlnim imediat după ce mă voi întoarce eu din vacanță. Până azi n-a dat nici un semn de viață. Dacă nici mâine și nici poimâine nu apare, am înțeles. Am înțeles ceea ce voia să-mi spună ea ultima dată: ar fi bine să nu ne mai vedem un an de zile. Credeam că glumește. Acum încep să cred că vorbea serios. A prins de veste că eu m-am schimbat și n-o mai aștept ca altădată, tremurând din toată ființa, dispus s-o primesc oricând, cu inima înflăcărată. Caută să se asigure ea că este cea care pleacă, înainte de a vedea că nu mai este dorită. Aș vrea s-o revăd numai pentru a-i cere – a încerca să-i cer, căci sunt sigur că va refuza – să-mi restituie câteva din cele aproximativ două sute de scrisori pe care le are de la mine. Mă gândesc că poate îmi vor folosi cândva în literatură. Altfel nu mă mai interesează, inima mi-e rece față de ea. Probabil, fiindcă ea însăși s-a depărtat de mine, nu mai este cea de altădată. Am devenit indiferenți unul față de altul. Capitoul s-a încheiat. Iar dacă, din întâmplare, ar mai putea fi ceva între noi, acel ceva n-ar fi decât patima. O patimă peste o iubire moartă nu poate să dureze însă.

E o iarnă cumplită. Crivățul șuieră la fereastră, mizeriile se înmulțesc, sufletul mi se strânge, inima mi se răcește pe zi ce trece. O simt tot mai rece, tot mai grea, ca un bolovan de piatră în coșul pieptului. Inima mea vie, aprinsă, gata să zboare oricând în

slava cerului ca o pasăre amețită de frenezie, e acum o biată inimă omenească, la fel ca toate celelalte. De-aș putea-o smulge din piept, să-i sorb sângele, să mă îmbăt cu el și să văd viața în roz.

Mă gândesc, totuși, la T.

10 ianuarie

Pe lângă boala – nu chiar atât de gravă, după diagnosticul doctorului Trifu – contractată acum o săptămână, iată-mă și gripat. Stau în casă și mă lupt cu febra. Mă simt slab, epuizat, obosit, fără nici un elan. Zilele astea am fost în câteva familii, vizite protocolare de sărbători, dar fiindcă eram oprit de la băutură, n-am petrecut deloc. Asta mi-a dat o mină de oboseală, și poate tocmai lipsa alcoolului m-a făcut să cad victimă gripei. Mă apasă un sentiment penibil de singurătate și de înfrângere. Am crezut că în singurătatea mea plină de visuri sunt atotputernic și că voi învinge lumea; n-am învins nimic. Am crezut că idealismul meu are să fie mai tare decât materialismul oamenilor; a fost mai slab. Am crezut în mine însumi cu furie și pasiune; dar n-am fost decât un leneș și un visător. Zilele acestea am citit o carte care mi-a plăcut foarte mult: *Iubire* de Upton Sinclair. Ca și eroul acelei cărți, eu am sacrificat totul pentru literatură – dar eu n-am muncit cum a muncit el. În literatură trebuie să muncești din răspuțeri, dacă vrei să învingi. De câteva săptămâni, eu n-am mai scris nimic; cum să înving, deci? E adevărat că pentru a te consacra literaturii nu trebuie să mai faci altceva – ore de birou, fișe la Bibliotecă, nu trebuie să te lași strivit de nesiguranța vremurilor, nu trebuie să ai în față neantul. Aș putea scrie mult, în fiecare zi, trei-patru pagini, în fiecare săptămână câte un articol, în fiecare an câte o carte. Dar pentru asta am nevoie de liniște, de pace, de un anumit confort. Îmi lipsesc toate. Și pe urmă, mi se pare cea mai mare naivitate să te mai gândești astăzi la literatură...

*

Au sosit alte corpuri de armată germană în România. Se pregătesc să intre în Bulgaria. Nimeni nu știe care este situația

adevărată și ce va aduce primăvara. Se coace ceva. Un război ruso-german? O campanie germană în sud, spre Egipt? Italienii sunt înfrânți pe toată linia în Cirenaica. Bardia a căzut, cu treizeci de mii de soldați în frunte cu generalul Bergazoni, și acum englezii atacă Tobruk-ul, ultima fortăreață din Libia. Dacă lucrurile vor continua astfel, englezii vor cucerii întreaga Libie până la începutul primăverii. Vor trece apoi în Abisinia, ș.a.m.d. Germania a trimis trupe în Italia să „preia” flota italiană, dar asta nu va servi la nimic, deoarece flota italiană e aproape imobilizată de cea engleză. Pe de altă parte, Roosevelt se declară tot mai fățiș împotriva Axei, pledând pentru intrarea Americii în război. Presa germană și italiană îl atacă cu vehemență pe președinte, căci dacă Statele Unite intră în acțiune, soarta Axei e pecetluită.

12 ianuarie

Sărăcie lucie... De trei zile stau în casă, gripat, fără un leu. N-am avut bani nici de aspirină. Ștefan, amicul meu cel bun, n-a mai dat pe aici de câteva zile, și numai de la el mai trăgeam nădejde să capăt un ajutor. Noroc că astă seară a venit L. și mi-a adus două prăjituri, apoi l-a trimis pe Traian la farmacie să ia niște medicamente. Ce drăguță!...

Dar nici de Traian nu mă plâng. Are o inimă de aur. Astă seară îl căina pe Ștefan, că tremură de frig. Ștefan și-a instalat aparat de încălzit soba cu petrol (din lipsă de lemne). Aparatul funcționează bine, dar petrol se găsește greu. Traian a făcut un depozit aici, la subsol, pentru doamna M., pe care-l speculează pe cont propriu și din care-l alimentează și pe el. Astă seară l-am trimis să-i ceară două sute de lei, pentru mine, dar nu l-a găsit acasă și, la întoarcere, în loc să mă plângă pe mine – eu am, ce-i drept, lemne și nu sufăr de frig – îi plângea lui de milă: „Bietu’ avocat, n-are gaz și cine știe pe unde se cuibărește el până acum (10.30). Dacă îl găseam acasă, îi dădeam cinci chile de gaz. – Dar tu ai? – Ei, eu am vreo douăzeci și cinci de chile, jos, în depozit, pentru ai mei, și-i făceam și lui de acolo”. Lui Traian i se pare că nenorocirea cea mai mare pentru cineva, azi, e să nu aibă cu ce-și încălzi casa.

Aici, la noi, el e acum „omul zilei”; ține cheia de la pivnița cu lemne, acum o are și pe aceea de la „depozitul” cu petrol. Aprinde focurile în casă și le alimentează cu măsură, să nu se risipească nici un dram de combustibil. Feciorul ăsta din Bihor a devenit personajul principal din cartierul nostru. Cu șorțul lui nou și cu bereta pe-o ureche, dacă i s-ar spune să facă focurile în toate casele de pe stradă, le-ar face, numai să nu tremure lumea de frig și ar umbla de dimineață până seara cu cleștele în mână și cu o sticlă de gaz, îngrijind de toate sobele. Are o inimă largă, înțelegătoare, nu prea se pricepe să vorbească, nici nu-i place să vorbească mult, dar înțelege repede ce-i în sufletul omului și-i sare în ajutor. Altfel, e un băiat muncitor, cinstit și foarte devotat. Poți avea încredere de-săvârșită în el. D-na M. i-a lăsat toată casa pe mână, ca unui fecior de ispravă. De dimineață până seara robotește: dă zăpada în curte, mătură prin casă, face paturile, aprinde focurile, repară o țeavă în pivniță, se urcă pe acoperiș, e prezent peste tot, și răspunde totdeauna când îl chemi, deși se ocupă cu atâtea.

Aparatul de petrol el i l-a procurat lui Ștefan. Noul sistem de încălzire e simplu; se compune dintr-un arzător, tip „Primus”, mult mai simplificat însă, și un rezervor de petrol portabil, din care aparatul se alimentează automat printr-un tub metalic. Arzătorul se introduce în sobă, iar rezervorul se plasează alături, lângă gura sobei. La prima vedere, s-ar părea că, într-adevăr, sistemul e mai economic. În loc să arzi lemne de o mie de lei pe lună (dacă le găsești), arzi petrol de cinci-șase sute de lei. Aparatul e o invenție a lui Matei, care, împreună cu un laborant al său de la Politehnică, a construit aici, în tinda de la subsol, vreo douăzeci de bucăți, ce s-au vândut ca pâinea caldă. Ștefan a fost convins să cumpere și el unul. Traian a luat piesa, a dus-o acolo, a instalat-o la sobă, i-a făcut proba, și prima zi a mers admirabil. Se înțeleseseră ca omul care aduce petrol aici, cu garnița, să ducă și acolo, zilnic; au cumpărat două bidoane, pentru depozitare, le-au câptușit bine să nu curgă, în fine făcuseră toate pregătirile pentru „vreme rea”. Dar, odată cu vremea rea, tocmai când aparatele de încălzit au fost puse în funcțiune, olteanul care procura petrol a venit cu garnițele goale, spunând că nu se găsește gaz, că-l iau nemții, și că are să se scumpească. Panică. Aparatul costase două mii o sută lei, bidoanele vreo trei sute de lei. Acum, dacă petrolul se scumpește,

afacerea se ridică la mai mult decât costul lemnului, plus grija, plus tămbălăul: adu-mi gaz, de ce nu mi-ai adus gaz... Traian s-a dedicat serviciului de fochist la Ștefan mai mult din condescendență; fiindcă l-a îndemnat să cumpere aparat, se simte dator să i-l și îngrijească. Așa că are un foc în plus de făcut, în două case care nici nu sunt măcar pe aceeași stradă. Noroc însă că de la noi până la Ștefan nu sunt decât vreo sută de metri. Traian face naveta, nu e mare lucru pentru el, și-i bucură că poate fi de ajutor cuiva. Țigările să iasă. N-are nici o pretenție în plus.

13 ianuarie

Am dormit foarte prost. M-am sculat obosit, tușind, cu guturai, fără bani, cu o foame de lup. Afară, o zi splendidă, cu un soare binefăcător. Am ieșit, am fost la doctor, apoi la Biblioteca Academiei.

În cabinetul doctorului Trifu m-am întâlnit cu un pacient care mă cunoaștea. „Ce faceți d. Pericle?” După înfățișare mi se părea cunoscut, dar nu știam de unde să-l iau. „Vă știu de când stăteți în Calea Victoriei, sus. Erați prieten cu d-ra L.” – „A, da”, mi-am adus aminte de zilele acelea zbuciumate. O seară de iarnă, în odăița încălzită bine de la mansardă, mă dădeam de ceasul morții din pricina unei iubiri sublime și nemângâiate. În acea seară m-am pomenit cu omul ăsta – camelier la pensiunea „Mussolini”, unde locuia L. – aducându-mi înapoi un cadou pe care-l făcusem ei de 1 martie. Mi-l refuzase. Ce a însemnat pentru mine acel refuz, atunci!... Mai târziu, peste vreo două luni, tot el îmi adusese un braț de cărți pe care i le împrumutasem ei. Ce dureros fusese și atunci! Omul acesta mi se întipărise bine în memorie, ca o mască sau ca un mesager de vești rele pe care nu-l uiți niciodată. Nu-l mai văzusem de atunci – sunt cinci ani! – și iată că acum îmi apare în față, în cabinetul doctorului care ne trata pe amândoi de aceeași boală „rușinoasă”. Mi-am adus aminte totul. Mi-am adus aminte că tot aici, la dr. Trifu, mă tratam de lymphogranulomatoză în toamna când am cunoscut-o pe L. și când apariția ei a fost izbăvitoare pentru mine. Am avut un șoc de fericire ce mi-a zguduit ființa și

m-a însănătoșit în câteva zile, spre mirarea medicului, care, dacă i-aș fi povestit, n-ar fi crezut că s-a întâmplat o minune*. A urmat apoi ce-a urmat: iubire, durere, frumusețe, disperări, exaltări, toată gama sentimentelor omenești, pe care mi le-am amintit acum, la întâlnirea cu acest om, și care mi-au apărut într-o lumină stranie, roșie, medicinală, parcă însângerață.

Din cauza asta sunt foarte melancolic astăzi.

La prânz, la masă la Burcea, m-am întâlnit cu Ștefan. Mi-a spus că s-a întâlnit cu Ion și s-au înțeles să treacă pe la mine, să-mi dea niște bani, știindu-mă bolnav, fiindcă el, Ștefan, nu are, și s-a împrumutat de la Ion cu o mie de lei, pentru croitor etc. Ion, la telefon, mi-a spus că Ștefan i-a arătat scrisoarea pe care i-o trimisesem aseară prin Traian, și i-a cerut bani cu împrumut. A adăugat: „Am înțeles că a făcut asta așa, ca să-și creeze un alibi, fiindcă bani are, sunt sigur, dar n-a vrut să-ți dea. Probabil că ai prea multe datorii la el.”

Am, e adevărat, multe datorii la el, dar procedeul nu mi-a plăcut. Între prieteni n-ar trebui să existe asemenea tertipuri. Ion n-ar fi în stare de așa ceva. Ștefan are toanele lui. Vrea să-mi dea lecții, să mă învețe să fiu chivernisit. Exces de... bunăvoință. Nu-i nimic, o să-i treacă. N-o să stricăm noi acum o prietenie din cauza asta.

Astăzi, ieșind în oraș, am văzut în vitrinele librăriilor o noutate care m-a surprins: *Omul fără nume*, roman de Victor Eftimiu. Neașteptat acest curaj moral la V.E., pe care, de altfel, nu i-l contestasem niciodată. Dar acum credeam chiar că oamenii curajoși au renunțat să mai facă uz de această virtute, fiindcă a brava sau a tăcea, tot aia e. Se pare, totuși, că nu-i tot aia. V.E., cel înjurat, cel prigonit de legionari, are curajul să apară cu o carte pe piață, intrând singur în gura lupului. Ar fi însă două explicații care-i justifică gestul: că Eftimiu e „nebun” și nu-i pasă de nimic, sau că are la spate loja masonică, la adăpostul căreia își permite să sfideze niște adversari redutabili. În orice caz, ca scriitor, a prins un moment psihologic foarte favorabil, succesul la public fiindu-i asigurat sută la sută.

La Burcea, azi la prânz, erau la masă trei legionari: cizme, cămăși verzi, centiroane, zeghi de dimie. Vorbeau între ei, în timp ce

* Amănunte în „Jurnalul” din 1936

mâncau. După aerul pe care-l luau, ai fi zis că cine știe ce probleme grave, de care depinde soarta lumii, discutau. Dar ascultând ce spuneau, am constatat că debitau niște banalități de-ți făceau greață. Erau toți intelectuali, trecuți prin Universitate. „— Părerea mea, spune unuia, ar fi ca sportul să fie îndreptat în două direcții: atletismul și tirul. Să știe toată lumea să tragă, să aibă fiecare pușcă, sau revolver, de la 16 ani în sus. Numai așa ne-am putea apăra patria...” Părerea lui!

Altul spunea: „Eu cred că Axa a biruit prin...” (o serie de argumente de calfă de cizmar). Îmi venea să le trag o festă, să intru în vorbă cu ei și să-i contrazic; să vedem ce-ar fi ieșit. Cu guturaiul meu însă, mi-am văzut de treabă. Lasă-i să creadă că „Axa a biruit”.

14 ianuarie

O zi frumoasă, dar seara s-a lăsat o ceață groasă. S-o tai cu cuțitul. Parcă ar fi fost un bombardament cu gaze asfixiante. Dintr-o dată, străzile s-au întunecat, farurile mașinilor nu se mai vedeau, era aproape imposibil de respirat. Tot orașul e înecat în pâclă.

Se vorbește că generalul Antonescu ar fi plecat astăzi la Berlin. Pentru ce? Pentru câtă vreme? Mister. Neliniște. Prezența trupelor germane de la noi preocupă pe toată lumea. Rușii nu le dau voie să treacă în Bulgaria, sunt silite să se oprească în România. Sunt temeri că rușii vor Moldova și Dobrogea, drept preț pentru o libertate de acțiune a nemților în Bulgaria și în Balcani. Probabil că pentru asta s-a și dus Generalul la Berlin – dacă s-a dus.

Viața devine din zi în zi mai apăsătoare, mai nesigură. Fiecare se agită pe viață și pe moarte să-și asigure cele necesare pentru existența zilnică, peste tot se vorbește și mai insistent de iminența unui război aici, la noi.

Astăzi am cunoscut un personaj interesant, specific vremurilor pe care le trăim. Era, pe la ora 3, la Ion acasă. Mă dusesem să-l văd, fiindcă e răcit și el, și să vorbim despre lemnele ce le mai avem de adus de la depozit. Acolo a dat peste noi, Nicolau, fostul lui proprietar, împreună cu unul Zăgănescu. Tip de agent electoral și de rechin politicianist. Venise la Ion – ca șef de cabinet la Interne

– cu o cerere să i se permită să recomande spre vânzare unor Societăți o realizare a lui. Zicea că a inventat niște table pe care scrie „Adăpost” și „Spre Adăpost”, și care, ținute la lumina zilei, au proprietatea de a acumula lumina în așa măsură că pe urmă luminează de la sine în întuneric. Cu invenția lui se dusese la generalul Antonescu, la Ministerul Muncii și obținuse aprobări ca tăblițele să fie utilizate în toată țara. Dar aprobările au rămas pe hârtie, omul nu și-a plasat marfa conform planurilor ce și le făcuse. „Domnule, se lamenta el, sunt un om pierdut, fiindcă am băgat patru milioane în afacerea asta și nimeni nu mă ajută să-mi scot banii. Uite ce înseamnă să te sacrifici pentru patrie, să vrei binele țării! Sunt niște criminali, domnule, toți ăștia cu uzine, cu fabrici, cu imobile, care n-au adăposturi cumsecade. Eu le-am spus celor mari: Domnilor, într-un sfert de ceas de bombardament jumătate din populația Bucureștiului va fi moartă, fiindcă nu știe pe unde să se ducă la adăpost. Ce-i costă pe ei să cumpere niște table din astea cu „Adăpost” și „Spre Adăpost”? Nimica toată. Dar nu vor. Mă sabotează. Am fost la Bascoveanu, comandantul garnizoanei Bucureștiului, care mi-e prieten, și i-am spus: „Ajută-mă, mă Alecule, cât ești tu la putere, fă-mă om, că, de câștig, vă dau și vouă ceva. Da’ ce crezi c-a făcut ceva pentru mine, domnule?... Dacă s-ar instala în toată țara plăci din astea, mi-aș scoate banii și aș mai și câștiga ceva, domnule. Căci, vorba aia, dacă nu poți să faci acum ceva, cu ai noștri, că înainte făceau numai jidanii între ei. Chestia cu măștile de gaze! Ai văzut, domnule, ce parale au făcut, dacă o aveau pe Lupeasca sus? Eu, dacă nu am pe nimeni, nu pot să fac nimic. Legionar nu-s, că-s bătrân, nu m-am băgat, i-am lăsat pe alții mai tineri, iar nepotu-miu e ministru la Madrid. Dacă era el aici, îl mai trimiteam pe ici, pe colo, să alerge, însă e ministru la Madrid. Trebuie să alerg eu singur.” Etc., etc.

La plecare, îl aștepta taxiul la poartă. Șoferul adormise, cât timp stătuse el în casă, să ne expună cazul cu invenția lui pentru „apărarea națională”. Ne-a invitat pe toți în mașină, oferindu-se să ne ducă pe fiecare unde avem treabă. El trebuia să ajungă în piața Rosetti (eram în cartierul Floreasca). Întâi a ținut să-l ducă pe Ion până în Calea Griviței, colț cu Banu Manta, apoi, înapoi la Nicolau acasă, pe urmă, pe mine în Batiște. Se făcuse vreo patru sute de lei la aparatul de taxat. Și era absolut inutilă această risipă

de bani, fiindcă explicațiile lui ulterioare nu mai erau necesare, noi înțelegeam tot ce era de înțeles din marea sa „dragoste de țară”.

*

Azi noapte am avut un vis apocaliptic.

Era în preajma unei furtuni. Undeva, la orizont, se zăreau flăcări mari brăzdând cerul, niște limbi de foc ce se ridicau de la pământ. Însăpăimântat, am alergat la marginea orașului, să văd unde arde. Ardea țara, în depărtare. Acolo, la marginea orașului, o gară mare, cu trenuri și vagoane multe. Deodată, toate locomotivele explodează, magaziile sar în aer și din lăzile încărcate de pe peron, tâșneau dinamite. A apărut poliția legionară, în frunte cu Horia Sima, să facă ordine. Spuneau că „jidanii” au dat foc țării. Legionarii, înarmați până în dinți, legitimau oamenii și-i arestau pe evrei. Ce panică, ce învălmășeală de ghetto! Deodată, apar niște evrei, îngrămădiți pe o terasă. Bătrânii de o parte și copiii de alta. Copiii! Erau o mulțime, nevinovați, surâzători, neștiind ce se petrece acolo și ce-i așteaptă. Cine-i privea însă nu vedea în ei decât viitoare cadavre, căci toți erau sortiți împușcării. Cei bătrâni se arătau a fi foarte indignați de ceea ce se întâmplă în țară – „arderea țării” – dar se putea observa că indignarea lor nu era sinceră, și că ei mai curând se bucurau. Am avut, atunci, sentimentul că ei sunt răspunzători de flăcările pe care le văzusem urcându-se spre cer. Ca să nu asist la spectacolul măcelăririi lor, am căutat să mă depărtez – și m-am trezit zguduit de groază.

15 ianuarie

Sunt indignat, revoltat, scârbit de ceea ce văd în jurul meu, și mai ales de felul cum se comportă oamenii de azi, și în special aceia pe care-i consideram din „lumea” mea. Astăzi am ajuns să înțeleg că m-am înșelat amarnic. Ei nu prețuiesc ceea ce iubesc eu, ei nu înțeleg ceea ce le dau eu. Și nu pot face asta, fiindcă se deosebesc de mine. Eu sunt un zăpăcit, un visător, un naiv, un

idealist; ei sunt oameni realiști, care glumesc uneori, dar una e gluma și alta interesul. Ei glumesc așa cum glumesc toți muritorii de rând, cum grohăie toți porcii sătui. Pentru mine gluma, ironia, râsul înseamnă momente de libertate, de comuniune cu alte spirite, o evadare din mine însumi și înfrățire cu alții. Pentru asta, când acord prietenia cuiva, o acord total, fără rezerve, fără să cer nimic în schimb. Ei însă nu-ți pot da nici măcar o frântură de prietenie dacă nu au de pe urma ei un ce profit.

Azi am primit, în sfârșit, o carte poștală de la Anton, din Atena. Rândurile lui m-au liniștit. Un prieten mai am, totuși, și acesta cred că este cel adevărat, fiindcă sufletul lui, gândurile, nostalgiile, aspirațiile, durerile și bucuriile lui sunt la fel ca ale mele. E ceva care ne înfrățește, cu toate că el e grec și eu sunt român. Dar ce importanță are asta? Peste veacuri, peste zădărnicii, peste orbirea omenescă, sufletele noastre vor pluti mereu ca doi porumbei calmi, porniți într-un zbor de plăcere pe deasupra zbuciumului lumii.

Recitesc *Un om sfârșit* de Papini. Simt atâta gol, atâta oboseală, atâta deznădejde în mine, că am luat această carte s-o recitesc, ca un antidot, cu speranța că mă va remonta. Și, într-adevăr, constatând că nu numai eu trec prin momente de mare depresiune morală și sufletească, prind curaj, recapăt încredere în forțele mele, care nu m-au părăsit totuși. Mai curând, eu le-am părăsit pe ele, în timpul cât n-am mai scris nimic. Ori, scrisul e vocația și viața mea. Când scriu, sunt atotputernic, liber, vesel, sănătos. Când nu scriu, sunt slab, timorat, trist, bolnav. Când scriu sunt Pericle Martinescu, cel adevărat. Când nu scriu sunt un Marin Trică oarecare, neluat în seamă de nimeni. Regret că un nume atât de sonor e purtat de un om atât de minor, dar n-am ce face. Datoria mea e să fiu la înălțimea numelui meu. O sarcină nu tocmai ușoară. Am însă încredere în steaua mea, Steaua Singurătății.

În ziua de 5 ianuarie crt. a murit, la Paris, Henri Bergson, în vârstă de 82 de ani. Vestea am aflat-o abia acum, dintr-o gazetă franceză care a mai apucat să ajungă la București. Știrea era laconică și menționa: „Ceremonia înmormântării se va face în cea mai strictă intimitate”. La noi nu s-a publicat nici măcar un rând despre moartea marelui filosof.

La o săptămână după el a murit James Joyce (59 de ani).

Doi mari cavaleri ai Spiritului dispar într-un moment când Spiritul e

la pământ. Moartea lor e naturală. Dar au măcar această ultimă satisfacție de a lăsa să se creadă că *au refuzat* să trăiască în beznă.

În ziarul *Axa* de aseară, Arșavir Acterian semnează un articol despre Eminescu, la 91 de ani. Vorbește despre suferințele din trecut ale poporului român, înșiră numele lui Eminescu, Bălcescu, Vasile Pârvan, Nae Ionescu, Victor Puiu Gărcineanu și alți „comandanți” în frunte cu Căpitanul...

Ce lipsă de bun simț! Aș spune, ce tupeu! Cum să se împace aceste nume cu *Arșavir*?!... Barem de-ar fi semnat cu unul din multele lui pseudonime, ca să sune cât de cât mai românește.

16 ianuarie 1941

Pentru ce nu pot fi legionar

De câțva timp, mi se întâmplă foarte des să mă întâlnesc cu prieteni, amici sau cunoscuți care mă întreabă: „Ei, ce faci? Când te înscrii în Legiune?” Ei socotesc că-mi pot pune aceste întrebări, fiindcă le dau bună ziua pe stradă, le întind mâna, le vorbesc ca atunci când nu ne despărțeau barierele politice și, deci, nu întorc capul când îi văd. Aseară am fost la Mihail Șerban acasă, în vizită. El mi-a relatat: „M-am întâlnit zilele astea cu Wolf și mi-a spus: Un om care cred că s-a aranjat bine acum, e Pericle Martinescu”. Wolf e fostul secretar al editurii „Adevărul”, unde mi s-a tipărit primul roman. Eram în termeni foarte buni cu el, prieteni chiar, dar, încă de pe atunci, pentru faptul că scriam la *Vremea*, eram suspectat că simpatizez cu cei de dreapta, că mă scald în apele legionarilor. La *Vremea*, dimpotrivă, cu toate că revista nu era atunci legionară, ci pur liberală, fiindcă îmi tipărisem cartea la „Adevărul” eram socotit de stânga, procomunist. Situația a rămas aceeași astăzi. Ce ușor se înșeală oamenii și ce greu discern ei adevărul!

În realitate sunt unul care, prin activitatea mea publicistică, am creat, fără să vreau, impresia că aș bate în struna lor, atât pentru cei de stânga, cât și pentru cei de dreapta. E adevărat, n-am colaborat la reviste de stânga, fiindcă acolo nu aveam libertatea să scriu orice gândeam și despre orice subiect, dar la *Vremea* am

publicat unele articole pentru care cei de dreapta cam strâmbau din nas, iar celor de stânga le mergeau la inimă. Îmi dădeam seama că uneori întrețineam „spiritul” legionar, deși alteori polemizam cu ei chiar în aceeași pagină, dar totdeauna am fost în sinea mea opus legionarilor. Totuși, trebuie să mărturisesc că, în unele privințe simțeam ca ei. *Ca ei*, în momentele lor de adevărat patriotism – nu de huliganism. Am vrut totdeauna o desmorțire a neamului românesc, o trezire, o zguduire violentă a lui, eram conștient de păcatele noastre ereditare, de păcatele oamenilor noștri politici, și am suferit, am sperat, am disperat pentru neamul meu – însă legionar nu m-am considerat, ba mai curând un anti legionar fervent. Articolele mele din *Vremea* sunau în contra timp cu spiritul fanatizant al Legiunii și ele îi plăceau lui Titi Donescu, fiindcă era de aceeași părere cu mine, deși în redacție se infiltraseră în anii din urmă mulți legionari, mai vechi sau mai noi, care se arătau exclusiviști, fanatici, cu vederi înguste, unilaterale.

La o privire superficială, s-ar putea crede că am flirtat cu Legiunea. Nu. Am fost și am ținut mereu să rămân eu însumi. Am fost chemat de câteva ori să mă înscriu în vreun cuib. Nu m-am dus nici măcar să văd ce și cum e pe-acolo. Am simțit totdeauna că vederile mele, credințele mele, simțămintele mele sunt profund românești, și nu m-am temut nici o clipă că aș fi în eroare, cultivându-le. Adeseori m-am simțit disperant de singur și dezorientat, dar nici atunci nu mi-a trecut prin cap să mă duc la ei, ca să-mi găsesc o busolă, cum făceau alții.

Pentru ce nu m-am înscris în Legiune?

1. *Din motive de orgoliu.* Am observat că mai toți cei din generația mea care se înscriau în Legiune (vorbesc de intelectuali), nu se duceau, ci se *refugiau* acolo. Oameni slabi, dezorientați, speriați, care, nemaiputând suporta singurătatea lor morală, s-au aruncat în „mlaștina deznădejdi”, spre a-și ucide spleenul într-o activitate fanatică, brutală și abrutizantă. Unii dintre ei ratați, alții disperați, alții declasați (ca să nu mai vorbesc de cei *interesați*), s-au înrolat în Legiune ca într-un purgatoriu. Din nefericire însă, acest purgatoriu în loc să-i înalțe spre Paradis, i-a coborât spre Infern și ei n-au băgat de seamă asta. Acaparați de mișcare, ei au renunțat rând pe rând la individualitatea lor, la demnitatea lor, la cultura și la năzuințele lor intime, devenind niște instrumente partizane. N-am putut să fac așa

ceva. Ar fi însemnat să mă degradez, căci în ochii mei, convertirea la Legiune e o autodegradare. Sunt un om cu un spirit, cu o inimă, cu o luciditate, cu o dragoste de țară incontestabile. Nu pot renunța la ele, nu le pot trăda, ca să devin un robot politic. Fiindcă asta îți cere Legiunea. Mi se părea prea facil a deveni și a fi legionar. Prea facil și prea inoperant pentru un spirit orgolios ca al meu. De aceea nu m-am dus.

2. *Din anumite rezerve.* Am constatat că, pe lângă cei slabi și dezorientați, cei care îngroașă rândurile Legiunii sunt oameni de origini etnice dubioase. Greci românizați, armeni, polonezi, ruși, ca să nu mai vorbesc de macedoneni, cei mai violenți și mai fanatici partizani. Aceștia acceptă orice principii, adoptă orice acțiuni, fără să le pese de consecințele ce decurg pentru țară. Ca bun român, n-am admis nici acțiunile, nici metodele, nici țelurile Legiunii. În plus de asta, Legiunea a făcut caz în toate campaniile electorale de cele mai demagogice, mai anarhizante și mai periculoase mijloace. Nu s-au sfiit să ia crucea drept simbol al luptei lor și numele lui Christos ca port-drapel. Cine vedea sau bănuia consecințele dezastruoase spre care duceau aceste metode, se înpăimânta. Eu m-am înpăimântat adeseori la gândul că Legiunea mai mult deservește decât servește neamul românesc. Ea a adus dezbinarea sufletelor în România. Tot ce e mai rău, mai anarhic, mai sedicios în țara asta, și-a găsit un rost în Legiune. Și aproape în toate cazurile sunt „români” de origină foarte dubioasă.

3. *Din motive de ordin politic.* În principiu, mi-au plăcut ideile Gărzii de Fier în politica internă, dar n-am înțeles ca ele să fie realizate așa cum vor ei. Ar trebui să fii orb ca să nu vezi că una sunt ideile lor, și alta metodele de a le aplica. Pentru Legiune deviza: scopul scuză mijloacele, a fost sacrosanctă. Este și în prezent. N-am admis ideile Gărzii în politica externă. De mult mi-am dat seama că această mișcare joacă rolul de coloană a cincea germană, și așa a fost. Astăzi însă cred că și germanii s-au convins de neseriozitatea acestei grupări politice și, după ce și-au atins scopul, caută, probabil, să se dezbrace de ea. Legionarii au fost acuzați de „trădători de țară”. Formula părea exagerată, dar pentru cine analiza mai adânc lucrurile, nu era deloc exagerată. „Trădători de țară”, fără intenție și fără să-și dea seama – din naivitate și din prostie, din fanatism și din răutate. În politica externă, Legiunea s-a dovedit

nu numai incapabilă, dar oarbă. O țară nu se rupe de tradiția ei, de alianțele ei vechi, de afinitățile ei spirituale, în patruzeci și opt de ore, pentru a fi aliniată altei politici, altor alianțe, altor direcții. Iată imensa greșeală a lui Codreanu, dovada cea mai concludentă a lipsei lui de tact, de experiență și de viziune politică. Tragic e faptul că era serios când spunea că politica externă a României va fi întoarsă cu o sută optzeci de grade în douăzeci și patru de ore de la venirea lor la putere și că toți adepții lui își însușiseră aceasta. Erau niște neghiobi. De altfel, pe ei nu-i interesa soarta țării, îi interesa soarta Mișcării Legionare. Între aceasta și țară a fost totdeauna un hiatus; este și astăzi – poate chiar mai accentuat ca oricând.

19 ianuarie

Astăzi sunt întruniri legionare în toată țara. În fiecare capitală de județ – câte au mai rămas – vorbește câte un „fruntaș” despre „Războiul Italiei și Germaniei pentru instaurarea unei noi ordini în Europa”. Aceeași temă peste tot. Să explice poporului de ce e război, ce vor puterile Axei, care va fi viitorul Europei.

Ce măgărie! În loc să atenueze dragostea lor pentru Axă care a început să pârâie, în loc să se gândească la succesele militare ale Angliei, care pare a avea mai mulți sorți de izbândă, tembelii ăștia împing toată țara, tot poporul în prăpastia Germaniei. Zilele acestea am auzit că ungurii au constituit un guvern la Londra, în afară de guvernul de la Budapesta. Oameni cu cap! Ai noștri, niște exaltați care cred că tot ce zboară se mănâncă și că tot ce colcăie în capul lor plin de fumuri se realizează. Legionarii duc țara la pieire. Dacă Dumnezeu nu ne va ocroti cu marea lui milă și va lăsa totul în grija lor, suntem pierduți.

Viața devine tot mai sufocantă. Se scumpește totul, se împruținează alimentele, se înrăiește lumea văzând cu ochii. Anul ăsta va fi decisiv, dacă îl vom putea suporta până la capăt. Legionarii o duc bine însă. Au intrat în posturi, sunt siguri de victoria Axei – deci și a lor – așa că pentru ei lumea stă pe roze.

Pentru ceilalți, nemulțumirile și suferințele cresc mereu. Pe unde mă duc, nu întâlnesc, nu văd și nu aud decât oameni care se plâng de regim, critică metodele, detestă procedeele. Pe bună

dreptate. Țara Românească e condusă astăzi de o bandă de șnapani. (Exceptând pe General).

20 ianuarie

Surpriza zilei: Decret Lege pentru desființarea comisarilor de românizare. A apărut ca o bombă și a produs, pe de o parte, indignare (pentru cei în cauză), pe de altă parte bucurie, pentru cei revoltați pe situație și regim. Într-adevăr, problema cu comisarii de românizare – titlu înființat printr-un decret-lege din 6 septembrie 1940, deci prima lege a noului regim, ajunsese de basm. Orice tânăr neisprăvit, putea să devină comisar de românizare, adică ceva egal cu nimic, care-i aducea însă între douăzeci și cincizeci de mii de lei lunar. Fantastic. Se numiseră astfel de comisari și acolo unde era cazul și acolo unde nu era, adică la toate instituțiile și societățile economice și comerciale din țară, indiferent dacă erau sau nu erau conduse de străini. Era un fel de recompensă pentru „idealiștii” din Legiune, sub motivul că suferiseră prigoana, stătuseră în închisori etc. Generalul Antonescu, împreună cu Mircea Cancicov, ministrul de Finanțe, le-au luat acum, dintr-o dată, osul de la gură.

S-a și organizat o manifestație legionară, bineînțeles, deghi-zată ca protest împotriva acestei măsuri. Am văzut astă seară o coloană imensă de legionari (îi bănuiam legionari după cântece doar, căci nu erau în cămăși verzi!) străbătând bulevardul Brătianu. La început, nu știam ce e cu ei, de unde vin, unde se duc. Era o adunătură de tot felul de indivizi, iar în ce privește ordinea, era lamentabilă. Nu le-am dat importanță. Am fost la teatru – *Suflet candriu de papugi*, ce simpatică piesă! – și când am ieșit, în noaptea asta frumoasă ca de primăvară, am văzut pe stradă câțiva oameni citind niște manifeste. M-am apropiat de unul și mi-am aruncat ochii. Am zărit: „Români!”... „Vrem guvern legionar...”, „Viorel Trifa, președintele UNSCR”. Am înțeles. Protest în numele studențimii. Cred că asta era: un protest, căci n-am citit manifestul, dar, sigur, asta era.

„Idealiștii” se răzvrătesc că li s-a luat ciolanul pe care abia pusese mână. Bieții băieți! Li s-a dat o lovitură mortală. Căci,

douăzeci sau treizeci ba chiar și cincizeci de mii de lei pe lună, nu era puțin, după cum nu era nici singura răsplată pentru „lupta” lor naționalistă. Ce nenorociți trebuie să se simtă. Dar mai ales câtă ură vor fi simțind împotriva celor din fruntea guvernului, cu câtă sete i-ar extermina ca să rămână ei. Ce naivi, ce inconștienți sunt. Nu-și dau seama că duc țara la pieire. Ei fac aici oficiu de coloana a cincea pentru germani și – vai! – pentru italieni. Ieri, duminică, 19 ianuarie, s-au ținut întruniri și discursuri în toată țara pentru lămurirea opiniei publice despre țelurile Axei. Germanii și italienii trebuie să jubileze, desigur. O, dar nu râdeți, „prieteni” și „aliați!” Nu râdeți, fiindcă nu asta este România toată. În afară de România legionară, mai ales o Românie – adevărata Românie – care, deocamdată tace, dar se va trezi într-o zi. Legionarii sunt doar niște copii îmbătați de succes, care profită de faptul că e război și lumea nu mai are chef de ordine, iar ei cred în mod serios că sunt la putere.

Astăzi, pe la 2 p.m., neputându-mă odihni din pricina unei insomnii, am ieșit pe stradă să mă plimb până la 3, când trebuie să mă duc la Bibliotecă. Era foarte frumos. La un moment dat, zăresc pe zăpadă, un pachet, bine înfășurat în hârtie de la curățătoria chimică. L-am luat și, fără să pot bănuie ce este înăuntru, fără să-l desfac, m-am dus cu el la Bibliotecă. Acolo l-am desfăcut. Erau cinci cravate de mătase, englezești, în perfectă stare, proaspăt curățate. Ce cadou al cerului. Mă gândesc să nu fie al lui Ștefan. Numai el are cravate așa de bune, primite de la băieții Ghica sau cumpărate din străinătate. Ar fi extraordinar să le fi pierdut el și să le găsesc eu!

21 ianuarie

M-am înșelat aseară. Manifestația de pe bulevardul Brătianu și manifestele lui Trifa n-au fost – cel puțin direct n-au fost – făcute contra legii de desființare a comisarilor de românizare. Ele aveau alt mobil. Acum două seri a fost asasinat în plină stradă, pe bulevard, în apropiere de „Ambasador”, un maior german (după P.C. Deleanu în „Axa”) – se numește Dorner, iar „criminalul” e un „grec britanic” (sic, P.C. Deleanu în „Axa”) și se numește Sarandos Dimitrie. Pentru asta dl. Viorel Trifa a scos studenții și muncitorii

în stradă, veștejind actul de ucidere a unui ofițer german, ba chiar făcând o mică demonstrație împotriva guvernului, luând ca pretext această întâmplare. Domnii care i-au asasinat pe Iorga și Madgearu, care au măcelărit la Jilava zeci de români, s-au indignat acum pe guvernul generalului Antonescu, fiindcă un „grec britanic” a ucis un ofițer german. De fapt, manifestația a fost făcută cu alt scop, cerând înlăturarea lui Rioșianu, a lui Eugen Cristescu și alți indezirabili (printre care și Mihai Antonescu). Aseară a apărut un manifest al lui Trifa, astă seară, pe aceeași temă, a apărut altul, al lui Dimitrie Grozdea, șeful muncitorilor legionari.

Generalul Petrovicescu* a fost înlăturat de la Interne și înlocuit cu generalul Dumitru Popescu. În noaptea asta e vorba să se constituie un guvern de militari. Astăzi au fost ciocniri între legionari și armată la Prefectura Poliției, la Siguranță, în Piața Victoriei. Au căzut vreo zece legionari. Prefectura poliției a fost ocupată de legionari și asediată de armată.

Revoluția a început.

Astă seară, pe la ora 8, am văzut pe Calea Victoriei câteva companii de soldați, care treceau cu fanfară și drapel spre sediul garnizoanei orașului București din Calea Griviței. Toată strada era plină de lume înșirată pe trotuare, care-i ovaționa pe soldați. Pe trotuare, pe la colțurile străzilor, la ferestre și la balcoane, bărbați, femei, copii strigau: „Trăiască armata română!” Fanfara intona „Deșteaptă-te române”, iar mulțimea care însoțea grupul de soldați cânta din gură marșul național care trezea un ecou adânc în inimile celor din jur. Ce deosebire între cântecele legionarilor și marșurile acestea naționale, cu adevărat patriotice: „Deșteaptă-te române”, „Pe-al nostru steag”. Dacă aș fi în locul generalului Antonescu, aș pune toate fanfarele militare să cânte în toate orașele țării numai imnurile acestea două, și în douăzeci și patru de ore s-ar termina cu Legiunea. Aceste două imnuri intonate de muzica militară, nu se poate să nu cucerească pe toți cei ce simt românește. Chiar legionarii, ascultându-le, și-ar da seama ce mare ideal propagă ele și ar vedea cât de meschine sunt cântecele lor „codreniste” și la propriu și la figurat.

*Ministrul de Interne legionar

De la ora 10 în sus, nimeni nu are voie să circule pe stradă. Toate localurile și teatrele se închid la 9.30, ca la Paris.

Astăzi a fost o zi agitată, mirosind a revoluție. Mâine vom avea, desigur, alte surprize. Cu adevărat, parcă a înnebunit lumea. Toți fug de bine, toți vor rău, mai rău, tot mai rău.

În seara asta am simțit ceva straniu: influența nefastă pe care o au în țara noastră străinii deveniți legionari. Repet ceea ce am mai spus și altă dată: la strâmtoare, aceștia vor da bir cu fugiții și-i vor lăsa pe români să se descurce cum pot. Ei nu sunt legați de pământul, de tradițiile, de sufletul acestei țări și puțin le pasă ce se va întâmpla. Ei nu simt românește, cu toate că sunt legionari înfocați. Niște excroci rafinați!

22 ianuarie, ora 9 dimineața

Se aud pâraiture de mitralieră în oraș. Azi, în zori, pe la ora 6, m-am trezit din somn în țacănitul lor îndepărtat. Azi noapte, pe la 11, pe când stăteam în pat și citeam, au ajuns până la mine ecourile cântecelor legionare, din bulevardul Carol. Doamne, ce se petrece în București?

E o zi de basm, de adevărată primăvară. Focurile de armă s-ar zice că sunt niște salve la o petrecere dionisiacă în cinstea primăverii. Așa s-ar zice. În realitate, ele au altă cauză și altă destinație. Sunt nerăbdător să ies, să mă arunc în ziua asta minunată de primăvară, cu cerul senin și soarele desmierdător – și să văd ce este în oraș. Las baltă totul și plec.

Aceeași zi, ora 12 noaptea

Se aud încontinuu rafale de mitralieră. De azi dimineață au păcănit fără întrerupere. În centrul orașului, Prefectura de Ilfov (instalată la hotel „Esplanada”) și Prefectura Poliției, au fost îmbâcsite de legionari și au constituit cartierul general al manifestațiilor. Circulația a fost întreruptă. Vagoanele de tramvai și autobuzele au fost înșirate pe linii de-a lungul celor două bulevarde, de la statuia Brătianu spre piața Romană, și în jos până la Cișmigiu.

Baricade. În cursul zilei însă nu s-au produs ciocniri în această regiune, ci doar manifestații. Alături de Prefectura de Ilfov* se află sediul redacției ziarului Axa. Din aceste două puncte au fost lansate manifestele, aici s-au ținut discursurile, aici s-au proferat cele mai grave injurii la adresa guvernului etc. Până când s-a înserat, aici, pe porțiunea dintre strada Academiei și Calea Victoriei, în fața Cărții Românești, s-a strâns o omenire întreagă, compusă din curioși, dar condusă de agenții legionari, care se mișca într-o parte și în alta, ca o vietate diluviană, urla, striga, cânta, cerea „capul lui Rioșianu” și „guvern Horia Sima”. Rioșianu și Sima au fost eroii zilei, fiindcă numai numele lor erau pronunțate, ca anti-teze, de mii de glasuri. Odată cu lăsarea serii au început să se formeze grupuri, grupuri, în mod spontan, și să pornească pe Calea Victoriei, în sus, spre Președinția Consiliului de Miniștri. La Biserica Albă un pichet de soldați, cu mitralierele așezate în poziție de tragere, a oprit înaintarea manifestanților. La primele amenințări ale militarilor: „Înapoi, că tragem!” toți au rupt-o la goană, pe unde puteau, îndărăt, pe străzile laterale, prin ganguri. S-a produs o învâlmășeală nemaipomenită. Cei din spate voiau să meargă înainte, căci nu vedeau soldații înarmați, cei din față voiau să-și găsească loc să fugă. Pe jos, poșete, pălării, mănuși călcate în picioare, câte unul care se împiedica și cădea, alții care se prăvăleau peste el etc. Soldații n-au tras, bineînțeles, ci numai i-au speriat. Dar ce sperietură! Eram în mulțimea aceea, luat de val, cu Emil Cioran; ne întâlnisem în dreptul vitrinei de la Cartea Românească și am stat acolo să privim spectacolul, rezemați de vitrină, până când puhoiul a pornit spre piața Victoriei; în învâlmășeala de la Biserica Albă ne-am pierdut unul de altul și nu ne-am mai regăsit. În față la „Mica” un țăpârlan făcea tărahoi cu o cratiță în mână, aruncată pe o fereastră de sus. Toată Calea Victoriei, de la Cercul Militar până acolo era tixită de „eroi”, care strigau, amenințau, făceau semne cu brațele, dar nu știau pe unde să fugă mai repede. „Revoluția” era făcută de curioși, nu de revoluționari. Copii de la 7 ani în sus, până la babe rătăcite pe stradă, oameni fără căpătâi și funcționari dezertați de la birouri, veniseră să vadă ce se petrece în oraș.

*Hotelul „Esplanada” se găsea pe str. Academiei colț cu Bd. Carol (vis-a-vis de Universitate)

Legionarii credeau că sunt de-ai lor și se bizuiau pe ei. Manifestele și edițiile speciale, ale unor gazete întocmite la repezeală, apăreau din cinci în cinci minute, difuzate chiar de cei care le scriau. (Am văzut câțiva confrăți de-ai noștri, cu brațele pline de foi, alergând prin mulțime și strigând ultima „știre importantă”). Tot orașul vuia de cântece legionare. Pe la 10 seara, au încetat cântecele și au început mitralierele. Adevărata revoluție. Păcat însă că era făcută de copii, de babe și de curioși, de haimanale. În Văcărești au fost devastate și incendiate magazinele. Am văzut camioane pline cu mărfuri care erau descărcate la sediul *Axei* și în alte părți. Un film de la cinematograful „Edison”^{*} a fost scos din cabina de proiecție și ars în piață fiindcă era cu Harry Baur.

În strada Roma, sediul legionar a fost bombardat cu tunurile și distrus. Cazarma gardienilor publici, care fusese ocupată de legionari, a fost de asemenea asediată de armată.

Marii vinovați sunt cei ce lansează manifeste și redactează articolele din edițiile speciale, care induc lumea în eroare și întărită spiritele. Niște iresponsabili. Horia Stamatu semna un articol împotriva armatei, de-o violență nemaipomenită. În ediția specială a *Bunei Vestiri* a apărut un articol, pe o pagină întreagă, în josul căruia se citea, cu litere mari: Horia Sima. Nu era semnătura lui Horia Sima, ci articolul se încheia cu: „Trăiască comandantul Gărzii de Fier Horia Sima”, dar cules și pus în pagină în așa fel încât la prima vedere ai fi crezut că Horia Sima semnează. În general, o derută totală, o confuzie, o agitație disperată a unor oameni ce simt că le fuge pământul de sub picioare.

23 ianuarie, ora 6 dimineața

Toată noaptea au continuat împușcăturile. Acum, dimineața, au încetat rafalele de mitralieră, dar se aud bubuituri de tun. Rare, puternice, cu zgomot prelungit, greu, înfundat, semn că nu sunt focuri oarbe, ci ghiulele de adevărat.

^{*} Cinematograf pe Calea Văcărești (n.a.)

N-am dormit aproape deloc în noaptea asta – dar cui îi mai arde de somn? E încă întuneric afară, șarpele curiozității nu-mi dă pace, mă duc să văd ce este în oraș.

24 ianuarie 1941, seara. Rebeliunea, pas cu pas

Astăzi – Ziua Unirii, sărbătoare națională – a fost printr-o formidabilă coincidență, sărbătorită cu bucurie de toată suflarea Bucureștiului. „Revoluția”, care a fost de fapt o rebeliune, s-a sfârșit cu victoria Generalului, ale cărui comunicate, tipărite și difuzate la radio, împânzesc acum orașul, odată cu soarele frumos, luminos ce a apărut iarăși pe cer, ca pentru a slăvi această victorie și a svânta sângele de pe străzile principale ale Capitalei. Două zile, orașul nostru – care mi-a devenit acum și mai drag – a trecut printr-o baie de sânge și foc, cum probabil niciodată n-a mai trecut el în zbuciumata lui istorie. Fiindcă, din curiozitatea de a vedea și a înregistra pe viu, cu ochii mei, desfășurarea evenimentelor, am fost martor la multe scene zguduitoare, voi relata aici, în fugă, câte ceva din cele ce mi-a fost dat să văd.

Ziua de miercuri, 22 ianuarie, a fost ziua *manifestației*. Răzmerița era atunci în a doua zi de la izbucnire, dar tot în faza de manifestație, de demonstrație publică. Legionarii ocupaseră Prefectura Poliției și Prefectura de județ, două edificii ce marcau cele două puncte principale ale lagărului lor. Între ele, la distanță aproape egală de unul și de altul, se afla sediul ziarului *Axa*, al treilea punct important, deoarece aici era centrul de agitație. Întregul perimetru ocupat de ei și transformat într-o citadelă - de la Universitate până la Galeriile Lafayette, - era baricadat și nici o forță ostilă nu putea pătrunde acolo. La 21 ianuarie, marți, în interiorul acestui perimetru s-au tras câteva focuri de armă (autori necunoscuți, misterioși) și au căzut doi legionari, chiar în colțul de la Lipscani, în fața Prefecturii Poliției. A doua zi, nu s-a mai tras nici un glonte, în schimb s-a declanșat rebeliunea. Uciderea celor doi legionari a constituit pretextul pentru instigarea mulțimii cu discursuri, manifeste, îndemnuri la răzbunare, chiar atacuri la adresa guvernului. În cursul după amiezii de miercuri, la Prefectura de

judet și la redacția *Axei* (situate în două clădiri pe care nu le desparte decât localul bodegii „Mircea”) s-a fixat cartierul general al demonstrațiilor și al incitărilor la rebeliune. Piața Universității, piața Cercului Militar și porțiunea bulevardului Carol dintre acestea două, din fața Cărții Românești, erau masate mulțimi de curioși care veniseră din fundul mahalalelor să vadă „revoluția”, fiindcă se zvoni-se peste tot că „în centru” e comedie mare. De la copii de șapte ani până la bătrâni de șaptezeci de ani, orice bucureștean ținea să nu piardă ocazia de a asista la un spectacol ce nu putea fi văzut în fiecare zi sau în fiecare an. (Printre ei, mă aflu și eu!) Mulțimea părea hipnotizată, căci se pomenea cântând imnuri legionare, ale căror cuvinte nici nu le știa, și strigând lozinci pe care le lansau, cu pâlnii la gură, câțiva „camarazi” de la balcoanele Prefecturii de județ și ale *Axei*. Lozincile sunau: „Vrem guvern legionar”, „Horia Sima”, „Jos masonii”, „Jos Grecii”, „Vrem capul lui Rioșianu”, mai târziu, spre seară: „Vrem capul lui Mihai Antonescu”, „Răzbunare” și altele. Urletele cu aceste apostrofe, ieșite din mii și mii de piepturi, se ridicau până la cer.

Mă aflu în dreptul intrării de la Cartea Românească, pe pragul ușii, împreună cu Emil Cioran, cu care mă întâlnisem întâmplător acolo, ca doi rătăciți care se regăsesc într-o vijelie, și priveam împreună spectacolul. Stăteam lipiți de perete, ca să nu ne ia șuvoiul de oameni și să ne ducă la vale. Nu strigam, nu aplaudam – priveam. Și, pe drept cuvânt, aveam ce vedea. Am stat așa, de la ora 4 până pe la 6, când s-a întunecat. Înghețasem, dar chiar dacă am fi vrut, nu mai puteam ieși de acolo. Energia, hotărârea, voința acestei mulțimi părea de neînfrânt. Cioran (pe care-l știu legionar, dar acum era simplu spectator, ca și mine) mi-a spus la un moment dat: „Tineretul ăsta al nostru e formidabil! Dacă i s-ar da drumul ar cuceri Europa!” Asistând la strigătele și entuziasmul ce domnea atunci acolo, ai fi crezut, într-adevăr, că oamenii aceștia ar cuceri nu numai România, ci continentul întreg. Dacă mi s-ar fi cerut să fac un rămășag, aș fi pariat că Generalul a pierdut partida. Nu vedeam altă ieșire pentru guvern decât să cedeze și să dea satisfacție acestei mulțimi turbate, ce nu admitea nici un compromis: ori moarte, ori victorie, după cum se și striga. Atunci mi-am dat seama ce înseamnă mulțimea – hidră cu mii de capete – și cum trebuie să fie un conducător. Un conducător nu trebuie

să vadă niciodată cu ochii lui revolta mulțimii; l-ar descuraja, l-ar pune pe gânduri, l-ar face să cedeze. El trebuie să fie departe de agitația mulțimii (atunci când aceasta îi este ostilă), să se simtă în siguranță, să nu se intimideze, să-și păstreze calmul și încrederea în forțele lui de stăpân. Mă gândeam că dacă Generalul ar vedea și auzi tot ce se petrece aici, ar spune că nu e de glumit cu această gloată și ar ceda. El a procedat însă ca un adevărat conducător. La Președinția Consiliului de Miniștri din Piața Victoriei, nu se auzeau strigătele din piața Universității. Acolo domnea un alt fel de hotărâre, aceea de a nu ceda. În timp ce aici se proferau amenințări, se țineau discursuri și se strigau lozinci, acolo se dădeau lupte. Cazarma Gardienilor publici, ocupată temporar de legionari, fusese luată din mâna lor, iar sediul din strada Roma fusese distrus, toate acestea în cursul după amiezii de miercuri și cu sacrificii omenești, din rândurile soldaților și ale legionarilor. Pe Calea Victoriei, punctul până unde își puteau desfășura acțiunea manifestanții era Biserica Albă. Acolo erau postate primele mitraliere ce opreau înaintarea spre Piața Victoriei. Aceasta, la rândul ei, era înțesată de soldați, cu arme încărcate, tunuri și mitraliere, așa fel că nici o muscă n-ar fi putut pătrunde. Acolo era treabă serioasă; aici – jocuri de copii. De altfel, cei care zbierau mai tare erau chiar copiii, după cum cele care strigau mai înfocat „Jos masonii!” erau femeile. Le vedeam cum strigau din răspuțuri, pentru ca apoi să tacă dintr-o dată, rușinate, observând că ochii celor din jur se holbează la ele, batjocoritori. Alături de noi, doi copii de 7-8 ani țipau cât îi ținea gura că vor „guvern legionar”. Un bătrân, uitându-se la ei, exclamă: „Uite măi, ai dracului, mici, mici, dar au gură mare!”

Manifestația a durat până seara. Am consemnat-o, alaltăieri, cum s-a încheiat ea, mai bine zis cum am încheiat-o eu, în iureșul de pe Calea Victoriei, din apropierea Bisericii Albe, unde ajunsesem cu Cioran, ținându-ne de mână, și unde ne-am pierdut unul de altul. Obosit peste măsură, seara la ora 9 am venit acasă, spre a mă odihni. Dar n-a fost chip. Imediat după mine, a apărut Ștefan, să stăm de vorbă, să ne împărtășim impresiile. Din camera mea auzeam strigătele și cântecele din oraș. Pe la ora 8 însă ele au încetat deodată, ca la un semnal de amuțire. Peste câteva clipe au început împușcăturile și mitralierele. Ștefan mi-a spus: „Auzi, au încetat brusc cântecele. Înseamnă că s-au pus cu armele pe

ei". Împușcăturile au continuat toată noaptea. Unde? Cum? Cine cu cine? – mister. Îmi venea să plec, dar Ștefan m-a oprit. Și bine a făcut, căci altfel s-ar fi putut să nu mai fiu acum în viață. Am rămas în casă, până la 6 dimineața, ascultând muzica sinistră a mitralierelor care răpăiau în noapte, undeva, în centrul orașului.

La ora 6, m-am îmbrăcat și am ieșit pe ușă. Era întuneric încă. Toată casa dormea. Împușcăturile încetaseră în centru, sau mai precis se răriseră, dar undeva, în București, se mai auzeau bubuituri de tun și rafale scurte, izolate, de mitraliere. La ora aceea, era o atmosferă de adevărat război: întuneric, fum, o liniște stranie, fiindcă nici un tramvai nu circula, lume foarte puțină pe stradă. În bulevarul Brătianu, la Wilson, mă întâlnesc cu câteva grupuri de legionari ce veneau calmi, cuminți, răzlețiți, cu fețele în jos, obosiți, deprimați, nedormiți, nemâncați, parcă se întorceau de la o înmormântare, mergând cu puștile în mână sau cu revolverele la șold, ca și cum ar fi terminat gloanțele. Veneau dinspre Universitate și se îndreptau către Piața Romană. Printre ei, îl văd și pe Luca P.*, magistrat, colaborator la revistele literare, cu o armă în mână. „Generalul ăsta a făcut ce-a făcut cu nemții și ne-a dat peste cap, mi-a spus, din mers; dar o să vadă el!” Se ducea acasă, să se culce.

N-am înțeles prea bine ce voia să spună, nu știam ce s-a întâmplat. Mă uitam înainte și vedeam cerul acoperit de fum: credeam că Prefectura de Poliție – „Alcazarul nostru”, cum îi spusese Horia Stamatu în ziua precedentă în articolul din *Buna Vestire*, Alcazarul lor invincibil – credeam că arde. Am început să alerg într-acolo. Când am ajuns în Piața Universității, am văzut că Prefectura de județ era în picioare, sediul Axei la fel, vitrinele de la Cartea Românească, unde stătusem în ajun nu pățiseră nimic, totul era în ordine, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Pe la ferestrele și balcoanele celor două clădiri se zăreau încă figuri de legionari, rezemați de balustradă sau mișcându-se prin odăile luminate, parcă vrând să plece și neîndurându-se să părăsească imobilul. Pe stradă, pâlcuri de oameni stăteau pe loc, priveau, comentau în liniște. Din colț, de la Alcalay, am văzut și cealaltă Prefectură (a Poliției), intactă, deci nu pățise nimic. „Alcazarul” se

* Luca Popovici

profilă sumbru în lumina palidă a zorilor, dar legionarii ce veneau dintr-acolo se împușcau din clipă în clipă, erau ultimii ce se retrăgeau, încă nu înțelegeau ce s-a întâmplat. Tocmai atunci țâșnește pe stradă un puști cu brațele încărcate de ziare: apăruse *Cuvântul* – singurul ziar care a apărut în patru pagini, în ziua de 23 ianuarie. În prima pagină, un titlu mare, pe șase coloane: „Masacrul din piața Teatrului Național”.

Fără să mai citesc restul, mă întorc repede și mă îndrept într-acolo, pe Calea Victoriei. N-am putut merge decât până la Café de la Paix. Mai departe trecerea era oprită. Un cordon de soldați făceau de pază, întorcând pietonii. Am luat-o la dreapta, prin pasajul Comedia, am ieșit în Academiei, am intrat în pasajul Imobiliara și am încercat să pătrund pe aici în Calea Victoriei, în fața Palatului Telefoanelor. Erau soldați și în pasajul Imobiliara, dar cei ce spuneau că lucrează la Telefoane și că se duc la serviciu, erau lăsați să treacă. Am folosit acest truc și am reușit să ajung astfel în piața Teatrului. La capătul dinspre Calea Victoriei al pasajului Imobiliara dalele de pe jos erau acoperite cu țândări de sticlă care scrâșneau strident sub tălpile puținilor trecători ce ajungeau până acolo, cele două debite de tutun și vitrinele de la intrarea în pasaj erau distruse complet – acestea erau primele ravagii pe care le-am văzut.

În piață - un adevărat dezastru. Imensele ferestre de la partea Telefoanelor erau ciuruite de sus până jos, fără a fi sparte cu totul, iar celelalte vitrine din partea opusă Teatrului nu mai aveau nici un fel de oblon sau de geam, articolele expuse acolo (cravate, batiste, umbrele, poșete, pălării, ciorapi) erau trântite unele peste altele, ca și cum ar fi fost aruncate la rebut. În piața Teatrului, de la Telefoane până la Gambrinus nu se zăreau prin ceața dimineții decât două camioane militare și mai mulți soldați ce păreau că culeg de zor ceva de pe jos și încarcă în mașini. Curiozitatea m-a împins să înaintez până în mijlocul lor. Eram singurul civil ce pătrunsese acolo. M-am îngrozit de ce-am văzut. Trotuarul din jurul Telefoanelor, pereții și trotuarul dintre pasajul Imobiliara și strada Regală, erau pline de sânge, soldații strângeau cadavrele din piața Teatrului și le aruncau în camioane, vizibil grăbiți să nu-i apuce ziua. Acum înțelegeam de ce era întreruptă circulația pe acea porțiune a Căii Victoriei. De la pasajul Imobiliara și până la Regală,

trotuarul era încă la ora acea – 7 dimineața – acoperit de cadavre. Unele întinse de-a curmezișul, altele de-a lungul pereților sau trotuarului, unele ciucite pe pragurile de la intrările în magazine, altele trântite la întâmplare, pe unde apucaseră să ajungă în fuga lor de a se feri de gloanțe și a căuta un adăpost. Majoritatea erau femei, unele foarte bine îmbrăcate și în genere tinere. Printre cadavre, tot felul de lucruri rătăcite: țandări de sticlă, cizmulite, șoșoni, galoși, pălării, gulere de blană, poșete etc. Am traversat toată porțiunea asta cu aspect de câmp de bătălie după încetarea focului și am ieșit în Regală. Soldații se mirau văzându-mă printre ei, dar nu mă mai oprea nimeni, dimpotrivă mă sileau să grăbesc pașii și să părăsesc terenul, unde nu avea acces nimeni în dimineața aceea, toate intrările spre Piața Teatrului fiind păzite de santinele. Am fost singurul care am pătruns și am văzut ceea ce nu trebuia să vadă nimeni.

Prin Regală am ieșit apoi în Academiei și m-am dus la Prefectura Poliției să văd ce este și acolo. Circulația era liberă. În fața Prefecturii, în mijlocul străzii, se aflau două tanchete părăsite, înconjurate de câțiva trecători care le cercetau cu multă curiozitate. Calea Victoriei, de la Alcalay până la Socec, era plină de lume: bărbați, femei, tineri, funcționari ce se duceau la birouri, băieți de prăvălie ce se pregătau „să deschidă”, vânzători ambulanți, colporți etc. Porțile cele mari, de fier, ale Prefecturii, erau date de pereză. Curtea pustie. Pe la balcoane se zăreau câte unul, doi sau trei legionari, stând cu coatele sprijinite pe balustradă sau pe pervazul ferestrelor, unii ieșeau pe ușă, traversau curtea și se pierdeau printre trecătorii de pe stradă. La poartă se strânsese lume multă, unii voiau să intre dar nu aveau curaj, stăteau în cumpănă, în timp ce un legionar îi „sfătuia” să-și vadă de drum: „N-aveți ce vedea, domnilor. E Prefectura Poliției, aceeași din totdeauna”. Publicul se uita la ea ca la un obiect de muzeu. O Bastilie răpusă!

Mi-am luat inima în dinți și am intrat. Nimeni nu m-a oprit. Am străbătut ganguri, am urcat scări, am colindat toate etajele, am pătruns în birouri, mi-am vârât ochii prin toate cotloanele. Prefectura Poliției era vraște. Toate ușile deschise, birourile pustii, coridoarele abandonate. Pe mese, pe bănci, pe ferestre, ghemotoace de hârtii, resturi de mâncare, pielite de mezeluri, coji de pâine, sticle de bere goale aruncate pe jos, culoarele erau pline de zăpăci și manifeste rupte și călcate în picioare, closetele aveau un aspect

mizerabil, murdare, înfundate, duhnind de putoare. În clădire se mai aflau vreo cincizeci de legionari, care nu plecaseră încă - probabil n-aveau unde să se ducă - și rătăceau și ei dintr-un birou într-altul, de la un etaj la altul, fără nici un rost. Era, cu adevărat, un Alcazar, dar un Alcazar abandonat. Am întrebat pe unul unde sunt „băieții”? „ – Au plecat, nu mai e nimic. Am primit ordin să părăsim Prefectura și s-au dus toți acasă...” „S-au dus toți acasă” – fraza asta îmi suna în urechi ca o amintire din copilărie, când, după ce s-au săturat de joacă, băieții se duceau „toți acasă”, să mănânce și să se culce. Era ceasul opt fără un sfert. Mă gândeam ce-a ajuns Prefectura Poliției: nici un sergent, nici un comisar, nici un funcționar – nimic, totul lăsat de izbeliște, ca o cetate părăsită.

Când am ajuns din nou în stradă, colportorii de ziare alergau cu foile în mână și strigau: „Ediție specială”. Apăruse iarăși *Cuvântul*, într-o ediție nouă și nu conținea decât ordinul lui Horia Sima, datat: „23 ianuarie, ora 5 dimineața”, prin care cerea tuturor legionarilor să părăsească instituțiile ocupate și „să se liniștească”, fiindcă s-a ajuns la o înțelegere cu generalul Antonescu. Acum, înțelegeam, în sfârșit, ce se petrecuse, de ce se retrăgeau cu armele în mână, de ce unii nu se îndurau încă să părăsească pozițiile, de ce toți încetaseră lupta dar păstrau în suflete ura față de adversarii lor. Cu această hotărâre nestrămutată pe care o luaseră, două zile mai înainte de a rezista „până la unul”, se retrăgeau acum, tot până la unul. Probabil că obosiți, înspăimântați de „masacrul” din Piața Teatrului, pentru care vor trebui să fie trași la răspundere, descurajați de căderea cazărmii Gardienilor publici și de distrugerea sediului din strada Roma, abia așteptau ordinul acesta de „armistițiu” – care se zice că nici n-ar fi fost dat de Horia Sima – ca să se ducă la culcare.

După ce am parcurs toate acestea, mi-am simțit curiozitatea oarecum satisfăcută și m-am hotărât să mă întorc și eu acasă. Dar nu pe drumul cel mai scurt, ci am făcut un ocol ca să mai văd câte ceva. Am luat-o pe Sărindar, în jos. Clădirea *Universului* era închisă ca în zi de repaos, iar strada Brezoianu barată de armată. Nu se putea trece pe acolo. Prin Oteteleșteanu am ieșit din nou în Piața Teatrului, unde nu mai era armată. Dar circulația era încă oprită de patrule postate pe Regală, pe Câmpineanu și în cele două părți ale Căii Victoriei. În piață erau două cisterne ale

Primăriei, care spălau trotuarele de sânge. Făceau ultima toaletă! Iarăși, singurul spectator indiscret al acestei priveliști de neuitat...

Ajuns în dreptul bodegii Dragomir, văd venind dinspre Palatul Regal trei tancuri militare. Înaintau foarte încet pe Calea Victoriei, cu țevele mitralierelor întinse în toate direcțiile, iar în urma fiecărui tanc mergeau aplecați înainte, în formație de atac, cu armele la subțioară și cu degetul pe trăgaci, câte zece-cincisprezece soldați, cu ochii ațintiți spre un inamic invizibil. Lumea îi privea nedumerită, impresionată. De cine se temeau? Cu cine se luptau? Tancurile fuseseră trimise în mod demonstrativ, să arate că armata e stăpână pe situație și vine să restabilească ordinea în oraș. Bineînțeles, nu s-a tras nici un foc. După ce-au trecut cele trei tancuri, spre Prefectura Poliției, lumea încerca să pătrundă, după ele, în piața Teatrului Național, să vadă ce este acolo. Acum, nu mai era nimic. Din Palatul Telefoanelor – această clădire care stă ca o bubă în inima Capitalei, cum spuneau legionarii de ciudă că n-au pus mâna pe ea – se auzea totuși un glas de militar: „Formația nr. 1 se pregătește să tragă. Feriți-vă!” Curioșii se retrăgeau atunci pe după colțuri, prin ganguri, se pitulau pe după stâlpi și stăteau nemișcați. După câteva minute însă, văzând că nu trage nimeni, scoteau iarăși capetele și apăreau pe la colțuri. Militarul repeta avertismentul. După două, trei scene din acestea, cei de pe stradă nu mai luau în seamă avertismentul și prindeau curaj: pășeau înainte, nu se mai ascundeau când se auzea glasul poruncitor de sus. Atunci, ca să împrăști mulțimea, care avea tendința să devie compactă, la una din ferestrele Telefoanelor, o goarnă s-a pornit să sune semnalul de atac. Toată lumea a început să fugă, ca potârnicile, care pe unde apuca, și piața s-a golit din nou.

Sătul de atâtea șarje în gol, pe deasupra fiind și foarte obosit, m-am hotărât să viu acasă. Dar când am ajuns la strada Academiei, pe Regală, au început iarăși împușcăturile în direcția Prefecturii Poliției. Încă o dată m-am răzgândit și în loc să o apuc pe Batiște, ca să-mi continui drumul spre casă, m-am pomenit la Cercul Militar, aproape alergând, și fără să mai știu precis pe unde și cum am venit, fiindcă toată Calea Victoriei era pustie, înecată de ceață și fum. Abia se distinge prin pâclă câte unul care fugea repede de pe un trotuar pe celălalt, ca o fantomă. Ai fi zis că e un figurant și că se filmează o scenă de război.

Mă aflam în dreptul Cercului Militar, când împușcăturile prinsă a se întehi. A început să-mi fie frică. Nu știam de unde vin gloanțele și nu aveam cum să mă feresc. O clipă, m-am întebat cine m-a adus pe mine aici, că îmi caut singur moartea cu lumânarea, dar înapoi nu mai puteam să fug. Cel mai apropiat adăpost era balustrada de pe terasa restaurantului, unde văzusem deja câțiva rătăciți care se trântiseră cu burta pe ciment, ferindu-se de gloanțe. Am zbughit-o într-acolo și m-am pitit, în rând cu ceilalți, sub peretele de piatră dinspre bulevard, deasupra localului „Mircea cel Mare”. Din locul acela puteam să văd ce se petrece în piața Cercului Militar, la intersecția bulevardului cu Calea Victoriei, iar printre stâlpii de piatră ai balustradei, puteam privi și în jos, pe bulevardul Elisabeta, spre cinematografe, precum și peste maidanul dintre bulevard și Prefectura Poliției. Gloanțele veneau numai din direcția aceea, dinspre Prefectura Poliției sau de la blocurile înalte din spatele librăriei Alcalay. Cei din jurul meu spuneau că sunt legionari ascunși pe acolo, care trag fără nici o noimă în oamenii de pe stradă. Alții ziceau că sunt adversari de-ai lor (evrei), care fac asta ca să le agraveze situația.

Se făcuse aproape ora 9. Printre escamotații de sub această balustradă mă lovesc la un moment dat de Ghiță Roll, care în drum spre redacția lui de la *Timpu*, din Sărindar, fusese surprins, ca și mine, de gloanțe și se refugiase aici. Cu umorul lui negru, ne amuzăm privind ce se petrece în jurul nostru, dar inimile ne cam tremurau sub cămașă. Pe maidanul dintre bulevard și Prefectura Poliției se distingeau prin ceață câteva trupuri omenești, culcate la pământ, care nu se mișcau deloc tot timpul cât țineau împușcăturile. Credeam că sunt cadavre. Când împușcăturile se mai răreau însă, începeau să se miște pe asfaltul ud, unii se ridicau și o rupeau la fugă spre ziduri, alții n-aveau acest curaj și rămâneau pe loc. Pe ăștia îi consideram răniți. Mașinile salvării militare și automobile nemțești alergau în sus și în jos, dar nu se opreau să-i ridice. Peste puțin, ne-am dat seama că nu erau răniți, ci niște fricoși care se târau încet spre zidul din față. I-am urmărit îndeaproape. Erau vreo cinci indivizi. În decurs de vreo jumătate de ceas, doi dintre ei au izbutit să ajungă până la colțul hotelului „Bulevard”, unde, simțindu-se la adăpost, au sărit deodată în picioare, fericiți că au scăpat cu viață. Ceilalți au rămas pe loc, împreună cu alții pitiți

sub peretele terasei dinspre Domnița Anastasia. Priveam toate acestea printre pilonii balustradei unde ne refugiasem. De acolo, am văzut cum au căzut trei oameni, loviți de gloanțe: unul chiar la intrarea în hotelul „Bulevard”, unul pe scările ce coboară de la Cercul Militar spre cinematograful „Arpa”, celălalt în colț, la Oficiul de Turism german. Cum cădea câte unul, câțiva se repezeau și-l trăgeau la adăpost, lăsând o dâră roșie de sânge pe asfalt. Cerul era acoperit de fum, de ceață, aerul era îmbâcsit cu miros de praf de pușcă, pe jos era umed, piața și trotuarele expuse erau pustii, iar gangurile și locurile adăpostite erau pline de lume.

Pe terasa Cercului Militar ne aflam vreo doisprezece-cincisprezece persoane, ghemuite sub balustrada de piatră. În restaurant nu puteam intra fiindcă era închis, de coborât nu era chip, deoarece de câte ori ridica vreunul capul de sub zidul care ne ocrotea, începeau gloanțele să șuiere și să se spargă cu un țuit scurt în pardoseala de ciment, la câteva palme de noi. Terasa Cercului parcă era un vulcan ce respira prin crăpăturile invizibile; cădea glonte după glonte și când atingeau cimentul sfârâiau violent și scoteau fum din piatră. Unele gloanțe se rătăceau prin aer și loveau fațada hotelului „Royal”, unde, de asemenea, scoteau fum din perete. Toate ferestrele de acolo erau închise, dar mi-era teamă să nu înceapă să tragă cineva și din partea aceea, căci eram o țintă descoperită, ne-ar fi nimerit în plin. Am stat așa, trântiți pe burtă sau încolăciți cu genunchii la gură, până aproape de ora 11. Între timp, pe Calea Victoriei au apărut cele trei tancuri pe care le văzusem mai devreme și care se întorceau pe același drum. Probabil duseseră cei patruzeci-cincizeci de soldați la Prefectura Poliției și acum se înapoiau la unitatea lor, în aceeași formație de luptă, mergând încet, cu țevice mitralierelor întinse, dar de data asta fără soldați în urma lor. Au trecut prin piața Cercului Militar, au depășit Capșa și au dispărut pe Cale, spre Palat, spre Piața Victoriei.

La vreun sfert de ceas după aceea, pe bulevard, venind dinspre Cișmigiu, a apărut armata germană, motorizată, înaintând în chip de cuceritor. Împușcăturile misterioase, ce nu conținuseră deloc, acum se intensificau. Armata germană era compusă din camioane încărcate cu soldați, cu căști pe cap și așezați în careu, cu armele întinse în toate direcțiile, fiecare soldat având de cercetat câte un etaj de pe ambele laturi ale străzii, gata să tragă la cea mai mică

mișcare suspectă. După fiecare camion cu soldați, urma un tun masiv, flancat de motocicliști, apoi mașini mici, închise și camioane de ale Salvării cu fanionul Crucii Roșii la aripe. Atunci am trecut iarăși printr-o mare panică. Fiindcă împușcăturile se intensificau și veneau din toate părțile, soldații germani, ajunși acum în piața Cercului Militar, deci în loc expus, trăgeau și ei fără șovăială oriunde vedeau o fereastră deschisă, un om pitit după un stâlp, o umbră mișcându-se în vreun balcon. Nouă, ni s-a făcut inima cât puricele. Cum stăteam ghemuiți sub balustradă, am fi putut fi luați de nemți drept suspecti și secerați într-o clipă cu o singură rafală. La un moment dat m-au trecut nădușelile. Din fericire nu ne-au vizat. Prin ceață, prin fumul ce plutea în atmosferă, motorizatele germane s-au îndreptat, pe Calea Victoriei, spre Palat, iar noi am răsuflat ușurați. După câțva timp însă, o parte din ele s-au întors din nou și, ocolind tramvaiele ce barau acum drumul la încrucișarea Căii Victoriei cu bulevardul, și-au făcut loc și au trecut spre Prefectura Poliției. Toată manevra asta s-a desfășurat sub ploaia de gloanțe „rătăcite”. Împușcăturile continuau și după dispariția nemților.

Se apropia ora 11. Mi-era foame, mă săturasem de atâta „revoluție”, voiam să mă duc acasă. Cum însă? Să străbat piața Cercului Militar era cu neputință. Împreună cu Roll, ne-am târât pe lângă peretele balustradei până la intrarea în restaurant și am bătut la ușă. La început nu răspundea nimeni. Am insistat. După câteva minute, o femeie deschide ușa și sărim înăuntru. După noi, încă vreo câțiva. Aici eram, în sfârșit, în siguranță. Trebuia să ajungem la ieșirea din Sărindar și să ne vedem de treabă. Am trecut pe la bucătărie, am coborât niște scări întunecoase, am străbătut niște coridoare jilave și am ajuns la o ușă de metal. Portarul, trezindu-se cu noi acolo, a început să strige, dintr-o cabină luminată, la cei de sus: „Nu mai dați drumul, măi fraților, pe acolo, că aici mulțimea dă buzna peste mine!” Într-adevăr, la intrarea din Sărindar, mulțimea, îngrozită de gloanțele ce veneau direct sau ricoșau din peretele „Royalului”, căuta să se adăpostească undeva. Am stat și acolo vreo jumătate de ceas, apoi, după ce împușcăturile s-au mai potolit, am ieșit pe Sărindar, pe Oteteleșteanu, am ajuns în Calea Victoriei, am apucat pe Wilson și m-am îndreptat spre casă.

Era către ora 12. Împușcăturile încetaseră cu totul. Dar lucrurile nu se potoliseră. Pe ziduri, pe garduri, erau lipite proaspăt

afișe cu un comunicat al Marelui Stat Major menit să liniștească lumea. Ieri seară, legionarii răspândiseră zvonul că „Armata e cu noi” și că unități conduse de generali cu renume se îndreaptă din provincie spre București, să se alăture Legiunii. Acum, Marele Stat Major anunța: „Armata se află în cea mai perfectă ordine și este toată în jurul generalului Antonescu”. Populația citea aceste afișe cu un sentiment de ușurare. Dar câte doi-trei tineri de 15-16 ani se apropiau de grupurile care citeau, se vârau în față, se uitau, râdeau și spuneau: „Ce este asta?... A, asta nu ne privește pe noi. Hai să-l rupem!” Și sfâșiau afișul sub privirile nedumerite ale celor ce citeau, care, din prudență, nu îndrăzneau să riposteze în nici un fel. Derbedeii puteau să treacă la maltratări. Și astfel, toate comunicatele generalului Antonescu și ale Marelui Stat Major fuseseră rupte, în centrul orașului. Nu rămăseseră decât manifestele lui Grozdea și câteva, litografiate, ale altor legionari.

Am venit acasă. Nu știam precis care este situația. Ziare n-au apărut astăzi, telefoanele nu funcționau, radio n-aveam ca să ascult. Credeam că lucrurile au ajuns în faza tratativelor și acum factorii de răspundere se întâlnesc și discută, să se împace. Împușcăturile încetaseră - era un armistițiu între 12 și 15.

Pe la ora 2.30 au reînceput pârâiturile de mitraliere, foarte puternice, însoțite de bubuituri de tun. Direcția din care veneau era Piața Victoriei. Am ieșit pe stradă, să văd ce este. În cartierul nostru, pe strada Masaryk, liniște. O liniște stranie însă. Pe la colțuri de stradă, prin fața caselor, pâlcuri de oameni vorbeau încet între ei, schimbau priviri nedumerite, ascultând bubuiturile dese și răsunătoare. Trecea câte o trăsură, câte un taxi, câte un autobuz care-și reluase circulația. Tramvaiele mergeau de asemeni, deși rare. (pe Vasile Lascăr).

Neștiind ce să fac, încotro s-o apuc, am luat autobuzul 45 și m-am dus la Ion acasă, în Doamna Oltea (Floreasca), acolo aveam cel puțin radio și puteam să ascultăm știrile oficiale. Nu l-am găsit decât pe Niculae, fratele lui Ion. Acesta era la minister. Nu-i mai văzusem dinainte de izbucnirea rebeliunii, nu vorbisem nici la telefon, fiindcă de trei zile telefoanele erau blocate. Băiatul avea aparatul de radio deschis și asculta. Se transmitea muzică de cameră. În pauză, am auzit vechiul semnal (dinaintea legionarilor) al postului București: „Pe-al nostru steag e scris unire”. Am

tresărit emoționat. Melodia asta avea ceva înviorător, reconfortant. După fiecare pauză se dădea citire comunicatelor Președinției Consiliului de Miniștri, decretului-lege de depunerea armelor și știrilor cu privire la situație, favorabile generalului Antonescu. Se cânta apoi „Deșteaptă-te române” și „Hora Unirii”. Aveam impresia că „Deșteaptă-te române” răsună de undeva de departe, în spațiu și în timp, ca un zvon venit din alt veac, să ne reamintească, după coșmarul prin care am trecut, că mai trăim încă. Ciudată impresie! „Hora Unirii”, dimpotrivă, niciodată nu mi s-a părut mai actuală, mai frumoasă, mai luminoasă ca acum. O pastorală vioaie, entuziastă, optimistă, ca o invitație la o petrecere rustică, pe un plai însorit. O melodie caldă, sinceră, simplă, umană. După orgia de cântece legionare din ziua precedentă, pe care le ascultasem la manifestația din fața *Axei*, acum parcă mă trezeam dintr-un vis urât. Totuși, acest vis dăinuia încă, deoarece în momentul când încetineam radioul, auzeam iarăși canonada din Piața Victoriei. Crainicul de la radio invita lumea să lase aparatele deschise, pentru a asculta știrile noi ce se vor difuza. Anunțul acesta crease o atmosferă de neliniște, de nesiguranță. Știrile puteau fi bune, puteau fi rele... Asta a ținut până la ora 7 seara, când avertismentul nu s-a mai repetat și programul emisiei a început să fie mai mult muzical. Printre comunicatele ce se transmisese - la ora 5 p.m. se citise și ordinul lui Horia Sima, dat la 5 dimineața, cu toate că până atunci se difuzaseră o mulțime de alte comunicate ulterioare acestuia; am luat asta drept desconsiderare la adresa lui H.S. – se atrăsese și atenția publicului că e bine să nu iasă nimeni din casă, întrucât prin oraș circulă patrule înarmate care au misiunea să nimicească ultimele cuiburi de rezistență astfel că nu poate fi garantată siguranța nici unui pieton. Asta m-a determinat să rămân și să dorm l-alde Ion, mai ales că până acasă la mine aveam mult de mers și nu mă puteam duce, seara, decât pe jos, obligat să trec tocmai prin regiunea periculoasă a șoselei Ștefan cel Mare. Pe de altă parte, generalul dăduse un comunicat către întreaga populație din țară, prin care făcea apel la ordine și liniște și sfătuia pe fiecare cetățean să-și apere viața și avutul cum va putea până la restabilirea deplină a ordinei. Stilul și termenii acestui comunicat sunau deosebit de impresionant și tragic.

D-na Bălan* ne-a servit câte un mușchi de vacă la grătar, foarte bun, cu câte o farfurie de cartofi prăjiți, și se ruga de noi, stăruitor, să nu ieșim din casă, fiindcă se temea să nu pățim ceva. N-am ieșit toată noaptea.

Am ascultat posturile străine de radio. Nu mă mai interesa nici o știre despre războiul din Apus, ca și cum acesta era foarte depărtat de noi, ca războiul chino-japonez. Am ascultat câteva jurnale străine despre mersul operațiunilor din Africa, din Occident, din Albania, dar n-am reținut nimic. Eram nerăbdător să aud ce se vorbește și cum este comentată situația din România; restul nu mă interesa, mă plictisea chiar. Radio Budapesta spunea: „Veștile ce vin din România sunt confuze, ca și tot ce se petrece acolo”. Era un ton insinuant, deși ponderat. Vădit lucru, deși, după comunicațiile Generalului și al lui Sima, prinseseră de veste care e situația aici, ungurii nu voiau s-o confirme: „Nu putem încă pune nici o bază pe tot ce ne parvine din România”. Radio Londra – „postul nostru”, cum îi spuneam noi – prezenta situația tot ca neclară, deși înclina să creadă că Generalul a câștigat partida și e stăpân pe putere. Ceea ce-i interesa pe englezi era să tragă concluzii în contra germanilor, afirmând că tot ce se întâmplă în România e din vina nemților și căutând să explice pentru ce „Gangsterul de Killinger” era prezentat de Londra în termeni foarte aspri.

Noaptea, pe la ora 1, a venit și Ion de la minister. Ne-a povestit că a întâlnit două patrule, care l-au legitimat, împreună cu șoferul, și ne-a adus știri noi, precum și câteva portocale din stocul de la sediul din strada Roma, unde, zicea, erau depozitate alimente în stare să hrănească două mii de oameni câteva săptămâni. S-au mai găsit, de asemenea, pe un maidan, câțiva saci cu pistoale Mauser, noi-nouțe, prin care nu se trăsese nici un cartuș. Ceea ce înseamnă că „băieții” aveau arme, dar nu aveau gloanțe îndeajuns. Rioșianu a rămas în picioare și Ion ne-a relatat cum a petrecut două nopți la minister, împreună cu toată „clica masonilor”. Aceștia au scăpat, în schimb prin Dudești și Văcărești au căzut multe victime. În jurul generalului Antonescu se strânseseră toți generalii din București, plus alți ofițeri, plus garda specială pe

* Gazda lui Ion

care Rioșianu a înființat-o pentru apărarea lui, plus trupa din jurul Președinției, înarmată până în dinți. Când i-am spus ce-am văzut eu ieri, la Cartea Românească, a început să râdă. „Gloata e bună de gură, dar încolo... Ș-apoi, chiar dacă ar fi depășit limita, inter-veneau nemții!” Asta m-a derutat complet: nemții împotriva legio-narilor! Politica!

Azi dimineată ne-am trezit cu un soare minunat, o zi splendidă și liniștită. Orașul se purifică parcă. 24 Ianuarie. Pe la ora 10 am ieșit cu toții. M-am despărțit de Ion și fratele lui și am pornit, pe jos, spre Piața Victoriei. Pe bulevardul Lascăr Catargi, câteva blocuri erau înconjurate de soldați, cu câte o mitralieră pe trotuar, și fie-care om ce ieșea de acolo era percheziționat până la piele. Erau probabil blocuri „înfierate”. Intrarea în Piața Victoriei era oprită, de la strada Sevastopol, distanță de vreo două sute de metri. Se ve-deau totuși acolo tancurile, tunurile, mitralierele așezate în poziție de tragere. Pe străzile principale circulau în toate sensurile cami-oane încărcate cu soldați români și germani. În piața Confederației Balcanice, pe unde trecusem mai înainte, era staționată toată ar-mata germană pe care o văzusem ieri de la Cercul Militar. Pe Calea Victoriei între străzile Sevastopol și General Manu, era jale. Câteva mașini arse complet, din care nu mai rămăseseră decât osiile, al-tele ciuruite într-un hal de neînchipuit, stropite de sânge, distruse. Vitrinele erau sparte, pereții caselor dinspre Piața Victoriei plini de urme de gloanțe, stâlpii felinarelor găuriți sau scrijelați de schije, tro-tuarele mânjite de sânge. Acolo s-a dat o bătălie înversunată.

Când am ajuns în Piața Palatului, pe la ora 12.30, era un soare orbitor, o mulțime imensă și două fanfare militare care cântau în jurul statuii, cu ocazia lui 24 ianuarie. O atmosferă populară, de veselie, de dispoziție, dar lumea era puțin năucită, ca într-o trezi-re bruscă la lumină, după o bâlbâială prin întuneric. Nu-ți venea să crezi că cerul e atât de senin, că Bucureștiul este iarăși atât de frumos, că nu se mai aud bubuituri de tun și că în piață cântă fanfara. Lumea se uita pe fațadele caselor, să vadă unde au fost trase gloanțe, ce ferestre au fost distruse, și fiecare îl întreba parcă pe prietenul cu care se reîntâlnea: „Mai trăiești? Vai, prin ce ne-a fost dat să trecem!” Între Regală și Capșa, circulația era oprită, fiindcă cisternele U.C.B.-ului curățau încă trotuarele de sânge și sfărâmături.

Extrem de obosit, am venit acasă să mă culc.

Aici d-na M. și Matei m-au chemat să iau masa cu dâșii, pentru a le povesti ce-am văzut, ce-am auzit, ce cred. Am discutat până la ora 3, uneori destul de violent, deoarece Matei, nepricepând nimic, sau influențat de cercurile de la Politehnică, bătea în struna rebelilor.

Așa s-a încheiat Iliada mea din ianuarie 1941. Am trecut printre gloanțe, am văzut moartea cu ochii, dar, ca și Ahile „cel iute de picior”, am scăpat teafăr. Probabil că am câlcâiul invulnerabil!

25 ianuarie

M-am dus să văd ce face Ilie. Mi-era teamă să nu se fi lăsat târât în vreo prostie și să pățească ceva. L-am găsit acasă pe toți, el cu familia Păunescu (șapte persoane). În casă la ei ai fi zis că e un cuib de legionari. Cum m-au văzut, au sărit pe mine, să spun sincer: Cu cine sunt? Cu Horia Sima, sau cu Antonescu? „Cu Generalul!” le-am răspuns. Au întors capetele, ca și cum aș fi început să miros urât. Aparatul de radio era deschis și se transmiteau ultimele comunicate, se dădeau informații, sfaturi pentru populație, se rosteau nume de noi demnitari. La fiecare știre, cei din casă înjurau. Nu voiau să audă de nimic. „Generalul e vinovat”. „Generalul și-a pierdut capul.” „Generalul va trage consecințele”. „Acum începe cu vorbe dulci și-i silește pe oameni să dea declarații în favoarea lui – știm noi”, era concluzia. La radio, mulți legionari, unii notorii, se desolidarizau de rebeli și treceau de partea lui Antonescu. Aici, în casă, mama Păuneștilor, o bătrână pirpirie și stafidită, se arăta mai legionară ca toți ceilalți, tuna și fulgera împotriva lui Antonescu, dar vedeam bine că habar n-avea de nimic: cine e Antonescu, ce-i cu Legiunea, cu Căpitanul, cu rebeliunea, etc. Un singur lucru știa ea: jidanii. „Trebuie să moară toți jidanii!”. Locuiesc lângă podul Mărășești, în cartierul evreesc, și, în special bătrâna, are fobia asta. Spuneau că toate ar fi cum ar fi, dacă generalul nu i-ar apăra acum pe evrei. „De ce-i apăra?” Am încercat să le temperez furia și să le explic unele lucruri. Cei tineri, deși absolvenți ai Universității (sau tocmai de aceea!) sunt niște antisemiți fanatici. Le-am spus cum s-au întâmplat lucrurile,

ce a fost cândva Legiunea și ce-a devenit, ce înseamnă să-ți aperi patria și pentru ce ai datoria să trăiești pentru ea, nu să mori, căci dacă Moța a murit în Spania, la ce servește moartea lui? Am mers până acolo încât le-am mărturisit convingerea mea că, în ciuda succeselor de azi, nemții vor pierde războiul, deoarece toată lumea e împotriva lor. În sfârșit, cu argumente din astea devenisem un înfocat apărător al regimului Antonescu. Ei s-au mai potolit, au început să-și pună unele întrebări.

Când am plecat de-acolo, am luat autobuzul 40, care trece pe lângă Morgă. În fața intrării era o mulțime de lume care aștepta rândul la poartă, să ajungă înăuntru – ceva ca la casa Lupeascăi. În autobuz, un evreu între două vârste – roșcovan, gras, cu ochii injectați de furie - începuse să se agite, când pasagerii din mașină se uitau, curioși, pe ferestre să vadă ce este acolo. Evreul, fără nici un preambul, a rupt tăcerea, vrând să explice despre ce este vorba: „Au omorât jidani! Bătu-i-ar Dumnezeu pe-ai care au făcut treaba asta!” Rostise aceste cuvinte cu durere și o mânie răzbunătoare care te putea indigna. Dar nimeni n-a scos o vorbă. Alături de el era un tânăr îmbrăcat în zeghe legionară, care-l privea cu niște ochi metalici. Taxatorul, de asemenea, îl măsura cu o privire din care ieșeau săgeți. Nici unul nu îndrăznea să-i răspundă nimic, deoarece unul avea pe el stigmatul uniformei, celălalt era în exercițiul funcțiunii și n-avea voie să provoace discuții cu călătorii. Făcându-mă oarecum purtătorul lor de cuvânt, convins că sunt în asentimentul tuturor celorlalți călători din autobuz, i-am replicat eu celui indignat: „Nu, domnule, nu sunt numai jidani de-ai dumitale, sunt și români. Căci foarte mulți români au înfundat cimitirele în ultimii ani, știi prea bine. E un blestem pe lumea asta, și nu trebuie acum să ne mâncăm între noi fiindcă unii, de-ai noștri sau de-ai voștri, își fac de cap!” Omul a profitat de ocazie că mașina s-a oprit în stație și a coborât repede, fără să mai scoată o vorbă. În urma lui, cei dinăuntru jubilau: „Bravo, dom'le! Bine i-ai spus. Au început să scoată capul, nemernicii!”

Scene din acestea întâlnești frecvent, dacă circuli prin București. E o tensiune mută, înăbușită. Evreii sunt exasperați și înspăimântați, românilor (celor antisemiți) li s-a pus călușul în gură, astfel că și unii și alții fierb în zeama lor, privindu-se reciproc cu ură și dispreț. Iată unde am ajuns!

Prin Comunicatul nr. 9 al Comandamentului Militar al Capitalei (semnat: general Sănătescu), se reglementează, începând de azi, viața de noapte a Capitalei. La ora 9 seara se închid toate localurile publice și toate spectacolele. Circulația e permisă până la ora 19 și în grupuri de maximum trei persoane.

Tocmai astă seară (25 ianuarie) Tania își serbează aniversarea. Trebuia să mă duc, deoarece am primit două telefoane insistente. Am stat acolo, uitându-mă tot timpul la ceas. La 9.30 trebuia să fiu în stație, ca să prind ultimul tramvai. Dar ultimul tramvai trecuse de 9.45, astfel că am fost nevoit să viu pe jos din Cotroceni, de la Grădina Botanică, până în Piața Rosetti. Bineînțeles, depășisem limita de ora 10. Orașul era pustiu, întunecat. Pe bulevard, pe Calea Victoriei, câțiva întârziați, alergau spre casă, temându-se să nu fie prinși de vreo patrulă, de parcă ar fi fost niște spărgători. Fără nici o frică, umblau pe străzi, tacticoși, numai soldații germani, care nu se temeau de nimic. Din când în când, apărea câte o mașină militară, care patrula. La 10.30 eram în piața Brătianu. Un grup de vreo cincisprezece soldați germani stăteau acolo, discutând, fumând, râzând, parcă ar fi fost ziua în amiaza mare. Printre ei se mai aflau doi civili și un militar de-al nostru. Parlamentau. M-am oprit să văd ce s-a întâmplat. Era o femeie, care întârziase și căuta pe cineva s-o ducă acasă, în Colentina. Era drăguță, vorbăreață, însă, deși se afla aproape de douăzeci de bărbați, nici unul nu se oferea s-o ia, ci așteptau ca ea să aleagă. Se adresa nemților, dar fiindcă aceștia nu înțelegeau ce le spune, îi lăsă în pace și se întoarse către un civil: „Hai, drăguțule, hai, ia o mașină și vino cu mine în Colentina”. „- Hai că merg, spunea tânărul, luând-o la braț, hai încoace, că găsim noi o mașină.” Ea însă pricepea unde voia s-o ducă el, și se opunea: „Nu merg, că-s zdrobită de oboseală și nu mă mai țin picioarele. Dacă vrei să vii cu mine în Colentina, ia o mașină și hai”. Atunci tânărul îi dădea drumul, făcea un gest către nemți: „Dă-o dracului, vai de ea!” și-și vedea de treabă. În cele din urmă, femeia a apucat brațul plutonierului român care se afla acolo și-a plecat cu el spre Calea Victoriei.

Până acasă, nu m-am mai întâlnit decât cu un soldat înarmat, care făcea de pază pe Batiște.

Totul a trecut ca o furtună. Și, ca după orice furtună, a apărut soarele. Azi a fost o zi superbă, ca de primăvară. Calea Victoriei era ticsită de oameni care ieșiseră să se plimbe și totodată să se convingă că lumea nu s-a prăbușit, că au revenit zilele frumoase de mai înainte, cu navete pe Cale, cu flirturi, cu zâmbete și glume.

M-am întâlnit cu mulți prieteni și cunoscuți, și toți puneau aceeași întrebare: „Care e cauza, cine-i vinovat?” Pentru fiecare om sunt câteva puncte nelămurite și toți umblă avizi să afle, să înțeleagă, să-și explice aceste puncte nelămurite. Unii susțin că legionarii sunt nevinovați, că generalul Antonescu va rămâne pătat. Alții, dimpotrivă, că el e nevinovat, că n-a voit decât salvarea statului. Observ însă că mentalitatea românilor e schimbătoare – vorbesc de românii „imparțiali”, care participă la evenimente ca spectatori, nu ca actori – și că ei se orientează după cum bate vântul. Ei nu judecă fenomenele politice în adâncime, nu au idei personale, nu caută să-și formeze o convingere proprie. Se ghidează după comunicate, după ziare, după opiniile oficiale și sunt totdeauna gata să dea dreptate celui care învinge. Ieri, erau împotriva generalului Antonescu, fiindcă legionarii făceau gălăgie mai mare; azi, când Antonescu a învins, au trecut toți de partea lui. Asta îi caracterizează mai ales pe burghezi. Indiferent cine vine la putere, interesul lor este să-și apere pozițiile, averile. D-na Marinescu, împreună cu Matei, care alaltăieri mă acuzau că-i nedreptățesc pe legionari, acum spun că aceștia sunt vinovați, că nici n-ar fi crezut să facă ei așa ceva, să se dedea la ceea ce s-au dedat. (În ziare se publică masiv date despre atrocitățile comise de legionari). D-na M., mai sinceră, a mărturisit: „D-acum încolo m-am hotărât să nu mai fac nici un fel de politică, să nu mai cred în nimeni, căci n-am *flair* politic”. Dacă ar fi sinceri cu ei înșiși, mulți ar trebui să spună la fel. De aceea nu există și nu poate exista opinie publică în România. Oameni conștienți altfel, cu o viață spirituală dezvoltată, trăiesc într-o permanentă incertitudine, fiindcă nu sunt în stare să-și precizeze o atitudine, să-și creeze o credință, și rămân la cheremul politicienilor de profesie care fac din ei o „masă electorală” și atâta tot. Cauzele acestei structuri a românului pot fi diverse și profunde. Cred că una principală este amestecul prea

mare de sânge din care e plămădit poporul nostru și – la suprafață, adică în imediatitate – influența minorităților ce se infiltrează printre noi, într-o țară cu un popor născut din atâtea amestecuri și compus din atâtea elemente eterogene, e firesc ca nimic să nu fie sigur, ca nici o credință să nu dureze, deși toate își găsesc apologeți, ca nici o revoluție să nu izbândească, sau să fie „terfelită” chiar de către aceia care au pus-o la cale.

Cu toate astea, ceea ce s-a întâmplat acum în România a dovedit cu prisosință lumii, cred eu, că există un popor *românesc*, și că acest popor *trăiește*. De câțiva ani – mai exact, din primăvara lui 1938, după instaurarea Constituției de la 20 februarie, odată cu desființarea partidelor și deschiderea procesului Codreanu – România a fost poate țara cea mai frământată de pe glob. Evenimentele, din tragice tot mai tragice, s-au ținut lanț. Asasinarea lui Codreanu, apoi a lui Călinescu, urmate de deslănțuirea prigoanei împotriva legionarilor, de ciuntirile și pierderile teritoriale, de abdicarea lui Carol al II-lea, de răsturnarea subită de regim de la 6 septembrie 1940, pe urmă cutremurul de la 10 noiembrie, pe urmă carnajul de la Jilava, asasinarea lui Iorga, și în sfârșit, acum, rebeliunea de la 21-23 ianuarie, toate sunt fenomene care au zguduit profund țara și poporul nostru. Ele sunt întâmplări dureroase, care înscriu însă pagini mărețe, ce atrag atenția lumii asupra noastră. Aici nu e un popor slab, moleșit, insignifiant, ci unul care trăiește și se afirmă. Tot ce se întâmplă până acum în România avea un caracter local, un ecou redus, o semnificație de mică importanță. De altfel, nici nu s-au întâmplat până acum în România evenimente cu adevărat mari: Răzmerița lui Tudor Vladimirescu, revoluția de la '48, răscoala din 1907, n-au interesat prea mult lumea, cu toate că acestea sunt singurele momente mari din istoria României moderne. Toate celelalte sunt evenimente aranjate, diplomatice, decurgând din firea lucrurilor. Un popor nu se impune în lume decât prin revoluțiile lui. România a fost prea cuminte până acum, de aceea nu prea era luată în considerare. Ea a depins totdeauna de capriciul marilor puteri, care își urmau interesele lor și au făcut din ea ceea ce au voit ele. Au făcut-o mare, când au avut interesul să fie mare, au făcut-o mică atunci când n-au mai putut să o menție mare. Prin ea însăși, România n-a existat până acum, cu toate eforturile ei subterane de a se desrobi din lanțul acestui destin de fată cuminte

amenințată să moară fecioară bătrână. Marile puteri au avut interesul ca România să fie cuminte și să asculte de ele, iar ea a trebuit să se conformeze, căci altfel știa ce-o așteaptă. De aici pornește, desigur, dârzenia și violența legionarilor, care au simțit – *au simțit*, dar n-au avut răbdarea să stea și să judece bine! – că trebuie făcut ceva pentru eliberarea poporului român din situația lui de *aservire* și ca să pășească în istorie. România trebuie să intre în istoria Europei și aceasta nu se putea face decât printr-un salt. Mișcarea Legionară a încercat să dea asaltul pentru a sparge chingile ce țineau istoria noastră pe loc. Nenorocirea a fost că acest asalt s-a produs într-un moment nu tocmai favorabil. Exemplul Poloniei ne amenința, de asemeni al Cehoslovaciei, și oamenii cu judecată ai acestei țări au căutat să tempereze furia și fanatismul celorlalți. Legionarii voiau eliberarea României, dar în aceeași măsură ei amenințau existența noastră ca stat. De aceea Mișcarea Legionară e cea mai paradoxală mișcare cu caracter revoluționar din câte se cunosc. De aceea foarte mulți oameni de bine n-au putut să participe la această mișcare, care luase un avânt nemaipomenit, și ea a creat cele mai dureroase dileme, cele mai puternice drame morale. Adevărații români, cei conștienți și însuflețiți de un patriotism lucid și rezonabil au ezitat multă vreme să se înscrie (căci unii s-au înscris), și nici nu s-au înscris în rândurile acestei mișcări, tocmai fiindcă au înțeles caracterul paradoxal al revoluției pe care o preconiza ea, și nu vedeau precis binele pe care-l putea face țării, după cum nici nu descifrau tot răul ce-l aducea cu sine. Numai datorită acestui caracter paradoxal, se explică de ce, de două ori s-a auzit în țara noastră învinuirea de „trădători de neam” adusă legionarilor, învinuire nemaipomenită când te gândești că ea a fost adresată tocmai acelora care își făcuseră din naționalism și patriotism supremul crez. „Trădătorii de neam” au fost cei care l-au ucis pe Armand Călinescu, „trădători de neam” sunt acum cei care au dezlănțuit rebeliunea de ieri, de alaltăieri. Ce este extraordinar e faptul că această învinuire rămâne în picioare. De ce? Aici se ciocnesc două concepții și două viziuni opuse: a legionarilor, care voiau să rupă lanțurile aservirii, fără să cunoască dedesubturile politice și diplomatice, și ale celorlalți, care, cunoscând aceste dedesubturi, fiind legați de ele, își dau seama că o astfel de revoluție nu se poate face în România fără riscul unei catastrofe. Și

ei au vrut să evite această catastrofă. Lăsând la o parte considerațiunile înguste și interesele meschine ale celor interesați practic, setoși de căpătuială, din afară sau dinlăuntru Legiunii, situația așa se prezintă. Din acest punct de vedere, Legiunea avea deci dreptate, în felul ei, după cum și cei care au înăbușit-o – un Rioșianu, un Antonescu – au și ei dreptate, fiindcă au curmat o aventură ce putea să ducă țara la dezastru.

În orice caz, astăzi îmi dau seama, și cred că multă lume înțelege acum aceasta, că România a câștigat un atû din tot zbuciumul ei din ultimul timp. Ce mă îndreptățește să cred asta? Atitudinea Germaniei față de evenimentele care s-au petrecut la noi. Situația a fost atât de încordată, că România ar fi putut să fie foarte ușor ocupată de Germania și desființată ca stat, măcar și pentru câțva timp. Nimeni nu s-ar fi opus, românii mai puțin ca oricine. Soarta Poloniei și a Cehoslovaciei s-ar fi reeditat pentru a treia oară. Și totuși, Germania n-a făcut acest pas, ba, dimpotrivă, s-a purtat față de România cu o anumită lealitate. Din dragoste? În mod sigur, nu. Din interes? Într-o măsură, da. Ceea ce i-a determinat pe nemți să ia față de România o astfel de atitudine, este conștiința că România e o țară care nu trebuie să dispară și ale cărei năzuințe trebuie respectate. Poziția ei geografică, situația ei economică, bogățiile ei naționale, toate acestea le-au arătat nemților că România nu poate avea soarta Poloniei. Într-un fel, România este pârgă Europei, în sensul că de partea cui se situează ea, acela are de câștigat. Lucrul acesta este înțeles abia acum, când politica Europei începe să fie condusă de europeni înșiși, adică de oameni ridicați din miezul problemelor europene. Până acum, România era susținută de americani, de englezi, de francezi, dar aceștia o considerau la periferia istoriei, ei nu aveau interese *directe* aici, și ne plasau într-un ansamblu de factori de mână a doua. Interesul *direct* al acestor puteri era de a lovi în Germania, și fiindcă nu puteau lovi direct în ea, loveau *indirect*, atrăgând în sfera lor de influență țările mici din Europa, nu fiindcă aveau neapărat nevoie, ci pentru a izola Germania. În realitate, Anglia – ca să nu mai vorbesc de America – nu câștiga și nici nu pierdea mare lucru de pe urma României; câștiga numai în măsura în care pierdea Germania, scoțând România de sub raza sa de influență. Orizonturile Angliei nu erau în Europa, ci pe oceane.

Orizontul Germaniei e în Europa, de aceea acum, când politica europeană e condusă de germani, România fiind un factor important pentru ei, apropiat și necesar, e cruțată, ba e chiar împinsă să-și joace rolul ei de pârghie în echilibrul de forțe de pe continent.

Așa se explică, desigur, grija pe care germanii o au ca România să rămână mai departe ca stat, dar un stat care să nu le creeze dificultăți, și așa se explică de ce ei i-au sacrificat pe legionari, care erau trup și suflet cu ei, fiind de acord ca rebeliunea să fie înăbușită. Și tot așa se explică de ce Germania nu vrea să colaboreze aici cu Rusia, așa cum au colaborat la desființarea Poloniei.

Este posibil, pe de altă parte, ca motivele ce împing Germania să aibă față de România această atitudine, să nu fie pornită numai dintr-o viziune politică, ci să aibă la bază un element concret: petrolul românesc. Este posibil. Germania are nevoie de petrol, fiind o țară mecanizată. Fiind o țară eminentemente industrială, iar România una „eminamente agricolă”, Germania mai are nevoie și de cerealele noastre. Ca să le obțină fără supărări (sabotaje interne) și fără conflicte provocate de alții, trebuie să lase România liberă, ba mai mult chiar, să-i „garanteze” integritatea teritorială. În felul acesta Germania are interese directe ca România să nu dispară, și aceste interese fac ca noi să intrăm în istorie. Fiindcă, în fond, nu dictează decât interesele. Interesele Germaniei aici sunt vitale, pe când interesele Angliei sau chiar ale Franței, erau numai de ordin diplomatic și politic. Aceste două puteri se puteau oricând dispensa de România fără ca ele să piardă prea mult. Germania ar pierde enorm, dacă ar pierde România. Iată, deci, că în felul acesta – bun sau rău, asta este altă poveste – România trăiește acum cu adevărat în istorie.

Dar, lăsând la o parte aceste considerații mai mult sau mai puțin abstracte și revenind la impresii concrete, jur că, în ciuda cumplitelor măceluri și a tot ceea ce m-a îndurerat și m-a indignat în ultimul timp, am acum și o mare satisfacție ce-mi mângâie orgoliul de a fi cetățean al urbei noastre: aceea că Bucureștiul și-a îmbogățit istoria, și-a sporit palmaresul de fapte demne de a fi memorate. Asemenea satisfacție mi-ar putea aduce, foarte legitim, învinuirea că așa avea înclinări neroniene, totuși nu încetez să recunosc că Bucureștiul mi-a devenit mai drag, mai scump, după ce am văzut mitralierele și gloanțele zburând pe străzile

lui, și trotuare acoperite de cadavre, și piețe spălate de sânge, și catafalcuri pe care erau întinse trupurile înghețate ale celor mai distincți fii ai lui. Începând de azi, nu mai sunt gelos pe Paris, de exemplu. Ziua de azi, atât de frumoasă, inundată de lumina solară a unui ianuarie exuberant și lucid, mi-a evocat Parisul, cu revoluțiile lui sângeroase, care i-au clădit gloria neîntrecută încă. Am văzut lumea plimbându-se pe Calea Victoriei ca pe o Via Dolorosa, și parcă fiecare se bucura în sinea sa și spunea cu mândrie: „Pe aici au trecut tunuri, au răpăit mitraliere, au căzut oameni, a curs sânge”. Așa se creiază faima unui oraș, așa se călește conștiința cetățenilor lui; așa s-a făurit mândria parizienilor care serbează cu atâta fast sărbătoarea cea mare a Parisului: 14 iulie. Iată, Bucureștiul a crescut enorm în fața mea. Acum, nu văd pe stradă numai plimbăreți, numai cochete, numai vitrine cu lucruri de ultima modă. Am văzut cum arăta orașul acum două-trei zile, îl văd cum mi se înfățișează azi. Palatul regal mi se pare mai solemn, Ateneul mai ilustru și mai somptuos, palatul Telefoanelor o clădire cu o aureolă istorică, Prefectura Poliției a intrat aproape în legendă, iar Piața Teatrului, romanțioasă, literară, ce evoca trăsurile elegante de altă dată, îmi va rămâne pentru multă vreme în memorie ca o veritabilă Piață Roșie. Două zile n-au existat organe care să facă ordine, care să impună restricții în privința circulației, fiecare putea să umble pe unde voia, dacă avea acest curaj. În acele două zile eu am avut impresia că în ființa neamului românesc s-a produs o spărtură, prin care vedeam, ca printr-un panopticum, tot ceea ce pulsează, se frământă și se plămădește în măruntaiele lui. Această spărtură mă speriasse, dar fervoarea ce-o produsese îmi creiasse un fior inefabil de bucurie. Atunci m-am identificat cu Bucureștiul, m-am legat de el pentru totdeauna, definitiv.

Bucureștiul e un oraș frumos, cu o climă favorizată prin variațiile și capriciile ei, cu primăveri de miracol și cu toamne de basm, cu veri tropicale și cu ierni hiperboreene, cu seri de vis și cu nopți de legendă, cu bărbați veseli și cu femei seducătoare, cu localuri pitorești și cu o viață atractivă - dar ceea ce-i lipsea era istoria. O istorie gravă, care să-și înfigă adânc ghiarele în zidurile lui de piatră. Toate evenimentele ce s-au perindat pe aici au fost întâmplări de suprafață, ușoare, banale, amuzante, pregătite cu mare ceremonie sau produse de un accident de minimă importanță. Mărturisesc că,

din câte am citit despre București, singurul eveniment demn de admirat este actul arderii Regulamentului Organic, de la 1848. Restul sunt întâmplări obișnuite ce se puteau petrece în orice urbe transformată în cetate domnească. Uneori disperam pentru această lipsă de istorie în stil mare a Bucureștiului. În afară de Dealul Mitropoliei și de Văcărești, nimic din București nu-mi potolea furia bizară împotriva acestui oraș fără amintiri care să te zguduie. De multe ori mă urcam la Patriarhie, lângă Camera Deputaților, și priveam de acolo Bucureștiul, în toate părțile. E punctul cel mai înalt, cu cea mai largă cuprindere, de unde orașul apare transfigurat într-o ceață feerică de legendă. Dar când mă reîntorceam în el, regăseam aceeași aglomerație amorfă de clădiri, același păienjenis de străzi tăiate la întâmplare, fără ca nici una din ele să-ți evocă un episod de neuitat. Un oraș cu case vechi și case noi, cu vitrine frumoase, cu un ritm de viață modern, dar fără un conținut adânc, fără esență, fără o personalitate care să impună și să rețină.

Acum, Bucureștiul a intrat în istorie. Pentru asta, privindu-l în dimineața de 23 ianuarie, sub ceața aceea groasă, amestecată cu fumul de la calorifere și cu fumul gurilor de mitralieră, el mi-a devenit mai drag, mai interesant. N-am să uit niciodată acea tânără și frumoasă fiică a orașului care se afla întinsă, printre alte cadavre, pe trotuarul Căii Victoriei, cu capul sprijinit pe pragul unei prăvălii cu articole de galanterie feminină. Era o autentică bucureșteancă. Se vedea după părul ei frumos, după îmbrăcămintea sa elegantă, palton de stofă cu blană la guler, fular de mătase, mănuși fine, cizmulițe de cauciuc roșcat, ciorapi de calitate superioară. Era una din eroinele acelei zile înscrisă în istoria Bucureștiului cu litere de sânge. N-am să uit tancurile, tunurile, mitralierele, puștile, bubuiturile și sfârâitul gloanțelor în asfaltul înghețat. Nu s-a făcut uz de furci, de topoare sau alte ustensile demodate. Au fost mitraliere și tancuri. Prin ele, Bucureștiul și-a făcut o intrare, tardivă, dar cu un nimb măreț, în istorie. În prima lună a anului 1941. Pășim într-un deceniu nou!

Luni, 27 ianuarie

Vremea s-a stricat pe neașteptate. Cerul s-a întunecat, bate un vânt rece. Ziua frumoasă de ieri a fost doar un interludiu, ivit

parcă anume spre a le da oamenilor prilejul să se reculeagă, să răsuflă o clipă după furtuna prin care au trecut. Azi viscolește. E de necrezut. Aseară doar, era atât de frumos...

Odată cu schimbarea vremii, se schimbă și gândurile, umoa-rea omului. Iată, ceea ce m-a obsedat astăzi toată ziua este „reglementarea circulației pe C.F.R.” Începând de ieri, nu se mai poate circula cu trenul decât cu autorizație specială, eliberată de Prefectura Poliției, și numai pentru motive bine întemeiate. Așa ceva mi se pare pur și simplu de neînchipuit, absurd.

A doua problemă la ordinea zilei este noua ordonanță, apărută ieri, a Ministerului Coordonării, relativă la făină și pâine. Pâinea se va prepara, de la 1 februarie încolo, amestecată cu mălai (optzeci la sută făină, douăzeci la sută mălai) și se va vinde în stare rece, adică după douăsprezece ore de la scoaterea din cuptor. O zi pe săptămână - prefectul de județ o va fixa pentru fiecare oraș - se va mânca în întreaga țară numai mămăligă. Generalul a spus: „Vremuri grele ne așteaptă!” (dar n-a spus unde se duce grâul din România...).

Răsfoiesc *Chateaubriand* de André Maurois, carte apărută în 1938 și pe care am citit-o atunci cu mare pasiune. Acum mi se pare și mai actuală. Interesantă e îndeosebi partea despre raporturile lui Chateaubriand cu Revoluția franceză. El n-a luat parte la Revoluție, a fost chiar împotriva ei și a suferit din cauza aceasta. Exilul său la Londra, și prima lui operă tipărită *Essai sur la Révolution*, l-au ajutat să-și creieze o situație singulară printre contemporani, pe de o parte din cauza orgoliului său, pe de altă parte datorită geniului său, care-l depărta de lumea din jurul lui și nu-l împăca niciodată cu oamenii și regimurile din timpul acela. *La Génie du Christianisme* a fost o încercare de a se pune bine cu regimul instaurat de Napoleon, dar câte decepții pe urmă, câte lupte, câte înfrângeri. Un spirit superior ca al său nu putea să treacă prin viață și prin istorie decât luptând. Luptând cu societatea, cu regimurile politice și, ceea ce e mai tragic, de multe ori cu el însuși.

Aceeași zi, seara

Ce zi sinistră! Pe lângă viscolul dezlănțuit dintr-o dată cu o furie nemaipomenită și care a ținut până la ora 2 p.m., mai erau și

patrurile militare care opreau oamenii pe stradă și-i percheziționau amănunțit. Trebuie să stai, să te deschizi la haine la fiecare colț de stradă, sau să umbli cu legitimația în mână. Circulația a fost întreruptă complet din cauza viscolului și a patrulelor. Sunt urmăriți legionarii care n-au depus armele.

Astăzi s-a format noul guvern. E compus aproape numai din generali, cu excepția a patru civili: Mihai Antonescu, care a rămas ministru fără portofoliu, Nichifor Crainic, la Propagandă (ministru plin), dr. Tomescu la Sănătate și consilierul Docan la Justiție. Restul miniștrilor sunt numai generali. La Finanțe, Mircea Vulcănescu, subsecretar de stat. Alegere bună. Propriu-zis, el e ca și ministru, fiindcă generalul de brigadă Stoenescu Nicolae nu poate avea decât un rol nominal în fruntea departamentului. În sfârșit, lumea s-a mai liniștit. Guvernul odată format, s-a realizat oricum ceva, parcă lucrurile au intrat în normal, cu toate că situația e încă încordată. Cred însă că legionarii nu vor mai putea face nimic, după tentativa eșuată atât de penibil pentru ei. Sunt arestați pe capete, iar cei liberi cedează încet-încet și se răcoresc la minte. Lumea s-a convins acum cine sunt legionarii și ce-au voit. Cine sunt: mulți ca prietenul nostru Arșavir Acterian, care a pătruns cu forța la postul de radio de la Băneasa și a citit proclamația către țara românească. Ce voiau: s-a dovedit prin arestarea legionarului Stoicescu Nicolae, asupra căruia s-au găsit bani și valori evaluate la 34.000.000 lei. De asemenea s-au ridicat până azi, de la diferite sedii legionare, șaptezeci autocamioane de mărfuri și alimente de tot felul provenite din jafurile comise în timpul rebeliunii, plus cantități imense de arme și muniții.

Astăzi a încetat din viață contele Casky, ministrul de Externe al Ungariei. Tânăr încă (moare la 47 de ani), era ministru numai de anul trecut și adusese frumoase servicii țării sale. Comunicatul oficial difuzat, spune că el se trăgea dintr-o „veche familie de nobili din Transilvania” și că s-a născut la Sibiu. Se poate să fie adevărat, dau eu înclin să cred că aceste date biografice nu sunt decât pură propagandă, prin care ungurii caută, și cu această ocazie, să arate că au rădăcini adânci în Transilvania, după care le sticlesc ochii.

Rioșianu a plecat de la Interne, spre nedumerirea multora. Ion mi-a telefonat ieri, spunându-mi că-și fac bagajele și ei. Astăzi m-a

anunțat însă că ei rămân totuși, chiar dacă „șeful” a plecat. I-am răspuns, în glumă: „Așa e viața, mai ales cea politică: spuma pleacă, drojdia rămâne!”

O anecdotă cu Legiunea (post festum):

- Eh, comment ça va avec la Légion?

- Ça va, ça va...

- Mais quelle Légion est celle-ci, avec monsieur *Silaghi*, avec monsieur *Iasinski*, etc.? Est-ce qu'il s'agit de la *Légion étrangère*?

29 ianuarie

După moartea contelui Casky, moartea ministrului Instrucției germane, Buchner, și – cu totul surprinzătoare – a premierului grec, Metaxas, mort subit, azi dimineață, la Kefissia. Diplomația europeană e în doliu. Au început să moară fruntași politici. De aici încolo, necroloage cu nume celebre se vor ține lanț, căci mai toți sunt epuizați, împliniți. Dintre toți, moartea generalului Metaxas m-a impresionat puternic. Grecia e văduvită de conducătorul ei tocmai în momentul când ar fi avut mai multă nevoie de el. În ultima vreme, Metaxas era Grecia și Grecia era Metaxas.

L-am văzut de aproape în primăvara lui 1937, când am fost la Atena. Se afla la putere abia de vreun an. Un bătrâior mic de statură, cu capul rotund, cu ochelarii luminați de privirile vii din dosul lor, cu un zâmbet neșters pe figura voioasă, care trăda energie fizică și morală, Metaxas nu avea aspectul unui dictator – à la Mussolini sau Hitler – deși exercita puteri dictatoriale, dimpotrivă inspira încredere și simpatie. Când vorbea era sobru, natural și spunea lucruri adânci cu o simplitate clasică. Afișele îl înfățișau surâzând, cu chipul lui jovial și totdeauna cu o mână întinsă către mulțime. L-am văzut, în carne și oase, la Universitate, unde venise să deschidă serbările cu prilejul centenarului Universității din Atena, și apoi, într-o seară, l-am revăzut în sala cea elegantă de la hotelul „Grande Bretagne”, unde oferise o recepție în onoarea invitaților la serbările centenarului. Mi-a inspirat simpatie atât prin persoana lui, cât și prin activitatea sa. Redresase Grecia, după luptele intestinale din vremea lui Venizelos, dintre monarhiști și republicani. Dictatura lui – căci impusese un regim de ordine și

disciplină severă - era cea mai dulce din Europa. Devenise o figură internațională și izbutise să conducă politica statelor balcanice, pentru a căror înțelegere lupta cu însuflețire. Grație lui se realiza „Înțelegerea balcanică”, dintre România, Iugoslavia, Turcia și Grecia. O, ce vremuri idilice!... În noaptea de 28 octombrie 1940 a răspuns cu *Nu* la ultimatumul italian, acceptând războiul nemilos și nedrept dezlănțuit de o mare putere împotriva țării lui. Pentru o țară cum e Grecia, pierderea lui Metaxas e ireparabilă.

Spun asta, gândindu-mă că și generalul nostru e bolnav și obligat să stea în casă câteva zile. L-au consumat evenimentele, probabil. Și ce-ar deveni România, în împrejurările actuale, fără Antonescu? E penibil ca o țară să depindă, la un moment dat, de un singur om. România acum depinde de Antonescu. Fără el, nu știu ce-ar fi aici, și desigur cam aceeași este situația în Grecia, cu toate că acolo a rămas regele George al II-lea, care conduce politica și operațiunile militare.

Evenimentele interne se desfășoară într-o aparentă liniște, sub care mocnește virusul nemulțumirii. Legionarii din țară și din Capitală dezaprobă rebeliunea, iar capii lor sunt arestați. Printre ei, Radu Gyr și Haig Acterian, actorii principali ai masacrului din Piața Teatrului Național. Despre Horia Sima, marele acuzat, nu se știe nimic. A dispărut fără urmă.

30 ianuarie

Am primit o „comandă” (ca să vorbesc în limbajul pictorilor), de la *Vremea* pentru un *Mozart*, care trebuie scris până luni. Mă execut, având prilejul să evaderez într-o altă lume și să mă ocup, cu plăcere, de biografia strălucitului compozitor. După *Camoëus*, apărut tot în *Vremea* acum vreo lună și ceva, Mozart. Revenim la „viețile romanțate” ce constituiau mai de mult capul de afiș al revistei.*

*„Mozart” a apărut în *Vremea* de la 22 martie 1941, cu un portret semnat de Marin Iorda

Ieri s-au aniversat opt ani de la instaurarea regimului hitlerist în Germania (30 ianuarie 1933). Fuehrerul a ținut un lung discurs la Palatul Sporturilor din Berlin, afirmând încă o dată „voința de neclintit” a Germaniei de a obține victoria și făcând un bilanț al succesorilor de până acum. „Germania a înaintat din victorie în victorie și din succes în succes”, a spus el, în acești opt ani de zile. N-a uitat, firește, să le tragă un perdej cum știe el englezilor, la care insularii i-au răspuns, la radio, astăzi, în termeni foarte drastici. „Hitler și cămășile lui brune”, „Hitler și banda lui”, acestea erau epitetul cu care-l gratulau.

Generalul Metaxas a fost înmormântat astăzi la Atena, „în apropierea Acropolei”, cu toate onorurile cuvenite unui mare erou. În Anglia s-a arborat doliu – lucru ce nu s-a mai întâmplat decât o singură dată pentru o persoană care nu deținea funcția supremă (rege sau președinte) într-un stat; prima dată s-a făcut la moartea mareșalului Foch.

Trimisul special al președintelui Roosevelt, colonelul Donovan, a sosit la Sofia, venind de la Belgrad, în drum spre Ankara. Americanii fac sondagii, dar cu ce intenții, e greu de precizat. Englezii sunt siguri, totuși, de ajutorul lor, pe care pun multă bază. Deocamdată, Europa sucombează pe zi ce trece. Așa cum s-au prăbușit Polonia, Belgia, Franța, se va prăbuși în curând întregul continent, din care, se înțelege, nu fac parte englezii.

La noi, situația internă e încă tranzitorie. Patrule de militari cercetează cu asiduitate orașul, legitimează oamenii pe stradă, fac percheziții prin case – dar cu puține foloase, fiindcă cei vizați se pot strecura ușor prin acest control superficial. Guvernul actual e un guvern de generali, adică de oameni care nu se pricep la politică și nici nu pot să facă nimic. Se pare că cel mai tânăr dintre ei e tot generalul Antonescu. Ceilalți sunt reprezentanți tipici ai armatei, cu ticurile, ciudățeniile, stângăciile și cazoneriile lor. Ministrul de Interne, de exemplu (l-am văzut azi, fiindcă m-am dus acolo după niște acte ale lui Ștefănică), e un tip de comedie bufă. Subsecretarul lui, generalul Drăgănescu, e unul și mai comic, care a și fost botezat „Bese-în-Cizme”, pentru felul cum merge el, de

parcă ar trage la fiecare pas câte un părț în urma lui. Nu fac nimic, fiindcă nu se pricepe la treburile civile, iar spirit de inițiativă nu ău deloc. Dacă n-ar mai da Rioșianu pe acolo, să descurce lucrurile, Ministerul de Interne ar fi ca și inexistent.

2 februarie, duminică, ora 10 seara

Astăzi n-am ieșit din casă, nu m-am bărbierit, nu m-am îmbrăcat, n-am fost pentru nimeni acasă, și am lucrat intens. Am terminat *Mozart* (o pagină de gazetă). Dar numai după ce l-am terminat, mi-am dat seama că abia aș putea să-l încep. Deoarece acum, la sfârșit, mi-a venit sub condei pofta de a povesti și adevărata cursivitate pe care o căutam la început. Dar ce să fac? S-o iau de la capăt? O, dacă aș fi făcut așa mereu, ar fi însemnat să bat pasul pe loc. Sunt atât de multe lucruri de spus – cu toate că ele au mai fost spuse de alții - încât inima mea și spiritul meu n-au răgazul să stea prea mult de vorbă cu o umbră. Ele vor să le cunoască pe toate, să treacă pe lângă toate, să nu se oprească la nici una.

Despre Mozart nu m-am gândit niciodată să scriu ceva. Acum s-a prezentat ocazia, pe neașteptate, pentru mine, cu prilejul comemorării a 150 de ani de la moartea sa, când *Vremea* a ținut să consemneze evenimentul, și astfel am cunoscut și viața compozitorului, nu numai muzica lui. De fapt, muzica lui Mozart mi-a plăcut mereu, ca oricui, și atât de mult încât nu mă interesase niciodată să știu condițiile în care a fost compusă ea. Aș fi vrut să păstrez despre această muzică iluzia că ea este la fel ca și cerul albastru pe care-l admirî fără să te întrebi cine-l stăpânește, ca și marea sclipitoare în fața căreia faci abstracție de uscat și de omenire. Muzica lui Mozart a fost una din bucuriile tinereții mele. (Vai, am ajuns să vorbesc la trecut despre tinerețea mea!). *Nunta lui Figaro*, *Flautul fermecat*, concertele, sonatele – *Requiemul* nu l-am auzit niciodată - le-am urmărit regulat, oriunde am putut să le ascult. Dar cine n-ar fi făcut la fel? Cu toate că preferințele mele, în muzică, rămân la Beethoven și Wagner, ca tonalitate electivă la Brahms, iar ca ultimă dragoste, vie și puternică, la Ravel, Mozart m-a sedus și m-a desfătat cu vraja tinereții lui candidă și exuberantă. Vraja

tinereții! Mozart în muzică, Shelley în poezie, Rafael în pictură...
Trei vieți incandescente. Trei frați...

Ceea ce interesează, e că astăzi am lucrat de zor. S-o fi mirat și Traian, când i-am spus că azi nu sunt acasă pentru nimeni, indiferent dacă mă caută cineva la ușă, ori la telefon. D-na M. a avut invitați la masă, m-a chemat și pe mine, a simțit că sunt bolnav la pat și, prin Traian, mi-a trimis mâncare la prânz și seara, chiar puțin vin. Lui Traian i-am spus să nu mă trădeze, și a înțeles. Datorită lui, n-am fost deranjat de nimeni (celor ce mă căutau, de două ori s-a întâmplat, le-a spus că nu-s acasă), n-am fost nevoit să ies din casă (unde e bine, plăcut, cald), și treaba a mers strună. Traian merită să-i închin odată o pagină vibrantă din truda asta a mea, la care el participă fără să știe. El este părtașul cel mai apropiat al vieții mele. Și are o inimă!...

3 februarie

Ziarul lui Toma Vlădescu, *Învierea*, e uneori interesant. De ex., numărul acesta din urmă (15) vorbește despre ultimele evenimente cu o libertate care nu este extraordinară decât prin faptul că este unică, dar tocmai de aceea devine simpatică. Omul acesta știe că adevărul, când e spus cu inteligență, nu poate fi cenzurat, și procedează ca atare. Vorbește despre impuritățile Gărzii de Fier, despre greșelile ei, despre ceea ce este și despre ceea ce n-ar fi trebuit să fie Legiunea. Mi-a plăcut articolul, fiindcă e scris de unul care simte ca și mine, punând sentimentul patriotic mai presus de orice.

S-a schimbat iarăși primarul Capitalei. A plecat Vântu și i-a luat locul Rodrig Modreanu (general), fost ajutor de primar sub Dombrovski, fost prefect al Poliției. D-na R. jubilează că a scăpat de Vântu, pe care l-a beștelit azi toată ziua – ah, gura femeilor! – și că a venit „Rodrigue”, pe care „îl cunosc de când era locotenent la Constanța”. Mă enervează bucuria asta stupidă, din partea unei persoane pedante, exigente, egoiste, care se crede foarte deșteaptă și foarte dreaptă în judecățile ei. Fiindcă profesorul Vântu n-o prea lua în seamă, ea se bucură acum că a venit un general, sperând să-i intre pe sub piele.

De vreo zece zile n-a mai venit la București nici un ziar francez, ziare care soseau de obicei zilnic. Probabil le oprește cenzura. Noi nu trebuie să știm ce se scrie în Apus despre evenimentele care au avut loc aici. Dar toată lumea ascultă Radio Londra.

Aceste evenimente nu s-au încheiat încă. Din când în când, se mai aud împușcături pe undeva, pe la periferie, iar patrulele circulă permanent pe străzi, percheziționează, confiscă, arestează. Azi a apărut în gazetă o dezmințire a unui zvon transmis de niște ziariști străini peste hotare, că ar fi fost uciși doi ofițeri români la București. La prânz, am auzit că faptul este adevărat. Ceea ce înseamnă că ziariștii străini nu mințeau. Unde nu este foc nu iese fum, și o dezmințire nu se naște din aer. Bunăoară, faimoasele, insistentele, grandioasele „manifestații de dezmințire” (auzi colo!) din Italia, de săptămâna trecută. S-au organizat manifestații la Milano, Torino, Trieste spre a se *dezminți* că în Italia ar fi fost mișcări de mase contra regimului. Cei de-acolo s-au săturat de fascism, fac revoluție ca să scape de el, ai noștri fac revoluție ca să-l instaureze. Ar trebui să luăm aminte.

În Franța sunt neînțelegeri politice între zona ocupată și zona (așa zisă) liberă. La Paris s-a constituit o grupare politică sub președinția scriitorului Alphonse de Chateaubriant, care militează pentru o înțelegere directă franco-germană, contra atitudinii guvernului de la Vichy, care „se scaldă în două ape”. Radio Londra numește aceasta „colaboraționism”, adică trădare, dar se pare că francezii, dându-și seama de anumite realități inevitabile și avându-i pe cap pe nemți, încep să vadă că o înțelegere cu aceștia nu le-ar fi decât spre folos. S-ar putea chiar să se nască o alianță franco-germană, mai puternică decât cea franco-engleză. Europa nu mai poate spera ceva în viitor și nu se mai poate reface în fața Americii, decât printr-o colaborare strânsă între cele două țări de lângă Rin, în jurul cărora să se strângă apoi toate celelalte țări continentale, cu excepția Angliei și Rusiei. Încă de mult diplomații au sugerat o Pan-Europă politică și economică. Efortul lor a rămas zadarnic, fiindcă nu era sincer, puternic. După suferințele prin care au trecut popoarele în acești ani, s-ar putea ca ideea unei Pan-Europe să aibă mai mulți sorți de izbândă.

Atmosfera începe să fie iar apăsătoare. Nu știu ce blestem s-a abătut asupra țării, că românii se mănâncă între ei ca dușmanii. Cum a reușit politica să-i dezbine și să-i învrăjbească! Legionarii vechi nu cedează, cu toate apelurile disperate ale Generalului, cu toate promisiunile că va fi clement, cu toate avertismentele că va fi neînduplecat, la nevoie. Zilnic se aude că s-a mai întâmplat câte ceva, câte un atentat, armata păstrează ordine în oraș, la Prefectura Poliției ai zice că e o expoziție de tancuri.

Astăzi, la biblioteca Fundației, m-am întâlnit cu scriitorul Eugen Boureanu. Om în vârstă, de vreo 55 de ani, cu o inteligență scilipitoare, cu o cultură vastă, umblat mult prin lume, putea să fie conferențiar sau chiar profesor universitar. Azi a ajuns însă să poarte banderola „militarizat” la braț, cum poartă un elev de liceu numărul matricol. De ce? Fiindcă a iubit prea mult libertatea. Fiindcă a avut o inimă nebună și un spirit orgolios. Fiindcă a înțeles să facă din viață o poemă frumoasă, nu o pagină prozaică de sclavaj intelectual. (Mai sunt și din aceștia!) În prezent e funcționar la o instituție militarizată. Felul cum îmi vorbea despre evenimente, era de-a dreptul patetic. Se vedea că era indignat, suferea cumplit de ceea ce s-a întâmplat. El îmi expunea o părere a lui, nostimă, despre Garda de Fier: „Băieții ăștia, care au putut fi așa de ușor duși în eroare, băieții ăștia, care au făcut ceea ce au făcut cu atâta inconștiență, sunt, dragă domnule Martinescu, băieți între 20-25 de ani. La gândește-te, toți sunt născuți sau concepuți în timpul războiului mondial. Atunci au trecut pe aici tot felul de nații: germani, ruși, bulgari, tătari, chircizi, unguri, greci, sârbi etc. Sângele lor nu este sânge cu desăvârșire românesc. Ei nu sunt ca noi, ei nu s-au născut din plămădirea adevăratului neam românesc...”

Interesantă explicație, părănd foarte logică, fiind chiar în concordanță cu ceea ce gândesc eu însumi, totuși, sincer vorbind, n-am păreri tocmai atât de proaste despre românele noastre...

La Bibliotecă am primit astăzi niște formulare, spre a le completa, arătând, cu precizie, cum ne-am petrecut fiecare timpul între 18-24 ianuarie, dacă am fost înscriși în Legiune, dacă am primit arme, de la cine și pentru ce, și unde le-am predat, cu ce

dovadă etc. În special punctul relativ la petrecerea timpului în cele șase zile este subliniat. Să indicăm exact și amănunțit unde am fost, ce-am făcut, cu cine ne-am întâlnit și cine poate dovedi că spusele noastre sunt adevărate. Stupid! Așa vor să fie descoperiți vinovații? Adevărații vinovați nu dau declarații din astea, fiindcă nu sunt funcționari, ei se plimbă liniștiți pe stradă. Și ce-ar fi să spun eu pe unde am umblat, ce-am văzut etc., în cele șase zile? M-ar umfla ca pe un legionar notoriu și n-aș mai vedea lumina zilei!

Generalul Antonescu se află într-o situație foarte critică. O parte din populație îl acuză – fără să știe prea bine de ce – că a băgat armata în această afacere urâtă și că n-are s-o poată duce la nesfârșit așa; o altă parte îl învinuiește că a fost prea slab și că n-a reacționat cu toată energia împotriva legionarilor.

Eu cred că Generalul a făcut tot ce a putut să facă *mai bine* un om. Un *om* însă, nu un politician. Fiindcă Generalul nu este o figură politică, nu are cap politic, el are numai o inimă românească. Nu are temperament de conducător. Ezităările lui, dilemele lui dovedesc aceasta. Situația este, într-adevăr, foarte critică, deoarece Generalul trebuie să stăpânească acum două Românii pornite una contra alteia, una având girul cumințeniei, cealaltă girul tinereții. Pentru care să se declare? Pentru nici una, integral. Totuși, se pare că ia partea României celei cuminți. Se pare că *egoismul* burghez e mai tare decât avântul revoluționar al tinerilor fără clasă. Aceștia vor să facă revoluție, ca să răstoarne lumea în favoarea lor; ceilalți, oamenii așezați, se opun revoluției, fiindcă nu vor să renunțe la confortul lor material și spiritual, la liniștea lor, la bunul mers al afacerilor lor. Asta e de când lumea. Totdeauna, cel mai mare adversar al revoluției – afară de armată - a fost egoismul burghez, adică al oamenilor „așezați”, care s-au închis ca niște scoici în cochilia lor și nu vor să mai iasă de acolo. Și în România egoismul acesta e feroce. El nu are în vedere decât interesul personal, îndestularea, bogăția obținută pe orice căi, și se înspăimântă de moarte în fața celei mai mici tulburări sociale. El compromite sau înăbușă ideile înnoitoare, el distruge oamenii de bună credință, cu vederi mai largi, el duce țara în mocirlă.

Astă seară am trecut pentru o jumătate de ceas, fiindcă la 9 se închide, pe la Café de la Paix. Un grup de poeți și artiști mai tineri. În fruntea lor, Petru Comarnescu. Vorbea tare, repede, mult,

și părea cel mai deștept dintre toți. Ceilalți îl ascultau cu admirație. La un moment dat l-am întrebat dacă a aflat mai multe amănunte despre moartea lui Joyce. În loc să-mi răspundă la întrebare, s-a pornit să povestească subiectul ultimei cărți a lui Joyce, *Finnegan's Wake*. Bineînțeles, pentru cei ce nu știau nimic, totul era extraordinar. Eu care știam cam tot atât cât și el despre Joyce, tăceam. Citisem și eu studiul lui Louis Gillet din *Revue des Deux Mondes* despre ultima carte a lui Joyce, pe care-l rezumase el astă seară în fața celor pe care-i epata, și am văzut că, de fapt, nu spunea nimic extraordinar. Dar fiindcă-i dădea cu gura, îi lăsase pe ceilalți... *bouche bée*. Așa se nasc gloriile la cafenea. Prefer liniștea unei biblioteci.

7 februarie

Ieri a apărut aproape pe o pagină de ziar noua lege prevăzând pedepsele ce se aplică celor ce contravin regulamentelor în vigoare. E atât de drastică această lege – cu sancțiuni variind de la închisoare de trei luni la pedeapsa cu moartea - încât își pierde valabilitatea prin însăși severitatea ei. E mai mult o lege preventivă, nu executorie, ca să zic așa. Totuși, e necesară.

La Berlin a vorbit dr. Ley, despre puterile Axei, despre România, căreia i-a consacrat o atenție deosebită. „Individul” – cum îl numea aseară Radio Londra – s-a arătat foarte curtenitor față de noi, și poate că era sincer. Londra însă, cu sarcasmul ei imbatabil, spunea că totul este o fabulă. Ley a afirmat că interesele Germaniei și ale României se confundă. Într-adevăr, se confundă, așa cum se confundă interesele vulpei cu ale găștei: vulpea e flămândă și găscă e gustoasă. Cu alte cuvinte, această vulpe bătrână, care e Anglia, ne-a mai făcut și... găște! Haz de necaz!

Trupele germane au intrat, în sfârșit, în Bulgaria. În limbajul oficial, aceste trupe, se înțelege, nu sunt unități militare, ci „grupuri de turiști”. La noi veniseră, la început, „câțiva” să instruiască armata română; armata bulgară fiind cea mai bună de pe continent, cum a declarat nu de mult regele Boris, nu mai avea nevoie de instructori. În schimb, Bulgaria, țară cu minunate priveliști naturale, cu numeroase reminiscențe istorice, a fost invadată de o... armată de „turiști”.

Franța cere insistent ajutor alimentar Statelor Unite, spre a evita un mare pericol social: foametea. Statele Unite se arată binevoitoare, dar, înainte de a trimite vreun ajutor, vor să se asigure din partea Angliei că va slăbi blocada împotriva Franței. Între timp, oamenii mor de foame.

La noi, situația se menține pe aceeași poziție... strategică. Populația colectează obiecte și alimente pentru soldații care fac de pază noaptea în Capitală. S-au strâns tot felul de articole, de la tot felul de oameni. Regimul continuă să fie aspru: închiderea locurilor la 9 seara, circulație permisă numai până la 10. Îmi vine să plec la țară, căci acolo dacă te culci odată cu găinile, știi cel puțin că o faci de bună voie.

Azi noapte am dormit la Ion. M-am dus la el ca să-i cer trei mii de lei pentru *Sunt frate cu un fir de iarbă*, pe care vreau să-l pun sub tipar. Mi-a dat banii cu multă bunăvoință și-i voi fi recunoscător pentru acest împrumut. Cred că voi scoate cartea în primăvară. Vreau să fie în condițiuni grafice dintre cele mai bune.

8 februarie

M-am dus la „Fundatia Regală pentru Literatură și Artă” (fostă „Regele Carol II”) să iau ultimele cărți apărute acolo (*Sibiu* de Al. Dima, în special). În interiorul instituției, mare agitație; profesorul Rosetti e vorba să fie schimbat. Astăzi a apărut în gazete o notiță (provenită nu se știe de unde) anunțând că „Dumitru Caracostea a fost numit director al Fundației...”). A fost o surpriză pentru toată lumea. La Fundație nimeni nu lucra, toți stăteau prin colțuri, pe scări, vorbeau încet, comentau, îl așteptau pe director. Pe la 13.30 a apărut și Profesorul, dezghețând puțin atmosfera: venea cu o veste bună, sau cu una rea?... Situația nu e lămurită încă, fiind în discuția forurilor de sus. Se pare că D. Caracostea nu îndrăznește să se prezinte la post, și bine face să aibă acest bun simț, deoarece Fundația fără profesorul Rosetti n-ar mai fi ea însăși, mai ales când acestuia i-ar lua locul o gălcă culturală.

N-am luat cărțile pentru care mă dusesem, fiindcă nu era momentul pentru așa ceva. În schimb, Cicerone Th., văzându-mă, mi-a spus: „Lasă că vine omul vostru, o să vă aranjeți...” Omul

nostru?... Eu și „omul nostru”! Ce urât m-au lovit cuvintele astea. Nu i-am ripostat nimic, fiindcă mi-ar fi suspectat sinceritatea. Iată cât de singur sunt: oamenii lui Caracostea mă cred dintre „ceilalți”, ceilalți mă cred de „al lor”. Ce mică e lumea. Dacă nu faci parte dintr-un grup, trebuie neapărat să aparții celuiilalt, fiindcă oamenii nu concep că s-ar putea să nu ai nevoie nici de unii, nici de alții și mai ales să fii mai presus de toți.

10 februarie

Regim de război, în toată puterea cuvântului. Spectacole care încep la ora 6, localuri care se închid la ora 9, străzi pe care n-ai voie să te plimbi decât până la ora 10, case în care trebuie să te închizi ermetic, cu hârtie albastră la ferestre, dacă vrei să prelungești seara sau să scurtezi noaptea. Va ajunge oare omenirea, cândva, să fie *obligată*, să se odihnească, să se culce devreme cu de-a sila, să doarmă chiar dacă n-are somn? Am impresia că spre asta se îndreaptă scumpa noastră civilizație. Să fii amendat dacă n-ai intrat sub plapomă la o anumită oră, să fii pedepsit dacă ai insomnii și te plimbi noaptea prin casă, să fii cercetat, dimineața, cu un aparat special, să se vadă câte grade ai dormit, dacă ai respectat ordonanța cutare și te-ai culcat la ora prescrisă, dacă te-ai sculat nici mai târziu nici mai devreme decât exact când scrie la lege. Iată câteva elemente pentru un roman fantastic astăzi, dar brutal de real, poate, peste două sute de ani.

Ieri am fost – pentru prima oară, să îndrăznesc s-o spun? – la „Alhambra”. Nu e genul meu de teatru. Se reprezenta opereta *Vânzătorul de pășări*. N-am mai fost niciodată la „Alhambra”, așa că nu știu cum erau celelalte reviste, dar asta de acum se bucură de același succes ca al tuturor, deși nu este o „revistă”. Totuși, mi s-a părut execrecabilă. Un spectacol care îmi crea iluzia că sunt pe Grivița, la unul din localurile acelea cu „artiști”, pentru provincialii în trecere prin București. Foarte slab. Mi se pare de necrezut ca niște actori care se bucură de atâta popularitate să interpreteze niște roluri într-un stil atât de inartistic. Și nimeni nu-i mai celebru în țara românească decât Virginica Popescu și Lulu Savu. Publicul nu vine fiindcă e un spectacol care să-l intereseze, ci fiindcă „joacă”

acolo Virginica Popescu. Toată mahalaua vorbește despre ea, nu se poate să nu te duci s-o vezi. M-am dus și eu, dar a doua oară nu mă mai prinde. Teatru – glorie amăgitoare, glorie de carton!

După teatru am venit acasă cu P. Mi-era dragă astă seară. Și ea la fel spunea: „Mi-am fost dragă astăzi toată ziua, mai dragă ca oricând. Când m-am sculat, dimineața, m-am privit în oglindă și m-am admirat.”

Ce bine o înțelegeam. Mie mi se întâmplă foarte rar să-mi fiu drag.

Astăzi a fost o zi splendidă, ca de primăvară. Mirosea în aer a cer senin, a lumină, a soare, a vânticel cald, a plimbări, a evadări. Seara, o lună fantastic de frumoasă făcea cu tifa febrilelor „camuflagii” din oraș. Pentru ce atâtea camuflări, când luna nu poate fi camuflată? A rămas singură deasupra orașului și parcă făcea în ciudă celor ce-o priveau din casă, prin crăpătura perdelei sau pe gaura cheii, ca și cum ar vedea o scenă extrem de licențioasă într-un văzduh interzis ochilor noștri prin ordonanța poliției.

Evenimentul zilei: Anglia a rupt relațiile diplomatice cu România și ne-a declarat blocadă. Suntem *blocați* pe toate liniile.

11 februarie 1941

Se împlinesc astăzi treizeci de ani de când, oficial, am intrat în marele Carnaval. Ating vârsta pe care totdeauna am privit-o cu multă emoție – poate curiozitate, poate bucurie, poate melancolie, poate teamă - și pe care am socotit-o un prag decisiv între două perioade ale vieții: tinerețea, care se încheie, și maturitatea, care începe azi. Împlinesc treizeci de ani și parcă nu-mi vine să cred. În aparență, nimic nu s-a schimbat. Mă simt la fel ca altădată, cu toate că de această vârstă îmi legasem iluzia (mai corect ar fi: deziluzia) unui sfârșit. Presimțeam mai de mult, de acum patru-cinci ani, sau speram că la treizeci de ani se va produce în mine ceva, o răsturnare de planuri, și voi începe să privesc viața altfel, voi începe să fiu altul. Zburdălniciile tinereții se vor potoli, romantismul inimii se va atenua, efervescența spiritului va căpăta seninătatea necesară unei existențe liniare și fructuoase. Nu prea

văd schimbarea. Am doar un vag sentiment că am îmbătrânit puțin, față de cel de mai înainte, însă ceea ce alții simt, probabil, la această vârstă, eu am cunoscut mai devreme, aș zice într-un mod oarecum precoce. N-am trăit nici până acum fără să-mi dau seama de tot ce se întâmplă cu mine. Căci am trăit intens, și am sorbit, cu aviditate, până la fund, fiecare pahar pe care viața mi-l oferea cu marea ei dărnicie. Am cunoscut îndeaproape zădărniciile și vanitățile lumii, am învățat bine lecția vieții, am străbătut în toate sensurile repertoriul acestui Carnaval, la care am fost și actor și spectator, prin care am trecut și viu și mort, și vesel și trist, și lucid și amețit de dulci beții. Materialicește, n-am realizat nimic; sunt în aceeași poziție socială ca la 20 de ani. Intelectualicește și sufletește însă am cucerit piscuri, am escaladat prăpăstii, am gustat otrava amară a înfrângerilor și licoarea înviorătoare a succeselor. M-aș considera îndreptățit să spun că am cunoscut chiar prea multe până la această vârstă, de aceea de acum încolo nu mai văd ce experiențe noi mi-ar mai putea îmbogăți patrimoniul sufletesc, de acum încolo nu-mi rămâne decât să fructific ceea ce am asimilat până aici. Un proverb francez spune că după 30 de ani nu ți se mai întâmplă nimic. Nu știu. Ar fi groaznic! Dar știu că până la 30 de ani mi s-au întâmplat atâtea, încât ar fi destule pentru o viață de om.

Și totuși, vârsta aceasta e un prag. Pășesc într-un teritoriu nou. Până acum am îmbrățișat viața cu prea multă ferveare, cu prea multă pasiune, într-un chip foarte sincer și foarte degajat. Domeniul în care pășesc acum îmi impune anumite restricții, o anumită ordine în procesul de desfășurare a existenței. Până acum, erau numai himere, visuri, răcnete de bucurie, și suspinuri de durere, dragoste, revoltă, idealism, naivitate. Acum apele se limpezesc, omul devine mai calm, mai calculat, mai rece, mai interesat. Dincolo, erau numai păsări impetuoase, ce zburau și cântau libere în văzduhul fără limite, aici apar fiarele care așteaptă la pândă să te surprindă, să te încolțească și să te sfâșie. Dincolo mă scâldam și mă jucam cu valurile vieții, ca în apa unei mări liniștite, nemărginite și voluptuoase, aici trebuie să te lupți, piept la piept cu viața, ca matelotul surprins de furtună pe ocean și izbit fără milă de talazurile năvalnice.

Dacă simt o melancolie la acești 30 de ani, este doar aceea

că trebuie să-mi iau adio de la splendida mea tinerețe, gratuită și vie ca un foc bengal. Unde sunteți închipuiri ale minții mele, astăzi potolită și rece, unde sunteți arzătoare explozii ale sufletului meu, astăzi stins și obosit?... Am dansat cu voi, am cântat cu voi, am plâns, am alergat prin ani ca un nebun, am făcut din zile cununi de așteptare și din nopți paradisuri de libertate, din primăveri mistuitoare orgii de delir, de isterie fizică și spirituală, și din toamne sfâșietoare simfonii de reverie. Existența mea de până acum a fost dată nopților, visurilor, parcurilor, femeilor pe care le-am iubit cu deznădejde, sau am vrut să le iubesc, poeziei pe care am trăit-o atât de intens încât am confundat-o cu însăși viața cea de toate zilele. Ce-am cules din toate acestea? O cunoaștere prea adâncă a vieții, o mare resemnare și o implacabilă constatare: că totul e trecător, dar că, în același timp, totul rămâne tânăr, totul renaște, totul se reîncepe, numai eu mă duc iremediabil la vale, spre locul unde voi fi prefăcut cândva – ah, simt că peste foarte puțin timp! - într-o stană de piatră. 30 de ani, apogeu al trecerii mele pe aici: 30 de ani, crepuscul al gloriei mele pe acest pământ! Voi fi altul de acum încolo, dar nu voi mai fi *eu însumi*, ca până acum. Dacă s-ar putea vedea inima oamenilor cu tot ce este în ea, și dacă după calitatea inimii s-ar aprecia omul, fără îndoială că aș fi socotit printre prinți – un prinț al Vieții. Așa am fost totdeauna: un visător incurabil, un îndrăgostit al dimineților înSORITE, un amant al nopților feerice, un sacerdot al plăcerilor inconsistente și efemere. Dar Viața nu poate fi trăită mai frumos și mai autentic decât așa. Orice cucerire e însoțită de o decepție și orice fixare în realitatea materială include o știrbire a libertății interioare.

Cum să-mi sărbătoresc acești 30 de ani? Printr-un banchet la care să invit toți prietenii mei și să pun sub tacâmul fiecăruia câte un omagiu în versuri – așa cum a făcut Camoëns odată? Printr-o călătorie lungă? Printr-o nouă și ultimă nebunie care să pună capăt tuturor celorlalte de până acum?... Cred că cel mai potrivit mijloc, și care îmi stă mai la îndemână, este să petrec această zi de aniversare în tovărășia amintirilor mele, reînviată pentru o clipă și strânse în jurul meu ca tot atâtea fantome venite la căpătâiul unui bolnav să-și ia rămas bun de la el. Căci sunt bolnav de cuminenția vieții de la această vârstă. Dar poate mă voi „însănătoși” totuși, vreau, sper să mă „însănătoșesc”. La fereastră e un soare de

primăvară care cântă în văzduhul albastru de deasupra oraşului, e o zi minunată ce mă cheamă la grandioase libaţii, dar parcă nu-mi vine să plec. Sunt bolnav de cuminenia vieţii. Sunt ameninţat să cad în letargia în care trăiesc oamenii. Oameni, fraţilor, voi sunteţi nişte fiinţe rezonabile, care trăiţi, vă agitaţi, luptaţi, însă fără să vă daţi seama că toate frământările voastre sunt vane. Lăsaţi inimile să zburde, desferecaţi-vă spiritele! La 30 de ani simt că mă ameninţaţi şi pe mine să mă amestec cu voi şi să devin la fel ca voi. Dar, oameni, fraţilor, prezenţa voastră mă sufocă! Nu-mi alteraţi singurătatea!

Azi noapte am avut un vis plin de farmec şi melancolie. Se făcea că o adolescentă de o frumuseţe rară, cu un profil nobil, cu o frunte imaculată, cu o privire învăpăiată dar exprimând inocenţa însăşi, venise să-mi prezinte mai multe liste spre a le semna, nu ştiu pentru ce donaţie. Erau vreo patru-cinci liste. Pe una din ele eram semnat în fals, şi protestam. Le-am întins pe o masă, ne-am aplecat amândoi deasupra lor, să le examinăm, şi ne-am apropiat tot mai mult unul de altul. Tâmpilele noastre s-au atins, i-am simţit bucele mătăsoase gâdilându-mi obrazul, şi atunci am cuprins-o de gât şi am început să o sărut, să o strâng în braţe, şi să o sărut iarăşi. Ştiam că pleacă, de aceea o sărutam cu înfocare. Era Tinereţea mea, care îmi adusese să semnez poliţele pentru o nouă etapă a vieţii.

12 februarie

Jocul cu războiul a început să fie serios. Oraşul întreg intră în camuflaj, de cum se înserează, aşa cum se întâmplă la Constanţa şi la Ploieşti încă de astă toamnă. Luminile se sting la ora 6 p.m. şi Capitala capătă aspectul unei metropole halucinante, invadată parcă de o omenire alienată. Tramvaie, autobuze, taxiuri, trăsuri, pietoni gonesc prin beznă chioare sau oarbe de-a binelea, iar mulţimea se grăbeşte spre case, aleargă în toate părţile, cumpără, mănâncă în grabă la restaurante, se teme, fuge şi se ascunde în dosul ferestrelor astupate bine cu hârtie albastră sau cu pânză neagră. Ziua, interioarele au un aspect lugubru din cauza ferestrelor îndoliate astfel, iar noaptea oraşul pare mai zgomotos şi

mai dezordonat. S-a întâmplat însă să fie o lună plină miraculoasă în serile acestea din urmă, și își râdea parcă de graba asta a oamenilor de a fugi de lumină.

Astă seară am venit la ora opt, fiindcă Ion m-a sfătuit, la telefon, de la minister, să nu mai umblu prin oraș, că se intensifică controlul. Aseară, în schimb, n-am venit deloc. Am dormit la ei. Până acolo am făcut o plimbare admirabilă, pe lună, ca în frumoasele seri de toamnă, la sat, când mă plimbam pe șosea sau veneam pe uliță acasă, noaptea. Și acum, eram aproape singur, la ora 9, pe șoseaua Ștefan cel Mare și mergeam chiar prin mijlocul ei. În Piața Victoriei erau instalate două reflectoare ce se aprindeau din cinci în cinci minute și-și răspândeau luminile de-a lungul străzilor ce porneau de acolo. Se roteau de jur împrejurul pieței și fasciculele de lumină se întindeau până departe, pe șoseaua Kiseleff, până aproape de Arcul de Triumf, pe Calea Victoriei până la Ministerul Economiei Naționale, pe bulevard până în Piața Romană ș.a.m.d. Am stat puțin acolo să admir spectacolul, apoi, avertizat de un soldat că la ora 9 se dă „secretul” și n-am să mai pot trece mai departe, am pornit pe Ștefan cel Mare. Mergeam prin mijlocul străzii. Deodată, aud în dreapta mea un „Sssst!” urmat de o somație: „Stai pe loc! Nu te mișca!” M-am oprit. Era un soldat care mergea pe trotuar, în direcție opusă. — „De ce umbli prin mijlocul străzii? Vino încoace!” Când m-am apropiat de el, am constatat că era beat. „Merg pe-acolo fiindcă-i mai larg. Dar dumneata de ce umbli pe două cărări?” — „Ca s-ajung mai repede.” Răspunsul mi-a plăcut. Omul, era un concentrat, băuse două țoiuri la o cârciumă și acum se ducea la treaba lui.

Înainte de asta, prin dreptul Academiei, mă acostase o femeie: „- A, v-am confundat cu un coleg de la birou”. „- Nu face nimic, domnișoară, dimpotrivă, mă amuză confuzia dvs.” Prin întuneric ne-am luat de braț și am intrat într-un gang. „Mă duc la o prietenă, astă seară, dar mâine să ne întâlnim, dacă vrei”, mi-a spus, după ce o strânsesem în brațe, după ce o sărutasem.

În fiecare seară, numai femei pe stradă, toate grăbite, toate abordabile. Toate fug spre casă, dar toate așteaptă să fie oprite de cineva. Pentru ele atmosfera asta complice, e mai ispititoare, mai plină de emoții, decât pentru bărbați. Speră să aibă o aventură, ca să nu ajungă singure acasă, unde vor trebui să stea închise toată

noaptea. Și mai sunt „fluturii de noapte”. Acelea sunt și mai nefericite. Din cauza interdicției circulației după ora 10, ele sunt obligate să „șomeze”. În cele două, trei ore de la începutul serii, ele trebuie să „agațe” doi, trei clienți ca să-și facă suma pentru ziua aceea. Mai cu soldați germani, mai cu civili, până la ora zece trebuie să-și facă „programul”.

După ora zece, se termină orice mișcare, orice hoinăreală, orice aventură. Orașul devine pustiu, mort, păzit de patrulare ce merg în grupuri de câte trei soldați, cu armele la umăr, unul după altul, cu pași răsunători pe trotuar sau pe caldarâm. Pe străzile unde nu se văd patrulare, apar borfașii. Spargerile au început să alimenteze copios rubrica de „Fapte diverse” a ziarelor. Casele sunt așa de bine camuflate, încât ai impresia că nimeni nu mai locuiește în ele. Nici o fâșie de lumină, nici cel mai mic zgomot. În interiorul lor lâncezește, de seara până dimineața, o umanitate plictisită, amenințată să se neurastenizeze, iar noctambulii ar prefera să fie la pușcărie, unde cel puțin sunt mai mulți la un loc, decât izolați, fiecare acasă la el. Viață și regim de război!

Toate aceste măsuri s-au intensificat de două zile, fiindcă englezii ne-au declarat „țară inamică” și au anunțat că ne vor ataca. Abia au apucat să ne „anunțe”, că noi am și trecut la măsuri severe de apărare pasivă. Ce va fi, când ne vor ataca de adevărat?

Legația engleză din București a plecat. Legația română de la Londra a fost, după cum se exprima aseară Radio Londra, „împachetată și trimisă la destinație”. Am auzit că și Legația turcă ne părăsește rupând și Turcia relațiile diplomatice cu România. Astea toate, din cauza nemților, care vor să ocupe Peninsula Balcanică. Bulgaria se opune încă la o invazie germană - a admis numai „turiști - fiind susținută în această rezistență de Rusia, care o încurajează, și de Turcia, care o amenință. Germanii se găsesc într-o situație critică. În Franța n-au putut face nimic - voiau să intre în teritoriul neocupat și de acolo în Algeria, ca să vină în ajutorul italienilor pe frontul din Liban, dar mareșalul Pétain s-a opus - în Balcani întâmpină iarăși piedici. Așa că germanii sunt încercuiți de englezi în Europa, ei care se pregăteau să „debarce” în Anglia și se lăudau că au încercuit insula britanică. Italienii sunt înfrânți sistematic și jumătate din Libia a trecut în stăpânirea trupelor Imperiului britanic. Genova a fost bombardată acum trei zile

de o escadră a flotei engleze, Bengazi a fost cucerit, Mussolini, în disperare de cauză, cere urgent ajutorul lui Franco. Amuzante sunt comunicatele italiene, care recunosc și descriu cu sinceritate efectele acțiunilor engleze, încheind totdeauna în termenii următori: „Asemenea gest îi va fi plătit Angliei, în momentul când Italia va crede de cuviință”. Acel moment se lasă însă cam mult așteptat. În concluzie, Anglia, cu sprijin american, desigur, domină toate fronturile. Duminică seara a vorbit la radio Churchill. A spus că situația e critică pentru Anglia, că războiul nu se va decide decât în insulă, dacă ea va putea fi invadată, iar dacă nu va fi invadată, chiar dacă nemții vor ajunge la porțile Indiei, asta nu înseamnă nimic. (Când spune „porțile Indiei” el subînțelege, fără îndoială, Dardanelele, căci altfel...) A mai declarat că are patru milioane de soldați în insulă (ceea ce este enorm) și că nu cere Americii decât material de război. Felul rece, flegmatic, al lui Churchill de a prezenta situația, denotă că Anglia nu se mai teme de Germania, cu toate că suportă încă rigurile unui război cu multe sacrificii.

14 februarie

Caudillo Franco și Ducele Mussolini s-au întâlnit zilele acestea în Italia, la vila Borgherra, de lângă Ventimiglia. Scopul și rezultatul acestei întâlniri nu se cunosc, dar se bănuiesc. Probabil că M. l-a întrebat pe F. ce are de gând și cât vrea să mai suporte „teroarea” englezilor în Gibraltar. Nu vrea să-și revendice „libertatea”, să se alieze cu Italia pentru „eliberarea” Mediteranei?... Pe Fr. l-au măgulit, desigur, asemenea vorbe, dar se pare că n-a putut să dea un răspuns încurajator. Spania n-are interesul să împartă cu Italia o înfrângere și dureroasă și rușinoasă.

La întoarcerea spre țară, Fr. s-a întâlnit la Montpellier cu mareșalul Pétain. Au stat puțin de vorbă, apoi, în automobile, Caudillo și Serrano Sunner și-au continuat drumul peste Pirinei.

Poziția Bulgariei e încă neclară. Se „desminte” că au intrat germanii acolo, ceea ce trebuie înțeles că într-adevăr au intrat.

Ceea ce caracterizează războiul actual, ca și oamenii, ca și epoca întreagă, este *minciuna*. Niciodată, în istorie, guvernele nu s-au mințit mai mult unul pe altul și conducătorii n-au făcut uz de

mai multă demagogie, ca acum, spre a-și stăpâni supușii. Astăzi nu se mai ține seama de nimic când e vorba să minți lumea, propriul tău popor sau chiar pe tine însuși, dintr-un fel de voluptate diabolică de a întoarce pe dos adevărul. Ești înfrânt, trântit la pământ, și tu declari totuși că adversarul tău e înfrânt. De ex., ieri în comunicatul italian era o afirmație ca aceasta (citată din memorie): „... iar solidaritatea între poporul italian și conducătorii lui e atât de mare și nezdrcinată, încât numai datorită ei s-a putut realiza situația favorabilă pe teatrele de luptă etc. etc.”. *Situație favorabilă*: înfrângerea în Libia, în Abisinia, în Somalia, în Albania. Și oamenii aceia mai au îndrăzneala să facă declarații ca aceea de mai sus. Îndrăzneală? Ar fi bine, dacă ar fi asta. Dar e altceva: inconștiență, sau chiar și mai rău: lichelism. Astea sunt virtuțile timpului nostru: lichelism, minciună, hoție. Piraterie în stil mare, și după metode specifice secolului XX. Un singur lucru nu înțeleg: când au ajuns să mintă populația în halul acesta, de ce o mai mint oare, de ce-i mai acordă hatârul unei explicări, unei justificări? A o minți astfel, sau a nu-i da nici o explicație, nici o atenție, e același lucru. Pentru conducătorii de azi, mulțimea e o masă oarbă, care poate fi dirijată cum vor ei. Și totuși, prin faptul că îi mai dau, într-un fel sau în altul, o brumă de socoteală, înseamnă că acești conducători, oricât de puternici s-ar crede ei, se tem încă de mulțime. Se tem ca răbdarea să nu ajungă la os și „cei proști” să nu ridice capul.

Am citit amintirile lui Franz Joseph, prinț de Hohenzollern, din timpul serviciului său pe „Emden”, în 1941. Scrise frumos și, cred, cu multă obiectivitate. Sunt consemnate aici toate acțiunile lui „Emden” în Oceanul Indian, de la 29 iunie, când au aflat că a izbucnit războiul în Europa, până la 9 noiembrie 1914, când „Emden” a fost scufundat de crucișătorul englez „Sidney”. O carte pasionantă.

Am verificat un lucru în cursul acestei lecturi: raportul de forțe morale dintre cele trei mari popoare ale Europei: englezi, francezi, germani. Aceste trei națiuni sunt mari, cu virtuțile și păcatele lor, dar mai ales cu deosebiri fundamentale. Într-o carte apărută mai de mult, Salvador de Madariaga trasa caracterele distinctive a trei popoare, trei culturi și trei civilizații: *Anglais, français, espagnols* (Așa se și intitula cartea). Franz Joseph n-are pretenția de filosof sau de sociolog, el e un simplu militar, dar din însemnările lui se

pot desprinde multe lucruri instructive. De ex., el povestește cât de frumos i-au tratat englezii pe captivi, după distrugerea lui „Emden”, cu câtă omenie, cu ce spirit „camaraderesc” i-au primit. Francezii, dimpotrivă, îi tratau ca pe niște „învinși”. Concluzia este că între englezi, francezi și germani există o scară morală cu trepte diferite. În vârf, i-aș plasa pe englezi, cu o perspectivă istorică și geografică mai largă, cu o noțiune mai dezvoltată despre eroism, fără pasiuni furibunde, fără slăbiciuni necontrolate, fără orgoliul nesăbuit al temperamentelor fugoase și minore. Englezii, când nu sunt indiferenți față de ceilalți oameni, în sensul izolării, al păstrării unor anumite distanțe, se dovedesc niște buni camarazi. Sunt convinși că pe ei nu-i egalează nimeni, nici în inteligență, nici în putere, nici în bogăție, și de aceea când se luptă să-și apere libertatea și mândria se luptă cu înverșunare, dar față de adversarii *oameni* se poartă omeneste. Au un orizont spiritual vast, ca și imperiul lor, și trec ușor peste micile frământări și meschinării ale lumii imediat înconjurătoare. Nu-i interesează decât acțiunile mari, de dimensiuni vaste; cu celelalte se joacă mai mult, iar pe rivalii de joacă îi tratează, apoi, în camarazi.

Nu tot așa sunt francezii. La ei nu există acel echilibru atins de englezi, între inteligență și pasiuni. Francezii sunt superiori pe plan *intelectual*; în rest, sunt sau prea tari, sau prea slabi. Ei caută să-i arate adversarului, când l-a învins, că e învins, și că ei sunt victorioși. Orgoliul o ia înaintea rațiunii. Englezul vrea să domine pentru libertatea lui interioară, francezul spre a-și satisface orgoliul. Unul face literatură din orice, se încântă, se exaltă, se automăgulește; celălalt își păstrează sângele rece și privește totul cu pondere și măsură, ca și cum ar spune: cutare lucru e un fleac față de vasta desfășurare de forțe și acțiuni a imperiului nostru.

Germanii îi privesc pe englezi cu un sentiment de invidie, iar pentru francezi au un fel de slăbiciune. Pe cei dintâi îi invidiază pentru forța și stăpânirea lor de sine; pe ceilalți îi admiră pentru creațiile lor artistice. Germanii s-au purtat totdeauna frumos cu francezii, chiar când i-au învins. I-au considerat ca pe niște boemi care fac gălăgie, dar n-au nici pe departe puterea lor și ca atare nici nu se măsoară cu ei, sau dacă sunt siliți s-o facă, este pentru a le da o lecție. Francezii îi privesc cu aroganță pe germani, și când vorbesc despre ei nu pomenesc decât de „cizma prusacă”,

de „turul german”, de „casca boșă”. Fac abstracție de faptul că și Germania a dat omenirii mari artiști, mari filosofi, mari umaniști. Ei îi privesc cu un aer de superioritate pe vecinii de dincolo de Rin, după cum ceilalți îi privesc cu un ochi mai degrabă indulgent, ca pe niște copii obraznici care trebuiesc din când în când puși la punct. În realitate, germanii visează două lucruri: să întreacă puterea militară a englezilor și să domine prestigiul spiritual al francezilor. Ceea ce nu se poate. Cele trei popoare sunt egale între ele, în măsura în care calitățile lor se compensează: germanii sunt disciplinați, muncitori, modești, buni ostași; francezii sunt îndrăgostiți de libertate, de jocurile spiritului și-ale inimii, mai visători, mai idealști, mai pacifici; englezii sunt flegmatici, rezervați, privind lumea cu un ochi sarcastic și în același timp cu o responsabilitate de arbitri. Intervenția Angliei în Europa a fost totdeauna necesară și efecace. Sângele lor rece a potolit repede ciocnirile de pasiuni ale continentalilor și i-a adus la rațiune. Englezii au încheiat cariera lui Napoleon, tot ei au s-o încheie și pe-a lui Hitler. În concluzie: englezii nu se tem de nimic, nici nu disprețuiesc pe nimeni; francezii persiflează pe toată lumea, dar se tem de toți, sau când nu se tem, sunt de o naivitate dulce; germanii iau totul în serios și fac eforturi supreme să câștige întâietatea pe continent. Dar continentul le refuză întâietatea. Lumea europeană ar vrea, de fapt, să fie una și singură, fără discriminări naționale, o comunitate supra-națională, căreia, deocamdată, nu i-a sosit încă timpul.

Adaos pentru 11 februarie

La 30 de ani mi-e teamă de un singur lucru: să nu încep a mirosi prea mult a om. Mi-ar părea rău pentru mine însumi, căci ar însemna să mă depărtez de faza luciferică a vieții, prin care am trecut în timpul acestei prime perioade a existenței mele. Am fost prea *tânăr*, prea *viu*, prea *adevărat*, prea *prezent* în toată această epocă, pentru a nu regreta o schimbare. Mereu am avut în vedere realizarea mea ca *Om*, nicidecum ca individ social. Am participat la tot ce putea să contribuie la înflorirea personalității mele, n-am acuzat daltă care tăia în carnea mea ca în piatra supusă cioplitirii pentru

a scoate la iveală un *Om*. Ce înseamnă un *Om* (cu *O*)? Paul Valéry definea odată cultura drept „ceea ce rămâne după ce ai uitat tot”. Parafrazându-l, aş putea defini un *Om* drept ceea ce rămâne după ce au ars toate rezidurile cărnii (impuse, ereditare, atavice), după ce s-a prefăcut totul în scrum şi din acest scrum s-a născut o fiinţă nouă, ca pasărea Phoenix care renaşte din propria ei cenuşă.

Până la 30 de ani, existenţa mea a fost un lanţ continuu de arderi şi renaşteri. Un bulgăre de jar. Mă mir că am rezistat până acum şi că nu m-am împrăştiat în văzduh ca un pumn de cenuşă spulberată de vânt. Eu n-am trăit viaţa la fel ca ceilalţi. Eu n-am cunoscut niciodată liniştea, mulţumirea de sine, bucuria unei înfăptuiri, mângâierea unei clipe de satisfacţie totală, alinarea adusă de o certitudine. Când stau şi mă uit înapoi, aproape nici nu-mi vine să cred că fiinţa mea a putut rezista la variaţii de temperaturi interioare atât de mari. Am fost un Hamlet care a plutit mereu pe marginea prăpastiei între a fi şi a nu fi. Am părăsit castelele princiare pentru melancolii sumbre şi terasele de la Elsenor mi-au arătat frumuseţea lumii, dar şi zădărniciile ei. Am fost un Don Quijote luptându-se cu mori de vânt şi alergând după himere, fără a-mi da seama câtă naivitate şi copilărie se află în vijeliioasele mele avânturi ce se zdrobeau pe zidurile realităţii. Am fost un Don Juan înfrânt, fiindcă nu m-am putut ataşa definitiv de o *umbră*, deşi le-am urmărit ca un smintit pe toate, verificând de fiecare dată marea capacitate de a suferi a inimii mele. Am fost în acelaşi timp un Karamazov întrunind în fiinţa mea toate cele trei caractere ale „fraţilor” plăsmuiţi de romancier: răzvrătirea spirituală, sensualismul tulbure şi aprig, misticismul cu promisiunile lui amăgitoare. În sfârşit, n-am fost străin nici de drama lui Faust. Am făcut pact cu diavolul spre a cunoaşte toate secretele existenţei, fără a-mi fi teamă de păcat şi de infern. Păcatul şi infernul le-am simţit totdeauna departe de mine, căci eram prea sincer, prea curat în rătăcirile şi spasmurile mele, pentru a nu mă simţi mai aproape de Paradis şi sub permanentul surâs de indulgenţă al Stăpânului îndurător. Nu m-am ales cu nimic din zvârcolirile mele – adică m-am ales cu Totul. Căci cine nu se limitează la *ceva*, stăpâneşte *totul*. Nu m-am legat de nimic, sunt încă liber. Inima mea e deschisă încă în faţa cerului şi a primăverilor, spiritul meu priveşte, crede, admite şi neagă totul, nu mă tem de nimic, nu regret nimic, nu râvnesc nimic,

în afară de Libertate. Cu ea de mână pășesc pragul celor 30 de ani ca un copil îndrăgostit de o zână fermecătoare și nebună, și mai alergăm amândoi, prin pulberea solară, spre un cimitir. Astfel se formează un *Om* și acesta este sfârșitul peregrinărilor lui.

Un dar pe care vreau să mi-l fac la acești 30 de ani, este publicarea volumului *Sunt frate cu un fir de iarbă*.

16 februarie, duminică

La „Aro”, concert simfonic dirijat de George Georgescu, avându-l ca solist, la violoncel, pe Mainardi. (În program piese de Paul Constantinescu, Dvorak, Strauss, Wagner). Aproape ca în timpuri normale. Solist celebru, lume multă, program select, execuție de zile mari. Dacă aș face abstracție de sală – concertele Filarmonicii s-au mutat la „Aro”, deoarece Ateneul e avariat de la cutremur – m-aș crede în anii glorioși de dinainte de război. În anii aceia când eram sălbatic de tânăr, când iubeam cu pasiune și durere, când sorbeam viața prin toți porii ființei mele. În anii aceia când luceafărul existenței mele era L., a cărei imagine mă urmărea pretutindeni, în anii aceia când pe blazonul meu era înscrisă deviza: *Marea mă devorează, muzica mă sfășie, pictura mă dizolvă*. Așa trăiam atunci. Concertul de azi mi-a răscolit amintirile și m-a făcut să-mi dau seama că am amintiri, că am un trecut, că sunt mai bătrân.

Aseară am văzut *Ifigenia*, piesa lui Mircea Eliade (trei acte, cinci tablouri), a cărei premieră a fost miercurea trecută. Piesa e interesantă, spectacolul e chiar frumos, prin aportul regizorului, al actorilor și al baletului, dar nu va avea succes, fiindcă nu este pentru publicul larg și mai ales nu este ceea ce cere astăzi publicul. La a treia reprezentație abia, sala era relativ goală. Încercarea lui Eliade în teatru e meritorie. Personajul Ifigeniei e bine construit, deși celelalte roluri sunt mai mult schițate, însă asta nu este o deficiență, deoarece atenția și viziunea autorului s-a concentrat asupra Ifigeniei. Aura Buzescu a jucat admirabil. Mihai Popescu a realizat un Ahile de secol XX, sportiv, gălăgios și repezit, mai puțin viteaz și mai puțin mânios decât cel de acum patru mii de ani. Un

Ulisse foarte burghez stă tot timpul alături de un Menelaos cam prostănac, în fața unui Agamemnon dezbrăcat de orice aură de legendă. Clitemnestra, o regină de periferie. Soldați, sclavi și oameni din popor circulă pe scenă ca pe stradă, atât doar că-s ceva mai lejer îmbrăcați. Și ca astea, multe alte cusururi s-ar putea găsi piesei lui Eliade. Este evident că el a atacat acest subiect dintr-un mare orgoliu: să-și încerce puterile acolo unde au izbutit Euripide și Goethe. Frumoasă ambiție, dar cam temerară. Totuși, trebuie salutată. Eliade ar fi putut să scrie, cred eu, cu mai mulți sorți de izbândă, o piesă în genul lui Oscar Wilde. Oricum, e surprinzătoare tentativa lui de a deveni dramaturg.

Prima zi fără relații diplomatice cu Anglia s-a desfășurat în liniște. Ba chiar cu unele „favoruri” neașteptate. Începând de azi, s-a modificat regimul de noapte astfel: localurile se închid la ora 11 seara, iar circulația e permisă până la 12. S-au mai acordat două ore pe zi de libertate bucureștenilor. Măsura a fost primită cu foarte mare bucurie, ca și cum cine știe ce binecuvântare s-ar fi coborât asupra populației.

Pe de altă parte, Radio Londra și-a inaugurat astăzi noul program al emisiunii în limba română. Până acum exista o singură emisiune pe zi, de cinci minute, la ora 10.40 seara. De aici încolo vor fi două emisiuni pe zi: una la 5.30 p.m. și alta la ora 10 seara, ambele de câte un sfert de ceas. Deci, o primă măsură după ruperea relațiilor diplomatice, aceasta este „sanctiunea” pe care ne-o aplică englezii, cu recunoscuta lor „amabilitate” curtenitoare. De fapt, nu fac decât să ne țină mai des la curent cu desfășurarea evenimentelor. Interesul poartă fesul!

Nu mai știam nimic despre Anton, fiindcă n-am mai primit nici o veste de la el de peste o lună de zile. M-am dus la Emil Papadopol, cumnatul lui, să văd dacă ei au noutăți mai proaspete. Am aflat o veste care m-a întristat. Anton e bolnav, într-un spital din Atena. Bietul de el, a ajuns în spital – desigur, din pricina supurației de la picior – după ce era așa de voios că pleacă în Grecia! Îi voi scrie, să-l îmbărbătez, însă, din păcate, scrisorile merg foarte anevoie. Fac câte cincisprezece-douăzeci de zile de la București până la Atena.

17 februarie

M-am plimbat astăzi pe la marginea oraşului, ca într-o ade-vărată zi de primăvară. De fapt, miroase a primăvară pretimpurie. Dar ce prevesteşte ea: pace sau război?

18 februarie, dimineaţa

Plouă. „Primăvara” de ieri a fost o amăgire. Sunt trist. Trist ca ploaia care curge la fereastră, trist ca un oraş evacuat, trist ca o planetă moartă. Totul e pustiu, mort, anihilat în mine. Nu am chef de nimic. Acum îi înţeleg, mi se pare, pe legionari, care s-au aruncat în mişcarea lor cu atâta deznădejde: erau așa cum sunt eu acum – nişte oameni arşi, nişte epave – şi au căutat o salvare. Şi eu m-aş arunca în ceva, dacă aş avea posibilitatea. Dar simt că nimic nu m-ar putea consola. Lumea nu merită decât un mare dispreţ şi e demnă de batjocură. Aş scrie un roman cu anarhişti, unde ironia şi sarcasmul să se îmbine cu setea de sânge, într-o acţiune disperată, mergând până la autoflagelare.

19 februarie

Singurul eveniment diplomatic important din ultimele zile este pactul bulgaro-turc, încheiat recent. Prin acest pact de „amiciţie”, deocamdată, se răstoarnă multe planuri strategice germane şi engleze în sud-estul Europei: germanii, se pare, nu vor mai înainta; englezii, în consecinţă, nu vor mai bombarda. Pentru România, pactul are urmări favorabile, cu toate că noptile „pasive” sunt tot mai grijuliu „camuflate”.

În peninsula iberică – Spania şi Portugalia – e foc şi prăpăd. În Portugalia şi la Bilbao, a fost un uragan pustiitor, provocând pagube de sute de milioane de pesetas şi escudos. O mulţime de vase au fost scufundate pe coasta Portugaliei şi sute de oameni morţi au fost înregistraţi. La Bilbao circulaţia e întreruptă din cauza copacilor prăbuşiţi de furtună.

La Santander, un incendiu a mistuit un cartier întreg de case vechi. Pagube: un sfert de miliard pesetas, 35.000 de locuitori fără adăpost. De patruzeci și opt de ani orașul acesta n-a mai cunoscut nici un dezastru; atunci făcuse explozie în port un vapor („Stefani”) încărcat cu dinamită.

Pe strada Petre Ispirescu, colț cu Moș Ajun, a fost găsit cadavrul lui Scântee Ion, fost legionar, 28 ani, sinucis. Lângă el se afla un rezervor „Steyer” cu zece gloanțe, din care lipsea unul, o sticlă cu vin, golită pe jumătate și trei scrisori: una către autorități, una către domnișoara Mioara Stoian, una către părinți. Numitul se socotește autorul a „cel puțin jumătate din numărul total al morților pe care i-a avut armata” în timpul „așa-zisei rebeliuni”. Oare ce-o fi vrut el să le dovedească părinților lui: că a fost un erou sau un asasin ordinar? Are totuși o scuză: că-și mărturisește crimele. Pe când alții...

21 februarie

Aseară am primit un telefon de la Tania: „Vino la mine astă seară, am să-ți spun ceva foarte grav”. N-am bănuit gravitatea, am crezut chiar că e o glumă, dar m-am dus. Era singură. Ceglokoff plecase de acasă luni dimineața și până aseară – joi – nu știa nimic despre el. Ne-am dus amândoi la circa 32 polițienească, de care aparțin ei, am cerut informații. Era pe la 10 seara. Un comisar, cam somnoros, ne-a spus, în doi peri, că „nu are cunoștință de nimic”. După felul cum vorbea și după căutătura ochilor am dedus că știa totuși ceva, dar nu voia să spună. Azi dimineață m-am dus la Ministerul de Interne, i-am înfățișat cazul lui Ion. „Până la prânz trebuie să aflăm ce-i cu el”. Ion a pus mâna pe telefon. Siguranța Statului a răspuns însă că nu știe nimic, și că Ceglokoff „pictor” nu figurează pe nici o listă de arestați. De la Prefectura Poliției am aflat, vag, că ar fi fost arestat la Focșani. Surpriză. Mister. Îndoială. Spaimă. Ce să caute el la Focșani? Știam că nu face nici un pas fără s-o anunțe pe Tania. De data aceasta, arestat la Focșani, fără ca ea să fi știut de plecarea lui! Bizar. O dispariție de-a dreptul senzațională. Ion a și reflectat: „O fi fugit de acasă, ca Strikland, că

și ăla era tot pictor, nu?” (Strikland, recte Gauguin, este eroul unui roman de Somerset Maugham *Luna și doi bani jumate*). Îmi venea să cred că ar fi posibil. Ducându-se acasă afumat ca de obicei și Tania luându-l la rost, pe un ton ceva mai tare, probabil că omul, nemaiputând suporta, și-a luat lumea în cap.

Azi la ora 3 – ciudat: presimțeam asta! – primesc un telefon chiar de la luri. Apăruse. Firește, bucurie mare. Rendez-vous la opt seara la Café de la Paix.

Acolo, pe seară, ne-am întâlnit mai mulți. luri ne-a povestit aventura lui originală. Trebuia să plece la Iași, spre a-și rezolva niște probleme în legătură cu o lucrare. S-a dus la gară să se intereseze dacă poate obține o autorizație de călătorie până la Iași. A obținut-o mai ușor decât se aștepta, și fiindcă trenul pleca chiar atunci, n-a mai avut timp să treacă pe acasă și să anunțe că se duce la Iași. Din gară, de la Ploiești, a dat o telegramă, dar telegrama n-a ajuns la destinație, s-a răătăcit. La Buzău, „m-am dat jos din tren să beau, pardon: să mănânc ceva” (se afla de față și Tania când povestea, de aceea „pardonul”), iar când s-a urcat din nou în tren, o aglomerație fantastică l-a obligat să meargă mult timp pe scară. Când a izbutit, în sfârșit, să intre în compartiment, s-a trezit fără acte în buzunar. I se furaseră la înghesuială. Din prudență, a coborât la Focșani și s-a prezentat la chestură. Acolo a fost reținut două zile, până s-au primit relații despre el, de la București. Din Focșani a mai dat o telegramă, care, de asemenea, n-a ajuns la destinație. După două zile – în care timp a măturat odăile chesturii, fiind considerat arestat, i s-a eliberat o foaie de identitate și și-a continuat călătoria spre Iași. Azi la prânz, a revenit la București, după cinci zile de „disparație”.

A fost mare haz la masă, mai ales pentru cei care, cunoscându-l pentru prima dată, au ascultat povestirea lui spusă cu tot pitorescul limbajului său româno-rus.

Era și Tania. În jurul nostru o șleahță de indivizi care o fixau din ochi nedumeriți, intrigăți, aprinși. La ieșire unul a avut chiar neobrăzarea să-l întrebe pe Strajă, care fusese la masa noastră, cine este ea, cerându-i adresa. Un poet. Printre cei de față se afla și Ștefan, pe care-l chemasem eu. Credeam că vom fi numai noi trei; el, eu, Ceglokov, să sărbătorim apariția acestuia. Am fost însă vreo șase-șapte, plus alții de la mesele alăturate. Îmi pare rău că

n-a venit și Ion, pe care de asemeni l-am chemat, ca să-l vadă pe „Strikland” reîntors la domiciliu. Am mâncat și am băut bere. A fost plăcut. Și aseară, acasă la Tania, a fost plăcut. Cred că nu-i sunt indiferent, după cum eu sunt pur și simplu „ambalat”.

24 februarie (luni)

De câteva zile am stat puțin pe acasă, iar când am venit aici n-am făcut altceva decât să dorm. Teribilă „activitate”. Pierd timpul ca un om care ar ști că trăiește o mie de ani și prima sută de ani din acea mie o risipește fără remușcare, o dă vieții, ca să se sature mai întâi de ea.

P. e singura ființă – feminină – care face, în prezent, parte din viața mea imediată. Se pare că e îndrăgostită de-a binelea, dar eu n-o pot iubi. O doresc, trupește, dar asta nu înseamnă nimic. Mai mult o chinuiesc, iar ea mai mult mă calcă pe nervi. Mi-a intrat de la început în cap că n-o pot iubi – că nu trebuie să mă îndrăgostesc de ea – și acum, chiar când o am goală lângă mine, îmi creiază un sentiment de împovărare. Mă port cu ea cum nu se poate mai crud, și nu din altceva, ci numai fiindcă nu pot s-o iubesc. Ea simte lucrul acesta și suferă cumplit. Inima mea nu e de „piatră”, cum e a femeilor care nu iubesc, ci e de granit, față de ea. Singură a intrat în acest joc penibil, și nu am curajul să-i mărturisesc adevărul, căci n-aș putea suporta s-o văd deznădăjduită. Cea mai bună soluție ar fi ca ea singură să-și scoată din cap că trebuie să mă vadă, să fie lângă mine, și atunci ar fi mai liniștită, chiar dacă ar strivi-o singurătatea.

P. ca și L., ca și toate și toți ceilalți, spun despre mine că sunt egoist. Da, am o fire egoistă. Dar sunt așa fiindcă am renunțat să fiu la fel cu ceilalți. Sunt un ins ieșit din cercul oamenilor. Eu trăiesc în altă sferă și singura mea eroare este că „trăiesc” încă, adică mă mai amestec cu oamenii, vorbesc, petrec cu ei, mă potrivesc lor. În sfera mea, ar trebui să fiu singur, necunoscut, misterios, ca un pictor nebun sau ca un poet neînțeleș de nimeni. Viața e pentru mine ceva pe care nu izbutesc s-o descifrez. Mă consum în dileme, în nesiguranță, mă învârtesc la răspântii, fără să găsesc o cale. Unde voi ajunge?

„Asta e „egoismul” meu. Încolo, am o inimă care plânge ca o bleagă pentru toți dezmoșteniții soartei.

26 februarie

Cred că nimic nu e mai neplăcut decât o femeie care miroase a... femeie. Acesta este cazul meu cu P. Miroase atât de mult a femeie că, în loc să-mi facă plăcere, prezența ei mă terorizează. Și când spun că miroase „a femeie”, înțeleg mai ales spiritul ei, sentimentalismul ei, prejudecățile, pretențiile, capriciile și toate comportările ei de „fată de familie burgheză”, care ține morțiș să fie tratată ca atare. Simt că mă pândește un pericol în legătură cu ea: acela de a mă duce la misoghinism. Și nu pot să scap, mi-e milă de ea, și nu am curajul să-i spun adevărul în față, așa face-o să sufere prea mult. Ca să nu sufere ea, sufăr eu consecințele. Eternul Don Quijote filotim, generos și prost.

Astă seară am fost cu ea la cinematograful. Am acceptat să mă duc fiindcă era prea tristă și voiam să se mai dispună puțin. Și mă simțeam obligat să o invit la cinematograful, după ce ea mă dusesese de câteva ori la teatru. Dar n-a înțeles nimic din filmul acela, fiindcă era un film fără femei, fără dragoste, fără dezlanțuiri de pasiuni.

Northwest Passage, cu Spencer Tracy. Un film cu acțiune din secolul al XVIII-lea, din istoria luptelor dintre englezi și indienii din America. Câteva scene de eroism grandios (specialitatea lui Spencer Tracy), regizate foarte bine: străbaterea unor munți, cu bărcile purtate pe umeri, ca să evite tabăra trupelor franceze, apoi trecerea unui râu, cu mari eforturi, și, în sfârșit, atacarea unui trib de indieni care sunt măcelăriți până la unul. Scene palpitante, de carnaj uluitor, care au depășit tot ce s-a realizat până acum în cinematograful. (Cum era să-i placă așa ceva lui P. a mea?) Am impresia că arta își permite din ce în ce mai mult îndrăzneli tot mai mari în ce privește setea de sânge și instinctele primare din om. Până acum nu se prezentau pe ecran orori atât de cumplite: mo-vile de cadavre, sute de oameni uciși ca potârniche surprinse în cuiburile lor. Iar asemenea scene sunt foarte „gustate” de spectatori moderni, adică actuali. Aș fi curios să știu ce se va reprezenta pe ecrane peste cincizeci de ani.

La acest film, o completare cu „Rebeliunea” de la 21-23 ianuarie. Foarte săracă însă. Eu, dacă aş fi avut un aparat de filmat şi dacă aş fi înregistrat tot ce-am văzut atunci, aş fi scos un film mult mai interesant.

După discursul lui Mussolini de duminică, luni a vorbit Hitler. Amândoi s-au gratulat reciproc cu diverse complimente (baloane de oxigen) şi şi-au asigurat, încă o dată, popoarele că vor obţine victoria finală. Se zvonise de pace cu vreo săptămână înainte. Acum s-au spulberat şi cele mai mici iluzii. Atât Fuehrerul cât şi Ducele sunt ferm decişii să lupte până la „victoria finală”. După tonul şi hotărârea lor, ar fi logic să câştige războiul, dar asta este foarte greu. Englezii au posibilităţi imense de rezistenţă şi atâta vreme cât nu va ceda o parte, nu se poate vorbi de pace în Europa.

Duminică, 2 martie, va fi plebiscit pentru generalul Antonescu. Spre a se convinge dacă ţara îl mai vrea, Generalul a propus un plebiscit, prin *da* sau *nu*. În proclamaţia către ţară, lansată ieri, 25 februarie, poporul este invitat la un *da* unanim: „Am hotărât să vă cer *aprobarea* voastră asupra guvernării mele de la 6 septembrie şi până azi”. Cu alte cuvinte, să spuneţi dacă mă vreţi, iar dacă voi nu mă vreţi pe mine, atunci eu vă vreau pe voi. Întocmai ca în „vremurile voivodale”, cum scrie ziarul *Sfarmă Piatră*. Dată fiind situaţia, cred că întreaga ţară ar trebui să spună *Da*, cu glas tare. Dacă mai are acest glas tare.

1 martie

Mărţişor!... Dar niciodată *mărţişorul* n-a putut fi mai original ca anul ăsta. Nici tristeţe, nici veselie, nici suferinţă, nici voluptate, nici dezordine – un provizorat total. Lumea îşi pune o singură întrebare: ce va fi? Într-adevăr, ce va fi luna asta, în primăvara asta, în anul ăsta? În aer pluteşte miros de catastrofă. Anul ăsta trebuie să fie decisiv, iar primăvara trebuie să aducă mult aşteptata „lovitură” a Germaniei, sau a Angliei, căci altfel provizoratul ăsta ne înnebuneşte pe toţi.

Ieri, Bucureştiul a fost răscolit de mari evenimente. Toată circulaţia în oraş a fost dată peste cap de trecerea trupelor germane pe

la periferie, către Dunăre. Afară de asta, premiera filmului *Victoria din West*, la „Aro”, unde au fost prezenți Regele, Regina-Mamă, Generalul, a suspendat circulația pe bulevardul Brătianu și Take Ionescu. Era o fervoare, o neliniște, o animație de curiozitate în oraș, ca în preajma unui dezastru anunțat și așteptat cu inima strânsă. Avioane mari, nemțești, zburau pe deasupra Capitalei, încet, observând ca totul să se desfășoare fără incidente. Din când în când, dispăreau, desigur făceau naveta între București și Giurgiu, pe deasupra coloanelor motorizate ce se îndreptau spre Bulgaria. Toată ziua, ieri și azi, s-au scurs spre sud atâtea mașini, tunuri, tancuri și camioane germane, încât te întrebai de unde vin și unde încap atâtea milioane de tone de fier ce frământă pământul.

Bulgaria a intrat, în sfârșit, în Pactul tripartit, după ce, bine se zice, Pactul tripartit intrase în Bulgaria. Englezii îi dăduseră un avertisment, amenințând-o cu ruperea relațiilor diplomatice, dar d. Filov, fără să-i ia în seamă, s-a dus la Viena să semneze participarea la Pactul tripartit (care este acum quadripartit sau quintupartit), în clipa când țara sa e invadată de formidabila forță militară germană. Se prevăd ciocniri violente în Sud. Probabil că englezii nu se vor opune în Grecia și Turcia înaintării Germaniei, ca să nu transforme în ruine aceste țări, dar se vor opune mai jos, în Egipt și Arabia, unde îi vor putea prinde mai ușor în cursă pe „europeni”. Căci războiul a căpătat acum o fază nostimă: Europa contra Angliei, sau viceversa. Europa fiind Germania. Ea aruncă în luptă armată și material de război, iar celelalte țări, vasale ei, contribuie prin elemente de susținere a acestei forțe: hrană, combustibil, Crucea Roșie etc. Teribil război! România a scăpat, deocamdată, de pericolul bombardamentelor engleze cu bazele în sud (Turcia și Creta). Teatrul de operații s-a deplasat în Bulgaria, spre Dardanele și Mediterana grecească. Grecia, în special, trebuie să trece prin mari momente de panică, surprinsă între două tampoane deopotrivă de puternice și înverșunate: englezii, de la Sud, pe apă, nemții, din nord, pe uscat.

Italianii au rămas cu totul în umbră. De câteva zile trupele germane au trecut în Libia și au luat contact cu forțele engleze. Italianii se mulțumesc numai să redacteze comunicatele de război, proslăvind puterea soldaților „Axei”, care „fac minuni de vitejie”.

Anglia, de asemeni, trebuie să trece prin cele mai grele clipe

pe care le-a încercat vreodată istoria ei glorioasă. Pericolul e serios și lupta pe viață și pe moarte e deschisă. Când mă gândesc bine la tot ce se întâmplă, nu pot să nu simt o violentă bătaie de inimă, văzând ce se petrece în lumea de azi. Franța o duce, deocamdată, greu, pe plan economic. Pe plan moral, cum spune Gide, „începe să spere”. Spania e încă în afara conflictului, deși situația ei e foarte delicată, între Italia și Anglia, care fac presiuni egale asupra ei. Celelalte țări din Europa – în afară de etern misterioasa Rusie – sunt la dispoziția Germaniei. Anglia a devenit acum al șaselea continent de pe glob, prin poziția ei geografică, militară, politică și economică.

Și totuși, câtă încordare, câtă îndârjire de a rezista unui pericol iminent!

Privesc chipul Angliei, pe hartă. Înălțată deasupra acestui colț al Europei pe care e gata să se sprijine la nevoie, Anglia are înfățișarea unui cal năvălaș, ridicat în două picioare, în fața biciului unui dresor invizibil. Coama îi e răsfirată în vânt, capul aruncat în aer, iar pe nări varsă foc: insulele din nordul Scoției. Irlanda pare un călăreț prăbușit, cu șa cu tot, de pe spinarea acestui bidiviu ce încearcă să sară în sus spre a scăpa de loviturile vrăjmașului, sau se pregătește să se năpustească asupra lui și să-l zdrobească sub copite. În orice caz, ceea ce sugerează poziția acestei insule, în afară de conturul ei, este o mândrie, o grandoare, o forță, o ambiție ce n-ar accepta decât odată cu capul să se transforme în altceva decât în ceea ce este: Marele Regat Unit, Marea Britanie.

*

În seara asta, sub abajurul lămpii mele, cutreer cu mintea lumea întreagă, în geografie și istorie, în eternitate și infinit. (*Oh, que le monde est grand à la clarté des lampes...*) Și mă opresc asupra continentului nostru, cu toate zbuciumările lui tragice și cu toate zădărniciile-i agresive. Ce îngust e spiritul nostru! Ne creiem orgoliul că știm totul și că am cucerit victorii formidabile, când în realitate nu suntem decât niște biete furnici. Mă gândesc, de pildă, ce însemnez eu, intelectual român, în marea desfășurare de forțe

și energii a istoriei de azi? Nimic. Dar ce înseamnă țara mea, continentul, întreaga civilizație terestră? Nimic. Toate acestea par mari, fiindcă le raportează la persoana mea. În realitate, sfera și volumul meu de activitate sunt atât de reduse, de insignifiante, încât mă apucă jalea și rușinea că mai am pretenția de a face ceva, de a lupta, când eu aproape nici nu exist ca entitate în această lume. Țara mea, în care zeci, sute și chiar mii de alți oameni ca mine cred că ei sunt buricul lumii, este ea însăși atât de mică încât aproape nici nu contează în lumea de dincolo de granițele ei. Și chiar continentul nostru, chiar civilizația noastră, chiar această istorie de trei sau patru mii de ani a Europei, înseamnă ea ceva? Da de unde! Toți credem că lumea a început cu noi și se va sfârși cu noi. Viciul nostru capital a fost de a ne forma în așa fel metodele de educație intelectuală, încât prin ele să învățăm că dincolo de această civilizație n-a existat nimic și că înaintea ei a fost haosul, neantul. Așa să fie oare? Ce știm noi despre străvechile civilizații din Peru și Chile, din Mexico, din India și din Mongolia mai vastă decât Europa toată?? Și chiar dacă știm ceva despre ele, aceasta nu este spre gloria noastră. Oricât de vechi și depărtate sunt ele de noi, ceva am deprins despre ele, ba multe lucruri le-am împrumutat de la ele. Dar ele – cele care mai există – știu ceva despre biata cultură și civilizație europeană? Acestea sunt civilizații atât de mari și de consolidate, că Europa nu prezintă pentru ele decât un accident, sau poate o curiozitate. Civilizația europeană e o chintesență a civilizațiilor dinaintea ei, o spumă. Ca spuma mării, însă, ea e inconsistentă și trecătoare.

Și astfel, de aici, de sub abajurul lămpii mele, văd în clipa aceasta toată zădărnicia omenirii, împedează ca la lumina zilei. Și mă întreb, atunci, dacă în eforturile noastre disperate spre libertate și vecinicie, am realizat noi ceva, noi intelectualii cu pretenții de atotștiutori, sau sunt mai aproape de libertate și vecinicie țărânii noștri, care se nasc din țărână, trăiesc și mor în țărână, și nu cunosc decât Soarele, cerul, iarba câmpului și bucuriile simple dar autentice din jurul lor? În ignoranța lor funciară, ei sunt desigur mai culți decât noi.

Dar nu vedem niciodată cât de mici suntem. Ne luptăm între noi, ne certăm, polemizăm, crezând că, în pasiunea noastră dezlănțuită, decidem rostul lumii. Ce înseamnă însă, pentru lume,

faptul că ataci pe cineva, sau bucuria că ai învins un adversar? Singura realitate, dintre toate pe care le invocăm, este, desigur, poezia, arta. Dar numai atunci când este gratuită, când nu-și propune nici un scop, când nu tinde să demonstreze sau să cucească ceva. Vine, strălucește și apune, ca și soarele; ca și el, arta este eternă și necesară oamenilor, vieții.

Zilele trecute, la insistența unor prieteni, am scris un articol în care am ironizat o domnișoară cu prilejul unui concurs de asemănare cu Paula Wessely. Un gest meschin, în fond, care a satisfăcut câțiva oameni ce m-au târât în această afacere, dar pe mine m-a coborât mult în fața mea însumi. N-am făcut niciodată așa ceva, n-am scris niciodată asemenea fleacuri, incompatibile cu înălțimea spiritului meu, străine de tristețile mele – și iată că acum am căzut în cursă. Mă simt degradat în sinea mea, deși cei care m-au incitat, m-au felicitat.

2 martie (duminică)

Astăzi a fost Plebiscitul. O zi frumoasă, ca la comandă, cu adunări pe străzi, cu imnuri naționale transmise la radio. Totul a decurs în liniște, toată lumea a votat cu bucurie – sau cu rețineră (căci au fost mulți care n-au votat cu bucurie) – și istoria a înregistrat o nouă pagină. Cuvântul acesta „plebiscit” are o mare putere de evocare. Un plebiscit a mai fost la noi în 1864, și acesta este al doilea. (În 1938, când s-a votat Constituția lui Carol al II-lea, n-a fost plebiscit, cum se spune la Radio Londra). Plebiscite au mai fost în alte părți, de curând. La noi, însă, prin felul cum a fost cerut țării, cum a fost organizat și cum s-a desfășurat, amintea, într-adevăr, de „vremurile voievodale”. Portretul Generalului, afișat peste tot, avea o aureolă de salvator, inspirând încredere și simpatie. N-am auzit pe nimeni să spună că ar fi vrut să voteze contra, chiar legionarii înfrânți au spus *da*, indiferent dacă în sinea lor gândeau altceva. Cred că niciodată țara noastră n-a cunoscut o adeziune atât de totală pentru conducătorul ei. Fiindcă era singurul care cerea aprobarea? Poate. Dar și fiindcă e singurul care și-a asumat răspunderea conducerii în niște vremuri atât de grele.

Am fost la masă la Romeo V.* Mai era invitat Ilarie Dobridor – a cărei carte *Decăderea dogmelor* a apărut de curând – și se afla acolo și Nicu, cumnatul lui R., frate cu Vally, fost și actual legionar. S-au iscat discuții aprinse pe chestia legionarilor. Nicu nu voia să admită nici una din părerile noastre, ne privea – deși era cel mai nevârstnic – ironic și compătimitor. „Habar n-aveți ce spuneți, sunteți orbi, veți vedea când vom veni noi la putere”. Asta părea că ține să ne spună. Asta gândea, cu siguranță. Și, de fapt, e convins că vor veni în curând la putere. Crede în Horia Sima, despre care însă nu știe nimic precis. Și ca el, așa gândesc, vorbesc și cred toți legionarii.

S-au debitat și unele anecdote. Astfel, cică, în timpul „așa zisei Rebeliuni” (cum zice Nicu) manifestații strigau: „Jos Nasonii!” (în loc de „Masonii”), sau „Trăiască Horia Surea” (în loc de Sima). Ceea ce dovedea nivelul celor ce manifestau.

Fiind de față și Dobridor, vechi teoretician politic, care mi-a servit ca punct de comparație, am constatat, odată mai mult, următoarele: foștii politicieni sunt iremediabil putreziți sufletește; legionarii, și în general tineretul, sunt fanatici, entuziaști, aduc în viața publică o anumită prospețime, însă, lipsiți de conducători sinceri și cinstiți, cad victima exagerărilor și devin instrumentele celor mai reprobabile acțiuni. Păcat!

3 martie

Am votat și eu plebiscitul. Credeam că s-a terminat și am scăpat, dar, trecând, din întâmplare, pe lângă o secție de votare, am văzut un afiș pe perete, scris de mână: „Votarea continuă și astăzi”. Dacă-i așa, hai să zic și eu „da”. Am intrat împreună cu încă vreo doi-trei votanți întârziați. Președintele, un tânăr magistrat, foarte elegant, ne-a luat carnetele de identitate și le-a vizat cu ștampila: „Votat Plebiscitul. 2 martie 1941.” Apoi ne-a întrebat cu glas tare: „Da?” Fiecare am confirmat cu voce moale, parcă indecisă. Treceai alături, la o masă unde doi funcționari scriau pe

* Romulus Vulcănescu

o listă, numele, funcțiunea și adresa votantului, apoi, de la o altă masă, ridicai buletinul „DA”, îndoit în patru de un al treilea funcționar, și-l lăsa să cadă într-un coș de birou în dreptul căruia era o pancartă cu un *DA* scris cu litere de-un cot. Alături era coșul cu *NU*, absolut gol.

Așa s-a făcut votarea plebiscitului din '41 (paș'unu). Este pentru prima dată când îmi exercit acest „drept de cetățean” – votarea. Până acum am refuzat să o fac, deoarece vedeam că votarea e doar o iluzie a cetățeanului că participă și el la treburile publice, pe care le învârtesc cum vor ei, politicienii de profesie, și în al doilea rând, n-am simțit niciodată vreo aderență la acest act, pe care „electorii”, atunci când sunt chemați, îl îndeplinesc cu multă mândrie și ambiție, mergând adesea până la ciomăgeli între ei. Un act care ar trebui să presupună o mare răspundere civică, a devenit o simplă formalitate, prin care votantul face dovada că e cu „ai noștri”, în speranța că i se va arunca și lui un os. Personal, nu m-au interesat niciodată alegerile, cine candidează, cine vine la putere, ce partide se confruntă. N-am votat pentru nici un partid și nici un guvern, nu cred în nici unul, dar când e vorba de destinul națiunii sunt gata să-mi dau votul, indiferent de partidul sau persoana care mi-l cere. Sunt cetățean al Patriei, nu membru al unui partid, și mai presus de partide, de guverne, de regimuri politice (care sunt trecătoare), pun Țara, Patria, Națiunea, care există și trebuie să existe *in aeternum*.

După intrarea Bulgariei în Pactul tripartit, se pregătește să facă același lucru și Iugoslavia. Este inevitabil. Trupele germane au ajuns la granița Turciei. Situația în Balcani e foarte confuză, dar critică pentru englezi. Nici Grecia, nici Turcia nu vor rezista puhoiului german. De altfel, nemții caută să se poarte destul de civilizată cu populația din țările „tripartizate”, astfel că cei „liberi” n-ar avea prea multe motive să le refuze dominația. Sunt disciplinați, impun ordine, evită scandalurile, se poartă cu mânuși. Au trecut prin România un milion de soldați germani, dar n-au lăsat nici un dezastru în urma lor. Astfel că țările periclităte, ca Turcia și Grecia, ar prefera o ocupație germană, decât un război pustiitor. Dar în spatele lor mai sunt și englezii...

Astă seară, la Național, a fost premiera piesei *Aimée*. Scrisă de un alsacian, e în cel mai pur stil franțuzesc. Acțiunea se petrece

În timpul Revoluției franceze și are patru personaje: un senior regalist, Gaston, un revoluționar iacobin, George, un lacheu „cu caracter, și totuși snob”, Jean, și o femeie inteligentă și capricioasă, XVIII-ème Siècle, Aimée. Conflictul dintre regalistul nobil și revoluționarul înfocat e transformat, de intervenția femeii, într-o rivalitate sentimentală dintre doi bărbați care se îndrăgostesc de aceeași persoană. Până la urmă, iese o comedie spumoasă, spirituală, agreabilă.

Apariția revoluționarului – de altfel personajul cel mai consistent, după Aimée – a fost primită cu aplauze de sală. Avea multă actualitate și stârnea, deci, interesul spectatorilor. În 1791 sau în 1941, în Franța sau în România, lucrurile erau aproape aceleași. Oricât de dârz ar fi un bărbat pe baricade, în fața femeii pe care o iubește renunță la luptă, face pact cu adversarul, devine un sclav al lui Eros, este, adică, adus la sentimente mai bune. Asta este morala piesei. Asta este morala istoriei.

7 martie

Generalul Antonescu a fost la Viena, unde s-a întâlnit cu mareșalul Goering. În comunicatul oficial publicat ieri, după întoarcere, se spune că această întrevedere a avut ca scop aranjarea „anumitor probleme economice”. Numai atâta oare? – se întreabă lumea. Prea a fost subită și neprevăzută plecarea – tocmai în timpul plebiscitului – pentru ca ea să aibă un caracter atât de... inocent. Unii spun că ar fi fost vorba de anumite pretenții rusești cu privire la porturile noastre maritime și fluviale. Alții spun că Iugoslavia ar fi cerut Banatul drept preț pentru a intra în „tripartitie”. Și unul și altul dintre aceste zvonuri, sunt false. Întâi, dacă rușii ar voi ceva, ar cere asta direct germanilor, nu nouă, românilor. (Antonescu s-ar fi dus la Viena să comunice asemenea pretenții de la răsărit). Al doilea, pentru ca Iugoslavii să intre în Pact, nu e nevoie să li se plătească nimic, căci vor intra ei singuri la timpul lor. Sau vor s-o facă pe moțaii și să spună că n-au intrat „gratis”, ca ceilalți? Te pomenești însă că li s-o fi deschis și lor pofta de ciupeală. Dacă rușii au luat o bucatică de la România, dacă ungurii și-au luat și ei partea lor, iar bulgarii nu s-au lăsat mai prejos, atunci de ce n-ar profita de ocazie să rupă și ei, Iugoslavii, o halcă din dulcea țară românească?

Radio Londra a anunțat aseară aventura ex-regelui Carol în Spania. Într-o splendidă limuzină de doisprezece cilindri, fostul monarh împreună cu favorita, au „evadat” din castelul de la Sevilla, unde erau „găzduiți”, renunțând la multe obiecte prețioase – printre care și un câine de lux – și au fugit în Portugalia. Poliția spaniolă i-a urmărit, dar nu i-a putut ajunge, ci, dimpotrivă, i-au „scăpat din vedere”. Pe drum, fugarii au schimbat automobilul cu altul nou, care-i aștepta, și au trecut granița, spre Lisabona.

O aventură tipic regească. Dar nu mai puțin o *aventură*, la fel ca oricare alta de anvergură, realizată de unul dintre cei mai mari aventurieri ai vremurilor noastre. Cu asta, Carol și-a pierdut orice prestigiu, dacă mai avea vreunul.

O problemă la ordinea zilei: dacă și când va intra Turcia în Pactul tripartit. Toată lumea vorbește despre asta. Azi, la librărie, domnul Lovinescu susținea cu toată convingerea că Turcia nu va intra în Pact. „Nu, domnule, imposibil, dumneata nu-ți dai seama...?” „- Maestre, i-am răspuns, lucrurile stau așa că, dacă nu intră Turcia în Pactul tripartit, intră Pactul în Turcia. S-a mai întâmplat...” A zâmbit amuzat și a închis discuția. Alături de noi, un poet, fost legionar, fost comunist și fost de toate, actualmente fără angajare, a intrat în vorbă, spunând că din războiul ăsta va câștiga Rusia. Lovinescu l-a fulgerat cu o privire aprigă, dar n-a spus nici un cuvânt.

„ – André Malraux va faire sa rentrée à la NRF” (*Figaro*, 1 mars). Deci, Malraux trăiește, e la Paris. În ce situație se află la Paris autorul lui *Le temps du mépris*, mă întreb cu foarte multă nedumerire. Cel mai mare scriitor al Franței actuale a trecut, desigur, printr-o tragedie spirituală tot atât de crâncenă ca și tragedia suferită de Patria lui. Îl credeam „de Gaullist” pe Malraux. E la Paris, însă. Iată ce nu prea înțeleg.*

8 martie

Omul nu se înșală niciodată, atunci când *crede* în ceva. În-săși credința lui e o certitudine.

Dar în ce să crezi azi?

*Nu era la Paris. Era doar o supoziție gazetărească despre revenirea lui la NRF

Ora 13. Alarmă aeriană. Sirenele au pornit să urle pe toate blocurile din București și lumea aleargă pe străzi, spre adăposturi, acasă. Zece minute, bulevardele au rămas pustii și o liniște lugubră, ca de ruine, a cuprins întregul oraș. Pe la balcoane, pe la ferestre se mai zăreau, totuși, curioși, care priveau cum fug pe trotuare și prin mijlocul străzilor cei întârziați. Sergenții fluieră în urma lor, dar ei fug mai departe, nevoind să intre la „adăpost”, în vreun gang sau în vreo curte. În mijlocul curții noastre, câțelul alb cu urechile ciulite, proptit în labele dinainte și așezat pe cele dinapoi, stă și ascultă urletul acesta macabru al sirenelor, sau poate liniștea stranie care a cuprins orașul dintr-o dată. Nici nu latră, nici nu se mișcă. Se uită în toate părțile pe cer, căutând să descopere motivul pentru care a amuțit totul. În spatele casei, la umbră, pe o masă improvizată din niște cărămizi, patru oameni mănâncă de prânz, cu muzică la masă. Sunt oamenii chemați să curețe curtea de dărâmăturile făcute de cutremur. Alarma a încetat, larma orașului a reînceput.

Omul nu se înșală niciodată, atunci când crede în ceva. *A crede*, înseamnă a avea dreptate din punctul său de vedere. Oamenii se acuză reciproc de trădare, de necredință, de erori. În realitate, defectul lor este că nu pot să creadă toți în același lucru. Unii cred în ceva, alții în altceva, unii văd negru, alții văd roșu, și de aici conflictele dintre ei, amenințările, procesele, războaiele. Un om nu e obligat să creadă mereu în același lucru. Evenimentele se schimbă, și oamenii trebuie să se adapteze. Dacă acum trei ani ai crezut în ceva, nu este absolut obligator ca astăzi să crezi la fel. Sunt altele realitățile, altele împrejurările, altele comandamentele. Lumea se schimbă, merge înainte. Că ți-ai schimbat și tu credința, nu e o mare crimă. Principalul este să crezi în ceva. Cei care cred în ceva sunt cei care servesc progresul omenirii, cei care fac revoluțiile, cei care transformă fața pământului. Celor care nu cred în nimic, le este indiferent totul, ei pot să se adapteze *în același moment* la orice atitudine, dar aceștia trăiesc în umbra celor care cred. În fond, sunt niște lași. Din rândul lor se ivesc escrocii, ariviștii, cameleonii care își schimbă culoarea după bătaia soarelui și după nuanța peisajului. Oameni fără suflet, sau suflete fără elan, egale animalelor sau plantelor; rămân și se dezvoltă acolo unde găsesc condiții care să le priască mai bine.

Omul care crede în ceva nu se înșeală niciodată. Pentru ce? Pentru că în lumea aceasta sunt posibile toate credințele, sunt valabile toate atitudinile, sunt justificate toate năzuințele. Cu obligația de a nu face rău semenilor tăi! Nu înving toate. Înving numai cele propulsate de energii mai mari. Asta nu înseamnă însă că cele înfrânte n-au avut dreptate. N-au avut forța necesară să reziste, sau să învingă. Lumea e vastă și îngăduitoare cu oamenii, îi acceptă pe toți și le dă voie tuturor să creadă în ce vor. Ei se războiesc însă unii cu alții, nu fiindcă unii ar avea dreptate și alții nu – în felul lor, toți au dreptate! – ci fiindcă unii *trebuie* să învingă și alții să cadă. Așa cere legea naturii. În lupta aceasta fratricidă ei pun atâta seriozitate și îndârjire încât, desigur, în fața Naturii, care îi privește cu indulgență și ironie, devin niște insecte ridicole.

Mă întreb: pentru ce atâta înverșunare, când totul nu este decât un joc? Animalele sălbatice se joacă tot timpul, păsările cântă tot timpul, florile surâd tot timpul. Ele reprezintă Viața. Pentru ce omul e atât de grav, și în loc să facă asemeni lor, devine tragic, patetic, sumbru și ridicol?

Morala: Viața e prea scurtă, ca să ai mai multe credințe, și e prea lungă, ca să-ți permiți luxul de a avea o singură credință. (De reținut pentru *Lumea ca aventură și paradox*, lucrare în gestație).

Pulsul stării morale a societății noastre de azi e teatrul. În lipsă de „salioane”, cafenele, cârciumi, baruri etc., fiindcă toate se închid la ora 11 seara, lumea, cea bună dându-și coate cu cea... proastă, se mulțumește cu teatrul. De la „prima noastră scenă”, până la ultima trupă de pe Grivița, teatrul oferă publicului spectacole ușoare, amuzante, ieftine, care dispun oamenii și-i fac să uite grijile ne-numărate ale zilei. Bucureștiul – ca și Parisul, de altfel, în ciuda situației lui actuale – e plin de „comedii”. (Uneori chiar reviste, introduse în repertoriul dramaturgiei propriu-zisă, cum e lamentabila tentativă a d-lui Cantacuzino Jeanot*, zis Pigéon, zis Aristofan, „Gâștele” de la teatrul din Sărindar.)

Astă seară a fost premiera lui Iancovescu, *Banii nu fac două parale*. O piesă foarte potrivită pentru publicul și vremurile de azi. Casa de bilete a fost luată cu asalt de spectatorii care au venit să

* Ion Cantacuzino

se distreze. Piesa le-a oferit din plin acest prilej. Radu Beligan a avut o performanță de mare actor. Iancovescu și-a găsit în el un bun urmaș, pe scenă și la cafenea, unde tânărul apare frecvent, socotindu-se și poet.

9 martie

Azi am primit o scrisoare de la Anton. A fost scrisă „pe patul unuia din cele cincisprezece spitale militare din Atena”, în ziua de 1 februarie. Ce bucurie mi-a produs scrisoarea aceasta e greu de spus, dar ușor de ghicit. Anton trăiește bucuriile și suferințele țării lui, ca și cum ar fi ale sale proprii. Ce departe mi se pare el acum, parcă distanțele au crescut, fiindcă în afară de spațiu, mai sunt și evenimentele care ne despart. Între Atena și București e o depărtare enormă în momentul de față. Îmi scrie că Sivride s-a logodit cu o zi înainte de încorporarea sa (a lui Anton) în armată și că Stavru, bunul nostru prieten atenian Stavru, a căzut pe frontul din Albania. Ce poveste, oh, ce poveste: război, încorporare, logodnă, prieteni căzuți pe front – ca în romane. Chiar ar putea ieși de aici un roman.

12 martie

După o primăvară timpurie și promițătoare și după cele nouă babe, blânde anul acesta, surpriza surprizelor: azi a nins. O ninsoare cum n-am văzut în tot cursul iernii, cel puțin în privința mării fulgilor de zăpadă. Foarte pufoși, foarte frumoși, dar erau mai mult apă, și cum se atingeau de ceva se dizolvau. Ce splendid ningeă însă, parcă era o ploaie cu petale de crizanteme. Seara, grilajurile semănau cu niște broderii, iar copacii păreau sculptați din mărgean; de-a lungul parcurilor, dacă te uital, vedeai o pânză albă pierzându-se în zare și amestecându-se cu cerul. Suavă, pură, generoasă și blândă, această „zăpadă a mieilor” încânta sufletul și acoperea, pentru o clipă, murdăriile lumii.

Azi am pus în lucru, la Tipografia Cărților Bisericești (unde se tipărește revista *Meșterul Manole**) manuskriptul poemelor *Sunt frate cu un fir de iarbă*. Am dat un acout de șase mii de lei. Înainte de Paște volumul trebuie să fie gata, în două culori. Nu m-am hotărât încă dacă va fi cu vignete sau nu, și dacă va fi cu vignete vechi sau cu vignete originale. În privința aceasta, ezit între oferta lui Henri Daniel (vignete vechi) și a lui Ceglokoff (originale).

Situația pe fronturi: staționară. Bulgaria e plină de germani, dar Iugoslavia n-a intrat încă în Pact. Azi s-a publicat rezultatul oficial și definitiv al Plebiscitului: 99,99 la sută *Da*, 0,01 la sută *Nu*. S-au imprimat pancarte tricolore cu acest rezultat, afișate peste tot, pe străzi, prin instituții, prin prăvălii. Viața economică se înrăutățește însă din zi în zi. Totul se scumpește, lumea se vaetă că nu se găsește nimic, inflația bate la ușă. Comedia tinde să devină tragică. Fiindcă, în fond, totul e o comedie. Asist la cel mai grandios spectacol din univers, absolut gratuit, și-l urmăresc cu aviditate, din curiozitatea de a vedea, la urmă, cine e regizorul. Și acesta mi se pare că are să fie un englez... Azi a fost încheiat la Washington proiectul de ajutorare a Angliei, după ce a fost votat cu o majoritate zdrobitoare în Senatul american.

15 martie

Ocupat cu tipărirea volumului de poeme. Cartea s-a cules, azi am făcut corecturile. Aseară am stat cu Ceglokoff până la închidere la Café de la Paix, ca să ne înțelegem asupra ilustrațiilor. Băuse cam mulți tapi de bere, vorbea când încet, când foarte tare, discuția a fost cam enervantă. Dar am căzut de acord să facă el gravurile. Mă bucur, asta înseamnă pentru el un prilej de lucru, de afirmare. Dacă va ieși frumoasă cartea, meritul va fi al lui. Era cât pe-acı să renunț la el, ispitit de propunerile lui Henri Daniel, fostul redactor al revistei *Artă și tehnică grafică*; era să-i

* În Colecția „Meșterul Manole”, inițiată și condusă de Vintilă Horia, a apărut și cartea mea

dau lui volumul, să se ocupe de tipărire. M-am convins însă că el se pricepe la tipărirea unei cărți, numai că are predilecție pentru o tehnică seacă, folosind materiale vechi, reproduceri de gravuri arhaice etc. Nu mă atrage așa ceva. Ceglokoff vrea să facă ceva nou, original. El își va da tot interesul să realizeze ceva bun. Mi-am dat seama cu câtă tristețe primise, acum câteva zile, vestea că am renunțat la el, și cu câtă bucurie a primit-o acum pe ceastăaltă. Litera, la tipografie, am ales-o eu, de unul singur, și îmi pare rău că nu l-am consultat și pe el, poate că ar fi propus o altă literă, mai frumoasă.

Săptămâna asta a fost un fel de iarnă întoarsă din drum, așa că toate s-au cam oprit pe loc. Chiar și germanii stau și așteaptă. În afară de explozia de la „Pera-Palace” din Constantinopol și de formidabila explozie a unei magazii de munițiuni din Sevilla, care a distrus un cartier întreg, nimic important. Se pare că Grecia va încheia pace în curând, fiindcă ziarele-revolver anunță de vreo trei-patru zile, regulat, „capitulare”, „cererea de pace”, sau alte asemenea „înfrângeri” grecești. Și de unde iese un glonț, nu se poate să nu fie o baterie. Iugoslavia e pe cale de a intra în Pact, și Anglia în... Portugalia.

Astăzi a apărut în ziare un document istoric, dat publicității de General. O scrisoare a reginei Maria, din 1925, către Prințul (pe atunci) Carol, cu ocazia renunțării lui la tron și plecarea în străinătate. Scrisoarea e frumoasă, scrisă cu mult simț literar și mai ales cu multă simțire de mamă. Este în ea glasul unei adevărate mame zdrobită de durere, care se adresează fiului ei cel mai iubit și cel mai rău. Când această mamă este și regină, când această regină este însăși Regina Maria, nu e de mirare ca scrisoarea să aibă frumusețe literară. Rostul publicării ei este să-l denigreze pe Carol. Dar nu mai era nevoie!

Un succes pe ziua de azi: m-am dus la S.S.R. să cer un ajutor bănesc pentru plata volumului de la tipografie. Spre norocul meu, l-am găsit acolo chiar pe Herescu, așa că m-am adresat lui direct, fără a mai trece pe la secretar. M-a primit foarte amabil, familiar chiar, și mi-a dat imediat cât i-am cerut (două mii de lei. Puteam să cer mai mult, dar sunt buni și ăștia, jumătate îi voi da lui luri, în contul gravurilor.).

Simt că începe să mă enerveze – să mă piseze pe nervi – toată mascarada asta cu „apărarea pasivă”. Deși nu se evită nici un pericol dacă trăim în beznă ca niște orbeți, deși nu se câștigă nimic dacă se închid localurile la ora 11 seara – o, cât se pierde! – deși nu se rezolvă nimic dacă lumea e nevoită să alerge cu sufletul la gură după tramvaie, totuși comandanții noștri mențin ordonanța stupidă ce crează un grotesc peisaj militar Capitalei, noaptea. Cel puțin nu vine un bombardament ca să le arate ce inutile sunt toate măsurile astea de „apărare” care sunt mai mult o mascaradă. Iar bruta de colectivitate înghite totul. Tace și înghite. O brută cu un milion de capete, dar fără un pic de inițiativă.

Poate că, de fapt, nu sunt enervat astă seară numai din cauza asta, ci și din altele. De pildă, la „Aro” a fost premiera filmului, lansat cu mare tam-tam, *Iubirea lor*, cu Charles Boyer și Bette Davis. Cea mai mare platitudine, înfăptuită de doi mari artiști. Cu toate eforturile lor, spectacolul n-a putut depăși gradul de mediocritate absolută. De la regizor și până la traducătorul titlurilor în limba română, filmul acesta n-a făcut decât să mă scoată din sărite.

S-ar putea ca el să nu-mi fi plăcut din pricină că am fost cu P. Ah, cum reușește o femeie să intre în sufletul unui om și să-i distrugă tot universul interior! Eram fericit înainte de a apare femeia asta în viața mea. Acum sunt în permanență cătrănit. O pretențioasă plină de prejudecăți, care nu știe decât să plângă, să ofteze, să ceară „afecțiune” și să aibă pe cineva lângă ea. M-a găsit pe mine, nenorocitul!

Din cauza ei sunt întors pe dos de trei zile. Duminică după amiază am văzut o fată foarte frumoasă, tânără, cuminte, serioasă. Eram de serviciu (singur) la Bibliotecă. A apărut deodată pe ușă, și ochii ei mi s-au părut două țâșniri de lumină ce mă învăluiau cu vioiciunea, căldura și seninătatea lor pură. Era extrem de degajată, o adolescentă cu întreaga ființă deschisă spre viață. „Vreau să citesc ceva despre Sainte-Beuve”, mi-a spus, și a luat un buletin, apoi s-a dus să caute la fișier, la litera B. „Sainte-Beuve îl găsiți la litera S...”, am vrut s-o ajut. „Știu, dar vreau să-l cer acum pe Bacovia, mi-am adus aminte și...” A primit Bacovia. În prima sală nu mai era nici un loc liber. Voia să ia un scaun, să-l ducă undeva,

ca să stea. „Unde?” am întrebat-o. „Acolo, în fund, lângă fetele acelea...” „Nu, mai bine treceți în sala cealaltă, e goală. Vă deranjează?” „Nu, dimpotrivă, prefer!” Răspunsul acesta mi-a plăcut teribil. S-a așezat la o masă, singură în toată încăperea și a copiat câteva poezii de Bacovia, fără să întoarcă măcar capul, fără să ridice ochii. Ce ciudată și ce frumoasă era! La ora șapte închideam Biblioteca. Toți cititorii au plecat. Ea a rămas, tot singură, în același loc, ca și cum n-ar fi observat că ceilalți se ridicau și ieșeau. I-am spus: „S-a închis”, invitând-o să termine, deși mi-ar fi plăcut să stau cu ea acolo toată noaptea, o săptămână dacă s-ar fi putut. „Bine, mi-a răspuns, mai am puțin de copiat”. Din nenorocire, mă grăbeam, căci la 7.45 aveam întâlnire cu P. Când a terminat, s-a ridicat, a venit și s-a proptit de pupitrul meu și m-a întrebat ceva, în legătură cu cartea pe care o aveam în mână (o istorie a Parisului, cu ilustrații multe). Ar fi rămas și ea acolo, sau ar fi vrut să plece odată cu mine, dar nu puteam face nici una nici alta. Sufletul îmi era încărcat de lumină, de gingășie, de fericire. Simțeam că în mine e o apă care clocotește încet, ca un lac răscolit ușor de un vânt șăgalnic de primăvară sub soarele generos de sus. Nici când am ajuns jos, în hol, nu-i venea să plece. Iar eu n-am îndrăznit să-i propun să ieșim împreună, fiindcă știam că n-am să mă pot duce cu ea nicăieri. Mă aștepta P. Am lăsat-o să plece singură, și, în urma ei, în holul acela sinistru, îmi venea să mă dau cu capul de pereți. Ce fericit aș fi fost să mă plimb măcar un ceas cu această fermecătoare fată, care, după cum mi-a spus, era în clasa a VIII-a, la liceul „Domnița Ileana”.

În seara aceea m-am gândit numai la ea, deși o aveam lângă mine pe P. Ce oribil lucru, să fii îndrăgostit de o zână de 18 ani și să ții în brațe o fecioară de 33. La ora 7 dimineața, această fecioară de 33 de ani și-a încheiat cariera – după o noapte walpurgică dorită de ea și care mie mi se pare acum un omagiu adus cărnii și un ultragiu pentru spirit. O noapte de mari voluptăți, din care m-am ales cu conștiința că am comis o crimă (delicioasă) sub scutul unei false iubiri. Știu ce a însemnat pentru ea dimineața aceea, și n-aș avea niciodată curajul să-i spun că n-o iubesc. Aș distruge-o. O las să plutească într-o iluzie dar pe mine faptul că o mint – și va trebui s-o mint mereu de aici încolo – în felul acesta, mă chinuiește. Ah, viață, pentru ce ești atât de absurdă și crudă?

Sunt „sub tipar”. Zilele acestea nimic nu m-a interesat, în afară de cartea care urmează să apară în curând. Veștile din lume au ajuns până la mine ca un ecou stins și au întâlnit aici o atenție foarte slabă. Am fost ocupat cu alegerea hârtiei, punerea textului în pagină, corecturi, grija ca Ceglokov să facă gravurile după temele pe care i le-am dat eu, compunerea copertei exterioare și a celei interioare, numerotarea paginilor – în sfârșit, o mulțime de lucruri care nu sunt tocmai ușor de făcut, deși sunt mai simpatice decât altele. De la Bibliotecă lipseam ceasuri întregi, sau veneam cu întârziere, ceea ce a iscat discuții. Mulți nervi, fiindcă multe femei sunt acolo. Dar e un serviciu de care nu mă pot lipsi, fiindcă el îmi asigură menținerea pe linia de plutire în viață.

Este un fel simpatice de a fi prezent între oameni, fiind totuși absent. Literatura oferă acest mare avantaj, pe care nu-l pot da alte îndeletniciri. Cu cât văd mai mulți oameni, cu atât prețuiesc mai puțin omenirea. De aceea, adesea trebuie să renunț la anumite prietenii, ca să-mi pot păstra despre oameni bunele impresii. Oamenii sunt slabi, fricoși, lipsiți de caracter, avizi de a se îmbogăți, fără idealuri, fără credințe – fără suflet. Trăiesc ca niște animale, având în plus răutatea și cruzimea intelectuală. Animalele se luptă și se apără cu ghiarele și cu colții; oamenii, cu ipocrizia, cu perfidia, cu trădarea, cu lașitatea – ceea ce constituie un spectacol decepționant. Ieri, am avut un sentiment de profund dezgust, văzând cum trei oameni, cu care stăteam la aceeași masă în restaurantul Gării de Nord, discutau între ei, chipurile amical, dar ferindu-se unul de altul, ascunzându-și gândurile, negându-și credințele cu o ușurință extraordinară, din teama de a nu fi... „trădați”. Fiecare se teme să nu fie trădat de cel cu care stă de vorbă, și atunci recurge la falsitate, ca să nu-și dezvăluie adevărata față interioară. Dar asemenea oameni mie îmi apar ca expresii ale celei mai degradante turpitudini sufletești. Ei nu trăiesc niciodată cu fruntea sus, în soare, și cu privirile pline de azur. Ei se ascund de lumină, ca șobolanii. De aceea îi disprețuiesc, de aceea prezența lor mă dezgustă.

La Viena s-a semnat, azi la ora 12, intrarea Iugoslaviei în Pactul tripartit. După multe discuții, ezitări și rezistențe, Iugoslavia a trebuit să cedeze. A cedat însă în mod demn, deoarece opinia publică de acolo a reacționat puternic, arătând cât de puțin simpatizează cu Germania și cu acest Pact. S-au creat situații paradoxale. Dl. Stoiadinovici, fostul premier, cunoscut pentru simpatiile sale pro-britanice s-a refugiat în Grecia, sau la Londra, câțiva miniștri au demisionat înainte de a se semna pactul. D-nii Svetcovici și Ținta Marcovici s-au dus azi la Viena, unde au fost întâmpinați de von Ribbentrop. S-au întâlnit cu Ciano, și unde a venit și Hitler. Eveniment mare diplomatic. Operațiunile militare însă – cel puțin în Balcani – trec printr-o acalmie aparentă. Războiul se desfășoară acum în Atlantic, unde submarinele germane au intrat în funcțiune și fac ravagii.

Ieri a apărut gazeta lui Mircea Damian, *București*, avându-l pe frontispiciu ca director pe Ion Minulescu. O gazetă în plus. Și una bună mai puțin. Câțiva stâlpi ai cafenelei au acum o oficiină, unde dau impresia că se află la treabă...

Visuri ciudate. Ieri noapte, se făcea că asist la o slujbă religioasă, într-o catedrală imensă, unde apăruse și fostul rege Carol, cu madame Lupescu. La ivirea lor, lumea a rămas stupefiată. Nici un murmur, nici un gest, numai priviri nedumerite, de indignare și protest. Ex-regele stătea, cu soția la dreapta lui, pe o estradă, înconjuțați de soldați. N-au scos nici un cuvânt. La sfârșitul slujbei cineva a strigat: „Nimeni nu se mișcă!” Cei doi au ieșit printre cordonul de soldați, s-au urcat într-un avion și au plecat undeva, departe. Lumea a început să respire ușurată.

Azi noapte, i-am visat pe d-na și dl. Matei M., artiști de teatru. Să mori de râs! Jucau într-o piesă „științifică”, intitulată *Nimeni nu trebuie să moară*. Aseară am stat de vorbă cu ei, povestindu-le visul cu ex-regele. N-o să le pot însă povesti și cel de-al doilea vis. Ce ciudate sunt visurile noastre!

Cel mai senzational „fapt divers” îl reproduc toate ziarele de azi. Dulgherul Ion Balaș, din București, acum câteva zile și-a bătut un cui în cap. A fost internat la spital, unde i s-a scos cuiul din cap, pus pe picioare și trimis acasă. A doua zi după ce-a ieșit din spital,

dulgherul și-a bătut alt cui în cap, și, se pare, de astă dată, un cui ceva mai mare, fiind chiar un piron de doisprezece centimetri. Faptul este impresionant și aproape incredibil. Se zice că dulgherul a făcut acest gest din pricina unei femei care l-a părăsit. Dacă e adevărat, întâmplarea devine epopeică.

27 martie

La două zile după semnarea Pactului tripartit, Iugoslavia a răsturnat din temelii regimul vechi. Regele Petru al II-lea – un tânăr de 18 ani – a desființat Regența (i-a dat o... lovitură de stat, cum s-ar zice), a demisionat fostul guvern și, împreună cu armata, a format cu cabinet nou, în frunte cu generalul Simovici (?), iar ca vicepreședinte avându-l pe Macek, din guvernul actual mai făcând parte și foștii miniștri demisionari mai înainte în semn de protest. Evenimentul a produs senzație peste tot. În România, mai ales. Lumea se bucură că, în sfârșit, a început să se mai schimbe jocul și să intre în acțiune și alte elemente. Desigur, toate acestea n-au produs bucurie în Germania și cu atât mai puțin în Italia. La Roma au produs mai degrabă panică, printre d-nii Ciano, Mussolini et Co. Sârbii, după greci, au dat, în orice caz, dovadă că există un popor, ca națiune, nu numai în teorie, ci și în realitate. Știam asta de când îi cunoscusem la ei acasă, acum trei ani. Sunt foarte mândri și ambițioși.

Birtașul, unde am luat masa astă-seară, comenta astfel evenimentul: „Ei, domnule, la sfârșit să vedem cum iese. A început să se mai întoarcă acum roata, dar încă nu se știe... Nu se știe... Nemții joacă pe ață... Știi, dumneata, dacă joc țintar cu dumneata, e destul să greșesc un bob și m-am ars. Un bob dacă am greșit pe o linie, i-am pierdut pe toți zece cât ai face o țigare... Așa este situația acum. Dacă s-a slăbit într-o parte, se duce totul de râpă, ca și cum nici n-ar fi fost. Ce crezi dumneata că englezu-i prost și nu știe ce face?...”

Firește, îl aprobam și-mi cânta inima de bucurie când îl auzeam vorbind așa. În realitate însă, mi-a produs o mare melancolie evenimentul din Iugoslavia. Fiindcă el mi-a amintit încă o dată de

dârzenia altor popoare și de delăsarea poporului nostru. Noi suntem latini, iremediabil latini! Iată ceva cu care n-ar trebui să ne mai lăudăm atâta, dacă vrem să existăm încă „un milion de ani”, cum a spus în discursul de alaltăieri generalul Antonescu (cu ocazia distribuirii de recompense pentru „ostașii căzuți” în timpul rebeliunii).

Măine începe să se tragă pe coală cartea mea. Astăzi luri mi-a arătat schița pentru copertă. Admirabilă. Este ceea ce căutam eu cu imaginația și nu găseam. El a găsit. Am avut noroc că am colaborat cu el; numai o generozitate sufletească de adevărat artist putea să facă ce-a făcut el. Norocul a fost că n-a avut de lucru în acest timp și s-a putut consacra în întregime exigențelor mele. În orice caz, din colaborarea noastră – două suflete la fel de smintite, de dificile, de încercate, de curate și idealiste încă – se va naște ceva frumos. Numai de-ar fi liniște, să-mi văd cartea în vitrinele librăriilor, de Paște.

Traian s-a întors azi dimineață. Când m-am dus la bucătărie să iau apă caldă pentru ras, el, în ciorapi, atunci picat de la gară, se ștergea pe mâini. A fost, a văzut și a venit. Povestea lui cu concentrările e nostimă. De fiecare dată mai „dă” câte ceva, iar acum deplasarea l-a costat câteva sute de lei, câteva sticle de bere și „o masă cu dom' plutonier”, care l-a mai lăsat la vatră pentru încă două luni. Toată leafa i-o mănâncă plutonierul de la regiment. Dar ce nu face omul ca să scape de cazarmă! Traian, scutierul meu, acest om cu suflet de aur, e la cheremul unui terchea-berchea care își vede de alișvelișurile lui în numele patriotismului și al „datoriei față de țară”. Măine va fi un „îmbogățit de război”.

29 martie

Iugoslavia e pe primul plan al preocupărilor actuale. Ziarele de azi publică vești mai amănunțite despre evenimentele de acolo. A fost o mică revoluție anti-nazistă, înăbușită sau temperată de armată, a cărei simpatie a fost totuși pentru răsculați. Legația germană din Belgrad e înconjurată de armată, spre a fi apărată de furia mulțimii. Birourile de voiaj germane au fost devastate și mulți funcționari nemți molestați. Ministrul Suediei la Belgrad a fost oprit

de o ceată de manifestanți și, numai fiindcă vorbea limba germană, „a fost scos cu forța din mașină, trântit la pământ și rănit”. În jurul Legației britanice manifestații nesfârșite de simpatie, cu drapele iugoslave și engleze.

Toate aceste știri vin de la Berlin, care comentează cu mult năduf încurcătura din Iugoslavia, survenită tocmai în momentul sosirii Excelenței Sale Domnului Matsuok, japonezul deplasat ca să aranjeze treburile în Europa. Axa începe să pâraie. Hitler mârâie. Mussolini dârdâie.

Veștile acestea le-am aflat din jurnal, la ora 7 dimineața, când mă pregăteam să plec spre tipografie. Traian mi-a adus ceaiul și gazeta. Le-am citit în fugă și am plecat. La ora aceea, sâmbătă, am văzut în oraș lucruri care m-au îngrozit: peste tot, măcelăriile erau luate cu asalt de mulțime, pentru a apuca fiecare o bucătică de carne. La ușa prăvăliei era câte un sergent, pentru a menține ordine. Și carne nu se mai găsește, măcelăriile sunt goale. România, țara belșugului proverbial, nu are acum carne, brânză, zahăr și alte articole de strictă necesitate. Din cauza cui? A germanilor, bineînțeles, care au devorat tot. De aceea, mă bucur aflând că în Iugoslavia au avut loc mișcări anti-germane. La noi nu s-a întâmplat așa ceva. Dimpotrivă, la noi naziștii au fost luați în brațe de niște inconștienți, care acum văd că s-au păcălit și-și dau cu pumnii în cap de necaz. Iar nemții se poartă destul de frumos cu noi, însă ne sug urât de tot.

Ieri și azi, am stat toată ziua la tipografie. Am asistat la procesul de elaborare a cărții cu o plăcere imensă, fiecare operație făcându-se sub supravegherea mea. Lucrătorii mă ascultă docili și sunt gata să-mi satisfacă orice dorință. La aceeași tipografie – a Cărților Bisericești, unde se tipăresc evangheliile și ceasloave – își tipărește un volum de versuri și Vintilă Horia, *Cartea omului singur*. Ambele cărți vor purta sigla colecției „Meșterul Manole”, revista care se tipărește tot aici. Azi „am intrat la mașină”, amândoi deodată. Două mașini – plane din cele patru ale atelierului, au fost puse la dispoziția noastră, pentru două zile. Colile mergeau paralel, trase pe hârtie de aceeași calitate, cu aceeași dragoste de oamenii de acolo, cu aceeași voluptate urmărite de noi, care-și supraveghea fiecare mașina „lui”. Două cărți gemene, ce vor apare ca niște soli ai primăverii, în ajun de Paște. Întreaga tipografie

era plină de poezie: coli de-ale mele, coli de-ale lui, erau întinse peste tot, să se usuce, iar lucrătorii înșiși, asemeni unor meșteri din alte vremuri păreau fericiți, ca și noi, autorii, că scot din mâinile lor două tipărituri la fel de frumoase, care le plac și lor. Afară era o zi încântătoare, iar peste drum de tipografie un liceu de fete, în curtea căruia grupuri de adolescente se plimbau la braț, zburdând și ciripind ca niște păsărele. Și toată tipografia scăldată de soare, ca într-o apoteoză de lumină. Acest soare dulce și tânăr ar participa și el la tipărirea cărților noastre. Clipe de fericire!

Seara am luat masa la „Bavaria”, cu Tania și Iuri. Primul banchet.

30 martie (duminică)

Ce splendidă zi! Soarele a turmentat orașul cu razele lui învăluitoare ca o sărutare de dragoste, și caișii din fața ferestrei mele se pregătesc să apară mâine dimineață în vestmântul lor imaculat de horbotă și vis. Mă tem că n-am să prind nici anul acesta momentul acela sublim (care se întâmplă numai noaptea) când ei își pun pe umeri hlamida fermecată a florilor albe țâșnite din sevele pământului. Vrăbiile par cuprinse de isterie printre rămurelele înmugurite ce exală un miros puternic de primăvară, iar femeile din oraș, fetele minunate ale Bucureștiului se întrec în frumusețe, grație și cochetărie. Pe deasupra metropolei taie văzduhul în toate direcțiile și de la un capăt la altul al zilei avioane mari, grele, negre, de bombardament, tulburând cu zgomotul lor sinistru poezia acestei zile țesută parcă din melodii mozartiene și înflorită de un colorit rafaelic.

Astăzi au venit la mine Ilie și Ion. Le-am arătat cartea pe care ei n-o văzuseră și nici nu știau că are să apară atât de repede. Ion – vistiernicul meu – a acceptat să suporte el cheltuielile pentru un tiraj de încă cinci sute de exemplare, peste cele cinci sute trase de mine. O mie de exemplare vor fi de-ajuns pentru o carte de poeme, în România. Bucuria noastră, a mea, a lui Iuri, a Taniei – cei care au lucrat la ea – va fi cu atât mai mare, în aceste zile pline de griji, de mizerii, de lipsuri și de avioane de bombardament germane ce se scurg neîncetat pe deasupra noastră, prevestind un Apocalips

cumplit. De-ar mai fi pace măcar o lună, să pot vedea cartea în vitrinele librăriilor. Atâta doresc!

1-2 aprilie

De dimineață până seara, în tipografie. Sunt extenuat, dar foarte mulțumit. Cartea va ieși așa cum mi-am imaginat-o, ceea ce mă face să înving orice oboseală. Astăzi am tras la a doua culoare prima coală. Inițiala din fruntea paginii și vigneta din josul ei, amândouă din aceeași culoare roșie, creiază un aspect plăcut și elegant. Am luat prima coală, am împăturit-o în formă de caiet și am venit cu ea acasă. Aici, mă așteptau cei trei caiși de lângă fereastră, ca niște mesageri ai unui univers binecuvântat. Am stat de vorbă cu ei până s-a înserat. Câte povești fermecătoare mi-au depănat, în taină, tinerețea, fragilitatea, gingășia lor neasemuită. Cartea mea apare o dată cu explozia de miraj a caișilor, și sunt fericit. Nici nu se putea un anotimp mai potrivit. Inima, sufletul meu sunt încărcate de flori albe, virginale și pure. Primăvara aceasta tragică, am reușit s-o transform într-o primăvară de miracol. Și parcă și oamenii din jurul meu devin mai veseli, li se descrețesc frunțile, văzându-mi bucuria exaltantă.

Sunt însă singur. Fata care ar fi putut să împărtășească împreună cu mine bucuriile acestor zile, nu mă mai vizitează. Pe L. am pierdut-o. Probabil că a observat sau a simțit legătura mea cu P., și m-a lăsat să mă bălăcesc în aceste ape searbede ce-mi lasă pe fundul sufletului un gust de clisă, amar și înecăcios. Astăzi, la ora 3, m-am întâlnit în stația de tramvai cu fosta colegă de facultate O.S., căreia i-am făcut pe băncile Universității curte, dar nu i-am adresat niciodată o frază din care să reiasă asta. Și ea a așteptat-o mereu. Am rămas „colegi” și atâta tot. Era foarte frumoasă azi. Îmbrăcată primăvăratec, cu brațele goale, albe și cu mânuși negre, cu o bluză albă de mătase și o jachetică în formă de bolero, pe deasupra, cu foarte scurte mânecute ce-i acopereau doar umerii – semăna cu o floare. Ochii ei mari, răcoritori, păreau două fântâni adânci care invitau la bețiile cele mai inocente. Eram obosit, vroiam să ajung acasă, de aceea am schimbat numai două vorbe cu ea și ne-am despărțit. Cred că am dezamăgit-o, în această zi

minunată de primăvară. Cred că am comis un păcat. Acestea sunt cele mai grele păcate din viața mea: ocaziile ratate, pierdute, de a face un gest frumos, care să bucure pe cineva. Astăzi am simțit că am săvârșit încă unul din asemenea grele păcate!

Mă preocupă intens problema banilor pentru achitarea tipografiei. Costul tipăririi *Firului de iarbă* s-a ridicat la douăzeci și șase de mii de lei, în afară de cei cinci mii dați până acum lui Ceglokokoff. La tipografie am plătit numai șase mii de lei. În buzunar am încă două mii. Restul nu știu de unde îl voi scoate. Am tipărit o mie de exemplare, pe baza înțelegerii cu Ion, de duminică, urmând ca el să finanțeze cinci sute de exemplare, iar eu să mă îngrijesc de primele cinci sute, adică să mai dau încă opt mii de lei (în loc de douăzeci de mii cât mai trebuie), pentru a putea scoate cărțile din tipografie. El a venit luni la tipografie și văzând cartea în corectură, i s-a părut urâtă și mi-a spus că vrea „să se mai gândească”, să vadă întâi un volum în forma definitivă, și pe urmă... I-am răspuns că-i voi arăta peste trei zile, nu un volum, ci o mie, așa că nu e nevoie „să se mai gândească”. În fond, are dreptate, sunt banii lui, nimeni nu-l obligă să-i arunce pe fereastră. Acum, trebuie să mă gândesc eu bine de unde să scot douăzeci de mii de lei, ca să ies cu obrazul curat...

Situația politică se complică în Iugoslavia. Adică se complică pentru germanii și italienii de acolo, care fug cu bocceluțele în mână, în timp ce Berlinul se preface că nu știe precis ce se petrece la Belgrad, iar Roma e ocupată cu vizita d-lui Matsuoka. În această vreme, pe la noi trec neîncetat armate germane, protejate de avioane, și îndreptându-se spre Bulgaria, cu destinația Iugoslavia.

3 aprilie

Binecuvântat fie hazardul! El mi-a adus astăzi cea mai mare bucurie. Am găsit bani pentru tipografie. Și iată cum:

Am fost seara pe la ora 8, la Burcea și am luat masa (o saramură de crap și o plăcintă cu mere), apoi am pornit pe Calea Victoriei, spre casă. Aveam poftă să fumez o țigară, dar n-aveam bani mărunți în buzunar. De cele două mii pe care le păstram

pentru tipografie nu voiam să mă ating. Dar, amintindu-mi că mâine dimineață tot o să-mi trebuiască mărunțiș, pentru țigări, tramvai, gustare etc., va trebui să schimb. Am intrat la farmacia Thoiss, pe lângă care treceam, să cumpăr o pastă de dinți și să schimb o mie de lei. Cu ocazia asta îl voi saluta pe fostul meu coleg de liceu Eugen Moașa, care lucrează aici, ca farmacist, și vom mai schimba câteva vorbe. Tocmai era de serviciu. M-a servit cu o pastă aleasă de el și cu un flacon de colonie, mi-a făcut respectiva reducere prietenească, am plătit la casă, am schimbat o mie, apoi ne-am așezat pe o bancă (nu prea erau cumpărători la ora aceea) de lângă intrare și am început să vorbim de-ale noastre. Din una în alta, am ajuns să-i spun că tipăresc o carte și mă frământă problema banilor, îmi trebuiesc bani mulți pentru tipografie și nu știu de unde să-i iau. „Cât îți trebuie? m-a întrebat el deodată, fără să-i fi făcut vreun apropo, fără să mai stea pe gânduri. Dacă ai nevoie de bani, pot să-ți dau eu, zece mii, cincisprezece mii, cât îți trebuie...” Am rămas uluit. Credeam că sunt beat, sau că el e beat, oferindu-se să-mi împrumute o sumă așa de mare. Mai întâi i-am spus, complet perplex, că nu vreau să-l deranjez, apoi, văzând că el e într-adevăr dispus să mă ajute, i-am vorbit de zece mii de lei, și până la urmă ne-am înțeles să-mi dea cincisprezece. Să viu mâine după amiază să iau banii. Am socotit asta ca o minune, săvârșită în faptul serii, în inima Bucureștiului, pe Calea Victoriei. Nici nu mai știu cum i-am mulțumit și dacă l-am îmbrățișat, dar știu că am ieșit de acolo în al șaptelea cer de fericire.

Am ajuns acasă, cântând de bucurie. E o seară foarte plăcută, poate puțin prea caldă, cu o lună mică pe cer, răspândind însă o lumină vie peste orașul întunecat, și cu bolta încărcată de stele. În poartă mă aștepta Traian: „Ei, boierule, așa devreme, astă seară, ce s-a întâmplat?...” La ușă mă aștepta Plophy: „Miau, miau, deschide, stăpâne, că mi-e somn”, părea să spună albul și bătrânul Plophy. Am intrat împreună în casă, ne-am întins pe pat și am început să răsfoim cartea proaspăt tipărită, să recitim poemele, să întoarcem paginile, să examinăm gravurile, spre a vedea dacă au să-i placă lui Eugen Moașa, mâine, când i le voi arăta, ca să vadă pentru ce mi-a împrumutat banii. Cred că au să-i placă și o să se bucure că a putut contribui la o asemenea înfăptuire... Și, târziu de tot, Plophy dormind adânc, am strâns paginile, m-am dezbrăcat,

am intrat în așternut și am început să scriu aceste rânduri în semn de slavă hazardului, care mi-a condus astă seară pașii exact acolo unde trebuia, fără să mă fi gândit nici o clipă mai înainte la surpriza ce mă aștepta. Vive le hasard! Bonne nuit!

4 aprilie

Ieri au încetat din viață două personalități de notorietate publică, contele Teleki, primul ministru al Ungariei, și Ion Balaș, omul care își bătea cuie în cap.

Unul s-a sinucis, fiindcă era prim ministru, celălalt a murit de moarte naturală, fiindcă își bătuse două cuie în cap... Viață!

Azi, la ora 4.30 p.m., providențialul meu prieten Eugen Moașa, mi-a pus în mână cincisprezece mii de lei. Seara m-am întâlnit cu Ceglokoff și i-am comunicat marea veste. Bucurie indescriptibilă. Moașa (fie-i numele binecuvântat) a făcut să se nască azi în București doi oameni fericiți. I-am dat lui luri trei mii de lei să-și plătească chiria, să cumpere carne și să-i ducă Tatianei un buchet de flori.

Astăzi am terminat treaba la tipografie. Mâine voi putea scoate de acolo primele exemplare pentru prietenii mei.

Au înflorit corcodușii, caișii sunt la apogeu, văzduhul e încărcat de miresme ametoitoare, aerul e cald – totul pare un balsam. Nu-mi amintesc să fi trăit – în afară de cea din 1919 (întoarcerea din refugiu) – o primăvară mai frumoasă, mai veselă, mai voluptuoasă ca asta. Este prima primăvară, când sunt cu inima descătușată, după ani de zbucium sufletesc, când trăiesc ca un semizeu. Să vie oare după asemenea bucurie vreo nenorocire pe care o prevestesc vremurile? O aștept și pe ea cu aceeași voluptate.

Se vorbește tot mai insistent de război, aici, la noi. E prea frumos totul, ca să dureze...

5-6-7 aprilie

5 aprilie: zi de mare triumf. S-a terminat de tipărit cartea. La ora 9 dimineața ne-am dus la tipografie, eu și Ceglokoff, să luăm

câte un exemplar. Acolo, ai fi zis că e sărbătoare mare, toți lucrătorii erau veseli, bine dispuși, parcă ar fi chefuit. M-au întâmpinat în grup și mi-au oferit o carte, înfășurată frumos în hârtie albă, pe care mi-a înmănat-o Mihai, șeful mașinei „mele”. „ – Aceasta v-o facem noi cadou”, mi-a spus surâzând ușor și cu modestie, omul acesta simpatic, cu lavalieră de artist și cu o frunte luminoasă de muncitor sânguincios. Nu știam despre ce este vorba. Toți se uitau la mine, cu nerăbdare. Când am desfăcut pachetul, surpriza a fost desăvârșită: era un exemplar tipărit cu litere de aur, ca o biblie voivodală. M-am fâstâcit de atâta bucurie. Ei au fost pe deplin satisfăcuți că surpriza le-a reușit. Ceglokoff, care venise cu Chipps, a lăsat cățelul, s-a dus repede undeva, în apropiere, s-a întors cu cinci sticle de vin, oamenii au făcut rost de pahare, și acolo, în tipografie, la spatele mașinilor care se opriseră o clipă din mers, am cinstit cartea la a cărei reușită colaborasem cu toții: autor, pictor, zețari, paginatori, mașiniști, în frunte cu șeful de atelier care patrona agapa. Pe fereastră, în curtea din spatele Patriarhiei, se zăreau caișii treziți parcă din toropeala lor de vis, și care voiau să mă felicite, dimpreună cu ceilalți. Căci eu eram eroul zilei. Dacă aș fi fost bogat, ce fericiți i-aș fi făcut pe oamenii aceia. Le-am dat câte o sută de lei celor care au lucrat la cartea mea, apoi am trecut cu luri la restaurantul de pe 11 iunie, unde am mai băut o sticlă de vin negru.

Seara, la ora 6, am plecat cu Vally la Predeal, unde ne aștepta Romeo. În gara de Nord, am luat bilete și ne-am urcat la vagonul restaurant. Ea era frumoasă, eu eram fericit, seara era minunată, blândă, răcoroasă. Ne aflam în cea mai bună dispoziție. Dar când a apărut controlorul, ne-a amendat pe amândoi, fiindcă aveam bilete de clasa a III-a și ne-a găsit la vagonul restaurant. Am refuzat să plătim amenda și am ieșit cu el pe culoar, încercând să ajungem la o înțelegere. I-am explicat că a fost o greșeală din partea noastră, n-am știut că biletul de clasa a III-a nu-ți dă dreptul să intri la vagonul restaurant, dar a fost imposibil. Am continuat discuția și pe peronul gării Ploiești, întunecată complet, apoi iarăși în tren, fără rezultat. Omul era incoruptibil. La Predeal ne-a „predat”. Acolo, un funcționar cam repezit, care ne privea ca pe niște infractori de rând, după multe fâțâieli prin birou, ca să-și dea importanță, ne-a încheiat procesul verbal și ne-a lăsat să plecăm. Venise și Romeo, soțul

inculpatei, pe care însă nu l-am amestecat în daravela asta, spre a nu-și știrbi prestigiul de profesor la Liceul Militar și de persoană onorabilă în localitate.

Duminica am petrecut-o la Predeal. Serbarea de „101” la Liceul Militar (festival artistic, masă festivă cu toți elevii și profesorii), plimbare cu trăsura pe drumul regal, până la Pârâul Rece, întâlnire pe drum cu regele, oboseală cumplită. La ora 2 noaptea, aveam tren spre București. A sosit pe la 3 și ceva, arhiaglomerat, ne-am urcat în el, abia găsim loc pe culoar, și am călătorit mizabil până aici. Am ajuns acasă când răsărea soarele.

Vestea că orașele noastre din Banat au fost bombardate m-a întristat profund. Nu credeam că războiul să vie atât de repede. Cartea mea va rămâne să putrezească în depozit.

10 aprilie

Simfonicul din Joia asta de la Ateneu a avut un caracter festiv. Enescu a interpretat la vioară, în primă audiție, compoziția proprie *Impresii din copilărie*, avându-l ca partener la pian pe Dinu Lipatti. Dirijor, George Georgescu. Lume multă, aplauze, ovații.

Pentru mine concertul a fost, însă, un prilej de adâncă durere. M-am întâlnit acolo cu L., dar în loc să ne bucurăm, ea nici n-a vrut să stea de vorbă. Și eu, care nu doream decât s-o văd, s-o reîntâlnesc, pentru a sărbători împreună cu ea apariția cărții, care o slăvește numai pe ea. Ce penibil destin! Dacă ea nu se bucură de apariția acestei cărți, atunci pentru ce-am mai scris-o? Pentru ce-am mai tipărit-o? Simt că înnebunesc...

13 aprilie, Floriile

În ultimele zile a fost o iarnă adevărată. A nins, s-a lăsat frig, lumea a făcut din nou focul în sobă, după ce, mai înainte se deschisese larg ferestrele să intre primăvara în case. Florile pomilor au degerat, toată splendoarea eflorescențelor s-a compromis.

Ieri a apărut în presă o scrisoare a Generalului adresată profesorului Găvănescu, drept răspuns la o scrisoare a lui Horia Sima, prin care acesta îi cerea generalului Antonescu să ia legătura cu Iasinski pentru a se ajunge la o înțelegere cu Legiunea. Generalul se arată însă foarte categoric și inflexibil. Scrisoarea aceasta este ultima dezavuare a legionarilor și poate cea mai gravă pentru ei. Felul cum Generalul refuză să ia în considerare numele lui Sima, sau să stea de vorbă cu „incapabilul” Iasinski, dovedește atitudinea îndârjită și hotărârea fermă de a duce mai departe lupta pentru ferirea țării de furia legionară. Băieții sunt, bineînțeles, fierți. L-am întâlnit pe S.B., mai negru ca de obicei și mai furios ca în primele zile de după rebeliune. Ei se mențin dârji și speră să învingă, dar speranța lor e absolut zadarnică, deoarece nu mai au nici o șansă de a câștiga încrederea poporului. Generalul s-a arătat atât de bun român și a luptat atât de mult pentru salvarea țării, încât legionarii au fost zdrobiți numai prin aceste calități ale lui.

Armata iugoslavă este aproape nimicită. Trupele germane înaintază spre Serajevo și se apropie de Salonic cu o repeziciune fulgerătoare. Într-o săptămână, o armată de un milion două sute a fost înfrântă, iar grecii se retrag din fața mașinii germane cuprinși de spaimă. Italienii reocupă pozițiile pierdute în Albania și se extind pe coasta Dalmației, astăzi ocupând orașul Split.

Se vorbește că generalul Simovici, care a băgat Iugoslavia în acest pârjol ar fi la Atena, cu intenția de a se refugia în Rusia. Englezii au intrat, în sfârșit, în luptă, dar se pregătesc cu febrilitate să abandoneze teritoriul european.

De o săptămână alerg ca un cal de curse să-mi răspândesc cartea pe la librării, să las exemplare la gazete, s-o ofer oamenilor de litere, prietenilor care mi-o cer. Moral, succesul este integral, însă la librării nu mișcă. Lumea e foarte agitată pe alte chestiuni. Cui îi mai arde acum să citească poeme? Sunt mulțumit, totuși, că volumul întâlnește simpatia celor ce-l iau în mână și chiar admirația lor. Trebuie să fac însă rost de douăzeci și cinci de mii de lei ca să restitui împrumuturile și să plătesc datoriile pe care le mai am la tipografie.

Aseară am fost cu Ștefan la Papu.* Ce seară plicticoasă! Oamenii ăștia, când se întâlnesc, nu pot să facă altceva decât să „discute”. Și ce discuții!... Taie firu-n patru, în paisprezece, în nouăzeci și nouă și bat apa în piuă... Aceleași și aceleași idei amestecate, rumegate, îndopate și debordate până la a țî se face greață. Fiindcă nu se întâmplă nimic în viața lor personală, fiindcă trăiesc după niște scheme abstracte, numai între cărți, ei nu pot vorbi decât despre cărți și numai așa cum vorbesc alții în cărțile lor. Complet lipsiți de imaginație, de spontaneitate, de originalitate! „Teoriile” lor sunt numai năluciri, când nu sunt aberații pur și simplu... Am tăcut tot timpul, fiindcă îmi lipsește cu desăvârșire talentul de a participa la o discuție unde se rosteau fraze frumoase, bine legate și perfect intonate, dar fără nici un ecou în sufletul meu. Amândoi sunt foarte buni profesori, foarte buni retori, au marea calitate de a captiva auditoriul prin ton, dar se zbat în confuzii, în incertitudini, tocmai vrând să pară că stăpânesc certitudini și că lucrurile sunt limpezi în capul lor. Sunt foarte încețoșate! Adolescenți la treizeci de ani – așa i-am definit și le-am și spus-o.

20 aprilie. Paște. Viișoara

După o escală de o zi la Constanța, unde am avut o lungă conversație, pe bulevard, cu marea, iată-mă aici, singur. Toți prietenii, preocupările, bucuriile și tristețile mele sunt undeva, departe, parcă pe un alt tărâm. Timpul e minunat, oamenii liniștiți, încrezători în roadele muncii lor pe ogoare, cu ochii pe cer, de unde așteaptă binecuvântarea supremă, ploaia. Dar cerul e brăzdat, și aici în Dobrogea, de convoaie, de avioane Stuka, aducându-ne aminte că mai spre miazăzi oamenii mor cu sutele într-un singur ceas și lupta „turbată” (Radio Atena) se desfășoară prin munții Greciei. Aparatul de radio ne pune la curent cu ceea ce se petrece în lume, cu ultimele evenimente. Primul ministru al Greciei, Alexandru Corisis, a murit „subit”, vineri după masă, la ora cinci. Germanii

* Edgar Papu (și Ștefan Todirașcu)

spun că l-au asasinat englezii, ceea ce poate să fie verosimil, dacă nu-i vor fi făcut de petrecanie chiar agenții lor din coloana cincea, ceea ce poate să fie și mai verosimil. Armata elenă rezistă cu înverșunare în Macedonia, retrăgându-se din Albania, unde, astăzi, italienii au recucerit pozițiile pierdute mai înainte. Englezii sunt în mare derută și fac pregătiri pentru apărarea Suezului, ce pare vizat. Radio Londra a și anunțat azi după masă că, după bătălia Greciei, va urma bătălia Egiptului, tot atât de importantă pentru beligeranți. În jurnalul pentru România, englezii s-au arătat de astă dată foarte curtenitori cu noi, manifestând o simpatie „plină de înțelegere” pentru „pământul românesc”, lucru ce nu-l fac pentru Bulgaria sau Ungaria. Altă dată vorbeau fără menajamente despre general; acum îl consideră aproape „camarad”. Mă întreb dacă la mijloc nu e faimoasa diplomație britanică, și vorbesc astfel numai în emisiunea în limba română, și dacă nu fac la fel și în alte emisiuni, adresate altor popoare, pe care în limba română le atacă, dar în limbile respective le menajează, ca și pe noi. Cine stă să-i controleze?...

Hitler, care se află în cartierul său general undeva în apropierea frontului din Balcani, a împlinit astăzi 52 de ani. Mihai Antonescu a rostit aseară, la radio, cu acest prilej, o conferință de douăzeci și cinci de minute. Foarte lungă, făcând un examen amănunțit al situației europene, cu concluzii despre datoria și menirea României. Mult orgoliu, puțină grandomanie, discursul, umflat la extrem, bătea în struna nemților.

Viața aici, la sat, este așa cum o știam, având acum în plus poezia nepoților. Mihai și „Odica” sunt cele două poeme ale casei. Mihai, la trei ani, e o bomboană de băiat. Părul lui bălai, încârlionțat, cu bucle răsucite în jurul capului, îi dă o înfățișare ce mă face să spun că el n-a ieșit din brațele maică-si ci din mapa lui Bob Bulgaru, care iubea copiii și-i desena atât de frumos. (Un portret de copil al lui Bob îl are Ștefan și-l admirăm mereu împreună.) Toți copiii sunt frumoși la vârsta asta, indiferent dacă sunt progenituri de prinți sau odrasle de țărani. Odica, adică Marioara, surioara lui mai mică, o ediție prescurtată a lui, cu același cap clasic, pictural, de copil. Mihai are pantofiori noi și pantaloni cu dungă, de care e foarte mândru. L-am văzut azi dimineață cocoțat pe gard, privind în curtea vecină, la leagăn. Parcă eram eu, acum un sfert de veac.

Pe urmă, boieros, l-am surprins într-o atitudine splendidă: cu mâinile la spate, stătea la o parte, ca un vătaf, și comanda altor patru copii veniți în curte, la joacă, să învâртеască roatele carului răsturnat în arman. El nu punea mâna, dar comanda, ca și cum ar fi avut acest drept, fiind carul „lui”. Al treilea nepoțel, Ion, e alb ca laptele, cu niște ochi mari, avizi, și stă cuminte la locul lui, deoarece nu poate să șadă în poponeață, deși toată ziua încearcă. Știe însă să ceară paharul cu vin de la maică-sa, când e în brațe, la masă.

23 aprilie, Sfântul Gheorghe

Ziua onomastică a mamei. Au venit și cei de la Constanța, așa că s-a simțit foarte bine bătrâna, în casa plină de fii, nurori și nepoți. M-am uitat în ochii ei: străluceau de bucurie. Are dreptul să se bucure și ea, la cei 65 de ani, după ce o viață întreagă a plâns și s-a chinuit. Mama! Nu cred că am văzut ființă care să fi suferit mai mult ca ea. Doi flăcăi pierduți în război, ani și ani de zile purtând zăbranic și jelind fără încetare, o gospodărie distrusă complet în războiul trecut și refăcută printr-o muncă istovitoare de zi și noapte, fără să aibă niciodată răgazul de a se odihni, de a se duce „în sat”, n-avea timp să se ducă nici măcar la biserică (se închina, duminica, în fugă, la vreo icoană din casă), mama este exemplul femeii osândite la o trudă de salahor, devotată casei, copiilor, curții, pentru care nu-și precupețea nici un pic de energie. Toată ziua robotea și făcea mâncare pentru noi, pentru cioban, pentru argați, mămăligă pentru câini, mălai pentru păsări – și ea se așeza totdeauna la masă ultima, după ce toți ceilalți se ridicau, înfuleca în grabă ceva și se apuca iarăși de treabă. A fost mereu singură în casă, n-a avut nici un ajutor, a visat o noră, acum o are, dar aceasta se ocupă de copiii ei. Greul casei a rămas tot pe biata mama. Se vaită că o dor oasele, dar trupul ei pietros nu cedează. Și nici inima n-o lasă să stea liniștită. A fost desigur bolnavă de multe ori, dar niciodată n-am văzut-o la pat. N-avea răbdarea să lase pe mâna altora ceea ce știa că e datoria ei să facă. Cinstită, modestă, pioasă, a fost veșnic nemângâiată că „a trăit în întuneric”, adică nu

știa carte și nu putea să descifreze cu ochii ei tainele mari pe care le ascundeau slovele alfabetului. Poate singura sa bucurie a fost să-și vadă copiii trecuți prin școli și chiar prin școli înalte despre a căror importanță nu avea cum să-și dea seama, fiind prea depărtate de orizontul ei propriu. Față de mine a avut o dragoste deosebită, nu știu de ce, pe care nu i-am observat-o și în cazul celorlalți frați. Poate fiindcă simțea că-i semăn cel mai mult. Și, într-adevăr, îi semăn întru-totul, căci am moștenit de la ea un fond biologic plin de asperități, la care s-a adăugat un fond spiritual acumulat cu se-tea pe care numai ignoranța ei totală putea să o provoace.

Astăzi am sărbătorit-o pe mama. Mi se pare că este prima dată când se întâmplă acest lucru în viața ei. Am fost cu ea la biserică – al cărei hram e tot azi – oferindu-i prilejul să simtă că e sărbătoare (și a fost o zi fermecător de frumoasă), apoi am venit acasă și ne-am așezat la masa întinsă în „camera aia mare”, unde se dau ospețe numai la zile festive. A fost un dejun sardanapalic, pentru vremuri ca acestea. Mama ne-a pregătit borș de pasăre și borș de miel, friptură de găină, de rață și de miel. Pâine proaspătă, coaptă în vatră, pufoasă și înmiresmată, plăcintă cu brânză, la tavă, cum numai ea știe să facă. Carafa cu vin rubiniu, preparat de tata, ținea bună tovărășie bunătăților întinse pe masă. L-am și definit: un ospăț ca în filme. Numai la țară se mai poate mânca, acum, așa. Se debitau multe glume, când aparatul de radio anunța, pentru a treia oară în aceeași zi, noua măsură luată de ministrul Aprovizionării, ca fiecare cetățean să se înscrie la timp la magazinul său pentru zahăr, ulei, carne etc. Ștefănică s-a pronunțat: „E rău în lume, dar la noi la Viișoara, n-a ajuns încă războiul”.

I-am urat mamei să trăiască mulți ani și să fie sănătoasă. Am sărutat-o pe obraz. Făceam asta pentru prima dată.

La radio, comunicatul german anunță că o parte din armata greacă, încercuită în Epir și Macedonia, a capitulat. Englezii, la rândul lor, susțin că sârbii n-au depus armele și luptă încă într-un război de guerilă, în Dolomiți. Oricum, pentru englezi partida din Grecia e pierdută și ei se pregătesc să plece.

Azi, după amiază, a început să plouă. Mult așteptata ploaie a sosit, caldă, cu tunete, ca în mijlocul verii, parcă am fi la Sfântul Ilie, nu la Sfântul Gheorghe. Aerul s-a înviorat, copacii, vitele, oamenii răsuflă ușurați, bucuroși că, în sfârșit, a plouat.

24 aprilie, București

Aseară, înainte de a pleca de la Viișoara, am ascultat emisiunea de după masă a Londrei. A anunțat că guvernul grec s-a retras împreună cu regele George, în Creta, de unde continuă lupta. Armata greacă a „capitulat” pe continent, dar și-a făcut datoria în modul cel mai eroid posibil. Grecii au înscris o pagină măreață în istoria lor și a lumii, demnă de trecutul lor glorios. Dacă se retrag, este pentru că nu pot să facă altceva în fața colosalei forțe germane.

Asist și meditez la evenimentele acestea care se petrec sub ochii noștri. Eroism peste tot, lupte pe viață și pe moarte, fiecare națiune angajată rezistă sau înaintează, fără să se uite la sacrificiile imense ce i se cer. Fiecare popor își scrie istoria sa, pe paginile pământului țării sale, și o scrie cu sânge. Ce face în acest timp România? Stă în expectativă, caută să se strecoare sub urechile acului, să evite războiul. În realitate, o nenorocire mai mare decât războiul, în vremurile acestea, mi se pare a fi să scăpăm de război. Cu ce ne vom prezenta noi, după aceea, în fața lumii? Tot cu Mărășeștii și cu episoadele din trecut? Dar acestea par jocuri de copii față de încleștările crâncene de azi! Și pe urmă, o țară care nu intră la timp în război, va fi pârlolită de focul revoluțiilor interne și al războiului civil, mai ales o țară unde spiritele sunt atât de încordate, ca la noi acum. (Vezi exemplul Spaniei, care n-a luat parte la războiul din 1914-18, dar a trecut printr-unul și mai groaznic în 1936-38). Oamenii nu au însă viziunea istorică a lucrurilor. Ei sunt legați de partea materială a vieții. Or, aceasta nu există decât în funcție de partea ei ideală. De la țaran însă, până la academician, nimeni nu cutează să afirme necesitatea războiului, ca un moment tragic în evoluția neamului, și, dimpotrivă, toți se roagă să scape de război. Fiindcă toți au familii, situații, interese, relații pe care războiul le-ar zdruncina. Nu de moarte se tem, ci să nu fie deranjați din viața lor comodă. Uită că această comoditate neclintită a clipei prezente, ar putea trage după sine ani și decenii de suferințe și nemulțumiri. Războiul este ca o „lăsare de sânge”, o eliberare a instinctelor; dacă le înfrânezi, ele te tulbură și te întunecă. Instinctele unei națiuni nu trebuie refulate; izbucnirea lor

va fi cu atât mai groaznică pe urmă. Și afară de asta, o națiune nu poate trăi cu fruntea sus, decât atunci când a luptat pentru aceasta. Spun deci: dacă România nu va cunoaște botezul focului și se va strecura, ca până acum, printre cei care luptă, făcând numai sacrificii teritoriale și economice, viitorul ei va fi sumbru și umil. Dar cum în țara asta nu sunt numai lichele, am speranța că va ști să alunge un astfel de viitor.

„De ziua lui Hitler” (ziua întâia de Paște) aviația lui Goering a bombardat bisericile din Atena, unde „credincioșii se adunaseră să prăznuiască Învierea Domnului”, a anunțat Radio Londra a doua zi. Tonul spunea totul.

Am recitat astăzi din *Memorialele* lui Pârvan, capitolul *Panta Neni Ki Kamen*. Ce frumos și cât de actual! Totuși, se pare că monstruoșii cavaleri ai Graalului din subteranele uzinelor germane, „oamenii urii și ai forței animalice”, cum îi caracterizează Pârvan, după ce-au înfrânt, militaricește, căci moralmente nu i-au înfrânt încă, pe „oamenii iubirii, dintre Rin și Pirinei”, îi amenință acum pe eroicii „viteji ai Albionei”, oamenii mărilor și zărilor deschise. Cuvintele lui Pârvan din 1918, sunt actuale încă și astăzi, în 1941, chiar după ce mașina de război germană a câștigat și bătălia din Balcani.

Nevasta lui Vasile Marin a fost condamnată la moarte fiindcă s-a descoperit în locuința ei niște arme dosite. Cu această ocazie s-a aflat că mama ei era evreică. Fosta căpetenie legionară care a luat-o de soție știa aceasta, desigur, după cum știau fără îndoială și cei care l-au decretat martir sau sfânt național, iar dacă știau, asta nu i-a împiedicat să dea foc sinagogilor și să ucidă „jidani”.

Ea a fost grațiată, deși legea e categorică pentru un delict ca al ei. Mă întreb, unde aș fi eu astăzi dacă s-ar fi descoperit un singur revolver clandestin la mine? *La mine*, cel mai puțin suspect, nu la d-na Marin...

Roosevelt a afirmat acum două zile că nu trebuie să se considere victoria din Grecia o victorie definitivă. S-au mai văzut cazuri în istorie, când un popor era pe punctul de a câștiga războiul, și l-a pierdut totuși...

Cuvintele sunt sibilnice. Oare ce surpriză rezervă americanii, Europei?

Pe birou am găsit astăzi o scrisoare de la Paula Dr., care se

află de aproape două luni în sanatoriul de la Moroieni. Îmi scrie că și-a făcut operație la piept, că s-a plictisit acolo, că e dornică de București. „Oricum, tot trebuie să fii mai fericit ca mine. Eu stau și privesc pe fereastră – n-am voie nici să mă plimb, sunt tristă și mor de plictiseală. Este prima zi de Paște și sunt mai amărâtă ca oricând...” Cum o înțeleg! Nu-mi pot ierta că nu i-am scris mai des, ca s-o încurajez.

A treia zi de Paște, la Vișoara, am încercat să prind la radio postul Atena, care la ora 8,40 seara transmitea în limba română. De data asta, în loc de emisiune românească, era altceva: o muzică tristă și o voce de femeie, care cânta, cu un glas sfâșietor, niște cântece grecești patetice. Disperam că nu înțeleg cuvintele. În pauze, un speaker intervenea, în limba lui, cu un glas de asemenea trist, monoton, patetic. A doua zi am aflat de plecarea guvernului în Creta. Ce-o fi făcând, oare, bunul meu Anton, unde o fi el acum?

27 aprilie, Duminica Tomei

„Nunta lui Ion” a lăsat în umbră toate evenimentele naționale și internaționale din prezent. Vechiul meu prieten este, începând de azi, un „cap de familie”. Lucru firesc, dar în a cărei realitate nu-mi vine încă să cred.

Ion și-a vândut scump libertatea. S-a însurat cu o „domnișoară de pension” (fiică de cârciumar), a căpătat o casă cu etaj pe Grivița și un apartament la bloc, unde se instalează acum. A intrat în rândurile burghezilor. Lucrul acesta l-am constatat din clipa când am primit *invitația*: pe ea, într-un colț, cu litere vizibile, era imprimată adresa Tip. „Universul”, unde a fost comandată. Ceea ce nu e permis, esteticeste. Dar, vedeți dvs., trebuie să știți că noi lucrăm la „Universul”... Snobism tipic de birtaș îmbogățit.

Nunta propriu zisă a fost cât se poate de comună, de banală. În primul rând, sufocant de familială, ca o petrecere oarecare la aniversarea lui „tăticu” sau a lui „tata mare”. Cumnați, cumnate, rude, bătrâni, bătrâne din mahala, câteva cucoane „puse la punct”, dar deloc interesante, nici o domnișoară, numai trei cavaleri, tolerați și

aceaia. Mireasa, ca orice mireasă, impersonală și fâstăcită, își va afirma individualitatea abia după ce va lepăda valul alb și floarea de lămâiță. Masa a excelat prin „bucate” și vin, însă prost servită și fără șampanie. Restaurantul simpatic, grădina „Flora” de la Șosea (iarăși snobismul), deși nu este indicat pentru nunți. Am considerat că am făcut un „chef mare”. Singurele persoane lângă care m-am simțit bine au fost Ștefan, cu verva lui care i-a epatat pe toți și d-ra Tina, nepoata miresei, o fetiță de 13 ani, cu o superbă rochiță albă, care dansa minunat. Mă așteptam la altceva. Așteptam să iau parte la o nuntă quasi-princiară, cu veselie, tinerețe, entuziasm, frumuseți strălucitoare. Aici parcă toți erau de ceară. Pe un menu i-am improvisat următoarea epigramă lui Ion:

*Ça va, la vie
Quand elle fleurie!
Un jour des noces –
Et puis... Canosse.*

Jur, n-aș vrea să fie așa!*

28 aprilie

Ieri, duminică, primele coloane de motocicliști germani au intrat în Atena și au arborat pe Acropole steagul nazist. Probabil că zidurile albe și mute ale Pantheonului s-au întunecat, iar figurile celor șase Cariatide ale Erechteionului, care privesc impasibile și reci, de peste două mii de ani, veșnicia și zădărniciile lumii, și-au acoperit fața cu lacrimi ce nu se văd.

După Paris, Acropole, a doua splendoare a lumii, a căzut!

* Au divorțat după douăzeci și cinci de ani

Trist *Zece Mai* 1941!... Poate cel mai trist din istoria acestei sărbători naționale. Frig, ploaie, piețe închise, lipsă de pâine, de carne, de bere. *Zece Mai* fără mititei la grătar și fără halbe spumoase, gulerate, fără ieșiri la iarbă verde, fără paradă, fără retragere cu torțe, *Zece Mai* cu foc în sobe și cu soldați germani pe străzi – pare o mascaradă. A avut loc, totuși, la Șosea, un simulacru de defilare, ca să se respecte tradiția, dar, probabil, fără nici un entuziasm, din cauza timpului urât. Cui îi ardea de serbare? La Facultatea de Drept am auzit că a fost o comemorare oficială cu discursuri ocazionale, încheiată însă cu un incident destul de grav provocat de legionari, care au intonat, la galerie, cântece subversive. Ce mai vor și legionarii? Dar nu-și dau seama că atunci când au avut-o la îndemână n-au știut cum s-o folosească? Așadar, un *Zece Mai* mai urât decât și-ar fi putut închipui cineva. Și se împlinesc trei sferturi de veac de la intrarea în țară a primului rege al României.

Astăzi, 10 Mai, se împlinește un an de la începerea „campaniei din vest”. Acum un an trupele germane au trecut frontiera în Olanda și Belgia, atacând armatele aliate. După patruzeci și cinci de zile Franța nu mai exista, după două luni frontierele României aveau să fie ciuntite, după un an Europa întreagă terorizată și înfometată. *Zece Mai*, sărbătoare de glorie a României, ce trist destin ți-a fost dat să cunoști sub aceste negre vremuri! Unde sunt poeții care te cântau altădată, să vadă cum arăți astăzi? Bodegile sunt melancolice, parcă ar fi în doliu, grătarele reci, butoaiile cu bere goale, oamenii stau zgribuliți pe sub streășini ca niște vrăbii plouate, fiecare întrebându-se nedumerit: „Ce caut eu aici, pe Calea Victoriei, la ora asta?” La Palatul Telefoanelor flutură câteva tricoloruri, Teatrul Național e pavoazat cu drapele și steme, dar totul e lipsit de farmec... *Zece Mai* nu mai este ziua de euforie națională de altă dată, ziua aceea frumoasă, caldă, cu paradă la Cotroceni, cu lume care gonește nebună să găsească un loc în tribunele imense de pe platoul câmpului de instrucție. Dar cum ar fi putut să fie un *Zece Mai* al nostru, când soldații care se plimbă pe stradă, care beau în cârciumi și iubesc servitoarele noastre, sunt soldați de-ai lui Hitler...

Fuga lui Rudolf Hess, loțiitorul lui Hitler, a avut darul să spargă monotonia și urâtenia acestor zile, prin senzaționalul ei. Vestea a fost extraordinară și s-a răspândit cu iuțeala fulgerului, producând efecte dintre cele mai neașteptate. Unii și-au descrețit frunțile și s-au pomenit bucurându-se în neștire, pe alții i-a apucat tremuriciul și au rostit vorbe mari: trădare, crimă de stat, piraterie. Nu judec actul lui Hess, dar din categoria celor dintâi fac și eu parte. M-a bucurat evadarea celui de-al doilea Fuehrer. Și mai ales faptul că și-a ales ca refugiu chiar Anglia. Comunicatul dat de partidul național-socialist spune că Hess suferea de câțva timp de o „boală gravă” și că Hitler îi interzisese să piloteze avionul. Totuși, el a putut să pună mâna pe un avion (Messerschmitt 110), luându-și zborul peste Marea Nordului, spre Scoția. Acolo, firește, englezii l-au primit ca pe un îngeraș căzut din cer. Radio Londra a și anunțat lumii aterizarea lui Hess pe solul britanic și primele lui declarații făcute la coborârea din avion. (Printre altele, se zice că Hess ar fi autorul lui *Mein Kampf*). Am, totuși, o nelămurire, sau mai bine zis o îndoială. Și iată de ce: comunicatul german, al cărui stil trădează disperarea de cauză în care a fost redactat, spune că Hess a dispărut încă de sâmbătă. Comunicatul a fost dat luni la ora 12. Englezii n-au anunțat prinderea lui decât marți, după ce a apărut comunicatul german. Ce-a făcut Hess de sâmbătă până luni și cum se face că Londra a aflat tocmai marți de „capturarea” lui la Glasgow? E ceva neclar aici. S-ar putea ca Hess să nu fi fugit în Anglia, dar, fiind dat „dispărut” de germani, englezii profită de ocazie să spună că a trecut de partea lor spre a-i face venin lui Hitler. Oricum ar fi însă, un lucru e sigur: Hitler a rămas fără loțiitor! Ce trebuie să fie pe capul lui!

Timpul s-a menținut cât se poate de rece, azi fiind frig pur și simplu. A plouat toată ziua. Atmosfera și temperatura aceasta te pun pe gânduri, îți vine să crezi că, deasupra oamenilor, există o putere mai mare, suverană și sarcastică, ce-și bate joc de toate strădaniile umane și, printr-o simplă dereglare cosmică, răstoarnă legile și schimbă anotimpurile, încurcând toate socotelile stăpânilor de pe Pământ. Luna mai 1941 – *des wunderbare Monot-Mai*

– a fost o lună ingrată, friguroasă, bătrână, apăsătoare, nu luna tinereții, a dragostei și a florilor.

21 mai (Constantin și Elena)

Ah, cât m-am rugat astă noapte să fie urât azi – dar, poftim, e frumos. La 11.30 trebuie să mă întâlnesc cu P., s-o duc la iarbă verde. Așa vrea ea. Dacă ar fi fost vreme închisă, aș fi scăpat de corvoada asta. Fiindcă, pe cât de mult îmi place, în general, să evaderez în mijlocul naturii, pe atât de mult aș vrea acum să nu mă duc.

E ultima zi de eliberare a cartelelor. Primul regim „cartelat” intră, așadar, în vigoare. Pe la circumscripțiile respective lumea se îngrămădește să primească foile cu rațiile de mâncare: carne, ulei, zahăr, pâine și făină, deocamdată. Am văzut ieri asemenea cartele la Ceglokoff: fiecare colorată în altă nuanță, cu o mulțime de pătrățele numerotate în fel și chip, reprezentând ziua, cantitatea cuvenită etc. Curioasă invenție!

23 mai

Pe eșichierul internațional aproape nimic nou. Parașutiștii germani coboară de câteva zile în Creta, iar trupele engleze împreună cu cele grecești refugiate acolo procedează la „curățirea terenului”. Se pare însă că terenul nu poate fi curățat tocmai ușor de acești bărzăuni care au invadat Europa întreagă. Căci din ce englezii îi prind și-i bagă la zdup, din ce parașutiștii vin tot mai mulți.

Astăzi, un amic evreu, mi-a șoptit la ureche că se zvonește de pace. Bineînțeles, o pace așa cum vor toți, adică cerută de nemți.

Astă seară am fost cu T. la cinema. Am văzut ultimul film francez *Dama de cupă* (*L'Entraîneuse*), cu Michelle Morgan. Un film vorbit în limba franceză, văzut în timpurile acestea, este o voluptate rară, plină de nostalgie și melancolie. Nu știu precis dacă filmul a fost făcut înainte sau după declanșarea războiului, acțiunea lui

sunt în însă un sens simbolic profund: vechea societate, a bătrânilor, strică, putredă, cu totul depărtată de năzuințele oamenilor tineri, idealști, sinceri, generoși, care se ridică în viață. Vicii și virtuți, suflete murdare și suflete nobile, acestea sunt personajele acestui frumos film francez.

L-am văzut împreună cu T. Aș zice, ca doi îndrăgostiți. Este a treia oară când mă duc cu ea la cinematograful, și nici n-am atins-o măcar cu degetul, deși atât aș vrea s-o îmbrățișez, s-o sărut, să-i arăt că o iubesc. M-am purtat însă cu ea ca un idiot. Asta a surprins-o până într-atât, că astă seară mi-a spus: „Tu ești un băiat delicios”. Era sinceră și înțelegeam ce voia să spună. „Delicios”, adică bun, generos, dezinteresat, într-un cuvânt, un prost.

Zilele acestea am făcut, de altfel, o adevărată baie de „generozitate”. Alaltăieri am fost cu nefericita P. la Cernica. O excursie amuzantă, cu multe peripeții și cu momente agreabile. I-a făcut mare plăcere, s-a bucurat că am dus-o acolo, și mie mi-a plăcut excursia, dar ea, romantică cum e, și-a dat drumul în mijlocul naturii. Totul era propice: pădurea înverzită, păsărelele care cântau, colțurile neumbrate... Ne-am lăsat pradă nebuniilor voluptuoase. Dar îmi dau seama că „generozitatea” mea devine periculoasă. Ea se angajează sufletește mai mult decât ar trebui, iar eu nu pot să răspund la toate angajările sale. Când sunt îndrăgostit, dau totul cu un elan sublim; când nu sunt îndrăgostit însă – așa cum e situația cu ea – nu dau decât „generozitatea” mea, adică: amabilitate, curtoazie, sărutări, îmbrățișări. Această generozitate e mare – dar femeile vor totdeauna să le dai ceea ce e mai greu de răpit: inima. Și asta nu o pot da decât rareori. Le dau timp, bani, odihnă, orice, dar sufletul nu li-l pot da. Îl am, li-l arăt, ele îl văd, le place, îl vor, îl cer, îl imploră, și dacă nu li-l dau sunt dezamăgite. Vor să fie iubite de sufletul meu. Așa s-a întâmplat cu P., așa se întâmplă – sunt sigur – cu T. Sufletul meu e mare, și nu se oferă decât în împrejurări deosebite. S-a oferit o dată cu plăcere și durere, cu bucurie și deznadejde – și unde am ajuns? Poate că și aceea care l-a avut și nu l-a păstrat suferă acum – o, sunt sigur că suferă. (L.)

Voi trece prin viață fără să fi fost înțeles de cei care m-au avut alături (bărbați sau femei). Dar asta n-are nici o importanță. Principalul este că am fost totdeauna cu un cap mai sus de ei, și asta este singura victorie reală a existenței mele. Aceasta e *arta*

mea desăvârșită. Cealaltă artă, pe care mă străduiesc s-o aștern pe hârtie, nu este decât o copie a celei adevărate, pe care o risipesc cu fiecare pas în viața cea de toate zilele.

La despărțire T. mi-a dat un trandafir. Ce gest frumos! Asta face să-mi fie dragă viața și să am încredere în ea. Dacă mă înțeleg mai greu cu oamenii, cu Viața sunt în raporturi foarte bune și mă descurc minunat. O iubesc și sunt sigur că și Ea mă iubește pe mine.

29 mai (joi, Ziua Eroilor)

A fost o zăpușeală necruțătoare, de parcă văzduhul întreg ar dogorî la flacăra miilor și miilor de făclii aprinse pentru morții milenari îngropați în pământul care i-a înghițit de-a lungul unei istorii prea lungi și prea setoasă de sânge. În ziua aceasta a Eroilor, e totdeauna cald și am de fiecare dată impresia că în aer plutește o mireasmă grea de tămâie, exalată parcă de criptele nevăzute în care putrezesc oasele celor mai nevinovați oameni, jertfiți pe altarul unor cauze de care cei vii își bat joc.

Au apărut în ziare comentarii asupra discursului rostit ieri de Roosevelt la Washington. Președintele Americii n-a declarat încă, formal, război Germaniei, dar a precizat că „hitlerismul trebuie distrus din orice punct de pe scoarța pământului ce-ar putea fi luat drept bază în vreun atac împotriva emisferei apusene”. Limbaj diplomatic, în dosul căruia se ascund multe. Ajutorul acordat Angliei este mereu sporit, iar patrularea Atlanticului intensificată.

Războiul se desfășoară în prezent, cu o violență sălbatică, în Creta, unde germanii au aruncat primii parașutiști în urmă cu vreo săptămână. Astăzi se anunță că orașul Canea a fost, în sfârșit, cucerit, deși, după comunicatele germane, echivoce când nu e vorba de o victorie sigură, s-ar fi putut crede că forțele Axei au ocupat cel puțin jumătate din teritoriul insulei. De altminteri, comunicatele germane asupra operațiunilor din Creta sunt destul de sobre, ceea ce înseamnă că nu au de anunțat, cel puțin până acum, isprăvi prea satisfăcătoare. În tot cazul, dacă germanii au

reușit să debarce în Creta, au făcut-o, desigur, cu enorme sacrificii umane și materiale.

Multă lume crede că operațiunea din Creta este numai o „repetiție” generală a viitoarei invazii în Anglia. Ce naivitate! Între Creta și Anglia nici nu poate fi vorba de vreo asemănare în privința înarmării, a suprafeței teritoriului și a pregătirii oamenilor contra unui atac de am ploare. În Creta războiul s-a declanșat subit, insula fiind luată prin surprindere, ceea ce nu este cazul cu Anglia, unde spiritele și armele sunt pregătite să evite orice „surpriză”. În afară de asta, Creta e locuită de o populație care de multă vreme suportă dominația englezilor, blândă e adevărat, dar care o atinge în orgoliul ei patriotic și în setea de libertate, astfel că n-ar avea motive să lupte prea tare împotriva nemților, mai ales că aceștia flutură lozincă eliberării insulei de sub „stăpânirea” britanică. Până să se lămurească ei, cretanii, cu cine au de-a face, deocamdată se bucură că scapă de englezi, cu toate că și nemții sunt la fel de indezirabili. Dacă, deci, germanii vor ocupa Creta – și o vor face foarte curând – asta nu înseamnă nici un pericol în plus pentru Anglia.

Eroismul englez – care este un adevărat *eroism*, iar nu furia unei mașini de război dezlănțuită – s-a dovedit zilele acestea, cu ocazia scufundării lui *Bismarck*. Faptele s-au petrecut astfel: cuirasatul german *Bismarck* a apărut în apele Atlanticului de nord, atacând convoaiele anglo-americane ce traversau oceanul. Duminică, această fortăreață plutitoare a fost angajată într-o luptă formidabilă, între Islanda și Groenlanda. Printr-un noroc extraordinar, o torpilă lansată de *Bismarck* sau o bombă, a nimerit exact în depozitul de explozibile ale cuirasatului *Hood*, și acesta a fost aruncat în aer în câteva clipe. „Cel mai mare vas de război din lume, crucișătorul *Hood*, de 42.000 tone, a fost scufundat” etc., etc., au început să trâmbezeze gazetele, agențiile telegrafice, posturile de radio continentale. Trei zile, germanii au jubilat. Englezii însă nu și-au pierdut sângele rece. După o urmărire continuă, timp de două zile și două nopți, marți 27 mai, ora 11 dimineața, *Bismarck* a fost scufundat la rândul lui, și nu prin șansa unei torpile care și-a atins ținta, ci după o bătălie aprigă și prin îndelungi și amănunțite calcule strategice. Evident, despre această „replică”, gazetele, agențiile și radioul n-au mai vorbit cu luxul de amănunte date cu

prilejul dispariției lui *Hood*. Trebuie reținut faptul că din echipajul lui *Bismarck* n-a scăpat nici un om, toți, împreună cu comandantul Jerings (?) găsindu-și moartea în hăurile oceanului. În termeni militari tereștri, se poate spune că a fost o adevărată „măcelărire” a germanilor, la patru sute de mile de Brest, sau cum spun germanii înșiși, o „acțiune de represalii servindu-ne ca o lecție”.

Două creații grandioase ale tehnicii militare navale moderne, au fost distruse în decurs de câteva ore. Pierderea este grea pentru germani, deoarece *Bismarck* era cel mai mare cuirasat al lor, construcție nouă, lansat abia în 1937, având 35.000 de tone, în timp ce *Hood*, care se bucura de faima de a fi cel mai mare din lume prin faptul că avea 42.000 tone, era mult mai vechi și, în realitate mai mic, el având doar 30.000 tone, la care s-a adăugat o cuirasată ultramodernă de circa 12.000 tone. Și pe urmă, prin dispariția lui *Bismarck*, Germania pierde o treime din flota ei de război, în vreme ce pentru Anglia dispariția lui *Hood* nu înseamnă decât câteva procente la pierdere.

Se zice că, în urma izbucnirii luptelor în Iugoslavia, trupele române ar fi vrut să intre în Banatul sârbesc, dar au fost oprite de nemți. „Aliații” noștri nu voiau să ne dea o satisfacție, continuând să ne țină legați între niște granițe sfărâmate, probabil pentru ca să poată opera ei mai ușor pe harta Europei.

Astăzi, regele Boris al Bulgariei – care și-a închinat coroana lui Hitler – a plecat la Berlin, pentru instrucțiuni și „recompense”.

În general sunt dezgustați de lume, de oameni, de evenimente, de eroi și de moravurile de astăzi. Nu am nici chef, nici motiv să fac ceva, și singurul lucru pe care l-aș face cu dragă inimă ar fi să mă asociez unei bande de revoltați fără teamă și prihană – dacă ar exista așa ceva – spre a regăsi în propria noastră revoltă și refuz de a participa la istorie, bucuria și mândria unei vieți libere, în contrast cu viața aceasta de azi dominată de umilințe, fanatism și barbaria cea mai civilizată cu puțință. Am impresia că lumea și-a pierdut capul, și puținii oameni ce mai rămăseseră cu mintea întreagă cedează, și ei, preferând să înoate în ciorba celorlalți, decât să-și păstreze integritatea și demnitatea morală. Se minte oficial, ca la cafenea, se jefuiește oficial ca în codru, se ceartă demnitarii oficiali, ca la ușa cortului – totul se face fără scrupule, fără conștiință, fără remușcări. Oare așa va fi omenirea de după

acest război? Oare va dispărea cu totul elevația spirituală și noblețea sufletească din om, după acest război? Ar fi sufocant de trăit într-o asemenea omenire...

30 mai

Am primit o scrisoare recomandată de la Ghiță Moga, din Sibiu, anunțându-mă că dorește să ne întâlnim „după zece ani”. El a fost șeful promoției și a lansat această idee cu cele mai bune intenții.

Rândurile lui mi-au readus în minte o mulțime de lucruri frumoase. Au trecut zece ani de când am părăsit băncile liceului, și parcă a fost ieri. Zece ani mi se părea o perioadă foarte lungă când o priveam, atunci, din față, astăzi mi se pare mai scurtă decât o săptămână, dar plină de confuzii, de dezordine, de incertitudini și căutări. Revăd adolescența noastră, cu toate luminile și bucuriile ei, cu elanurile și înflăcărarile ce ne învolburau piepturile tinere de zei ai vieții. Ne-a fost greu să respingem sau să acceptăm ideea că trebuie să renunțăm de a ne mai considera crainicii acestei vârste sublime, și totuși, pe nesimțite, ne-am trezit desprinși de adolescență, împrăștiati prin lume, răzlețiți, noi cei care credeam că nimic nu ne va putea despărți. Alții ne-au luat locul, alții vin după noi, deși nouă nu ne vine să credem că ar mai fi alți oameni mai tineri decât noi. Ghiță mă îndeamnă să-i caut pe cei de aici, să stăm de vorbă și să-i conving să vină la Brașov. Dar de unde să-i iau? Sunt atât de puțini cei pe care-i mai văd. Băieții sunt răspândiți prin țară, unii concentrați, alții rătăciți, alții dispăruți, alții pierduți pentru ale vieții, alții „ascunși”. Toate tragediile politice și economice au lovit în generația noastră – în acești ultimi zece ani, și momentul reîntâlnirii e nepotrivit, ar fi mai curând trist, decât vesel, cum s-ar cuveni. Câți oare vor putea răspunde apelului nostru pornit din cea mai curată dorință: să ne reîntâlnim și să fim împreună numai o zi, o noapte – să ne revedem, să cântăm ca altă dată, să ne aducem aminte că trăim? Totuși, aștept cu nerăbdare sfârșitul lui iunie, când e sorocită ziua cea mare, deși nu-mi fac iluzii asupra acestei „întâlniri” căzută în ceasuri atât de tulburi.

Discret, insinuant, rafinat și diplomatic, cerul Europei, al României în special, se întunecă pe nesimțite. După terminarea campaniei din Creta, prin izbânda violentă a germanilor, atenția lumii se îndreaptă spre alte orizonturi, „neexplorate” încă. Se vorbește tot mai insistent de Rusia. Zvonurile sunt însă atât de nesigure și contradictorii, pregătirile și acțiunile militare atât de bine ținute în secret, că nu se poate afla nimic precis. De câteva zile, la București flutură pe toate buzele o întrebare: au intrat sau n-au intrat oștile române-germane în Basarabia? S-au luat măsuri noi de apărare pasivă, se dau iarăși instrucțiuni pentru camuflaj și adăpostire în timpul alarmelor aeriene, iar avioane zboară în permanență pe deasupra orașului, de la ora patru dimineața până seara târziu. Ceva trebuie să fie!

La 2 iunie s-au întâlnit la Bremen Hitler cu Mussolini și tariful lor de diplomați. Întrevederea a durat cinci ore, dar încă nu se știe nimic precis asupra obiectului discuțiilor febrile de acolo. S-a vorbit despre Rusia, ori s-au luat noi măsuri de... apărare *contra* Angliei? Atacurile aviației engleze asupra Germaniei se intensifică, lucru pe care-l recunosc fățiș chiar comunicatele germane. În orice caz, se pare că luna asta trebuie rezolvată chestiunea Basarabiei, pentru români, înainte de a se împlini un an de la „cedare”.

La Vichy, activitate diplomatică încordată. Se apropie împlinirea unui an de la încheierea armistițiului (24 iunie) și încă nu s-a semnat pacea. Un armistițiu atât de lung e suspect de multe interpretări. Franța își păstrează însă demnitatea și nu este exclus ca ea să formuleze condițiunile păcii, în cazul când nu le va impune de-a dreptul.

Pe fronturile de luptă, după campania din Creta și episoadele navale din Atlantic, s-a întins iarăși un fel de acalmie peste continentul comunicatelor. Nimic excepțional. Germanii spun: „slab atac de artilerie”, englezii confirmă: „situație neschimbată”. Curată plictiseală.

Ieri, duminică, a avut loc la București, meciul de fotbal Germania-România. A fost un spectacol pe gratis pentru soldații germani din București, cărați cu camioanele la ANEF, și desigur plătit din greu de România, care a trebuit să sufere și înfrângerea,

spre totala satisfacție a... invitaților. Rezultatul 4-1. Seara, orașul a cunoscut unul dintre cele mai agitate sfârșituri de zi, prin arterele de circulație intensă cum este Bulevardul Elisabeta de exemplu. Camioane încărcate cu soldați germani, urcați în picioare pe scândurile întinse de-a curmezișul platformei cântau și urlau, de parcă se întorceau de la chiolhan. Erau beți de bucuria victoriei. Mulțimea se oprea pe trotuare să se uite la ei, aproape speriată.

Pe de altă parte, meciul acesta a avut și epilogurile lui. Un grup de tineri a cântat „cântece nepermise” în timp ce se intona imnul regal pe stadion. „Tulburătorii ordinei” au fost huiduiți de „public”, bătuți și arestați: studenți, studente, elevi, eleve, câțiva funcționari particulari, „câteva femei” etc. În total, vreo sută cincizeci de persoane.

În amurg, după meci, dinspre Dealul Spirei cobora un regiment de infanterie, care, probabil, avusese misiunea să... dea onorul fotbaliștilor învingători.

Situația era penibilă. Încordarea spiritelor crește din zi în zi, guvernul se dovedește tot mai slab în măsurile ce izbutește să le ia, nemții își impun tot mai mult prezența. Trebuie să se întâmple ceva, cât de curând, spre a se evita o explozie socială. Reocuparea Basarabiei și a Bucovinei ar fi poate un reviriment. El trebuie să se întâmple înainte de 27 iunie.

10 iunie

La un an de la intrarea trupelor germane în Franța și dezastrul de la Dunkerque, războiul dintre Franța și... Franța a început. În Siria, trupele generalului de Gaulle împreună cu trupele engleze, au pornit atacul împotriva administrației franceze de acolo rămasă fidelă guvernului de la Vichy. Germanii sunt în expectativă, ei avându-i mai aproape acum pe ruși.

17 iunie

Cu Plophy lângă mine, stau camuflat în odaie, la lumina mică a lămpii de noapte. Toată casa e îngropată în întuneric, în hol e

aprinsă doar o lămpiță roșie minusculă sub care abia poți citi jurnul, coridorul e negru ca o hrubă, celelalte odăi sunt pustii. Lumea a început, de data asta, să ia în serios camuflajul. Până acum era mai mult o joacă de-a baba-oarba, care, cu sprijinul oficialității căpăta un anumit caracter aventuros, feeric. Acum, fiecare se ascunde, se „camuflează”, de teamă să nu-și vadă casa bombardată. Cerul contribuie și el la camuflaj, căci, de câteva zile, e acoperit de nori, din care ploaia curge neîncetat, iar luna s-a pitit pe undeva, prin vreun colț al Universului, confiscând toată poezia și tot aurul nopților acestea de iunie. Nu se vorbește decât de război, și mobilizarea generală e așteptată în două-trei zile. Multe cucoane au părăsit orașul, fugind prin satele din preajma Bucureștiului, pe la moșii, pe la rude, și numeroase familii care nu au ramificații în provincie se gândesc cu spaimă încotro s-o apuce.

Acum două zile am fost cu Matei și cu doamna lui, cu automobilul, la Cernica și la Pasărea, unde voiau să caute două-trei camere de închiriat la vreo mănăstire, au auzit că toată lumea „bună” dă buzna acolo. Mănăstirile erau însă rechiziționate de ministere, în vederea evacuării. Călugării de la Cernica și călugărițele de la Pasărea, neștiind ce se vorbește la București și ce se petrece în lume, stăteau uimiți și se mirau de afluența vizitatorilor care umpluseră curțile mănăstirilor cu automobilele lor. „Nu știm, maică, nu știm ce-o fi, că au adus și telefoane, cică au să vie de la minister să lucreze aici. Numai bunul Dumnezeu poate să ne ocrotească cu marea mila lui...”, se văita fiecare, făcându-și cruce peste cruce. La Cernica sunt mai puține case de locuit, dar la Pasărea, unde este un adevărat sat, cu multe locuințe amenajate și bine ținute de maici, n-am găsit, totuși, nici o cameră liberă, fie că, într-adevăr, au fost rechiziționate de vreun minister, fie că locatările așteptau rudele și cunoscuții din București spre a le închiria aceluia. Noi ne-am ales doar cu o plimbare de o după masă, prin pădurea frumoasă ce părea că ignoră cu totul frământările din lumea oamenilor. La întoarcere, am dat peste un restaurant, undeva, în câmp, pe marginea șoselei, cu o firmă mare „La Marinela Enescu”, unde ne-am oprit, soții Marinescu au cumpărat carne, cârnați, ficat (căci în oraș nu se găsește așa ceva), apoi am venit acasă pe înserate, după o amiază de hoinăreală.

Aseară a fost prima noapte de camuflaj serios. Am fost la

cinema cu P. La Scala s-a reprezentat premiera noului film francez *L'appel de la vie* cu Victor Francen în rolul principal. Deși premieră, deși la Scala, deși film puternic, deși Victor Francen, sala nu era totuși aglomerată, cum se întâmplă de obicei în serile de premieră. Motivul? Cred că era unul singur: oficialitatea sabota prezentarea unui nou film francez. Nu i s-a făcut nici un fel de reclamă, în schimb platitudinile nemțești sunt lansate cu mare tam-tam și lumea se duce fiindcă e „en vogue”. Filmul acesta nu avea aproape nici o scenă cu exterioare, dar totul era bine făcut, admirabil jucat, încât captiva. Un subiect psihologic în care francezii excelează, iar acum caută să fie și mai desăvârșiți, dată fiind masiva concurență a filmelor germane pe piața europeană.

Când am ieșit din sală, ploua. I-am dat fetei pardesiul meu și am condus-o prin ploaie, printr-o întuneceală cumplită, până la tramvai. Ar fi vrut să vie la mine, dar fusese numai cu o seară înainte, așa că acum am rezistat. După ce ea s-a urcat în tramvai, am pornit pe o ploaie ce se întetise, spre casă. Abia vedeam pe unde merg, prin mijlocul străzii. În curte, la colțul casei, mă aștepta Plophy, ca de obicei, cu blana lui albă ca o lună plină. Voia în casă. Am intrat împreună, aici era frumos, cu lumina estompată, și ne-am jucat aproape un ceas, pe covor. Ca niciodată, Plophy era vioi, curat, avea chef de joacă. Mi-a părut rău că n-am adus-o și pe P. Ne-am fi jucat toți trei, dezbrăcați, pe covor: o fată, o pisică și un băiat.

De azi în cinci zile circulația cu vehiculele particulare motorizate va fi suspendată și benzina se va distribui numai pe cartele. Prima măsură directă de război.

19 iunie, ora 9 dimineăta

De ieri dimineată plouă întruna, ca și cum s-ar fi rupt toarele cerului. O ploaie intensă, persistentă, ce agravează parcă îngrijorările de tot felul și demoralizează pur și simplu lumea. De fapt, războiul nervilor a început mai de mult și ploaia asta, dacă mai ține așa, ar putea să-i distrugă de tot. Viața a intrat într-un ritm nou, încetinit, ce prevestește ceva rău. Deocamdată, autobuzele

STB sunt rărite, cu intenția de a fi retrase complet de pe piață. Trenurile pentru civili nu mai circulă, autorizațiile de călătorie se dau greu, automobilele și-au întrerupt plimbările lor obișnuite. Ziua decisivă se apropie.

Aseară mi-a dat un telefon T. Mi-a propus să mă duc cu ea la cinematograful, la *Richard III*, un film pe care de mult voiam să-l vedem împreună. Se rula la „Forum”, pe Bulevard. M-am întâlnit cu ea, am luat câte o cafea cu lapte înainte și mi-a povestit toate necazurile ce-o frământau. Iuri s-a întors acasă*, la Sâmbăta de Sus nu au să capete loc, fiindcă anul ăsta se dau aprobări numai pentru artiștii cu origine română, n-au bani, războiul vine, bombardamente etc. etc. Pus la curent astfel, am intrat în sală. Un film de „teroare”, destul de mediocru. Am fost atent mai mult la ea. Sala era aproape goală. Ici, colo, câte o pereche rătăcită, câte două femei, câte doi bărbați, mai rar câte una sau câte unul solitar; alături de noi era unul care vorbea singur, dialogând cu diferite personaje de pe ecran. Câțiva soldați germani în vânatoare după femei, încolo vreo treizeci-patruzeci de persoane în toată sala. Am luat-o de braț și am călătorit împreună pe cheiurile Tamisei, prin Turnul Londrei, două ceasuri plăcute.

Când am ieșit în stradă, era o noapte de apocalips. O beznă grozavă și o ploaie răzbunătoare, cum n-am văzut de mult, la București. În holurile cinematografelor, pe treptele de la intrarea bodegilor, pe lângă pereții clădirilor stăteau oamenii zgribuliți și așteptau tramvaiul. De sus, turna cu găleata. Farurile vreunui automobil rătăcit străfulgerau noaptea cu fâșii de lumină ce păreau niște săbii necruțătoare, tăind și sugrumând ca la Judecata de Apoi. Sub umbrela lui T., ne-am lipit și noi de un zid, așteptând tramvaiul care întârzia, plouat și el ca vai de lume (îi ajunsese apa până la osii!)

Am venit acasă pe jos, prin ploaie. Îmi place ploaia, mai ales vara. Dacă nu m-aș gândi că e păgubitoare pentru câmp, în cantitate atât de mare, aş diviniza-o. Cum era – ploaie, întuneric, pustietate – era o plăcere să hoinărești pe străzi. Sunt poate un Nerval bizar, căruia îi plac spectacolele întunecate, dar atâta vreme cât

* Ceglokoff lucra, ca desenator, la Stațiunea experimentală de la Curtea de Argeș

ele sunt calme, le savurez. Furtuna și zgomotul, de exemplu, îmi displac. Ploaia și noaptea îmi procură însă cele mai intense voluptăți. Eram ud learcă, dar nu mă simțeam, mergeam prin mijlocul străzii, căci pe trotuar nu se vedea nimic, m-aș fi lovit de toți stâlpii, și înaintam pe sub copacii îmbibați până la refuz de atâta hidroterapie.

Acum, dimineața, m-a sculat din somn luri. Cu o voce gravă, melancolică, mi-a povestit ce era la Curtea de Argeș, cum a călătorit, ce-a văzut. Atmosferă de război peste tot. La Stațiunea experimentală nu mai are ce lucra, la Sâmbăta de Sus nu se poate duce, nu știe ce să facă. Discuția cu el devine cam penibilă, fiindcă e rus și nu ne potrivim la opinii. Eu susțin că războiul este necesar și inevitabil, din pricina Basarabiei, și bineînțeles aș vrea să câștige ai noștri, el are alte sentimente și păreri. Azi mi-a adus vestea următoare: „Am aflat de la un refugiat (dacă e *refugiat* nu poate vorbi așa, a subliniat el), că armata rusă e foarte slabă și că se teme de înfrângere.” I-am răspuns că nici nu trebuie să se aștepte la altceva când e vorba de mașina de război germană îndreptată împotriva lor, mai ales dacă intră și românii, care ar lupta cu multă energie. „ – Da, dar mai este o speranță: imensitatea Rusiei, mi-a replicat el. Ce-au pățit Carol al XII-lea și Napoleon, ar putea păți și Hitler”. „Eu cred că Hitler nu e un strateg chiar atât de prost, încât să nu fi tras toate concluziile din lecțiile istoriei și să nu fi luat măsurile de precauție ce se cuvin”. „ – Dar nici pe Stalin să nu-l socotești mai puțin înapoiat”. „ – Nu-l socotesc înapoiat, însă nu uita că imensitatea Rusiei a rămas aceeași ca acum un veac, pe câtă vreme metodele de război au evoluat foarte mult, încât poate fi dată peste cap foarte ușor.”

După câteva minute a plecat, fără să se supere, însă rănit în orgoliul lui de rus. Simt că e nevoit să recunoască adevărul, chiar dacă o face cu inima strânsă.” „Dragul meu, i-am spus, lăsând la o parte ambițiile naționale, trebuie să dorim să înceapă, ca să se termine mai repede. E bine și pentru mine, și pentru tine, și pentru toată lumea, indiferent de cine va câștiga războiul. Principalul e să se termine, căci altfel ne macină nervii de tot.”

*Soții Ceglokoff lucrau ca desenatori tehnic acolo, unde i-am vizitat adesea

Afară continua să plouă, muzica burlanelor a început să mă râcâie ca un croncănit de ciori, și mi-e milă de cei trei caiși din fața ferestrei, obosiți de atâta ploaie. Stau triști și fără nici o vlagă, parcă ar fi beți.

20 iunie

Încă o zi fără nimic important. Încă o noapte fără „vizite” aeriene. Hotărât, avioanele rusești, de teama cărora s-au luat atâtea măsuri de precauție, se lasă prea mult așteptate, atât de mult, că până la urmă li se va reproșa că n-au venit. Ce regrete ar fi, să treacă războiul fără bombardament, lipsindu-ne de acest spectacol care i-a năucit pe nemți. Dar și ce bucurie ar fi!... Deocamdată, lumea se evacuează. Fetele de pe Calea Victoriei se împuținează de la o zi la alta, fiindcă multe pleacă pe la... „moșii”.

La noi, la Bibliotecă, e fierbere mare pe chestia evacuării. Directoarea noastră vrea să-și transporte cărțile în provincie. S-a enervat când cineva i-a spus că nu e cazul să evacueze Biblioteca Municipală, s-a scandalizat când nimeni nu i-a dat concursul pentru evacuare, în sfârșit, s-a dat peste cap și a făcut rost de vreo cincizeci de lăzi – foste urne de la alegerile vechi, descoperite de dânsa într-o magazie a Primăriei – și acum vrea să pună cărțile în ele și să le ducă undeva, în provincie, la adăpost. Nici o bibliotecă din București nu evacuează, nici chiar muzeele, care își mută piesele de valoare în pivnițe, dar Biblioteca Municipală, unde sunt numai cărți curente, trebuie ferită, ca și cum ar fi vorba de cine știe ce rarități. Ah, femeile astea „deștepte”! Ele au fost create numai pentru că absurditatea să aibă o justificare. Azi a tunat și a fulgerat toată ziua că nimeni nu-i dă concursul, că trebuie să-și „apere” cărțile, că răspunde pentru ele, că trebuie să le scoată neapărat din București, unde sunt amenințate cu distrugerea. În același timp însă, când cameristul i-a cerut voie să se ducă la circumscripția de poliție să scoată o autorizație de călătorie pentru soția lui, care vrea să plece acasă, în Ardeal, d-na R. s-a răstit la el: „– Dar de ce să plece?” „– Fiindcă sunt mai multe care pleacă, prietenele ei...”

„Of, Doamne, și femeile astea... a făcut dânsa, ridicând ochii în tavan. Dar ce crezi, omul lui Dumnezeu, ce-are să fie? Crezi c-are să fie ceva?! Se sperie lumea degeaba și mai ales femeile astea, care n-au ce face!” Textual și absolut autentic!

Azi după amiază adusesse cu un camion o parte din lăzi, pe care le descărcase în curte, pe asfalt. Pe la șapte seara a început iarăși să plouă, după ce toată ziua se potolise și fusese frumos. D-na R. era plecată în oraș. Imediat după începerea ploii a venit val-vârtej, cu o gură enormă: „Nu vedeți că plouă, se udă lăzile în curte și nu vă dă la nici unul în minte să le băgați undeva... Eu trebuie să împachetez cărțile mâine și dvs. stați cu mâinile în sân.” A dat ordin cameristilor, după ce i-a muștrluit bine, să care lăzile în hol. Niște lăzi urâte, ude, au fost aduse de afară și trântite una peste alta pe parchet. Ce comic! Ah, câte aș fi avut să-i spun, dar mi-e milă de ea: se enervează la cea mai mică observație sau discuție în contradictoriu, și decât s-o văd cu spume la gură, mai bine o las în plata Domnului.

D-na R. este încă un caz simptomatic. Ea ilustrează tot ce se face la noi în țară și felul *cum* se face. Anapoda, exagerat, ridicol, inutil și grotesc. Mentalități de femei. De aceea, parcă aș vrea să fie un bombardament serios asupra Bucureștiului. Ar mai aduce puțin la realitate paiatele astea care se tem de orice zvon, caută să se afle în treabă, dar nu sunt în stare să facă ceva serios. Oameni fără experiența încercărilor mari. Buni de gură, dar încolo, se tem, fug din fața primejdiei, o ocolesc, se strecoară fiecare cum poate, fără să știe măcar ce importanță, ce gravitate, ce țel și ce consecințe a avut acea primejdie. Un om care n-a trecut prin foc se sperie și de-o scânteie de chibrit, socotind-o mai periculoasă decât e în realitate. Un bombardament le-ar dovedi acestor bărbați-femei, sau acestor femei bărbătoase că nu trebuie să se piardă atâta cu firea, să aibă mai mult sânge rece. Nu s-ar mai face atâtea prostii, și n-ar mai circula atâtea zvonuri idioate. Atmosfera la București e mai confuză, înaintea unui eventual bombardament, decât la Londra, unde de doi ani de zile oamenii trăiesc numai în adăposturi. După două săptămâni de bombardamente, bucureștenii ăștia, viteji altfel, s-ar face frați și cu dracul, numai să scape de bombe...

O zi plină de... absurdități. La Bibliotecă, d-na R. a scos, împreună cu cei zece salariați, toate cărțile din rafturi, unde stăteau foarte bine, și le-a împachetat în lăzi, pentru evacuare. Douăzeci de mii de volume, cele mai multe jerpelite, ferfenițite, murdare, îmbâcsite, se bucură de onoarea de a fi „evacuate”. Sunt, cu alte cuvinte, decretate ca „bunuri de stat”. D-na R. voia să le trimită în provincie, spre a le salva de la „pieire”, ca pe niște rarități ale culturii naționale. Eram sigur că nu se va putea întâmpla asta. Totul era doar un capriciu al ei de femeie „energică și deșteaptă”. Toți factorii de răspundere, de la primar până la șefii de serviciu, au sfătuit-o să-și vadă de treabă, să lase cărțile la locul lor, sunt alte lucruri mai importante care ar trebui evacuate. Dar dânsa nu s-a lăsat: a umblat, a alergat, până a descoperit lăzile acelea, cu bani proprii le-a transportat la Bibliotecă, a adus apoi câteva femei de serviciu de la școala soacrei sale să dea ajutor, a chemat doi tâmplari să țină lăzile cât mai bine, ca și cum ar fi expediate peste ocean. O zi întreagă au muncit pe rupele, scoțând cărțile din rafturi, cărându-le cu brațele în hol, punându-le în lăzi. Seara, după ce-au terminat, s-a constatat că treaba a fost făcută degeaba, deoarece lăzile nu pot fi trimise în provincie, din lipsă de camioane. În pivniță nu pot fi băgate, fiindcă sunt prea multe și nu au loc (deși pivnița n-ar prezenta siguranță mai mult decât depozitul.) Până la urmă, cărțile au rămas, ținute în lăzi, în holul transformat într-un fel de magazie, ca la C.F.R. Evacuarea cărților a ratat, fiindcă s-a redus numai la răsturnarea lor din rafturi. Acum, d-na directoare și celelalte patru femei, subalternele ei, stau și se uită la ele, încercând să justifice această strădanie absurdă printr-un zâmbet fără noimă: „Ce vrei, dragă, să știm și noi că a fost război!...”

În oraș e o agitație stranie. S-a zvonit că astă seară nu se poate circula decât până la ora 9. Ca o pasăre misterioasă, zvonul a trecut din gură în gură, împânzind tot orașul. Nici un comunicat în această privință, nici un avertisment. Pe la ora 8, am văzut un sergent de stradă, pe Academiei, intrând din ușă în ușă, și anunțând: „Azi e program obișnuit: magazinele se închid la 9, iar circulația e liberă până la 11”. „ – Dar mâine? „ – Mâine, nu știu, așteptăm ordine.”

Totuși, la ora 9 orașul era aproape pustiu. Întunecat, fără circulație aglomerată (autobuzele sunt suspendate, taxiurile reduse), sub bătaia unui vânticel plăcut, în această seară de iunie, era frumos pe Calea Victoriei. Am fost la S.S.R., unde Herescu ne-a povestit câteva anecdote, dintre care una, zicea el, autentică: „Un prieten al meu mi-a spus că pe bețivi îi apără Dumnezeu (de bombardamente). Dacă-i așa, i-am răspuns, apoi eu, care nu sunt chiar bețiv, dar mi-a plăcut puțin vinul, voi avea, sper, puțină trecere la Prea Înaltul. – Lasă, mă, ție îți mai dă Condiescu* din trecerea lui pe care o are la *Cel de Sus*, mi-a răspuns amicul.”

Pe la ora 10 eram la Titus. Radio Londra a anunțat că mareșalul List și-a instalat cartierul general la Snagov. Cum au aflat așa de repede englezii, și unde se vor fi mutat ai noștri, iată ceea ce nu știm noi, muritorii de rând. Mâine e mai mult ca sigur că va fi ceva. Înainte de 26 – când se împlinește un an de la plecare – românii trebuie să fie înapoi la Cernăuți și Chișinău.

22 iunie 1941

Fără să știu cât de *mare* este această frumoasă duminică de iunie, prin dezlănțuirea și înlănțuirea evenimentelor, m-am sculat azi dimineață la ora 5, lucru cu totul excepțional în felul meu de viață. Am auzit pași grei pe asfaltul de sub fereastră, trecând spre intrarea din fund; pe urmă s-au întors și s-au oprit sub fereastra mea. Erau două persoane care mergeau în același pas. „Pericle! Pericle!” mă strigă un glas parcă cunoscut. Am sărit din somn, puțin buimac, foarte surprins de această chemare la o oră atât de neobișnuită și m-am dus la fereastră. Era Ceglokoff. „Măi, sunt ridicat și trimis în lagăr de concentrare. Domnul acesta a venit la ora 4 să mă ia de acasă, și a fost atât de amabil să se abată încoace, cu un taxi, ca să te anunț. Mă duc să-i spun și lui Dauș”. (Ludovic Dauș, nașul lor de cununie). Mi-a mărturisit cât de „neplăcută” este pentru el această afacere, că o lasă pe Tania singură, și altele, apoi

*Generalul N.M.Condiescu, omul Palatului, se ocupa cu administrarea subvențiilor culturale oferite de Casa Regală

m-a întrebat dacă n-am ceva țuică în casă. Părea foarte emoționat și speriat, el care de obicei căuta să-și păstreze calmul în situații dificile, simțea nevoia să bea ceva tare, dar la ora asta era greu de găsit. În timpul cât vorbeam noi, el jos, în curte, eu la fereastră, în pijama, „domnul acesta”, un tânăr „suspect”, dar altfel la locul lui, ce părea extrem de amabil, culegea caise verzi din pomul lângă care se oprise și le ronțăia în dinți, așteptând să terminăm noi cele ce aveam de vorbit: Cerul era albastru și frumos, liniștit și încărcat de o poezie ușoară, vastă și plăcută, blocurile din față erau încălzite în lumina unui soare matinal de o strălucire fermecătoare. Se anunța o zi minunată. Totuși, m-a străbătut un fior: astăzi te pomenești că va fi ceva.

M-am îmbrăcat și pe la ora 6 am pornit spre tramvai, ca să mă duc acasă la luri, în Cotroceni, unde Tania mă aștepta să-i facem o valiză cu lucrurile strict necesare și să i-o ducem la gară. Pe stradă, la ora aceea, fiind duminică, lume destul de puțină. Nu apăruseră nici jurnalele. Câteva servitoare cu coșnițele la braț, câțiva sergenți de noapte, somnoroși, cu fețele palide, așteptându-și schimburile, ici, colo, câte un matinal umblând pe trotuar ca un somnambul. Ziarele trebuiau să fie distribuite până acum. Azi însă au apărut cu întârziere. De ce? Am aflat când au ajuns în piața Brătianu și am văzut un țișănuș alergând cu brațele încărcate de gazete, strigând tare, surescitat, ceva important. Fără să aud despre ce este vorba, am coborât din tramvaiul 14 (abia mă urcasem în piața Rosetti), m-am repezit și am luat nerăbdător *Curentul*, primul ziar care apăruse pe stradă. În pagina întâia, cu litere de-o șchioapă, *Apelul* către țară al Generalului și *Ordinul* către armată, ambele datate 22 iunie 1941. *Apelul* către țară e redactat într-un stil impresionant, cu argumente convingătoare, pe un ton energic și impunător. La prima lectură sună patetic și zguduitor. *Ordinul* către armată, la fel. Desigur, amândouă au fost scrise dinainte, așteptând momentul când să fie lansate și numai în ultima clipă li s-a adăugat data de la sfârșitul fiecărui text. Din *ordinul* către Armată, rețin aliniatul al doilea, care clamează: „Ostași, vă ordon: treceți Prutul! Sdrobiți vrăjmașul din răsărit și miazănoapte. Dezrobiți din jugul roșu al bolșevismului pe frații noștri cotorpiți. Reîmpliniți în trupul țării glia străbună a Basarabiei și codrii voivodali ai Bucovinei, ogoarele și plaiurile voastre”. Și pasajul al patrulea, care spune: „Ostași,

veți lupta cot la cot, suflet de suflet, lângă cea mai puternică și glorioasă armată a lumii. Îndrăzniți să vă măsurați vitejia și să vă dovediti mândria, camarazilor noștri. Ei luptă pe pământul moldovean, pentru granițele noastre și pentru dreptatea lumii. Fiți vrednici de cinstea pe care ne-a făcut-o istoria, Armata Marelui Reich și neîntrecutul ei comandant Adolf Hitler.” Pagina este ilustrată cu portretul lui Hitler, al Regelui și al Generalului.

Apelul era vibrant. „Cinstea pe care ne-a făcut-o istoria”, sună măreț. Ziua aceasta pare o apoteoză. În inimă am simțit o tresărire puternică de mândrie amestecată cu teamă. Pe stradă însă, n-am văzut entuziasmul scontat, n-am întâlnit oameni cuprinși de delir la lectura ziarului, n-am auzit strigăte și urale care să străpungă zidurile Capitalei, cum aș fi crezut că trebuie să se întâmple în asemenea momente cruciale, la declararea unui război, și mai ales într-o Românie umilită ieri. Generalul a strigat către țară: „Ca să cinstim numele de Români”. Românii însă, ca și cum n-ar fi auzit «Apelul», s-au retras în casele lor și au deschis aparatele de radio, dintr-o obișnuință domestică, curioși să afle ce spune postul Londra. Nici delir, nici entuziasm, nici urale! Târziu, pe la ora 9 au apărut drapelul tricolore, arborate pe la diverse clădiri, dar nu prea multe, iar către prânz, s-a produs și o manifestație la Palat și la Legația germană, unde a vorbit Mihai Antonescu. Hotărât, românul se mișcă greu, deși se aprinde ușor. Pe deasupra, ziua aceasta ne-a găsit puțin dezbrățați în interior. Sunt foarte mulți care nu ascultă *nici acum* cu inima deschisă cuvântul Generalului; care mai au și *acum* rancune și gânduri de răzbunare; care nu vor *nici acum* să-l urmeze pe acest om ce și-a luat o mare răspundere pe umerii lui.

M-am dus la Ceglokoff acasă. Tania era tristă, îngândurată, însă chiar o catastrofă ea nu vedea în toate astea. Dimpotrivă, părea mai degrabă voioasă că, măcar pentru câteva zile sau pentru câteva săptămâni, scapă de bețivul ei. Totuși, rămânea singură, fără bani în casă, cu chiria neplătită și perspectiva zilei de mâine o cam îngrijora. Am făcut un geamantan cu rufe și obiecte strict necesare și i l-am dus la gara Dealul Spirei, unde „domnul acesta” din zorii zilei lăsase vorbă să i se aducă unele lucruri. Se făcuse cald, pe la ora 9. Pe peronul gării era o masă lungă, la care mai mulți funcționari de la Siguranță cercetau hârtiile și întocmeau tabele cu cei aduși din oraș de către agenți. Fără învâlmășeală,

fără discuții, ai fi zis că se pleacă într-o excursie organizată de un birou de voiaj. Trenul era tras la peron, format numai din vagoane de clasa II-a și un vagon restaurant; compartimentele erau aproape pline de bărbați și femei, bine îmbrăcați, unii chiar eleganți, luați peste noapte din casele lor și aduși aici. Nu păreau deloc speriați. Trenul era păzit de jandarmi și nimeni nu avea voie să se urce în vagoane, decât cei aduși de agenți, iar cei care erau în vagoane nu aveau voie să coboare pe peron. Câțiva „deținuți” stăteau la ferestre și discutau cu câte o rudă, un prieten, cu soția sau cu membrii familiei, ceilalți, cu expresii de falsă indignare, stăteau pe canapea, arborând un aer de plictiseală și oboseală, prefăcându-se că nu știu pentru ce au fost „ridicați” cu noaptea în cap și aduși aici. În realitate, știau cu toții ce s-a întâmplat, știau că e firesc să fie așa, dar trebuiau să-și afișeze totuși indignarea, întocmai ca ambasadorii care intervin pe lângă guvernul țării unde sunt acreditați spre a „protesta” contra unei măsuri cu care nu sunt de acord. Cei mai mulți dintre arestați sunt, bineînțeles, ruși, dar printre ei mulți români get-beget, cunoscuți ca simpatizanți ai comunismului sau ca oameni „de stânga”. Am văzut și câțiva cunoscuți, pe Zaharia Stancu, Constantin Clonaru, Ira, Vulpeș și alți gazetari, pe care i-am salutat. Am observat că unii, nu numai că nu erau speriați, dar țineau să arate că sunt „dușmani”, adică de origine etnică ruși.

Iuri și Tania se numără printre aceștia din urmă. Suntem prieteni foarte buni, dar azi sufletele noastre se află la antipodi. Fără să-mi manifest nici un fel de bucurie, ei simțeau că de fapt mă bucură faptul că s-a declarat război, iar eu vedeam bine că, deși căutau să braveze, erau mai abătuți decât oricând. În definitiv, nimeni nu știe ce se poate întâmpla, azi, la noapte, mâine, peste un an. Ne vom mai vedea, nu ne vom mai vedea? – asta o hotărăște destinul. M-am despărțit de ei pe la 12, fiind foarte obosit.

În oraș căldura devenise, la amiază, copleșitoare. Peste tot se auzea radio-ul, cu marșuri și comunicate noi, transmise din sfert în sfert de oră. S-a descoperit mobilizarea generală. Pe stradă oamenii vorbesc de „rezbel”, ca de ceva depărtat și în același timp foarte apropiat. Fiind o zi frumoasă însă, și duminică, parcurile sunt pline de oameni care se plimbă, sau se odihnesc pe bănci, într-o aparentă liniște. Pe fețele tuturor se citește totuși o mare

și ascunsă îngrijorare: ce va fi la noapte, mâine? Dar parcă și o anumită bucurie: că, în sfârșit, A ÎNCEPUT!

„Ca să cinstim numele de Români, cu Dumnezeu înaintel! Războiul sfânt a început!!

Trebuia să înceapă! Numai astfel spiritele se vor potoli și vor intra în ordine. Era o necesitate politică, psihologică și morală. Politică: pentru reabilitarea prestigiului național; psihologică, pentru înlăturarea disensiunilor și agitațiilor interne, ca urmare a evenimentelor din ultimul timp, căroră numai un război le-ar putea pune capăt definitiv; morală, pentru a spăla umilințele suferite de un an încoace de întregul neam românesc.

Dacă din acest război, *declarat* celei mai colosale puteri, vom ieși cu obrazul curat, istoricii de mai târziu vor avea ce să scrie în cronicile lor. Deocamdată însă, războiul cere sacrificii, lupte, vieți omenești. Cu Dumnezeu înaintel! Ce poți să spui altceva?

Aceeași zi, ora 7 seara

Pe fereastra mea, apusul își strecoară în cameră cele mai dulci culori. Am rămas singur în toată casa. O parte din familie a plecat la Predeal, doamna M. s-a dus în oraș, la cucoanele ei, servitoarele sunt libere, duminica după masă. Casa e pustie. A fost un comisar de la circumscripție care căuta pe un individ necunoscut. Era foarte arțăgos, deși simpatic ca înfățișare. „Am s-o amendez pe Doamna cu 10.000 lei fiindcă n-a lăsat cartea de imobil la dispoziție”. A plecat, am închis ușa în urma lui. Iarăși singur. I-am scris lui Ștefan, la unitatea lui. Probabil se află sau se îndreaptă spre front. În curte, copiii se joacă veseli, cu o voioșie ce sparge tăcerea care învăluie casa. Ce știu ei ce se petrece în lume, ce poate aduce acest cer frumos la noapte, de câte imponderabile atârnă existența noastră acum?

Aștept noaptea cu înfrigurare. Mai adineauri, am avut o viziune îngrozitoare: mâine, Bucureștiul fumegând, în ruine... Absurd! Totuși, mă uit la cărțile mele de parcă le-aș privi pentru ultima oară, fac ocolul odăii cu o voluptate prea mare, ca să nu mă tem. Pe care din aceste cărți să le iau cu mine în cazul unei alarme? Nu

voi lua nici una. Am încredere. E ceva prea curat în toată această odaie, ca să nu scape teafără! E ceva prea pur.

Au început să zbârnâie câteva avioane peste oraș. Ce-o fi dincolo de marginile orașului, peste câmpii și râuri, peste Prut? Ah, copiii ăștia se joacă și strigă, și-s veseli, ca niciodată. Glasurile lor umplu cerul acesta atât de limpede și de frumos. Le voi mai auzi mâine? Apusul se va mai așterne în lumini atât de dulci și de blânde, mâine? Bucureștiul va fi același, neatins și intact, mâine? Mâine... niciodată, o noapte nu mi s-a părut atât de înaltă, de lungă și de neagră, despărțind două zile de vară, ca noaptea care se apropie... Mâine...

Aceeași zi, ora 12 noaptea

O seară stranie în oraș. S-a publicat Ordonanța Comandamentului militar al Capitalei, prin care localurile publice se închid la ora 9, iar circulația e permisă numai până la 10 seara. La Café de la Paix, câțiva „întârziați” făceau plata, dezolați că trebuie să întrerupă discuțiile și comentariile lor. N-am aflat nimic nou. *Universul* de azi a scos trei ediții speciale, fără să comunice vreo noutate. Apelul adresat de Hitler poporului german și o laconică telegramă a DNB-lui, anunțând prima ciocnire dintre aviația germană și cea sovietică pe frontul din Polonia, erau singurele știri importante.

La ora 9 fără câteva minute, am ieșit de la Cafenea și am pornit pe stradă, să privesc orașul. Se lăsa noaptea. Calea Victoriei trăia una din acele seri de fervoare tristă, cu plimbăreți puțini, câțiva soldați germani, câțiva curioși, absorbind acest crepuscul tulburător, ce nu se întâlnește în fiecare zi. Ordonanța de azi recomandă să se evite pe cât posibil plimbarea pe Calea Victoriei și pe bulevarul Elisabeta, spre a nu fi stânjenită circulația militară. Ca și alții, probabil, admiram Calea Victoriei cu un sentiment de neliniște. În aer parcă plutea ceva seditios și, sub impresia momentului, începeam să văd numai imagini și simboluri lugubre. Ateneul semăna cu un craniu imens profilat pe cer; Palatul părea un mausoleu somptuos, Fundația un vestigiu de care se leagă multe amintiri, iar blocul dintre Palat și construcția Ministerului de Interne aducea de

departe cu ruinele monumentului de la Adamclisi. Dinspre nord-est se ridicau nori groși, amenințători, dar încolo, pe restul cerului, era senin. O sirenă a pornit să urle prelung și violent, verificându-și aparatele, și lumea a început să alerge pe străzi, grăbindu-se spre casă. Pe străzile lăturalnice se desfășura un adevărat război civil între sergenți și locatarii din blocuri, care nu respectau legile camuflajului. Fluierau peste tot, se stingeau lumina la o fereastră, dar se aprindea pe scara de la intrare, se închidea una la subsol, dar țâșnea alta tocmai la mansardă, încât bieții sergenți își spărgeau piepturile fluierând și strigând la contravenienți. Războiul acesta a ținut vreun ceas, până după 10, și tot cartierul vuia de zgomote, de fluierături, de strigăte: „Lumina!” sau: „Camuflează-te!” etc., cele mai multe pornind de la cei ce se distrau.

Acasă, d-na M. stătea pe scările de la intrare. În casă era întu-neric. Admira spectacolul, seara frumoasă, începutul nopții. M-am oprit să-i țin de urât. A venit și Sandu, nepotul ei, a apărut și d-ra Aurora, medicinista, și ne-am întins la vorbă, cu Ionel, băiatul bucătăresei, care știa totul, și cu Stana, fata din casă, care se mira de toate. Mai târziu, doamna s-a dus să se culce, iar noi, domnișoara, Sandu și eu, am mai rămas acolo, așezați pe trepte, vorbind despre război, despre ce are să fie, despre „ce-ar fi să...” etc. până târziu, aproape de miezul nopții, când o ploaie neașteptată ne-a silit să încheiem colocviul și să ne retragem în camerele noastre.

A fost o seară idilică, amintindu-mi de serile din copilărie. Acum plouă, e liniște. Nu se vede nici o fâșie de lumină, nicăieri, nu se mai aude nici un sergent fluierând și lumea s-a încredințat, pe jumătate, că n-are să fie nimic. „Nemernicii” de ruși, ce dezamăgire ar produce să nu trimită nici un avion! Măcar așa, de distracție, să zică lumea că am fost și noi bombardați... Acum toți dorm liniștiți, și orașul e tăcut, cu ultima lumină stinsă, ca Nurenbergul din „Maeștrii cântăreți”.

23 iunie, luni seara

Noaptea trecută, „prima noapte de război”, nu s-a întâmplat nimic, și dimineața lumea s-a trezit teafără, într-un oraș intact. Pe

străzi domnea o atmosferă optimistă: am scăpat cu bine, nu s-au auzit nici măcar sirenele. Abia pe la ora 12 au început să urle și oamenii să fugă pe stradă, spre... „adăposturi” : prin prăvălii, prin ganguri, lipindu-se de ziduri, nimeni nu voia să intre în pivnițe. Numai câteva cucoane începuseră să plângă, dând fuga să se ascundă. Încolo, ceilalți se „camuflau” ca să nu-i fluiera sergenții, altfel ar fi vrut să stea sub cerul liber, ca să „vadă”. N-a fost nimic. N-a apărut nici un avion. Nu s-a auzit nici un tun. După cum nu s-a mai dat nici un comunicat, și lumea e nedumerită: după aproape 48 de ore de război să nu se anunțe nimic?! E cam ciudat. Se pare că au fost bombardate Constanța și Brăila, inclusiv Galați. Mai grav însă Constanța. Măine trebuie să se afle ceva. Comunicatul nr. 1 al Cartierului general germano-român din 22.6.1941, publicat azi, excelează prin sobrietate: „1. Lupta în contra forțelor sovietice a început din munții Bucovinei până la Mare, în zorii zilei de 22 iunie. 2. Comunicatele următoare vor fi date în măsura indicată de necesitatea păstrării secretului operațiunilor”. Avertisment!

Astăzi au apărut în ziare, reproduse pe larg, Proclamația lui Hitler către germani și „Nota” citită la radio ieri la ora 6 p.m. de Ribbentrop, amândouă cu privire la declanșarea războiului contra Rusiei. Amândouă au același conținut, aceeași structură, aproape aceleași fraze. Argumentele sunt „solide” și bine susținute. Este, cred, prima „notă” de război germană fără bâlbâieli și fără contradicții. În ea se face un istoric succint al evenimentelor din ultimii doi ani, în care este invocată și „cedarea” Basarabiei. Multe lucruri încep acum să fie cunoscute. Multe mistere ale politicii naziste, sunt acum date pe față. Dar asta nu mai prezintă nici o importanță, astăzi. La ordinea zilei sunt faptele care se desfășoară undeva, departe...

Churchill a ținut ieri seară o alocuțiune radiodifuzată, în care a spus că l-a prevenit pe Stalin de intențiile germane și că ceea ce se întâmplă acum nu-l surprinde. Între altele, a mai reamintit: „Guvernul britanic nu are decât un singur țel, și anume de a-l nimici pe cancelarul Hitler.” În plus, a precizat: „Toți cei care luptă contra lui sunt prietenii Angliei, iar toți cei care luptă lângă el sunt vrăjmașii Angliei.” România, dacă luptă „lângă el”, e, din principiu, vrăjmașă Angliei. Logică belicoasă! În final, Churchill l-a asigurat pe Stalin că Anglia va da Rusiei tot ajutorul „posibil”. Promisiune diplomatică!

Azi, după amiază, pe la ora 6, s-a dat prima alarmă aeriană adevărată la București. Mai întâi, au bubuit tunurile și abia după aceea au sunat sirenele. Asta înseamnă că ne-au luat prin surprindere sau că sistemul de apărare antiaeriană nu era tocmai pus la punct. Lumea, când a auzit tunurile, a început să alerge spre adăposturi; circulația s-a întrerupt brusc în tot orașul și multe inimi de femei au luat-o razna. Nu mai era nici „exercițiu”, nici de glumit. Mă aflam la Bibliotecă, închis într-o cameră, singur, și consultam o colecție din revista *Le Mois*. N-am auzit nici tunurile, nici sirenele de pe acoperișuri. Dacă nu mă anunța Mihai, cameristul, puteam să rămân acolo, pierzând un spectacol interesant. Am ieșit numaidecât, am trecut strada Batiște și m-am dus în curtea de peste drum, în fundul căreia este atelierul de sculptură al lui Vlasiu. De acolo, cu el, am urmărit totul în voie, fără să ne stânjenească nimeni.

Cerul era acoperit de nori. Tunurile trăgeau în sus, mi se pare că la întâmplare, ghiulele explodau în aer și formau deasupra orașului minunate păpuși de fum negru ce stăruiau câteva clipe, dansând în văzduh, apoi se topeau. Apăreau câte trei-patru odată, dispăreau și apăreau altele. Avioanele inamice nu se vedeau încă. Erau dincolo de nori? Fugiseră? Se auzea numai zbârnâitul lor, în surdină, prin perdeaua de nori. Când au ieșit la iveală, am constatat că erau avioane de-ale noastre, adică... germane. Zburau, câte două, în toate direcțiile, la diferite altitudini. Momentul psihologic era însă palpitant; prin faptul că tirul artileriei anti-aeriene continua, lumea era înclinată să creadă că au fost, într-adevăr, și avioane inamice, sau că mai sunt încă și se dau lupte în văzduh. În orice caz, ce se petrecea dincolo de nori, era un mister. Așteptam ca, dintr-un moment într-altul, să se desprindă din ceață un aparat, dându-se peste cap, sau aruncând înfuriat încărcătura lui asupra orașului. N-a fost nimic. Sirenele au început să mugească iarăși, prelungit, și alarma s-a terminat. Emoția populației nu s-a potolit însă până seara, ca și cum ar fi fost un mic cutremur de pământ, care, dintr-o dată, a zguduit totul din temelii, reamintind grozăviile cutremurului cel mare.

După încetarea alarmei, strategii improvizate au apărut pe toate cărările, lansându-se în tot felul de supoziții: unii susțineau că au

fost avioane inamice de recunoaștere, zburând pe deasupra norilor, alții spuneau că a fost un simplu exercițiu, spre a obișnui lumea cu emoțiile atacului aerian. Cred că a fost a doua alternativă, căci nu s-a comunicat nimic la radio în legătură cu toată întâmplarea asta de după masă.

La ora 8 seara, lumea aștepta nerăbdătoare să se dea vreo explicație la radio în jurnalul de seară. În loc de explicație, radio-jurnalul s-a deschis cu transmiterea noilor sentințe ale Tribunalului militar, aplicate „rebelilor”. Stupefacție generală! În loc să se vorbească despre evenimentul din cursul zilei, se dezgropau niște morți și erau aduși în fața judecății, în loc să fie prevenită lumea și să i se spună deschis dacă au fost sau nu avioane inamice deasupra Bucureștiului, la radio se anunțau noi condamnări ale unor participanți la rebeliunea din ianuarie.

În cursul serii, m-am întâlnit cu un legionar. Era indignat și mi-a spus că la fel sunt toți „camarazii” lui. Cei din închisori au cerut să fie eliberați și trimiși pe front, dar Generalul a refuzat categoric această ofertă. (Era și firesc să refuze!). „Noi, care am luptat douăzeci de ani contra bolșevismului, nu avem acum dreptul să fim pe front. În schimb, dumnealui (Generalul) s-a cocoțat în fruntea armatei, care luptă pentru idealul nostru, însușit de el”, mi-a argumentat legionarul. Logica lui nu e mai evoluată decât a unui copil de 14 ani!

Până azi, a treia zi de război, nu s-a dat încă nici un comunicat asupra operațiilor de pe front. Toată lumea e înfometată de o știre oficială, indiferent de conținutul ei, numai să vie din surse autorizate. Circulă tot felul de zvonuri, însă fiecare om constată că Statul Major păstrează secretul închis cu șapte lacăte. De ce? Din ziare am aflat, în telegramele de la Sofia, că Balcicul și Bazargicul au fost bombardate. Despre Constanța – care a fost de trei ori bombardată până acum – și alte orașe, nu avem nici o confirmare. Probabil că bulgarii știu ce nu știm noi, dar nu știu ce știm noi (Balcic, Bazargic). Aceasta este ultima inovație în sistemul de informare a populației: să spui ce se petrece aiurea, dar să te faci că nu știi nimic despre ce se petrece la tine în țară.

Apropo de asta, am ascultat astă seară jurnalul în limba română de la radio Moscova. Era ceva hazliu de tot. Aveam impresia că ascult transmisia la microfon a unui spectacol dat de o trupă de

pe calea Griviței, care parodia în stil popular un comunicat oficial. Demagogie, laude, invenții – totul exprimat într-un stil de băiat de prăvălie. Sunt complet lipsiți de simțul răspunderii cei care redactează asemenea comunicate la Radio Moscova. Aproape un sfert de ceas, emisiunea se adresa soldaților români (ca și cum aceștia ar putea să audă ce spun crainicii de acolo!), explicându-le că sunt instrumentele lui Hitler și că nu știu pentru ce luptă împotriva Rusiei. Era vorba despre „bandiții germani”, de „cizma prusacă”, de „carnea și laptele” luate de aceștia, de „familiile, căminurile și copiii părăsiți” de părinții lor etc. – dar numai de Basarabia nu se pomenea nimic. Prea multă vorbărie inutilă risipită în eter, prea multă demagogie. (În privința asta, se dovedește că cele mai bune comunicate sunt tot cele englezești: concizie, precizie, umor, subtilitate, inteligență. Ale rușilor, ca și ale nemților sunt umflate, pline de fanfaronadă, ocolind adevărul, aruncând praf în ochii mulțimii.). Porniți pe această pantă a lăudăroșeniei în stil călugăresc, cei de la Moscova au anunțat astă seară că au distrus trei sute de tancuri germane și au făcut cinci mii de prizonieri. Peste un ceas englezii reluau aceste afirmații și le difuzau mai departe, fără nici o modificare. Cum se răspândește „adevărul” în lume...

Astăzi, directoarea mea și-a ieșit din fire: Biblioteca e închisă, cărțile sunt împachetate în lăzi, totul e golit; ea cere însă să fim regulat „la serviciu” la ora 3 p.m. (ture de după amiază) și să stăm acolo până la 8.30, căci, zice dânsa, „așa e ordinul”. Ceea ce e culmea. Căci, la ora 9 seara se închid toate localurile, astfel că după 8.30 nici nu mai avem ce mânca (noi, cei trei burlaci care de obicei mâncăm prin oraș). I-am spus asta, dar a început să bată din picioare, să ridice glasul și să țipe: „Așa spun eu, așa vei face. Dacă nu-ți convine, îți fac raport să te mute în altă parte, cu alt program, și gata!” I-am răspuns că prefer să-mi facă raport. Asta a întărit-o și mai rău.

Și, zău, dacă nu prefer să-mi facă raport – care raport va fi exagerat, desigur, și mă va acuza pe nedrept – decât să mai ascult stupiditățile ei și să mă abrutizeze într-o inactivitate încărcată doar de descărcările nervilor săi dezechilibrați. Încearcă să dea impresia că lucrează, ba își creează chiar iluzia că lucrează, însă în realitate nu face decât să se fâțâie de ici-colo, fiindcă nu e nimic de lucrat. Are o morbidă înclinare de a exagera formalitățile, de a

teroriza oamenii (care, de frică, îi înghit toate toanele), de a-și da importanță, ca „directoare”. De data asta, dacă nu-mi face raport, eu voi cere să fiu mutat de la Bibliotecă. Nu-i mai suport fățărnicia, pedanteria, megalomania. Modestia și bunul meu simț sunt luate drept incapacități, în dorința de a lucra rațional și conștient, drept chiul. Astăzi mi-a și trântit-o de la obraz: „S-a terminat cu chiulul pe care l-ai dus de doi ani la Bibliotecă!” Chiul!... Să-ți sacrifici toate după-amiezile, stând patru sau cinci ceasuri acolo, să fii la chere-mul elevilor de liceu (care trag la fit și se refugiază la Bibliotecă), sau al haimanalelor care vin să „flirteze” la Bibliotecă, să ai posibilitatea să pleci oricând în oraș, fiindcă prezența ta putea fi înlocuită de a celorlalți doi colegi, și totuși, din conștiinciozitate (nu din teamă) să nu pleci; să faci atâtea lucruri pe care rațiunea ta nu le admite, sau le socotește eronate, numai din respect pentru dânsa (că e femeie) și pentru a păstra disciplina (care e necesară); să rămâi la Bibliotecă, într-un orizont închis și cu o continuă atrofiere a personalității, pentru șase mii de lei pe lună, când prietenii tăi nu se mulțumesc cu douăsprezece mii; din colegialitate pentru niște funcționari robiți de birocratism și meschinizați la suflet să te privezi de multe zile de concediu pe care ai fi putut, ai fi avut dreptul să le ai; în sfârșit, să fii cel mai conștiincios de acolo, cu toate că ți-ai păstrat, cu mari eforturi, independența față de formalismul birocratic – și, la urmă, să ți se spună că ai tras chiulul! Numai o minte confuză și răutăcioasă ar putea face asta. Sunt nevoit să suport totul, fiindcă de aici îmi trag subzistența; fără acest serviciu, fără această leafă aș fi un vagabond oarecare, aidoma poeziilor famelici care trândăvesc toată ziua în ultima boxă de la *Café de la Paix*, cerșind de la unul și de la altul un leu pentru o țigară și un covrig. Nu concep așa ceva. Dar pentru asta, trebuie să suport mizeriile birocrăției, cele mai stupide din lume, pretențiile falșilor intelectuali (nu ale semidoctilor), cele mai periculoase și capriciile femeilor, cele mai insuportabile.

Azi am câpătat însă o mare satisfacție: am obținut de la Primărie Autorizațiunea nr. 227 de circulat după ora 22. Am obținut-o prin demersuri personale, căci pentru Bibliotecă nu s-a aprobat nici una („Biblioteca n-are nevoie, nu lucrează noaptea”, cum e și adevărat. Eu însă am mare nevoie). După ora 22 în oraș nu te întâlnești decât cu stelele și copacii de pe străzi. E sublim. Umbli

fără nici o grijă, singur printr-o metropolă adormită, cu sentimentul viu al unei libertăți totale. Din când în când, te pomenești în față cu un sergent ce se repede să te înhațe cu voluptate că a pus mâna pe o victimă. Dar când scoți Autorizația (cu număr, ștampilă etc.) și i-o vâri sub nas, omul bate în retragere, dezamăgit, mulțumindu-se să mormăie: „Dacă aveți Autorizație, atunci e altceva”. Autorizație ca să contempli cerul! Paradoxalul destin al omului modern.

25 iunie

Al doilea comunicat al cartierului general al armatelor româno-germane a apărut, în sfârșit, azi după amiază, la București. Conținutul satisfăcător, dar și îngrijorător. Orașele Constanța și Galați au fost bombardate grav, iar Brăila, Iași, Tulcea și Sulina ceva mai ușor. Lupte mari aeriene au fost la Constanța, unde se pare că pagubele și victimele omenești sunt multe. Comunicatul anunță că au fost distruse până acum, în total, patru sute de avioane rusești. Pe frontul românesc s-au înregistrat patruzeci de avioane pierdute și doisprezece date dispărute. (Cifre aranjate, exact ca la Radio Moscova...).

Primul erou al războiului este Horia Agarici, prietenul nostru, al meu și-al lui Ion. Când am aflat asta, m-a năpădit un sentiment de mândrie. Trăznitul de Horia a doborât trei avioane inamice, luptându-se singur cu o escadrilă de cincisprezece aparate. A fost aseară la București – ne-a spus soția lui – și a povestit cum s-a desfășurat bătaia de la Constanța. El se află la baza de la Mamaia, pe un avion de vânătoare „Hurricane” și a intrat ca bolidul în formația inamică ce venea pe mare, spre Constanța.

26 iunie, joi

Ziua bună se cunoaște de dimineața... Această zi „bună” a început pe la ora 5.30 dimineața, când câteva bubuituri puternice au zgâlțâit ferestrele și pereții, ca la un mic cutremur. Instantaneu, cheile au început să se răsucească în uși, pași ușori să alerge

pe coridor, într-o tăcere înfiorată. Și iată-ne în față, domnișoara Aurora, în capotul ei roșu, cu picioarele goale, dom' Matei, înalt ca o stafie, cu o cămașă de noapte lungă până în călcâie, drept singură îmbrăcăminte, eu în pijama, ne-am trezit toți la ușa din dos, a cărei cheie n-o găseam nici unul. Eram mai mult buimaci, decât speriați. Eu fusesem trezit din somn mai înainte de un țânțar care intrase pe fereastră și voia să se ospăteze cu sângele meu, astfel că „atacul” nu mă luase chiar pe nesimțite. Sirenele au sunat, ca de obicei, după bubuiturile tunurilor, ca și cum ar fi fost trezite și ele din somn, și-ar fi intrat în funcțiune automat, grăbindu-se să nu se facă de rușine. Dar glasul lor sinistru mi s-a părut mai dulce acum, după ce auzisem exploziile lugubre ce le anticipaseră. Cerul era albastru ca peruzeaua și soarele răsărise undeva peste copacii din grădină, iluminând tot universul. În văzduh vibra, depărtat, uruitul de avioane și pocnea, repetat, tirul artileriei de la marginea Bucureștiului. Nu se vedeau decât câteva flori de fum alb apărute pe cer din imaterialitate. Încordarea a ținut vreo jumătate de ceas. Încetarea alarmei a sunat prelung, conform sistemului, dar liniștea a fost de scurtă durată, fiindcă numaidecât s-a auzit din nou răgetul sirenelor. Abia omorâsem țânțarul și încercam să mă culc din nou, spre a-mi împlini somnul. Tunurile au reînceput să tragă, de astă dată un tir intens, înverșunat. Am zărit două avioane zburând, ca niște păsări albe (le credeam negre), pe deasupra orașului în direcția sud-nord, la o înălțime de circa trei mii de metri, după aprecierile lui Sandu, fost și actual aviator în rezervă. Îndată ce tunurile au încetat, și-au făcut apariția avioanele de vânătoare, brăzdând cerul în toate sensurile, la înălțimi mari, ca și cum ar cotrobăi prin vămile văzduhului să găsească niscai infractori răspândiți pe acolo. A fost o luptă aeriană palpitantă. Pe la ferestrele din curte își scoteau capetele, din dosul obloanelor crăpate cu sfială, somnoroșii ce voiau să vadă ce se întâmplă. Prin balcoanele vecine privești era și mai pitorească, deoarece apăruseră siluete grațioase și coafuri ciufulite de femei trezite ultramatinal din somn. Noi am ieșit în curte, strecurându-ne pe lângă ziduri, ca și cum așa am fi putut să fim mai feriți de bombe. Am ascultat bubuitul tunurilor, am privit avioanele ce zburau pe deasupra orașului, apoi, într-un târziu, ne-am pomenit examinând caișii încărcăți de roade, pe care au început să-i atace hoții. Trebuie

luate măsuri. Mi s-a făcut foame și am intrat în casă. Stana mi-a adus serviciul de ceai și apă fiartă, să-mi prepar cât vreau. Ceaiul e cam slab și pâinea amară. Caisele din pom îmi fac mai multă poftă. E ora 9 și alarma a încetat doar de opt minute.

La o fereastră a blocului din fața mea, dincolo de grădina vecină, am o perspectivă încântătoare. Fereastra e deschisă spre răsărit. Soarele o inundă din belșug și se vede tot ce este înăuntru. Locuiesc acolo două fete. Una stă pe pervazul ferestrei și scrie ceva într-un carnețel; cealaltă e în pat încă, nu o văd decât când se scoală și traversează odaia. Cea de la fereastră se îndreaptă spre oglindă, își aranjează părul, își desface și-și întinde brațele ce-ies leneș de sub pijamaua subțire de mătase, apoi se întoarce la fereastră și continuă să scrie. Probabil impresii, ca și mine. Închide carnețelul și se duce din nou la oglindă. S-a sculat și tovarășa ei, legată la cap cu o basma roșie. „Scriitoarea” se pregătește de toaletă. Își scoate bluza de la pijama și rămâne cu bustul gol. Are sâni mari, albi, frumoși. Și-i masează ușor cu palmele, pe urmă apucă un combinezon, îl scutură puțin, și-l trage repede peste cap și dispare la baie. Totul a intrat în normal. Cerul s-a potolit, văzduhul parcă se odihnește după o bătălie crâncenă, soarele strălucește și mai tare, aproape surâzând. Aviatorii își beau acum, desigur, succesul, iar funcționarii se grăbesc spre birouri, unde au întârziat. Larma orașului prinde aripi, se întetește.

Alarma are, după cum se vede, indiscrețiile și voluptățile ei, într-o dimineață de iunie...

27 iunie, ora 7.30 dimineața

În noaptea asta au sunat trei alarme. Una pe la ora 12 – n-am auzit-o decât ca prin vis. Alta pe la ora 2, când medicinista, vecina mea, m-a făcut să mă scol, fiindcă se speriasse: i se păruse că vede scânteii roșii ridicându-se pe cer și zicea că sunt avioane care se duc să bombardeze Ploieștiul, unde se află părinții ei. A început să-i câineze. Stana o încurajează, spunând că ea a auzit și bombe înainte de sirene, ca și ieri, ceea ce, iarăși, e de domeniul halucinației. Până au apărut și ceilalți din casă și până le-am liniștit, am pierdut vreo trei sferturi de ceas din somn. Încetarea alarmei a

sunat târziu, după ce adormisem din nou, și urletul sirenelor m-a trezit încă o dată. A treia alarmă s-a dat acum, la ora 7, fără nici un alt efect, în afară de faptul că m-a sculat iarăși din somn. A ținut douăzeci și cinci de minute. Au devenit cam plictisitori aviatorii ruși: ne strică mereu somnul!

„Bombardamentul” de ieri dimineată a lăsat, cu adevărat, urme la București. O bombă a nimerit într-o casă de pe Sfinții Apostoli, iar altele vreo cinci-șase au căzut prin locuri virane, sfărâmând doar geamuri și câteva țigle de pe acoperișul clădirilor vecine. Mai toate bombele au căzut în cartierul evreesc. Asta-i bună. Se zice că tovarășii de la Moscova le-au trimis mesaje celor de la București.

E interesantă senzația pe care o ai în timpul unei alarme aeriene, când zărești două avioane de-ale noastre zburând pe deasupra orașului. Doi oameni apără viața unui milion și ceva de suflete, fără nici o pretenție, fără lăudăroșenie. Ce mare pare atunci destinul unui aviator, al unui soldat! Mii și sute de mii de oameni dorm cu obloanele trase, sau stau ghemuiți în adăposturi – și numai doi zboară pe sus, înfruntând riscuri enorme și alungând un inamic ce amenință orașul întreg. Atunci înțelegi de ce Horia Agarici a devenit erou național, prin Ordinul de zi al Generalului, de ce toate ziarele de ieri i-au închinat rânduri elogioase, fără nici o precupețire. Acesta este adevăratul eroism, concret, când omul se ia de piept cu moartea și învinge. Aceasta este cea mai mare victorie pe care o poate obține un bărbat, iar dacă a cucerit-o înseamnă că a atins apogeul în viață. Horia, pe care-l cunosc foarte bine, fiindu-i prieten apropiat, avea vocație de erou. Pasionat pentru profesiunea lui, veșnic neliniștit, totdeauna preocupat să-și perfecționeze aparatul, ale cărui piese le purta mereu într-o servietă mare cât un geamantan, aducându-le acasă, studiindu-le, perfecționându-le mecanismul, Horia știa să împace datoria de ostaș cu cea mai frumoasă și autentică boemă de artist. Căci, prin firea lui, omul acesta e un artist. Atras de problemele mari ale culturii (se interesează îndeaproape de teosofie, are o bibliotecă întreagă în acest domeniu), în camera lui strâmtă cât o „carlingă”, cum îi spunem noi, de la mansarda blocului Ferekide, unde locuiește, stau grămadă unele peste altele, cărțile de filosofie și tratatele despre exercițiile temerare de zboruri aeriene. Pisica, patefonul, un aparat de radio (e un mare meloman) și câteva

perechi de cărți de joc (fiind un pătimăș al bridge-ului, pe care-l studiază cu râvnă, constituise singura lui avere materială. De la cutremurul din noiembrie, s-a refugiat la această mansardă, unde trăiește cu Marioara, tovarășa lui de viață, însă cea mai mare parte a timpului și-o petrece la Mamaia, la unitate. Are un suflet larg, nu pune preț pe bogățiile materiale, se dezinteresează complet de tot ce nu intră în sfera preocupărilor lui directe. *Simfonia IX-a* și Hurricanul ce i-a fost încredințat anul trecut sunt singurele bunuri la care ține cu adevărat, cu o dragoste nebunească. Isprava lui de la Constanța cred că i-a adus o mare satisfacție, nu numai prin faptul că eroismul i-a fost recunoscut oficial, dar mai ales prin acela că geniul lui a atins pragul de sus al realizării personale.

Aceeasi zi, seara

Iată, se împlinește un an de la începutul șirului de suferințe, prefaceri, confuzii și dezordini prin care a trecut țara noastră în ultimul timp. La data de azi, acum un an, a fost primit ultimatumul pentru „cedarea” Basarabiei. Jalea românească a fost mare și amară, cu atât mai mare și mai amară cu cât România se afla fără prieteni și fără sprijin de nicăieri. Franța fusese învinsă, Anglia izolată, Cehoslovacia dezmembrată, Polonia desființată. România avea să fie doar umilită, dar în ce hal! Un an de zile, un popor bun, omenos, pașnic și cu dragoste de civilizație, avea să suporte atâtea palme și lovituri, atâtea umilințe din partea vrăjmașilor lui. Ca totdeauna, a știut să rabde în tăcere și să spere în dreptatea immanentă ce n-a întârziat niciodată să i se arate în vijelia vremurilor. Astăzi el se luptă eroic cu un colos, care l-ar putea strivi printr-o singură mișcare a unui braț. Ochii Europei sunt ațintiți acum asupra României, care a intrat în focul cel mare. Toată lumea îi admiră gestul și urmărește zbuciumul de aici. Pentru a doua oară în istorie, urmașii lui Ștefan cel Mare, plăieșii Moldovei, înfrățiți cu pandurii Olteniei, cu iobagii Ardealului, cu plugarii Munteniei și Dobrogei, au devenit apărătorii Apusului, purtând pe umerii lor încercați toată greutatea destinului popoarelor aflate la această turbure răscruce istorică. Nu, nu mi-e rușine și nu-mi va fi niciodată rușine că sunt român. Chiar dacă vom fi învinși acum, România va fi mare altădată, deoarece cauza

ei e dreaptă, și o cauză dreaptă nu poate fi înfrântă. Sunt momente când mă revoltă, mă dezgustă unele procedee ale oamenilor de aici, dar în clipele supreme, cum sunt cele de acum, considerațiile de ordin subiectiv trebuie să lase locul celor de ordin colectiv. Fiecare avem problemele, viziunile, credințele, aspirațiile noastre personale, altfel nu am fi niște individualități, dar în anumite împrejurări trebuie să ne ridicăm deasupra lor. Fiecare avem dramele noastre, dar ce contează ele pe lângă drama cea mare a țării? În vremuri ca acestea pe care le trăim acum, drama popoarelor este și drama indivizilor, ele merg împreună. Drama asta este și drama țării mele, ar fi o blasfemie să fac vreo deosebire. Iată de ce, de câțva timp mă simt depărtat de suferințele ce mă chinuiau altă dată, în schimb sufăr și mă doare când mă gândesc că țara mea trece prin suferințe și dureri cumplite, cum au fost cele din decursul ultimului an, cum sunt cele din prezent. Dar Dumnezeu e mare, am încredere în sfânta și dreapta lui judecată.

Seri de vară, 1941

Viața de noapte a orașului stagnează. Teatrele, cinematografele, restaurantele trag obloanele de cum se înserează, bulevardele devin pustii de la ora 9 în sus. Oamenii ar vrea parcă să mai întârzie, îi vezi cum încetinesc pașii, dar deodată se retrag toți, dispar ca la un semnal nevăzut și străzile rămân goale. Unde se duc, cu cine se însoțesc, bărbații, femeile acestea în fuste subțiri de vară, ce fac în bârlogurile lor ferecate – e un mister. Luminile se sting, larma încetează, Bucureștiul capătă aspectul unei uriașe machete rămasă în întuneric după ce fusese expusă o zi întreagă sub proiectoarele solare. Chiar cu autorizația de circulație în timpul nopții în buzunar, mă întorc în fiecare seară acasă destul de devreme, târând după mine nostalgia serilor și nopților când localurile, parcurile, bulevardele ne primeau în brațele lor cu mărinimie și ne făceau veseli și fericiți până în zori. Acum, nici prieteni bine dispuși, nici chefuri cu halbe sau cu șprițuri de la gheață, nici dimineți prelungite la o masă de cafea, nici euforice plimbări pe sub castanii înfloriți. Regim de abstenență pe toate liniile!

Pașii mă duc instinctiv pe strada Masaryk, mă pomenesc fără să-mi dau seama la poarta, deschisă permanent, de la nr. 27, și iată-mă în curtea largă, pavată cu pietre cubice, în fundul căreia se zărește fațada albă a casei, ca un mic templu retras într-un minunat colț de liniște și de verdeată*. Cei trei ploi înalți ce străjuiesc intrarea în curtea a doua mă salută, bucuroși, gudurându-și ușor vârfurile în văzduhul încărcat de miresme, grădina cu cei câțiva copaci falnici din dreapta mă întâmpină cu răcoarea ei plăcută, dându-mi senzația că pășesc într-o catedrală de vegetație, unde stelele sclipesc ca niște făclii pe bolta somptuoasă care parcă surăde către lumea de jos. Pe scări, în prag, așezați într-un jilț, d-na M. patronează, ca în fiecare seară, micile colocvii în cursul cărora se face rezumatul zilei care a trecut și al evenimentelor mai importante. Din cauza restricțiilor de circulație, dânsa vine de asemenea devreme acasă, scurtând partidele de poker la diverse cucoane care o „jumulesc” regulat. („Astă seară iar m-au jumulit, domnule Martinescu!”) și se consolează în sânul „familiei”. Aceasta se compune din domnul Mitică, fratele, pensionar (cel mai mare dintre frații Vasilescu, căruia sora lui, doamna Olga, i-a dat un apartament în curte, după moartea Profesorului), cucoana Zoe, cumnata, Sandu, nepotul, la care, în aceste seri, se adaugă lonel, băiatul bucătăresei, o haimana care pleacă de acasă dimineața și se întoarce seara cu sacul plin de noutăți. „Haide domnu’ Martinescu, poftim la congres!...” mă strigă toți de cum mă văd apropiindu-mă de casă. „Congresul” ține cam un ceas, până pe la 11, pe treptele de la intrare. Dl. Mitică e cam tare de urechi și de multe ori înțelege pe dos cele ce-i spui, coana Zoe e mereu necăjită că „nu știe ce să mai gâtească mâine”, iar Sandu, aviator în rezervă, explică totdeauna câte avioane „au venit” astăzi, la ce înălțime zburau, ce tipuri erau, ce fel de bombe aveau etc. Dacă ziua a fost săracă în evenimente și nu au ce comenta, d-na Olga ne povestește ultimul capitol din Thackeray, pe care o citește de vreo săptămână, iar lonel face rezumatul ultimei piese radiofonice pentru soldați auzită la radio-ul unui automobil parcat la ei în pasaj. Și, după ce-am pus astfel lumea la cale, iar noi ne-am pus la curent

* Mai târziu, casa din Masaryk 27 (Iulius Fucki 27) a devenit Muzeul „Gh. Marinescu”

cu ultimele știri ale zilei, ne retragem liniștiți, fiecare în camera sa, fiecare cu visurile și singurătățile lui. Noaptea de război în București seamănă cu niște nopți de captivitate, goale, stupide, inutile – singura lor frumusețe fiind cerul înstelat, care se vede bine din cauza camuflajului, și singura plăcere liniștea adâncă în care se cufundă orașul.

30 iunie

A trecut și 29 iunie, fără mult așteptata mare sărbătoare a re-lipirii Basarabiei. Se spera că la împlinirea unui an de la „cedare”, să se înfăptuiască reîncorporarea provinciei în vechile granițe ale țării. Până în prezent, evenimentele de pe fronturile de luptă n-au permis realizarea acestui act. Războiul e înverșunat în Polonia, unde armatele naziste au distrus în primele opt zile de la declanșarea ostilităților peste patru mii de avioane inamice, peste două mii care de luptă și au făcut peste patruzeci de mii de prizonieri. Rușii atacă și se luptă cu dârzenie, dar mașina de război germană nu poate fi oprită în dezlănțuirea ei. În Marea Neagră a fost scufundat distrugătorul „Moscova” și numeroase avioane ce încercau să bombardeze Constanța au fost doborâte. La București, în ultimele trei zile, au sunat numai două alarme, de câte un ceas fiecare, fără să se vadă însă nici un avion sovietic. În afară de bombardamentul de la 26 iunie – patru morți, doisprezece răniți, șase imobile avariate și paisprezece bombe lansate (după comunicatul oficial) – nu s-a mai întâmplat nimic deosebit. Ceea ce înseamnă că aviația rusească nu poate să pătrundă până aici.

Încep căldurile. Luna nouă crește pe cer și caisele dau în copt. Din păcate, unul din caiși s-a rupt azi noapte din cauza greutății fructelor. Avea, într-adevăr, mai multe caise decât frunze, ramurile stăteau aplecate până la pământ, împovărate de atâta rod. Azi noapte s-a despicat în două, l-am auzit cum a pârâit, dar nu credeam să se rupă așa, ca trăznit. E chiar în dreptul ferestrei mele, dimineața când m-am sculat am văzut, cu durere, dezastrul. Câteva căldări de caise pânguite s-au dus pe apa sâmbetei, iar pomul e o ruină. Azi dimineață m-am îmbrăcat și m-am dus repede

să pun proptele la ceilalți doi, să nu se rupă și ei, căci sunt la fel de încărcați.

1 iulie, marți

Ieri m-am întâlnit în Gara de Nord cu soții Bănică, de la Constanța. Se duceau spre Câmpulung și, deși aveau șase ore de așteptat între două trenuri, Silvia n-a vrut să iasă din gară de teama vreunei alarme. Erau amândoi speriați de bombardamente și mi-au povestit ce a fost la Constanța. Luni dimineața, a doua zi după declanșarea războiului, orașul a fost bombardat din aer și de pe mare, și lumea a început să fugă, care cu ce putea, spre satele din județ. Era o panică și o învălmășeală nemaipomenită. Familii întregi părăseau casele cu câte un cufăraș, o bocceluță sau o servietă, pe jos, în căruțe, în mașini, umplând șoselele ce ieșeau din oraș. S-au semnalat câteva raiduri inamice, provocând pagube importante, deși nu chiar atât de mari pe cât a fost panica populației. De joi nu s-a mai produs nici un bombardament. Generalul Antonescu a vizitat orașul și văzând exodul populației, ca s-o încurajeze, a publicat un comunicat local în care spunea că „a dat ordin ca nici o bombă să nu mai cadă asupra Constanței”. Se pare că ordinul se adresa mai ales bazei de aviație de la Mamaia, care după aceea a intrat în funcțiune.

De la gară, am plecat cu T. spre casa Dauș. Ea vrea să se ducă la Curtea de Argeș, la stațiunea pomicolă, unde a lucrat cu luri niște planșe pentru Ministerul Agriculturii și unde ar putea să stea și în vara asta. Am condus-o până la nașii ei, și bătrânii ne-au reținut la masă. Era o căldură înăbușitoare. Ca să văd interiorul lor, de boernași moldoveni ce-și țin rangul, d-na D. a închis toate ușile și ferestrele camuflate bine (spuneau că au casa sub „observație”) și au aprins două lămpi mici de birou, acoperite și acelea cu câte o basma neagră. Ne sufocam ca la Ecuator. După masă, am trecut iarăși în birou, unde s-au stins toate lămpile și s-a deschis ușa de la balcon, ca să intre aer. Vorbeam prin întuneric, și nu vedeam decât jarul țișărilor care se mișcau prin odaie. Soții Dauș sunt foarte speriați, la vârsta lor un război le mai trebuia, cu

bombardamente, evacuări, mizerii de tot felul. La 10.30 l-am luat pe Chipps să-l găzduiesc la mine și am plecat. Tania a rămas să doarmă acolo.

Era tare frumoasă, aseară. Păcat că nu îndrăznesc să rup zăgazurile și să dau drumul apelor inimii să se prăvale spre ea. Este prima femeie pe care am înțeles-o greu, sau încă n-am înțeles-o, și de care mi-e teamă. În sufletul ei e ceva ciudat, un amestec de rafinament și perfidie, cu o doză puternică de camaraderie și poezie, încrucișarea de rase existentă în sângele ei, cu reminiscențe ale unei ascendențe aristocratice, au creat o figură feminină orgolioasă și tandră rătăcită în acest București balcanic, ca o prințesă exilată într-un mediu pe care e nevoită să-l accepte, deși aspirațiile ei sunt altele. Cred că s-a căsătorit cu C. dintr-un calcul și cred că între ei n-au existat raporturi intime. Iuri a luat-o dintr-o generozitate rusească, s-o ocrotească, s-o îndrume, s-o ajute și s-o lanseze în artă*, suportându-i toate capriciile, necerându-i nimic în schimb. De altfel, T., ca o femeie frumoasă și tânără, consideră că trebuie să i se dea totul, fără ca ea să ofere nimic. Aseară, stăteam amândoi, unul lângă altul, la biroul lui Dauș, căci voia să-mi dea câteva indicații înainte de plecarea ei din București. Luasem o bucată de hârtie și scriam punct cu punct cele ce-mi dicta ea. Lampa mică de pe birou îi așternea pe față reflexe princiare. De undeva, din întunericul odăii, bătrânii D. tăceau și se uitau la noi, admirându-ne ca pe niște copii ai lor. Poate se gândeau că am face o bună pereche, mai ales că ei nu-l prea au la inimă pe „bețivul” de C. Pentru mine însă T. e încă plină de necunoscute.

Aceeași zi, ora 11 seara

Deși plouă, astă seară Bucureștiul a înghițit peste o sută de bombe rusești. Atacul s-a desfășurat exact cum scrie la carte: pe înserate (nu ziua, nici noaptea), profitând de un cer înnourat și după două zile de liniște completă. Mă aflam tocmai la etajul XII

* S-a lansat ca pictoriță, sub numele Tania Ballayre (numele tatălui ei, și ca pictor)

al blocului Ferekide, la Marioara, consoarta lui Horia Agarici, unde mă dusesem să-i cer o fotografie pentru articolul pe care l-am scris pentru *Vremea*. Alarma m-a surprins acolo. Fără să vreau, am avut prilejul să cunosc și eu atmosfera din adăposturile bucureștene în timpul alarmelor. Așa zisele „adăposturi”, căci în realitate nu sunt decât coridoarele de la subsolurile întâi și doi, unde se îngrămădește populația celor douăsprezece etaje locuite. Oameni de tot felul, de la generali în rezervă, până la servitoare, coboară la subsol și stau unii lângă alții, înfrățiți pentru o clipă de spaima generală. Majoritatea o constituiau femeile. Croitorese, prințese decăzute, artiste bătrâne, stafidite, cu ticuri de aristocrate, fete cu profesii dubioase, adolescente superbe, tot ce trăiește într-un bloc, fără să se vadă niciodată în ansamblu, de la murdăria până la purități, de la sărăcie până la bogăție, întâlnești la subsol în timpul unei alarme. Nici o legătură cu exteriorul; parcă am fi în fundul pământului; ecoul surd al bubuitului bombelor ajunge până aici, dar nimeni nu poate preciza cât de aproape sau de departe cad ele. Numai în momentul când pereții s-ar zgudui și s-ar prăbuși, ne-am da seama că pârjolul e chiar deasupra noastră. După aproape două ceasuri petrecute acolo, aerul devenise irespirabil. Un doctor militar, în uniformă, răătăcit pe acolo, se răstea la cei care coborâseră din apartamente cu câinii de lux; eu aveam un pekinez în brațe, cățelul lui Horia, dar acesta era atât de simpatic, făcea niște ochi așa de mari și părea atât de intrigat de tot ce se petrecea în jur, încât colonelul s-a mulțumit să-i arunce o privire și chiar să-i zâmbească pe sub mustață. Lumea se înghesuie, se agită, când într-o parte, când în alta, ca într-un tunel. Mai târziu, ne-am retras într-o cameră de la subsolul întâi, la o prietenă a Marioarei, unde am stins lumina și am deschis o fereastră, să respirăm puțin aer. Afară, prin întuneric, se auzeau doar pașii sergenților care păzeau strada pustie. Din timp în timp mai cădea câte o bombă, undeva, departe, stârnind panică la subsol. La 10.30 am ieșit și orașul mi s-a părut aproape altul, ca și când nu l-aș fi văzut de mult. Trecuse printr-o mare încercare, de groază și neliniște, și acum răsufla ușurat. Bombele nu căzuseră în centru, de fapt nu se știe unde anume căzuseră. Pe bulevard, lumea, întârziată, grăbea spre case. În mod excepțional, astă seară circulația s-a prelungit peste ora reglementară.

A doua zi, dimineața

Ce ironie! Cele „peste o sută de bombe” pe care unii se lăudau că le-au numărat aseară, nu au fost decât nouă, dintre care numai una a explodat, lângă lacul Tei. Bubuiturile de aseară erau ale tunurilor antiaeriene, iar exploziile erau ale rachetelor aruncate în aer, deasupra prașului. Cine a avut norocul să-l vadă (ai mei, acasă) spune că a fost un spectacol de toată frumusețea. Eu, din al doilea subsol al blocului Ferekide n-am văzut decât... stele verzi, sau nici atât.

Și de data asta, aviația inamică s-a făcut de baftă. Un raid asupra Bucureștiului, soldat cu nouă bombe, dintre care opt oarbe și una inofensivă, căzută lângă lac! Panica a fost însă mare. Efectul psihologic?

3 iulie

Moscova și Londra au anunțat astăzi că Bucureștiul a fost bombardat în „mod groaznic” și toate obiectivele militare distruse. Au fost de asemenea bombardate Constanța (care pentru Moscova e ca și ștearsă de pe fața pământului) și Ploiești. În realitate, la Constanța n-a mai căzut nici o bombă de joia trecută, Ploieștiul n-a văzut nici un avion străin până acum, iar la București ultimul bombardament a fost formidabil, într-adevăr: nouă bombe, dintre care numai una a făcut explozie, atingând o cărămidărie de lângă lacul Tei.

4 iulie

Alarmă de o oră, între 8-9 seara. N-a fost nimic însă și mi-a părut foarte rău că n-am văzut nici un spectacol. Eram cu P. pe malul lacului Floreasca, și de acolo am fi putut privi în voie lupta aeriană, deși fata tremura ca varga în tot timpul alarmei. Dar, ruși

n-au vrut să ne ofere senzații tari. Mai că-ți vine să le faci cu tifla, când încearcă să se apropie de București!

7 iulie, luni

Pe cerul bucureștean liniște desăvârșită. Sirenele au ruginit, iar aviatorii mor de plictiseală.

Comunicatul de azi al Marelui Stat Major anunță ocuparea Cernăuților și eliberarea Bucovinei. Vestea cam tardivă, fără să-și piardă totuși efectul. Despre Cernăuți se auzea că a fost ocupat chiar la trei zile după începerea ostilităților. Aci se spunea că a fost cucerit, aci se dezmințea, și așa, în fiecare zi, odată era luat, odată nu. Abia astăzi, comunicatul oficial anunță, în sfârșit, intrarea trupelor române în orașul „Pajurei Negre”.

De Chișinău, nici nu mai vorbesc. Ieri, un amic, gazetar, spunea că a venit chiar de acolo și că a lăsat armata la marginea lui. „Până acum cred că au intrat în oraș ai noștri.” Londra anunța aseară lupte crâncene în jurul orașului Bălți. Iar ai noștri nu confirmă decât ocuparea Cernăuțiului. Tot e ceva!

8 iulie, ora 1.30 noaptea

Ce noapte liniștită! Luna e la culminație și cerul fără nici un norișor. Bucureștiul pare mort, amuțit complet și am impresia că, demascat de risipa de lumină a lunii și nemaiputându-se camufla, s-a ghemuit în sine și tace chitic, spre a nu fi observat de inamic și luat la țintă. Nu se aude decât vântul care fâșâie printre ramurile copacilor și câte un câine trezit din somn, care latră la lună, bezmetic. Mi se pare că sunt singurul viețuitor ajuns acasă la ora asta, singurul noctambul ce-și mai face încă de cap. E o noapte sublimă. Ce-o fi însă pe zonă? Se aud tot mai insistent zvonuri că moare floarea României în acest război „sfânt”. Mă gândesc la prietenii mei: Ștefan, Sandu, Neicu, Traian și alții. Ștefănică sper că e încă în Dobrogea. Ai grijă, Doamne de ei, cruță-le tinerețea!

O zi în care n-am schimbat o singură vorbă cu vreun bărbat, fiind obligat de împrejurări să stau numai între femei. O zi stupidă, moartă, plicticoasă, insignifiantă. Dimineața, Stana mi-a adus ceaiul. Asta a fost începutul. M-am întâlnit apoi cu Tania, căreia i-am ajutat până la amiază să-și strângă lucrurile din casă, în vederea mutării. Am muncit până la istovire. Cărți, albume, hârtii, tablouri, mape cu desene, tot felul de scule de pictură, le-am pus în cutii, în geamantane, înfășurându-le bine și legându-le strâns. La prânz am luat masa cu ea la un birt în Cotroceni, unde a fost foarte simpatic, deoarece eram singuri în tot localul, la ora aceea, liniște, răcoare, chelnerul ne servea extrem de amabil. Am prelungit dejunul până la ora 3. Am venit apoi la Bibliotecă, unde până seara am stat între d-na R., d-ra P. și Ilinca. Seara, acasă, de cum am sosit, m-a luat în primire d-na M., invitându-mă să iau masa cu dânsa și s-o întrețin cu relații despre mersul războiului și cu critica nemților. Este încă o acerbă dușmană a germanilor, și pe chestia asta ne înțelegem perfect până la 22 iunie... De atunci, vederile noastre nu mai coincid, deși eu îi dau dreptate, în sensul că recunosc tot târgul pe care l-a făcut Hitler pe spinarea noastră. Dar asta a trecut, principalul este acum ce are să urmeze. Interesul României ar fi ca Germania să câștige războiul, căci altfel ar fi groaznic. Dar mă îndoiesc, nu văd cum i-ar putea bate germanii pe ruși. Cât privește o revoluție în Uniunea Sovietică – pe care se pun multe speranțe – e puțin probabilă. D-na M. a rămas însă tot la vechile ei argumente: englezii sunt așa, nemții sunt pe dincolo etc. Pentru ea nu există decât englezii și nemții.

După masă, am ieșit puțin la aer, pe scări, unde e mai răcoare. Eram numai noi, „Congresul” care șomează. Dl. Mitică e în provincie, după aprovizionări, Ionel a plecat în Transilvania, la bunici, Sandu e plecat și el la unitate, undeva în Moldova, lipsind câteva zile. Numai doamna Zoe și doamna Olga mai erau prezente. Tocmai vorbeam despre o alarmă, n-a mai fost de mult alarmă. La Constanța am auzit că a fost un nou bombardament acum două zile. Pe o vreme ca asta, la București n-au curajul să vină. E lună plină și cei trei plopî din fața casei, ale căror vârfuri ating stelele, își

profilează umbra pe zidul blocului Lipman, iar în curte și grădină luna se revarsă cu dărnicie, încalcând legile camuflajului.

Tocmai când vorbeam despre alarmă, deodată au început să urle sirenele, străpungând noaptea cu glasul lor sinistru. Ne-au trecut fiorii. Ne dezobișnuisem de cântecul acesta lugubru; nu ne-am pierdut însă cu firea, deoarece aveam presimțirea că n-are să fie nimic. Și, într-adevăr, după un sfert de oră, alarma a încetat, n-a fost nimic.

În oraș, țișăncile strigă cu glas tare, prin stațiile de tramvai: „Măcelaru, domnilor, măcelaru! Viața lui Stalin Măcelaru, roman senzațional, cinci lei, domnilor, Măcelaru!” Habar n-au despre ce este vorba, dar așa li s-a spus să strige, așa strigă. „Măcelarul” este în limbajul de azi sinonim cu Stalin. Pe această temă a apărut un roman foileton, pe care țișăncile îl vând pe stradă.

Ieri am ajuns, din întâmplare, tocmai pe la Cărmidarii de Jos, unde a căzut o bombă la 26 iunie. Bomba a căzut la câțiva metri de faimoasa biserică, aceasta scăpând teafără. De unde gura mahalalei, că bolșevicii bombardează bisericile, pe care Cel de Sus le apără... O bombă la Cărmidarii de Jos, trei la Patriarhie, una pe Rahovei, lângă Domnița Bălașa. Tot pe lângă biserici, dar nici una n-a lovit în plin, căzând pe maidane. Ca să se crucească țatele!

Medicinista noastră ne-a adus știrea că la Spitalul Colțea, unde ea face practica, au sosit astăzi primii răniți de pe front. Războiul e crâncen și se zice că sunt multe jertfe de vieți omenești. Generalul Antonescu a vizitat spitalele din Iași, unde a donat două milioane de lei pentru „Sfântul Spiridon”, ceea ce înseamnă că necesitatea acestor stabilimente este de prim ordin. Din nefericire!

11 iulie

Mâine dimineată plec la Constanța. Ce poveste și cu plecarea asta! Încă de acum o săptămână vreau să o iau din loc, dar ba unii, ba alții mi-au pus bețe-n roate. Abia astăzi am putut căpăta toate dezlegările, unele smulse cu forța, altele obținute cu intervenții. În primul rând, lucrul pe care-l crezusem cel mai ușor de căpătat, a fost în realitate cel mai greu; autorizația de călătorie.

Căci fără așa ceva nu se poate ieși din București. Circumscripția polițienească de care aparțin nu mai eliberează asemenea autorizații, „de ieri-azi”, cum scrie pe un anunț de acolo. A trebuit să mă duc la Prefectura Poliției, unde, cu concursul Valentinei, care lucrează la Serviciul Pașapoarte, mi s-a eliberat numaidecât una. Acum mai rămânea să capăt aprobarea directoarei mele, ca să plec, și nici aceasta n-a fost ușor de obținut, ba trebuie să spun că nici n-am obținut-o și plec fără îngăduința d-nei R. „Bine, pleci, dar eu nu-mi iau nici o răspundere!” mi-a răspuns când i-am spus că eu, oricum, plec. E drept, primarul a dat o dispoziție că nimeni nu are voie să părăsească orașul fără autorizație scrisă. Asemenea dispoziții s-au dat la toate instituțiile pentru funcționarii respectivi. Noroc însă, că ele țin o zi, două, până apar altele. Directoarea mea însă, formalistă cum este, nu admitea nici în ruptul capului să-mi dea „autorizația scrisă” ca și cum ar comite o ilegalitate fantastică. De fapt, ea mă invidia că mă duc la Constanța, unde și dânsa ar fi voit să se ducă, mai având acolo unele resturi de familie. Plec, deci, fără aprobarea ei. A făcut atâta gălăgie pe chestia asta, de parcă ar fi fost vorba de o plecare în America.

Ora 10.45 seara. Alarmă. Scriu sub alarmă. Acum, la unsprezece fără un sfert, abia după ce toată lumea se culcase, au început să sune sirenele. Sar oamenii din paturi și fug la pivnițe sau prin curți, în cămăși de noapte, ca să nu-i surprindă în somn. Credeam că în seara asta au să ne lase în pace, aș fi vrut să mă culc mai devreme, căci mâine mă scol dis de dimineață, să mă duc la gară. Am stat până la ora zece în „forum” (adică pe treptele de la intrare) și am așteptat glasul lor sinistru, dar n-au binevoit să se producă. Atunci am ridicat „congresul” și ne-am întors în camerele noastre. Și iată, tocmai după ce s-au stins toate luminile, s-au pornit să urle lugubru, violent, nebunește, de parcă ar fi ajuns uraganul la marginile orașului. Am ieșit pe coridor, să văd ce se petrece în casă. La medicinistă lumina era stinsă, nu se simțea nici o mișcare. „– Domnișoară? – Ce e? – Te-ai culcat? – Da. – Păi, n-auzi ce este afară? – Ei, și dacă este ce vrei să fac. Lasă-le să urle. Mâine am treabă.” Splendid răspuns. Mi-am pus halatul pe mine și m-am dus în curte, din curiozitate. A apărut mai întâi Sandu, pe urmă Mitică, pe urmă coana Zoe. Ei respectă cu strictețe alarmele, ies în curte, căci se tem să nu cadă casa pe dâșii sau să nu se pomenească

în toiul nopții cu calcanul clădirii alăturate peste acoperișul lor. Doamna Olga, doarme. Probabil că n-a auzit sirenele. Cei trei se plimbă prin curte, în halate. Sandu îi cere lui taică-su: „Mitică, dă-mi o țigară.” Amândoi aprind și fumează cu focul în palme, ca adolescenții, să nu-i vadă „ăia”. Cerul e plin de stele, căci luna e voalată de niște nori ce vin de la răsărit. E liniște mormântală și lumea așteaptă cu sufletul la gură să se audă bubuituri. „ – Eu, de-acum încolo, nu mă mai dau jos din pat, până nu aud tunurile. Nu vezi, de câteva seri, ne păcălesc mereu, ne strică somnul degeaba.” „ – Ei, nu mă sculam nici eu, dar nu mă lasă Zoe, ca să ies, să ies!” răspunde dom’ Mitică, cel cam tare de urechi. Undeva fulgeră. „ – E spre Târgoviște, are să plouă”, zice Sandu. „ – N-aș vrea să plouă, mâine dimineață plec la Constanța” îi spun. „ – Păi la Târgoviște, iei trenul de Pucioasa, de la Titu”, se amestecă în vorbă dom’ Mitică, fost inspector la C.F.R.

La colțul casei a apărut Plophy alb ca șapca unui sergent necamuflat. Alunecă încet, pe lângă zid, nedumerit: ce-o fi cu oamenii ăștia, de umblă noaptea prin curți? Ce, au înnebunit? Curtea este, toată noaptea, lăsată în stăpânirea lui, a seniorului Plophy, care o străjuiește de pe balustrada balconului unde stă, alb ca o crizantemă scoasă la aer, în poziție de pândă. Așteaptă să apară vreo mîță și să plece cu ea în crailăc. El nu înțelege sunetul sirenelor, dar nu înțelege mai ales oamenii ăștia care, de la o vreme, se plimbă noaptea prin curte, ca somnambulii. Dom’ Mitică s-a apropiat de el: „Kom Plofi, kom...” Cotoiul s-a oprit, circumspect, dar văzând că dl. Mitică îl cheamă cu glasul lui adevărat, s-a apropiat și și-a frecat spinarea de pantalonii lui. Bătrânul l-a luat în brațe. Tot s-a ales cu ceva Plophy în noaptea asta! Poate se alege și cu un colț de pat moale, în casă.

Ora 11,15, alarma continuă. Sting lumina, mă culc. Mâine dimineață, la ora 5.30, trebuie să plec la gară. Noapte bună!

Constanța, 12 iulie

M-am apropiat de Constanța cu o emoție nemaiîncercată: voi descinde într-un oraș distrus, ori tot în vesela, cocheta urbe

de pe malul mării, pe care o cunosc ca în palmă. Primele semne ale războiului le-am văzut la intrarea în gara Palas. Mai întâi, un balcon mare, alb, ridicat în văzduh, în dreptul comunei Brătianu. Patrulează, probabil, scrutează zărilor, spre mare, să dea de veste dacă observă vreo navă sau vreun avion venind de la răsărit. În gara Palas, câteva vagoane-cisternă – vreo patruzeci – erau distruse de bombe. Unele răsturnate pe linii, cu roțile în sus, altele turtite, cele mai multe ciuruite ca niște site, cu cazanele plesnite, ca și cum ar fi făcute din piele de burduf, nu din fier. Toate zac în băltoace negre de păcură sau de petrol.

La intrarea în Constanța, m-am uitat mai întâi spre centru: turnul Primăriei e în picioare, intact, minaretul geamiei de asemenea, Tribunalul, Curtea de Apel, Prefectura sunt neatinse. La fel și celelalte clădiri din fața gării: hotelul Regal, Poșta, casele de pe strada Carol. Orașul are totuși un aspect trist. (În luna iulie, când era numai veselie și tinerețe, în toiul sezonului!). Pe stradă nu se văd decât bărbați, nici o femeie, câteva mașini, în genere nemțești, din când în când câte o trăsură trecând în sus sau în jos. Lungul șir de birje ce te întâmpinau totdeauna la coborârea scărilor din strada Scarlat Vârnav, nu mai există. Parcă n-au fost niciodată. Iar rarele trăsură care mai circulă, par mai degrabă rătăcite printre niște clădiri amuțite. Atmosferă de restriște, cu un cer sumbu, acoperit de nori și am impresia că e o zi de octombrie, când orașul se pregătește de hibernare, după exuberanța și frenezia unui sezon, acum mort de-a binelea. Primele două ceasuri am colindat partea de jos a orașului, unde bombardamentele au lăsat urme adânci. Străzile sunt absolut pustii, casele părăsite, ici-colo grămezi de moloz, multe clădiri distruse. Ferestrele sunt toate, fără nici o excepție, sparte, ca și cum cineva ar fi trecut într-o noapte pe aici și a spart cu ciomagul fiecare geam. Trotuarele sunt pline cu țandări de sticlă, care scrâșnesc strident sub tălpi, iar ușile și ferestrele sunt închise cu scânduri sau cu rogojini bătute în cuie, ca să nu se vadă ce este înăuntru. Vitrinele mari, ale cafenelelor în special, au rămas descoperite, astfel că din stradă vezi tot ce-i înăuntru: mesele de biliard abandonate, cu postavul verde înălbit de praf, scaunele și mesele de consumație lăsate la locul lor, tejgheaua și rafturile golite complet. Un pas, din stradă, și ai putea intra în aceste cafenele pustii în care cântă greerii.

Am impresia că mă plimb printr-un oraș unde sunt singurul om venit să vadă ce este. Și de fapt, prin cartierul de deasupra plăjii Duduia, sunt chiar singurul trecător aventurat pe acolo. Numai pe strada Carol mai e puțină circulație, dar când văd o femeie, prezența ei mi se pare anormală prin acest oraș. Restaurantele sunt închise, în afară de două sau trei, și acestea cam goale. Pe strada Miron Costin, la un colț, doi lucrători examinau o clădire avariata. Unul era cam băut, celălalt cam surd, și amândoi în jur de 60 de ani. „Acum, vom avea de lucru, numai să se liniștească”. Se bucurau că n-au să șomeze multă vreme după război. Într-o poartă, o femeie îmi face semn să intru la ea. La altă poartă, două fete stau pe vine, rezemate de zid și cercetează strada cu priviri pierdute. Am impresia că sunt flămânde și așteaptă pe cineva să le aducă de mâncare. Câinii umblă hămesii pe străzi, intră prin curțile și casele părăsite, dorm pe sub scări sau te imploră din ochi să le dai ceva. Dar și mai jalnică e prezența pisicilor. Sunt foarte multe și foarte leșinate. Traversează străzile miorlăind, fără să le audă nimeni. Pe strada Kogălniceanu am văzut o femeie deșertând în fața porții o farfurie cu resturi de mâncare. În jurul ei erau vreo douăzeci de pisici care o asaltau înfometate, în timp ce altele apăreau din toate părțile, atrase de miros, unele cu pisoii după ele. „– De unde aveți atâtea pisici?” am întrebat-o, în glumă, oprindu-mă lângă ea. „– Nu-s ale noastre. Au plecat toți și au lăsat aiți numai pisiștile”, mi-a răspuns femeia, care, am constatat astfel, era grecoaică.

De la Poștă în jos, pe strada Carol, până în piața Ovidiu, spectacolul e deprimant. Nu se află nici o vitrină intactă. Cele cu bijuterii, cu stofe și încălțăminte, cu „suveniruri”, cu fructe și lukum, înșirate aici și care altădată străluceau de bogăție și splendoare, sunt pustii, fără ferestre, cu câte două-trei scânduri puse cruciș și bătute în cuie. Obloanele de fier sunt răsucite, sparte, rupte sau scoase din balamalele lor, ca și cum înăuntru ar fi fost o explozie al cărei suflu le-a smuls din țâțâni. Din stradă privești până în fundul prăvăliei și nu vezi decât rafturi goale, mese răsturnate, tejghele prăfuite și cutii aruncate pe jos, ca după jaf. O singură prăvălie în care mai rămăsese ceva, am văzut pe Mangaliei: două cămăși milaneze, întinse pe niște suporturi de lemn, una albă, una neagră, semănau cu două sperietori de ciori. Pe faleza de la Cazinou nu se plimbau decât două sentinele, marinari, cu armele la umăr, iar

pe pietroaiele de jos câțiva soldați germani prindeau crabi și se jucau cu ei. Totul era pustiu, ca și cum pe aici n-ar fi fost niciodată oameni, ca și cum acestea ar fi mărturii ale unei alte civilizații, din alt secol.

Bărbații pe care-i întâlnesc – funcționari obligați să rămână la serviciile lor – sunt pur și simplu îngroziți de bombardamente, deși, la drept vorbind, orașul a suferit avarii, dar victime omenești nu s-au înregistrat. Lumea s-a speriat însă și a fugit. Cei rămași, duc o viață de infern. Nicolae*, ca funcționar la vamă, e obligat să rămână pe loc și se află singur acasă. La apartamentul lor nu e spartă decât fereastra de la bucătărie – fiind singura casă cu ferestrele întregi – dar el doarme în coridorul de la pivniță, într-un haise-longue, fiindcă acolo e mai la... „adăpost”. Când doarme sus, noaptea, stă cu deșteptătorul la cap, care sună din oră în oră. Se deșteaptă la fiecare sunet al ceasornicului, îl întoarce, îl pune să sune peste încă o oră și se culcă iar. Când l-am întrebat de ce face asta, mi-a răspuns: „Mi-e teamă să nu fie vreo alarmă și să n-o aud. Obosit cum sunt, m-ar putea fura somnul și decât să mă pomenesc cu vreo bombă peste mine, mai bine să-mi sune ceasul la cap...” Am început să râd.

Fiind sâmbătă după masă, toți cei forțați să rămână în oraș, îl părăsesc acum, până luni, ducându-se să-și vadă familiile refugiate prin satele din județ și unde se vor odihni și ei o zi și jumătate, fără frica bombelor. Cu o mașină mică, a unui prieten de-al lui Nicolae, plecăm și noi, repede, spre Viișoara. Măine e duminică, în Constanța n-am avea nici ce face, nici ce vedea, nici ce mânca. Biata noastră Constanță!

Viișoara, 13 iulie

Aici secerișul e în toi. Satul e plin de constănțeni, care ies seara la șosea, să se plimbe, ca într-o adevărată stațiune climaterică. Cucoane, elevi și eleve în vacanță, profesoare, s-au refugiat și

* Fratele mai mare

aici, ca și în celelalte sate din sudul județului, nordul fiind inaccesibil din cauza trupelor staționate acolo. Câmpul e frumos, ovăzul dă în copt, porumbul e de un verde-negru splendid, inul începe să-și deschidă floarea albastră, iar grâul amenință să se scuture dacă nu e secerat imediat. În curte sunt șase soldați pentru lucru, toți feciori din Oltenia. Li se plătește câte șaptezeci de lei pe zi, plus mâncarea, și banii le rămân lor, ceea ce altă dată nu se întâmpla; altă dată, soldații munceau și ofițerii luau banii. Noapțile sunt liniștite și camuflajul e și aici o povară. Oamenii trebuie să stea cu ușile și ferestrele închise, înăbușindu-se. Ei, care sunt obișnuiți să trăiască în aer liber, mai ales vara, se văd acum obligați să se închidă seara în case, ca niște cârțițe. Asta-i stingherește și-i supără cel mai mult.

14 iulie 1941, Viișoara

Acest „quatorze juillet” îl petrec în camera mea obscură de la țară. E un miros greu de țoale neaerisite, ferestrele sunt acoperite cu draperii groase de lână, ca să nu pătrundă căldura de afară, ziua, și să nu se strecoare vreo fâșie de lumină dinăuntru, noaptea, pe jos sunt numai preșuri, din acelea țesute din cârpe, ce acopăr pământul lipit cu lut, patul e plin de perne frumoase umplute cu fulgi, iar pe pereți sunt întinse scoarțe multicolore, cu flori, fazani și coroane în mijlocul cărora sunt cusute cu arnici sau cu bumbac alb inițialele celor care le-au făcut. Dacă n-ar fi refugiații de la Constanța, mai că aș rămâne aici toată vara, așa cum făceam în vacanțele din timpul studenției. Dar acum nu se poate, casa e plină de copii, cei de aici, cei veniți de la oraș, încât zumzăie de țipetele și scâncetele lor de dimineața până seara.

Am fost azi la câmp, la seceratul grâului de pe cele cinci hectare de lângă sat, cumpărate acum câțiva ani de la Baubec, când turcul a plecat în Turcia. Pământ bun, gras, roditor, de care tata e mândru. Grâul e foarte frumos, cu un spic mare, bogat. În urma mașinei, trasă de doi boi și doi cai, șapte legători, cu tata opt, făceau snopi, și-i lăsau pe brazdă. Deși suntem la mijlocul lui iulie, e o zi plăcută, căci bate un vânt răcoros. „La timpul ăsta ar fi trebuit

să tragă boul cu limba scoasă, și noi umblăm îmbrăcați încă”, îmi spune tata.

Cu Coca și Mihai, ne-am jucat puțin prin grâul copt și printre snopii de pe miriștea proaspătă, Mihai, cu părul lui bălai și aprins la față din cauza soarelui ca o pâine rumenită, se pierdea aproape prin lanul ale cărui spice i se ridicau deasupra capului. Când se lua Coca după el, începea să fugă, să dea din mâini și să țipe, ca în valurile mării la Constanța. Acolo e marea de apă, aici e marea de grâu. Ne-am dus apoi la in și la ogorul de porumb, ale cărui frunze fâșâiau în vânt ca harpele dintr-o orchestră. Mihai, cu pălăriuța lui roșie pe cap, când fugea pe linie părea o floare de mac care a început să meargă printre lanuri. La prânz, ne-am întors toți trei acasă, flămânzi, obosiți și plini de praf ca niște copii de trupă.

14 juillet se serbează în Franța, anul acesta, ca un prilej de reculegere. Mareșalul Pétain a dispus ca în teritoriul liber sărbătoarea națională să fie serbată ca de obicei și „a rugat autoritățile germane să permită același lucru și în teritoriul „ocupat”.

În Siria, generalul francez Deutz urmează să semneze astăzi armistițiul cu Anglia. Ostilitățile au încetat de două zile. S-a pus capăt luptelor dintre Franța veche și „Franța liberă” a generalului de Gaulle.

Pe frontul rusesc operațiile continuă. Trupele germane se apropie de Kiev și se îndreaptă spre Petrograd, în schimb situația pe frontul din Basarabia nu se cunoaște precis. În nordul Basarabiei trupele româno-germane au trecut peste Nistru, înaintând spre Bug. Grație apratului de radio, pot fi la curent și aici, în satul ăsta din mijlocul Dobrogei, cu evenimentele din lume, întocmai ca și la București, și în același timp. Mare minune radioul!

La 14 iulie 1939, mă aflu la Paris. Atunci a fost ultima mare sărbătoare, grandioasă, a acestei zile, fiind totodată cântecul de lebedă al celei de a treia Republici.

La 14 iulie 1931 – acum zece ani – dădeam examenul oral de bacalaureat, la Brașov. Aveam 20 de ani și nu cunoșteam încă nimic despre viață și despre lume. Am dat în dulapul meu cu cărți de aici peste chipiul de elev al liceului Șaguna, peste prima cravată pe care am pus-o la gât în adolescență și peste niște însemnări care mi-au răscolit o mulțime de amintiri. Aici, în această cameră umbră, am scris în vara lui 1933, romanul *Adolescenții de la Brașov*.

Atunci eram singur în toată casa, acum casa e plină de copii. Nu mai e loc pentru scris. Dar nu mai e nici viața de altă dată.

Aceeși zi, seara

Ieri, la ora 18, Ploiești-ul a suferit un bombardament serios – primul de altfel. „Șase avioane inamice au aruncat bombe, dintre care unele n-au făcut explozie. Au fost incendiate câteva rezervoare de petrol și făcute mai multe victime civile și militare. Patru avioane inamice au fost doborâte. D. Mihai Antonescu s-a prezentat la fața locului, spre a privi incendiile”. (Text oficial. Comentarii inutile!).

Generalul Antonescu a dat un comunicat prin care aduce recunoștința lui vie Corpului II de Armată care a luptat eroic. „Se închină în fața morților, iar cei vii binemeritează de la Patrie, pentru lupta lor eroică de la 12 iulie”. (Text oficial, transmis la radio în jurnalul de astă seară. Fără alte amănunte.).

15 iulie, București

Drumul pe care-l fac de obicei în cinci ore, de la Viișoara la București, l-am făcut de astă dată în douăzeci și unu de ore. Am plecat de la sat ieri la 5 p.m. Era o căldură de te topea, așa cum sunt căldurile din luna iulie în Dobrogea. Am pornit pe jos spre gară (patru kilometri), fiindcă toată lumea (oameni, cai, căruțe) se afla la câmp, la secerat, și nu puteau să întrerupă lucrul ca să mă ducă la gară. Coca și o altă nepoată din sat m-au condus până la jumătatea drumului între Viișoara și Cobadin, pe șoseaua pavată ce trece prin pădure (acum foarte circulată de plimbăreți, încât pare un bulevard), acolo ne-am despărțit, la piatra kilometrică din vale, ele s-au întors acasă, iar eu, cu pardesiul pe un braț (l-am luat fiindcă m-am temut de ploaie, dar pe arșița asta e o adevărată povară) și cu valiza în cealaltă mână, mi-am continuat singur drumul până la gară. În Cobadin m-am întâlnit cu câțiva cunoscuți,

am schimbat două-trei fraze, și după un ceas am ajuns la celălalt capăt al comunei, unde este mica noastră gară. Eram lac de nădușeală, m-am oprit sub umbra unui salcâm să mă răcoresc, iar în tren m-am dezbrăcat la cămașă și am stat numai la fereastră, unde curentul îmi bătea plăcut pe tâmpile, pe gât, pe brațe. Am călătorit așa până la Medgidia și am admirat încă o dată văile și dealurile pe care le cunosc atât de bine, dintre Biulbiul și Valea Dacilor, apoi Medgidia Sud, cu mica plantație, cu movilele profilate la orizont, cu lanurile de grâu ce mi s-au părut mai frumoase ca oricând în această vreme a secerișului.

La ora 8 seara am ajuns la Medgidia. Am coborât în târg să beau un țap cu bere, pe care nu l-am găsit nicăieri, și, însetat, am intrat într-un bragagerie să mă răcoresc cu o bragă (am băut două stacane reci, dulci, înțepătoare la limbă). Acolo, m-am întâlnit cu Ștefănică. El e concentrat aici și-și pierde timpul degeaba, gândindu-se câtă treabă îl așteaptă acasă. A rămas surprins să mă vadă. Fiindcă nu aveam tren, trebuia să dorm în oraș, și m-a dus la avocatul Țața (îl cunoaște bine, fiindcă avocatul le dă bani cu împrumut, cu dobândă de doisprezece la sută, dobândă de cămătar), unde mi-a aranjat să rămân peste noapte. Se făcuse întuneric și n-am putut să-mi dau seama de la început în ce condiții voi petrece noaptea. Era cam înghesuală, totuși avocatul n-a putut să ne refuze, Ștefănică fiind debitorul lui de la care stoarce bani buni. Una din cele două camere ale casei tocmai fusese ocupată de un ofițer german, încartiruit acolo. Cealaltă cameră era pentru familie. Eu trebuie să dorm într-o încăpere mică, fără ferestre, între tot felul de boarfe, pe un pat improvizat atunci. Abia când m-am culcat am constatat că patul era format din trei scânduri sprijinite pe scaune și învelite cu o pătură. „Facem și noi ce putem, că de, uite așa și pe dincolo...”, se scuza mereu dl. Țața. Dimineața când m-am trezit, am văzut în sfârșit unde dormisem: într-o debara, printre o mulțime de cratițe cu alimente, tigăi cu untură, farfurii, oale etc. Mă dureau toate oasele, de parcă aș fi fost bătut cu ciomagul toată noaptea.

De fapt, nu dormisem mai deloc, din pricina alarmelor. Încă de cu seară, pe la 8.30, am văzut că începuse o mare bătălie între artileria și aviația inamică, deasupra Cernavodei, în preajma podului. Explozia obuzelor în aer se vedea bine, ca și cum lupta se dădea la marginea Medgidiei, deși era la douăzeci de kilometri. Canonada

a ținut până la ora două noaptea, cu întreruperi. Eu îmi chinuisem oasele pe scândurile mele tari ca piatra, în timp ce avocatul, cu soția și fiul ieșeau și intrau mereu în camera lor, la fiecare alarmă, bombănind prin întuneric și ușurându-se pe rând la oala de noapte, care se auzea țărâind în odaie. Semnalele de alarmă le dădeau locomotivele, care șuierau disperate în gară, speriate și furioase de parcă le-ar fi călcat cineva pe coadă. Numai când le auzeai, îți venea să crezi că e sfârșitul lumii. Toată noaptea am ascultat țipătul lor isteric, bubuitul tunurilor de la Cernavodă, conversațiile nocturne ale familiei Țața, cu înjurături la adresa celor ce nu-i lasă să doarmă, cu ieșiri grăbite, afară și întoarceri nervoase, cu țărâitul urinei doamnei Țața, care de fiecare dată se ducea la oala de noapte și se pișa ca să-i treacă emoția – și așa m-am părpălit până dimineața, frângându-mi coastele pe patul improvizat de dl. Țața.

A fost o adevărată senzație de eliberare, parcă aș fi ieșit din pușcărie, când m-am văzut în stradă și am apucat drumul întins, spre gară. De la Medgidia la București, am călătorit bine, împreună cu un pilot de la Mamaia, care mi-a povestit o mulțime de lucruri despre luptele lor aeriene, despre cele optsprezece misiuni executate de el deasupra Rusiei și cum, în ultima, prăbușindu-se cu avionul, a stat douăzeci și una de ore în mare, cu un colac de salvare peste piept. În compartiment era cald, cu toate că ferestrele erau deschise, căci Bărăganul ne încingea cu dogoarea lui de jar din zăduful lui iulie. La ora 2 am ajuns acasă, murdar, nebărbierit, nemâncat, obosit, fleșcăit, parcă m-aș fi întors dintr-o expediție africană. Camera mea m-a primit, ca totdeauna, răcoroasă și liniștită, remontându-mă.

Seara m-a chemat Ion, să ne întâlnim la el cu Horia, care e în București. Am vorbit la telefon și cu acesta, și mi-a spus că i-a plăcut articolul meu din *Vremea**, fiind pentru el o surpriză. Aranjasem să ne vedem la 8.30 la Ion. Am ajuns acolo aproape de ora 9 și tocmai atunci sirenele au sunat alarma. Horia n-a mai apucat să vină, probabil că l-a prins pe drum. Am coborât de la etajul IV în gangul unde se îngrămădiseră toți locatarii din bloc. Era întuneric de-ți băgai degetele în ochi și o zăpușeală demnă de o noapte de

* Vezi „Horia Agarici”, în *Vremea* de la 14 iulie 1941

iulie într-un cartier aglomerat cum e Calea Griviței colț cu Buzești. Cel mai important personaj de-acolo era portarul blocului, cu locuința lângă intrarea de la lift. Se plimba de la un capăt la altul al gangului, printre lumea refugiata acolo, mulți venind din stradă, să se adăpostească. Mârâia și bombănea întruna, legându-se ba de unul, ba de altul: „Dumneata ce cauți aici? Nu mai sunt și alte adăposturi, ce numaidecât la noi? Prea v-ați învățat...” Sau: „Vezi, domnule, că-mi strici stratul de flori, ce umbli pe-acolo? – Lasă că știu eu unde calc, n-avea dumneata grijă. – Știi, știi, da' uneori tocmai ăla care știe și-o face.” Sau: „la mai tăceți, domnilor, din gură, ce-i acolo?!” Era un portar cam ciocănit la cap, după cum se auzea, căci de văzut avea marele avantaj de a rămâne invizibil. Cineva i se adresa prin beznă: „Domnule portar, îmi dați voie să ies până afară?”

Alarma a ținut trei sferturi de oră și a fost „oarbă”. Ne-am urcat apoi în apartament, unde ne-am răcorit cu niște sprituri foarte bine venite. Târziu, după miezul nopții, deși când am ajuns acasă era un cer senin cu toate zodiile înscrise pe el, s-a stărnit o ploaie vijelioasă, cu cele mai cumplite trăznete pe care le-am auzit vreodată.

16 iulie

O zi monotonă, plicticoasă. Cald, cu toată ploaia de azi noapte, atmosfera parcă-i încărcată de aburi fierbinți, cu indispoziții gastrice (efectul spriturilor de aseară), la Bibliotecă o după masă chinuitoare cu directoarea și o colegă, în sfârșit o zi care credeam că nu se mai termină. Noaptea a fost, în schimb, sublimă.

Am ieșit de la Bibliotecă la ora 8. Eram indispus și nu aveam chef de nimic. M-am gândit să trec pe la Horia, poate îl prind acasă, să omor timpul cu el. Zis și făcut. Nu l-am găsit acasă, dar trebuia să vină dintr-un moment într-altul. În camera lor erau trei femei, Marioara și alte două croitorese, trebăluiau de-ale lor. Am plecat să mă plimb puțin, lăsând vorbă că am să mă întorc ceva mai târziu. M-am dus la cofetăria Scala și am luat un ceai, ca să mă dreg la stomac, căci încă nu mă restabilisem. Când am revenit, pe la

9.30 mai să nu recunosc odăița minusculă din blocul Ferekide: era luminată din abundență și cu o masă întinsă, încărcată de lucruri apetisante: sardele, scrumbii afumate, șuncă, roșii, ardei, brânză etc. Horia desfăcuse tot ce avea în casă. Se aflau acolo trei fete și un bărbat, invitat, eu eram al doilea, iar cu Horia număram trei bucăți. A mai venit unul din bloc, cu nevasta, el probabil intendent pe undeva, ea croitoreasă, ca și celelalte, toate prietene ale Marioarei, locuind în bloc și în societatea căroră Horia își petrece timpul când vine la București. (De fapt, el își împarte viața între București și Mamaia, făcând naveta, dacă nu zilnic, din două în două zile). Am rămas și m-am adaptat mediului, deși nu mă simțeam prea bine între atâția necunoscuți (mai ales femei), dar mi-am spus că am ocazia să petrec cu un *erou* și cu niște croitorese, la mansarda blocului Ferekide, o noapte camuflată. Horia a rostit astăzi la radio prima lui conferință în cadrul „Orei ostașului”. Era încântat, avuse-se succes și era dispus să petreacă. Cămăruța în care ne aflam nu știu cum a putut să primească cele nouă persoane, dar știu că stăteam atât de înghesuiți – încât nu aveam loc nici să mișcăm brațele ca să luăm și să ducem la gară bunătățile întinse în fața noastră. Pe deasupra, se mai aflau încă două suflete, Bolșevica și Bumbi, pechinezii gazdelor pe care acum îi țineau în brațe, la sân, două dintre invitatele Marioarei. La masă – o masă copioasă altfel – n-am avut vin (Horia e la regim, n-are voie să bea alcool), și am băut apă, dar la urmă sărbătorirea eroului s-a încheiat cu șampanie, trei sticle de „Mott Naturelle”, desfundate de Horia, care s-a mulțumit doar să ciocnească, el abținându-se și de la șampanie. În schimb, convivele erau în al nouălea cer de atâta noroc ce căzuse pe ele, să se grizeze cu șampanie. A fost o sărbătoare originală, extrem de simpatcă, eroul fiind în vervă, ca totdeauna, generos (la suflet și la pungă) și foarte bine dispus.

Am făcut și câteva fotografii, cu aparatul invitatului pe care l-am găsit acolo, prieten al lui Horia, funcționar la Banca Națională, venit din provincie și locuind la hotel, în preajma plecării la noul lui post. Aștepta să se termine luptele, pentru a se duce să ia în primire și să organizeze filiala Băncii la Cetatea Albă. Pe la ora 12, Horia și eu ne-am îmbrăcat să-l conducem pe acesta la hotelul lui – ceilalți locuiau în bloc, iar el, la ora aceea, nu putea fi lăsat să umble singur prin București, mai ales că nu avea autorizație

și putea fi reținut de vreun sergent. Voiajul acesta, prin pustietatea și întuneceala nopții de vară bucureștene, a fost pur și simplu fantastic. Pe Regală și pe Calea Victoriei, nici țipenie de om, nici o luminiță, nici cel mai mic zgomot. Ca să nu ne izbim de ceva, mergem toți trei prin mijlocul străzii, și ca să nu ne pierdem, ne ținem de braț, ca trei crai porniți în haimanalâc. „Așa sunt adevărații eroi, modești, se plimbă numai noaptea pe Calea Victoriei, ca să scape de aplauzele lumii”, glumi Horia cu înclinarea firească spre ironie (și autoironie). Calea Victoriei avea, la ora aceea, un aspect fermecător, deși era neagră, neagră ca o hrubă. Nu ne-a deranjat nici un sergent, probabil că se retrăseseră toți liniștiți, prin vreun culcuș, căci la ora asta puteau fi siguri că nu se mai găsește nimeni care să încalce regulile și să circule prin oraș. Pe bulevard, s-a desprins totuși o umbră de lângă zid și s-a luat după noi, urmărindu-ne pas cu pas, la câțiva metri. Era mi se pare un paznic de noapte. Mergeam încet, prin mijlocul străzii, vorbind liniștiți. Omul voia să vadă, desigur, ce este cu noi. Am trecut de Brezoianu și ne-am continuat drumul spre hotelul Nissa. Când am ajuns aproape de intrarea în hotel, am auzit deodată ceva prăbușindu-se în stradă, cu zornăit de fiare și bubuituri de bocanci izbiți în asfalt. Era omul nostru care se împiedicase de lanțurile din colț de la Brezoianu și se dăduse peste cap, în rigola de la marginea trotuarului. Câteva clipe nu s-a mai auzit nimic, rămăsese lat pe caldarâm, apoi am distins un oftat adânc, însoțit de un vaiet dureros și o înjurătură foarte plastică, așa cum trage românul la necaz, dar nu știam dacă ni se adresa nouă, sau lanțurilor ce-i făcuseră pocinogul.

În hotel, altă dandana și mai comică. Mai întâi, că portarul și recepționarul nu ne lăsau să intrăm: ce-i cu noi, cine suntem, de unde venim, ce căutăm aici la ora asta? Dar Costică, pe care-l conduceam și care locuia aici, ne-a prezentat ca pe prietenii lui, ca pe două personalități cărora trebuie să li se deschidă toate ușile: „Domnul Agarici, aviatorul, și domnul Martinescu, scriitorul, m-au condus la hotel, merg puțin cu mine sus și se întorc”. Portarii când au auzit numele Agarici, au tresărit măguliți, ne-au salutat cu respect și s-au scuzat că ne-au ieșit în cale. „Poftiți, poftiți; pe dumneavoastră nu vă oprim...”

Am urcat scările, la etajul întâi, aprizând chibrite, și am străbătut un coridor lung, am luat-o pe unul mai scurt, bâjbâind prin

întuneric. Costică s-a oprit în fața unei uși și a început să bată în ea, strigând: „Crețule..., măi crețule, deschide, măi”. Crețu era tovarășul lui de cameră. Dinăuntru se aude un glas dogit: „Kretz?!” „– Deschide, măi Crețule, eu sunt, Costică”. Cel dinăuntru ezita. „Spune-i că ai venit cu niște dame, să vezi că deschide”, l-am sfătuit noi. „– Deschide, mă Crețule, că am venit cu ceva *marfă*”. Vocea dinăuntru repetă: „Kretz?!... Kretz?!...” apoi s-a îndurat să aprindă lumina și să răsucească cheia în broască. În pragul ușii a apărut un neamț în pijama, cu părul ciufulit, trezit din somn. Greșisem ușa. Camera lor era alături de aceasta. Când ne-a deschis, în sfârșit, somnorosul Crețu, să ne prăpădim de râs. Crețu era o matahală de om, ardelean get-beget, după înfățișare, după accent, după mișcări, și ne privea buimac, neînțelegând ce e cu noi, cum de-am ajuns la ora asta acolo, când circulația e interzisă în oraș. Venisem să bem câte un lichior și câte o cafea, invitați de Costică. Din geamantanele lor au început să apară sticle cu vin, rom, licheur, țuică, spirt și un ibric de cafea, apoi pahare de mărmi diferite, o ceașcă și o cană de porțelan. Horia și-a băut cafeaua lui din ceașcă, eu am ciocnit cu ceilalți câte un pahar de vin cald, dar bun, am sorbit cafeaua din cana cea mare și am încheiat cu un licheur dulceag, pentru cucoane. Crețu, când a auzit că îl are în față pe Agarici, în carne și oase, să leșine de admirație și se holba la el ca un tâmpit. Eu stăteam și reflectam: ce înseamnă „eroismul”, ca și toate celelalte lucruri mari din viața oamenilor! Ele sunt *mari*, numai pentru că cei care le admiră sunt mici. Privite în sine, toate mărețiile lumii acesteia, nu sunt decât niște gogoși, pe care vulgul le umflă ca să se distreze.

Singura meditație din camera lui Crețu...

18 iulie

Ce noapte sinistră! Bate vântul ca la mijlocul toamnei și fereastră mea, fiind deschisă, scârțâie strident din balamale și pocnește din belciugurile fixate în găurile din pervaz. Din când în când se aude șuieratul unui sergent spărgând beznele nopții. Rafalele trec prin ramurile cașilor despovărați de roade, se reped în fereastra dată de perete și prin ricoșeu răbufnesc în sus, spre streășină.

Sunt sub impresia războiului, a morților, a răniților, a dezastrelor pe care noaptea asta stranie de iulie le răscolește și le amplifică în imaginația mea. Doamne, câtă absurditate plutește deasupra omenirii! De ce? De ce?

Toate acestea mă impresionează cu atât mai mult, cu cât astăzi am primit, cu o apostilă de „retur” pe ea, o carte poștală pe care i-am scris-o la 14 iunie lui Ștefan, la „Oficiul poștal militar 163”, șters cu creionul chimic și trasă peste el o săgeată spre colțul unde e scris numele și adresa expeditorului. Probabil că e o scrisoare căreia i s-a aplicat cenzura „avant la lettre”, deoarece în ea îi relatam lui Ștefan unele lucruri (de altfel inocente) petrecute pe aici și despre care el nu avea voie să fie informat. În orice caz, întoarcerea acestei scrisori, după o lună și ceva de la expediere, mi-a produs un sentiment lugubru, ca și cum adresantul n-ar mai exista, e dispărut de pe lumea asta.

Azi am luat masa la Romeo Vulcănescu, împreună cu Făgețel și Oct. Neamțu. Am mâncat foarte bine, ca în vremuri normale. Ce sacrificii face Romeo ca să-și apropie unii oameni. Nu înțeleg, așa ceva n-aș face niciodată. Dar pesemne că așa se procedează în lumea celor ce vor să se ridice! Era acolo și o fată drăguță, cu ochi frumoși, cu o gură din care aș fi mușcat cu poftă.

Iată la ce mă gândesc eu, pe aici, în timp ce prietenii, frații noștri se chinuiesc ca vai de ei, adăpostiți prin gropi, amenințați de gloanțe, flămânzi, însetați, nedormiți. Mă gândesc mereu la Ștefan de la care n-am mai primit, cam de mult, nici o veste, iar ultima scrisoare a mea nu l-a găsit.

Astăzi s-a anunțat intrarea trupelor române la Chișinău. O victorie așteptată, dar care în loc de bucurie produce mai curând jale. Spitalele gem de răniți și desigur multe regimente sunt decimate... Cum să nu fii melancolic, deprimat, mai ales într-o noapte ca asta, cu vântul care vâjâie sinistru, cu bezna fioroasă, de afară, cu șuieratul sergenților ce-ți sfâșie carnea și-ți străpunge creierii?

19 iulie

Orașul a fost pavoazat astăzi cu drapele românești, germane și italiene, pentru sărbătorirea reocupării Chișinăului. Pe fațadele

instituțiilor au fost expuse, în mărimi enorme, portretele Regelui, Fuehrerului, Ducei și Conducătorului... (În treacăt fie zis, se face prea mult exces de zel în privința celor de la mijloc. Regele și Conducătorul ar fi singurii îndreptățiți să fie expuși astfel, cu această ocazie, fiind vorba de un eveniment care ne privește pe noi românii și la care și-a dat sângele numai armata noastră. Politica lui Mihai Antonescu este însă de altă părere. Nu-l combat, dar observ ce este și spun că n-aș fi făcut așa.) Recucerirea Basarabiei a răspândit o lumină de bucurie în toată țara. Este o victorie pe care poporul român o merita, pentru care a făcut sacrificii și a suferit, de la cel mai mic, până la cel mai mare. Ea trebuia să vină. Și se pare că sărbătorirea de azi nu se adresează atât unui fapt împlinit, cât unuia care își așteaptă rândul. Vreau să spun că anumite inscripții afișate astăzi sunau cam așa: „Nu vom lăsa nici o brazdă de pământ înstrăinată!” Aluzie la unguri. Sunt sigur că va veni și reparația actului samavolnic de la 30 august 1940, de la Viena. Va veni!

Am văzut la cinematograf, primul jurnal de actualități UFA, cu imagini de pe frontul sovietic. E ceva mai grozav decât filmul *Victoria din Vest*, și se deduce că războiul cu sovieticii este un adevărat *război*: lupte crâncene, corp la corp, explozii, bombardamente, incendii, distrugerii fantastice etc. În Campania din Vest, ca și în cea din Balcani, accentul se punea pe starea psihologică a combatanților; aici se pune pe forța materială - pur și simplu - tancuri, avioane, aruncătoare de flăcări etc., de aceea războiul acesta e cel mai crâncen din câte au fost până acum. Astăzi nemții au anunțat că au ocupat Smolenskul, că s-au apropiat de Kiev, iar pe frontul basarabean, „în colaborare cu trupele române” au trecut Nistrul (*Curentul* ediție specială).

La cinema, am văzut filmul *O voce la ruletă*, interesant prin exteriorile lui luate la Paris, San Sebastian, Sevilla. Este primul film german făcut la Paris, mai mult ca să le producă sânge rău francezilor, a căror industrie cinematografică este acum la pământ. Filmul începe cu câteva secvențe în fața bisericii Madeleine și cu vederi asupra Pieței Concordiei. Parcă citești printre rânduri! „Ah, în sfârșit, iată-ne și aici, vă facem praf cu tehnica noastră cinematografică, spuneți ceva dacă puteți!” În afară de asta, rolul prostului din acest film (căci trebuia să aibă unul) îl reprezintă un francez

– bogat, naiv, urât, păcălit - în contrast cu celelalte personaje, toți nemți, toți frumoși, toți deștepți, șmecheri și victorioși. După calitatea filmului însă, calitățile acestor personaje sunt anulate de la sine... Este, în orice caz, urât din partea germanilor acest afront la adresa francezilor. În unele momente, îmi venea să ies din sală. Și, în concluzie, aceeași constatare: filmele germane se salvează doar prin exterioare, adică prin ceea ce e mai facil în cinematografie.

Acum două zile, primarul general al Capitalei a făcut o inspecție la Biblioteca Municipală. De câțva timp, dl. Rodrig Modreanu se ocupă numai cu astfel de inspecții, ca și cum cine știe ce activitate prestigioasă și necesară populației ar desfășura prin asta. Dar probabil că neavând ceva mai bun de făcut (căci toate stagnează acum), dl. Rodrig s-a apucat de inspecții. Și pe unde trece se face de râs, lăsând numai amenzi în urma lui.

La Bibliotecă (e bibliotecă, nu percepție!) s-a înfățișat la ora 7.30. Nu era decât o funcționară acolo, venită și ea din întâmplare mai devreme, căci serviciul începe la noi la ora 8. Domnul primar a intrat ca un veritabil Rodrig, s-a mirat că birourile sunt goale, a întrebat unde sunt ceilalți, a ordonat însoțitorului său să consemneze cele ce a văzut și a plecat, tot atât de țațoș. Astăzi, a apărut *Circulara* dată pe întregul municipiu. „Am inspectat etc. etc....” Afirmă că la Bibliotecă n-a găsit decât o funcționară (și numește una care lucrează în tura de după amiază, iar nu pe aceea care se afla acolo); și a amendat cu salariul pe zece zile pe toți cei ce nu erau prezenți în momentul vizitei domniei sale. Pe lângă erori, și rea credință: că a stat până la 8.10 și n-a apărut nimeni, când de fapt a plecat la 8 fără cinci minute. Mentalitate cazonă! Felul cum s-a purtat și felul cum procedează, aplicând amenzi cu nemiluita în aceste timpuri de suferință generală, dovedește că e cel puțin pe jumătate cam... ciocănit la cap. Asemenea oameni eu i-aș scoate din circulație, i-aș trimite la pensie, iar astfel de procedee le-aș dezavua în public. Funcționarii sunt oameni nu animale, așa cum îi tratează dom' general Rodrig. Și cine disprețuiește un om înseamnă că nu merită să fie considerat un „om”. E formidabil când militarii se bagă în treburile civililor.

Ziua când se coc merele și se termină secerișul. La oraș această zi nu se prăznuiește. Dar azi, fiind duminică, Sfântul Ilie a fost „ținut” de toată lumea. M-am sculat de dimineață ca să mă duc cu Stana la carne. „S-a tăiat” și funcționarilor de la Primărie li s-a distribuit câte două kilograme de carne. Oficiul de distribuire este chiar în curtea Bibliotecii Municipale (Bătiște, colț cu Dionisie), într-o magazie din fund. În fiecare sâmbătă cu „tăiere”, două camioane aduc acolo carne pentru salariați și a doua zi, duminică, se face distribuirea. Carnea se împarte în pachete de câte două kilograme și se bucură de asta cei înscriși cu o zi mai înainte pe tabelele întocmite de diversele servicii municipale. Până acum eu am cedat carnea pentru prietenii sau colegii mei, care m-au rugat să-i servesc. Astăzi, m-am hotărât s-o iau pentru mine, căci mi se făcuse poftă de o friptură la grătar. Stana și d-na M. s-au bucurat când au auzit de carne și au stăruit să n-o dau altora. De aceea, la ora 8 – oră matinală pentru mine, și tocmai duminică – m-am sculat și m-am dus cu servitoarea să iau carne. Acolo era însă o îngrămădeală teribilă. Fiecare funcționar sau funcționară venise cu servitoarea sa și aștepta să apuce pachetul ce i se cuvenea. Unii se plângeau că au fost omiși de pe tabele, alții erau impacientați de încetineala distribuirii. Pe fața fiecăruia era întipărită teama de a nu se termina carnea înainte de a-i veni și lui rândul. Un bărbat în vârstă, aștepta acolo de două ceasuri, fiindcă cineva îi promisese că o să-i dea și lui două kilograme de carne, cu toate că nu era pe listă; venise și ieri, stătuse o jumătate de zi și se alesese cu fâgăduiala că va primi. Acum, i se spusese că nu mai e carne și pentru dânsul, deoarece s-a adus de la abator o cantitate mai mică decât cea scontată, și omul era dezolat. Vedeam o soție, de asemenea bătrână, care-l aștepta acasă cu puțină carne, ca să mai guste și ei. Vedeam în ochii lui durerea de a se duce iarăși acasă cu papornița goală. Fiindcă îl cunoșteam pe cel care distribuia carnea, am intervenit și l-am rugat să-i dea și bătrânului acela ceva; i-a pus deoparte un kilogram de ficat. Ce fericire era pe dânsul și cum îmi mulțumea, bietul om!

De acolo m-am dus la Tania, să-i ajut la împachetatul ultimelor lucruri, pentru mutare. Era cu o femeie de la mătușa ei, unde se

muta, și strângeau de zor. La prânz mi-a spus că nu știe unde o să mănânce azi, fiindcă nu e invitată nicăieri. „Am să mă duc la Florica Cordescu să mănânc acolo, așa, pe neaunțate”. Am crezut că face o aluzie și atunci am invitat-o la mine, spunându-i că am făcut rost de niște carne. Vom lua masa cum vom putea, ca în casa unui burlac și boem ca mine. A acceptat și am venit aici. D-na M. tocmai era în camera mea și căuta niște cărți de citit. Le-am făcut prezentările și i-am spus d-nei M. că T. e o prietenă a mea, pictoriță, și am invitat-o la masă, dat fiind că adusesem carne. Era, de fapt, o îndrăzneală, deoarece carnea fusese plătită de d-na M. și dânsa mă invitase pe mine însumi la masă, dar a primit foarte bucuroasă să prânzim în trei, și a fost o masă copioasă, cum știe să aranjeze d-na M. Fripturile rezultate din carne au fost delicioase. La masă ne-a asistat Sandu, care n-a servit nimic, deoarece mâncase la ora aceea (se făcuse 3 p.m.) și venise să-i țină de urât lui tanti Olga, de la care mai ciupește din când în când câte o sută pentru țigări. Tania a fost încântătoare, s-a ospătat fără sfială, și i-a plăcut d-nei M. care ne privea ca pe niște nepoți ai ei. (Are mulți nepoți și nepoate și-i place să fie înconjurată de oameni tineri).

După masă trebuia să scap repede de T., fiindcă la ora 5 urma să vină la mine P. Deși se cunosc – sau tocmai de aceea – n-aș fi vrut să se întâlnească aici. Stăteam ca pe ghimpi. În cele din urmă am pretextat că sunt de serviciu la Bibliotecă unde trebuie să mă duc repede. T. a crezut, și a plecat imediat, parcă bucuroasă că a scăpat și temându-se de atmosfera plăcută din odaia mea, deși, altminteri, am avut impresia că ar fi vrut să rămână toată după amiaza la mine. (Și eu aș fi vrut, inutil să mai spun!) Am condus-o la tramvai, în piața Rosetti, și, pe alt drum, m-am întors acasă. Peste câteva minute a picat și P. Am petrecut împreună până s-a înserat. A făcut câteva gesturi de opunere, dar s-a lăsat să fie dezbrăcată, cu plăcere. Ne-am tolănit goi, în pat, ne-am jucat și ne-am „explicat” până s-a lăsat întunericul. După amiaza asta a fost cea mai plăcută petrecută cu P., deși nu m-a scutit de scenele ei lacrimogene, deși m-a pus în situația penibilă de a o minți mereu, ca să n-o descurajez cu totul. Din punctul meu de vedere m-am purtat aspru cu ea, dar nu pot altfel, fiindcă n-o iubesc și nu fac decât să-i dau prilejul să-și petreacă mai plăcut după amiezile astea goale, care, mai ales în zilele de sărbătoare, o terorizează cumplit. Ea

mi-a spus că nu vrea să fie pentru mie o „manta de ploaie” (facea probabil aluzie la faptul că de câțva timp n-o mai văzuse pe L. venind la mine, la Bibliotecă, presupunând că rupsesem legătura cu aceasta și că eram „liber”). La ora 9, pe întuneric, am condus-o la tramvai – la același tramvai unde am condus-o la prânz pe T. – și când ne-am despărțit a început să plângă. E o situație foarte complicată, îmi dau seama de asta, iar ea nu se poate să nu simtă că ne scaldăm într-o minciună, însă lacrimile acestea mi se par ceva oribil. E singura femeie care plânge fiindcă se teme să nu fie părăsită după ce a făcut „sacrificiul” de a mi se „da”. Mariana Alcoforado!

Toate acestea m-au făcut să uit cu desăvârșire că astăzi e onomastica lui Iliăș. Azi dimineață venise la mine, și m-a găsit la Bibliotecă, unde mă dusesem să iau carne. Mi-a spus că mâine pleacă la Suceava, unde e trimis de Bancă să organizeze filiala de acolo și că îi pare rău că părăsește Bucureștiul. Am căutat să-l încurajez sfătuindu-l să ia misiunea asta drept o viligiatură într-o regiune frumoasă, dar el tot abătut a rămas. Seara, m-am gândit să mă duc să-i mai ridic moralul. După ce m-am despărțit de P. am luat tramvaiul și am ajuns repede la el, pe cheiul Unirii, lângă Biserica Bucur. Acolo, tocmai erau la masă, familia în plen, și când m-au văzut apărând pe ușă au tăbărit pe mine toți într-un glas: „Ai venit cam târziu, domnule, să-ți sărbătorești fratele!” Am rămas ca trăznit, căci numai la asta nu mă gândeam și abia în momentul acela mi-am adus aminte că e ziua lui, dar am salvat aparențele spunând că am fost de serviciu la birou, n-am putut scăpa mai devreme și am alergat într-un suflet ca să nu fiu dat lipsă. Sărbătoritul se afla în capul mesei, era bine dispus, și își amânase plecarea cu o zi, ca să lungească astă seară petrecerea, cu familia Păunescu și cu cei câțiva prieteni prezenți. După ce s-a terminat cu mâncarea, s-au pregătit vreo trei mese și am jucat poker până noaptea târziu. La masa mea erau doi ochi „periculoși”, care mă învăluiau mereu cu niște priviri tulburătoare. Stăteam alături, brațele ni se atingeau din când în când și aveam senzația de scurtcircuit, cu atât mai violent, cu cât soțul respectivei se afla la o masă alăturată, cu fața către noi. Am păstrat rezerva, dar am pierdut bani. La început jocul mă favorizase, însă pe urmă am rămas lefter. M-am împrumutat, ca să continui partida. Cel care câștiga și era ovaționat de partenerii lui,

era Iliăș. La masa mea, câștiga conia. La sfârșit, se făcuse un pot mare, fiindcă se pasase, iar deschiderea era douăzeci de lei. Am mers, am decartat, ea a mizat o sumă mare, am plătit sec, fiindcă rămăsesem numai noi doi. Îmi venise un full de zece, ea avea un full de 9. Rezultatul a fost stupefiant pentru ea, iar pentru mine providențial, fiindcă dintr-un singur joc mi-am recăpătat aproape toți banii pe care-i pierdusem.

Restabilit astfel, financiarmente, și ora fiind foarte înaintată (se apropia de 4), am plecat spre casă, puțin speriat de pustietatea ce stăpânea orașul. Am venit pe jos de la podul Mărășești până în Massaryk, și am fost oprit pe drum de câțiva sergenți de noapte, dar grație Autorizației galbene nr. 2272, am ajuns fără dificultăți acasă, frânt de oboseală.

21 iulie

Situația pe fronturile de luptă, staționară. Se vorbește de o răsccoală în Bulgaria (unde ar fi intrat trupe germano-române să potolească spiritele) și de manifestări de șovinism în Ungaria. Când n-a fost? Când nu va fi șovinism în Ungaria și panslavism în Bulgaria?

Trupele germane înaintează spre Moscova. Evenimentul sună banal astăzi, dar ce semnificație va avea el mâine? Bombardamentele rusești au încetat cu totul la București, unde nici nu se mai vorbește de ele, ca și cum n-ar fi fost niciodată alarme.

Aceeași zi, ora 9 seara

Azi o săptămână dormeam la Medgidia. Acum, mai obosit ca oricând, mă culc devreme în patul meu. După ce azi noapte am venit către dimineață acasă și n-am dormit decât vreo trei ceasuri, toată ziua n-am mai apucat să mă odihnesc, deoarece am avut multe alergături prin oraș, la birou. La Bibliotecă, d-na R. m-a rugat să mă duc la Primărie și să văd ce este cu Circulara dată de primar

în legătură cu amenzile pe care ni le-a aplicat în urma inspecției lui, și să intervin pe unde pot să se amâne înregistrarea lor la contabilitate, până când primarul va citi raportul dânzei. Am fost și am vorbit chiar cu Cizek*, directorul Personalului: „ – Dumneata, mi-a spus el, care acum câțva timp cerei să te detașez de acolo, acum vrei să rămâi?” I-am explicat de ce am rămas, fiind singurul bărbat nemobilizat, d-na R. m-a rugat să rămân etc. și am adăugat că acum nu vin să intervin pentru mine, ci pentru Bibliotecă. De unde mai înainte voiam să plec, acum devenisem avocatul ei. Trebuia s-o fac, deoarece d-na R. e tare îngrijorată. Cizek se pare că a înțeles - își dă și el seama de năbădăile domnului general Rodrig – și mi-a promis că nu va înainta „sanctiunile” până nu va sosi raportul directoarei.

Sunt zdrobit de oboseală. Mă culc, vreau să dorm buștean până mâine.

Aceeși noapte, ora 2

M-au trezit din somn niște bubuituri. Ca prin vis, am auzit pași pe coridor, cheia întorcându-se în ușa de la scară, vocea Stanei, care vorbea tare, dar n-am înțeles ce este. Câteva detunături puternice m-au făcut să pricep că era bombardament. Dar cum, fără să sune alarma? Poate că la ora asta nu s-a mai sunat alarma, artileria intrând în acțiune fără să mai scoale populația din somn. Detunăturile continuau. Afară, în curte, se purtau discuții. Am ieșit să văd ce este. În capul scării m-a întâmpinat glasul medicinistei: „A, bravo, domnule, tocmai acum?!” Mi-a spus că au sunat sirenele, că au fost iluminatii pe cer, reflectoare, rachete, parașute luminoase, și că de o jumătate de oră teatrul continuă așa. Am rămas uluit. Dormisem adânc, cum rar mi se întâmplă, fiindcă prea eram obosit. În curte erau toți în păr: domnul Mitică, coana Zoe, Sandu, d-na M. și ceilalți.

Așadar, săptămâna nu s-a încheiat fără alarmă.

* Alexandru Cizek, fratele lui Oscar Walter Cizek

23 iulie, ora 12 noaptea

Astă seară încă o alarmă ne-a deranjat din culcușurile noastre astupate bine. Și a fost una adevărată. A zburat un avion pe deasupra Bucureștiului, punând în funcțiune toate bateriile antiaeriene și proiectoarele din jurul orașului, ale căror trâmbe de lumină brăzdau cerul, căutându-l ca pe o muscă prin văzduhul întunecat și punându-l pe fugă. Obuzele explodau în spațiu, la înălțimi atât de mari încât se confundau cu stelele, iar subsolurile caselor erau pline de oameni ce se refugiaseră acolo din cauza schijelor care cădeau peste tot. Alarma a ținut aproape o oră, apoi noaptea s-a liniștit iarăși.

Tocmai citeam amintirile lui Alexandre Barmine din *Vingt ans au service de l'U.R.S.S.*, o carte interesantă apărută la Paris în 1939. Barmine a fost un diplomat sovietic care a luat atitudine în contra procesului celor „douăzeci și unu” din 1938, de la Moscova. În această carte el își povestește viața, făcând în același timp și un istoric al evenimentelor din Rusia, trăite de el. Lupte, oameni, crime, foamete, exoduri - în numele aceleiași revoluții proletare care voia să schimbe fața lumii și condiția omului... Ce straniu mi se pare că, la București, sub atacul avioanelor sovietice, să citească acest rechizitoriu al stalinismului făcut de către unul dintre cei ce l-au slujit mai mult!

Mă gândeam, citind această carte, cum se răstoarnă uneori istoria. În 1918, Germania ajută instaurarea comunismului în Rusia, unde Lenin și Troțki erau considerați „agenții nemților”, pentru că acum, după douăzeci și trei de ani, aceeași Germanie să lupte cu înverșunare pentru răsturnarea regimului sovietic. În războiul trecut, trupele româno-ruse luptau împreună împotriva Germaniei; azi trupele româno-germane luptă împreună împotriva Rusiei. Paradoxuri ale istoriei. Sau *Lumea ca aventură și paradox*.

24 iulie, ora 14.30

Alarmă de o jumătate de oră. În plină zi, un avion – de recunoaștere, se pare – s-a aventurat până aici. Probabil, vreun pilot

rus a vrut să se „răcorească”, în urma unei rații prea mari de vodcă. S-a trezit în tirul artileriei noastre.

25 iulie, ora 1 noaptea

Alarmă. Câteva bubuituri de tun, fără consecințe... terestre. Rușii au început să riposteze cam des. Semn că Moscova e bombardată serios, ceea ce-i îndeamnă și-i obligă la... represalii. Acestea au însă uneori epiloguri hazlii. Fiul lui Stalin, Iacob Stalin, s-a predat germanilor, declarând că nu înțelege să mai lupte (ca aviator) alături de armatele tatălui său, orice rezistență părăndu-i-se inutilă. Mareșalul Timocenکو se zice că ar fi fost executat la Moscova, în urma unei înfrângeri suferită pe front. „Tiranul din Kremlin” nu admite nici un fel de înfrângere.

26 iulie

Redobândirea Basarabiei s-a împlinit, la cinci săptămâni după începerea războiului. Când te gândești, armatele române au dat dovadă de un eroism extraordinar și de un spirit de sacrificiu mai presus de orice, luptând contra unui inamic superior numeric, împotriva unor întărituri greu de cucerit, într-un teritoriu dificil – și ajungând într-o lună și ceva, la un rezultat strălucit. Că au murit foarte mulți ostași, ne-o indică pagina de necroloage a ziarului *Universul*, unde în fiecare zi apar câte opt-zece anunțuri mortuare de ofițeri; ne-o mai indică și spitalele supraîncărcate de răniți, precum și părinții pe care-i întâlnești pretutindeni plângându-și copiii dispăruți. (Cazul Dan, al cărui fecior – fratele Roxanei – a căzut cu avionul deasupra Basarabiei; bătrânul e distrus de durere). Toate acestea sunt trecătoare însă. România și-a recâștigat onoarea pierdută în ultimul timp și poate sta acum cu fruntea sus între celelalte popoare ale lumii. Ea și-a dat din plin tributul de sânge în acest război. Și fiecare pas a fost drept, fiecare picătură de sânge, sfântă. Asta nu poate s-o nege nimeni. Unii spun că așa este, dar că sacrificiul a fost inutil, deoarece a trebuit să recăpătăm prin

vărsare de sânge, ceea ce am dat, gratis, anul trecut, în câteva ceasuri. Este exact. Dar dacă așa a fost voia Destinului, pentru ca neamul acesta să înscrie în cartea lui de aur o pagină glorioasă, n-are rost să ne mai întrebăm ce este drept și cine are dreptate. Zilele acestea de bucurie răscumpără tristețea de anul trecut. Cu condiția, însă, ca sacrificiile să se oprească aici!

Cei ce nu se bucură de bucuria generală sunt tocmai basarabenii înșiși – unii dintre ei. „Refugiații” se obișnuiseră aici, la București, sau aiurea, trăind pe spezele statului, fără să aibă obligații prea mari, și acum nu le prea convine să se reîntoarcă în provincia lor, cu nume frumos, dar unde favorurile sunt mai puține. O cucoană de la noi, de la Bibliotecă, a izbucnit în plâns astăzi când a primit ordinul de plecare la Chișinău, de unde venise. Toată ziua a alergat în stânga și în dreapta și a obținut permisiunea că va rămâne în București. Și va rămâne. Va rămâne chiar la Bibliotecă, de unde eu sunt detașat, netam-nesam, la primăria comunei suburbane Voievodul Mihai, pe motivul că la Bibliotecă sunt prea mulți salariați! Dreptate! Dar la ce bun să mă mai revolt? Am o singură convingere: dacă în țara românească nu există dreptate, ea există *deasupra* țării, și din când în când se mai coboară și pe acest pământ urgisit, unde se agită atâția învârtiți și atâtea nulițăi.

29 iulie

S-a publicat sentința de condamnare la moarte a legionarilor care au comis măcelul de la Jilava, în noiembrie 1940, și asasinarea lui Iorga și Virgil Madgearu. Au fost executați ieri șapte condamnați în frunte cu colonelul Zăvoianu, fostul prefect de poliție. Alți cincisprezece inculpați au fost condamnați în lipsă la pedeapsa cu moartea (printre aceștia, Traian Boeriu, fostul director al Institutului Național al Cooperăției, care l-a ucis pe Madgearu, și Dumitru Groza, cunoscutul agitator legionaro-comunist.) Tot ieri au fost executați alți legioari, funcționari ai C.A.M. fiindcă s-au găsit asupra lor „patru revolve cu munițiile respective și s-au oferit să execute o misiune importantă de sacrificiu”. (Voiau să-l asasineze pe General).

Inconștienți! În timp ce floarea tineretului României luptă pe front și cade pentru Patrie, ei pun la cale asasinat și încearcă să tulbure apele în țară, în speranța de a mai ajunge vreodată acolo de unde au fost atât de rușinos gonii.

31 iulie

Luna e la pătrar pe cer și luminează orașul ca într-o feerie. Fațadele caselor, siluetele palatelor, soclurile monumentelor strălucesc în bătaia lunii, parcă ar fi iluminate artificial. Își înalță frunțile în liniștea nopții, fiindcă nu se mai tem de pericolul din văzduh. S-a împlinit ieri o săptămână fără a se mai suna nici o alarmă. Mi se pare că s-a terminat cu aventurile nocturne și cu jocurile de lumini zvârlite de proiectoare uriașe deasupra Bucureștiului. Acum lumea se duce să vadă avionul rusesc expus la Parcul Carol și bombele neexplodate strânse și puse la vederea publicului pe terenul viran de la statuia Brătianu. Sunt singurele vestigii ale „bombardamentelor” sovietice asupra Bucureștiului. Legenda colosului de la răsărit e transformată într-o parodie, ce pare, totuși, să mascheze spitalele care gem de răniți și bătrânii care-și plâng fiii dispăruți. Pe de altă parte, ziarele publică lungi reportaje din Basarabia, care sunt adevărate descrieri ale unor călătorii în iad. Războiul a fost cumplit acolo, iar ceea ce a rămas în urma lui, e jalnic.

1 august 1941

Prin Decizia specială, semnată de domnul primar general Rodrig Modreanu, sunt *mutat*, pe data de astăzi, de la Biblioteca Municipală, la primăria suburbană Marele Voievod Mihai. (Nici nu știu unde vine aceasta). Mutarea mea este mai mult decât o pedeapsă, e o deportare. În limbaj funcționăresc, nici nu are calificare, deoarece a fi mutat de la un serviciu cultural central, la o primărie suburbană, înseamnă a fi comis o adevărată crimă administrativă. Și eu nu am comis nimic. Nu știu cum să privesc

această măsură? Bătaie de joc? Preludiul unei puneri în disponibilitate? Pe de o parte, îmi pare bine că am scăpat de d-na R., dar nici chiar așa!

Funcționar la o primărie suburbană, adică mai rău ca la o primărie dintr-un sat oarecare. Iată unde am ajuns! Hala! După atâția ani de învățătură (pe care nu-i mai socot!), după atâtea eforturi de a deveni un intelectual și de a fi de folos într-un fel țării – nu numai ca simplu conștopist într-un birou – iată-mă surghiunit, printre cei din urmă, la o primărie de dincolo de mahalalele bucureștene. Ce soartă caraghioasă și hazlie! Cum își bate joc uneori întâmplarea de orgoliul tău spiritual, de vederile tale largi, de sufletul tău ales! În fața Majestății Sale Formalitatea și a Marelui Voievod Birou, nu există nimic care să le micșoreze stupiditatea. Să începi să umbli înapoi și încolo, să bați la uși, să te ploconești la X și la Y, mi se pare a fi și mai stupid. Fac asta cucoanele care vin din Basarabia și vor să rămână în București. N-o voi face eu. Sau mai bine zis, nu mă voi duce să mă rog de edilii noștri să mă lase într-un post, de unde, de altfel, chiar aș vrea să plec.

Ora 11 seara

O zi agitată, foarte caldă și foarte sterilă. Dimineața mi-am pierdut-o la Ministerul Propagandei, urmărind o cerere veche și rătăcită. Făcusem o cerere să mi se cumpere o sută de exemplare din volumul de poeme, dar hârtia s-a împotmolit pe undeva, nerezolvată. A trebuit să fac altă cerere, să răscolesc o arhivă pentru un referat, să cutreer două direcții, să pun în funcțiune câțiva prieteni. Am asigurări că, de data asta, treaba se va face. Vom mai scăpa de datorii.

După amiaza, la Bibliotecă, ultima zi. D-na R. avea de gând să mă ție până seara acolo, să mă stoarcă bine, dar nu i-a mers. Deși nu eram obligat s-o fac, am scris, într-un ceas, o sută șazeci de titluri de cărți într-un registru, apoi mi-am luat ziua bună și am plecat. D-na R. spune că-i pare rău că plec, dar n-a făcut nimic ca să mă reție, și nici eu n-am rugat-o nici o clipă să intervie.

M-am întâlnit cu T. și ne-am dus la cinematograf. Am văzut o

comedie amuzantă cu Frații Marx (la Circ). Afară o isterie stranie stăpânea orașul cu ale lui femei înnebunitor de frumoase. Am venit acasă extenuat, nemâncat, cu dureri de cap. Stana mi-a adus o cană cu lapte, iar grădina un vulcan de aer curat. Am stat de vorbă cu Matei și cu d-na Marioara vreun ceas, reculegându-mă și răcorindu-mă, după o zi de zăpușeală, de alergături și de întâlniri fără satisfacții. 1 august 1931. O zi oribilă.

Războiul bibliotecilor (2 august 1941)

D-na R., directoarea Bibliotecii Municipale din București era ieri foarte revoltată din cauza distrugerii bibliotecilor municipale din Constanța, Chișinău ș.a. „S-au pierdut atâtea cărți care nu vor mai putea fi înlocuite niciodată.” „- Ah, măcar de-ar fi distruse cât mai multe biblioteci! Doar atâta lucru bun să facă și războiul ăsta, să distrugă bibliotecile!” i-am răspuns pe un ton jumătate în glumă, jumătate în serios. D-na R. a holbat ochii la mine și mă privea ca pe un nebun. Cum, tocmai eu să spun una ca asta?! „- Dumneata nu-ți dai seama ce vorbești în momentul de față!” mi-a ripostat dânsa. „- Ba știu foarte bine, doamnă. Doresc distrugerea bibliotecilor, fiindcă doresc înțelegerea între oameni”. Și am început să perorez: „Bibliotecile sunt cuibarele tuturor discordiilor și ale revoluțiilor, tuturor războaielor din lume. Oamenii intră într-o bibliotecă liniștită, pașnici, animați de cele mai curate gânduri și sentimente, și ies de acolo răvășiți, furioși, fiecare obsedat de alte idei, după cărțile pe care le-a citit. Bibliotecile sunt niște laboratoare unde se cultivă microbii disensiunilor dintre indivizi, dintre generații, dintre popoare, dintre continente și dintre epoci. Războiul actual însuși este un război al cărui morb se află în biblioteci. Germania, care a făcut gestul de a arde un sfert din bibliotecile ei, este totuși împinsă în vâlvătaia de azi de anumite principii, de anumite concepții care s-au copt și s-au dezvoltat în umbra bibliotecilor. Ea a declarat război Angliei, fiindcă aceasta este conservatoarea altor principii, ce vin în contradicție cu cele germane și care mână din urmă oamenii de acolo. Tineretul englez are alte viziuni despre viață și lume, decât tineretul german, și din aceste deosebiri,

pe care bibliotecile le amplifică și le pun în circulație, s-a născut drama zilelor noastre, măcelul la care asistăm acum, și care se desfășoară în numele unor „sfinte principii” înscrise în cărțile ce se păstrează în biblioteci. Războiul de arme, războiul național, războiul economic chiar, nu sunt decât consecința ultimă și cea mai gravă a războiului dintre doctrine. Războiul cu Rusia, nu este oare, în primul rând, un război al doctrinelor ce se bat cap în cap? Tineretul comunist, crescut într-o mentalitate nouă, având despre lume și viață concepții cu totul deosebite de ale europenilor, crezând în progres și într-o civilizație nouă, a rupt-o complet cu Europa, alături de care Rusia trăia numai prin literatură, și acum se luptă cu Europa, fiindcă aceasta vrea să-l readucă acolo de unde el a pornit. Revoluția rusească și revoluția germană sunt două încercări de a schimba lumea. Amândouă s-au zămislit în biblioteci, unde concepțiile lor de bază au fost rumegate de câțiva oameni vreme îndelungată. Care e mai bună, care are dreptate, care va fi acceptată de omenire? Iată întrebarea. Cea dintâi năzuiește să înceapă totul de la Adam și Eva proletari; cealaltă vrea o schimbare în cadrul - încă! - al culturii și civilizației europene tradiționale. E o chestiune de „opinii”, și războiul actual ne-o dovedește din belșug că toate neînțelegerile politice, sociale, economice, religioase etc. sunt „chestii” de cultură, adică de grad de dezvoltare intelectuală. Depinde de gradul de cultură al unui om, de valoarea acelei culturi, de modul cum a asimilat-o, de actualitatea ei, pentru ca acel om să fie *prezent* în epoca lui și să aibă dreptate. Or, când majoritatea celor dintre noi ne hrănim cu ideologii emise acum un secol, sau și mai vechi, când copiilor de școală de astăzi le împuiem mintea cu aceleași idei, ambiții sau aspirații, care le erau insuflate și copiilor de pe vremea lui Napoleon, când intelectualii de azi nu au curajul să scrie ceea ce gândesc ei personal, fără să nu facă apel la Goethe sau la Kant, sau la Voltaire, sau la Homer, sau la alte „somități” nemuritoare ce trăiesc în biblioteca lor, - cum vrem să fim ai timpului nostru, ai realităților sociale de acum, ai momentului psihologic actual? Este ca și cum am aplica unei boli curențe, un tratament bănesc. Or, maladiile moderne cer tratamente moderne. Bibliotecile ne împiedică să fim ai timpului nostru. Nu ar trebui lăsate în biblioteci decât cărțile de literatură (fără tendință) și cărțile de artă pură. Celelalte, de istorie, de sociologie, de filosofie, ar

trebui studiate numai în școli, cu predări speciale, cu interpretări critice, făcute din punctul de vedere al actualității, în așa fel ca tânărul care le frecventează să păstreze față de ele o atitudine justă și lucidă. Altfel, ne putem pomeni că punem în circulație, în epoca automobilului și a avionului, idei apărute în epoca de piatră, care au fost bune și frumoase la timpul lor, dar nu mai sunt valabile astăzi, chiar dacă ele își mai păstrează încă puterea de seducție. *Dixit!*

P.S. Citind cele de mai sus, s-ar putea crede că sunt un anarhist. Deși am făcut cândva „elogiul anarhiei”, într-o revistă de mare tiraj și sub semnătură proprie* - nu împărtășesc atitudinile anarhiștilor. Revendic însă libertatea personală, cu condiția să fie creatoare, nu distrugătoare, să tindă spre binele oamenilor, nu spre răul lor. Dar cele de mai sus le-am gândit probabil sub influența situației în care mă aflu în prezent, de *izgonit* dintr-o bibliotecă unde am lucrat vreo cinci ani în șir și unde mi-am petrecut o bună (și frumoasă) parte a tinereții. Nu sunt supărat că m-au dat afară, sunt indignat din pricina procedurii folosit. Este, undeva, cineva, care a vrut cu tot dinadinsul să-și bată joc de mine, crezând că izbutește aruncându-mă peste bord. Ar trebui să vadă însă că prin asta abia își trădează micimea sufletească și caracterul urât și meschin.

4 august, ora 4 p. m.

Am fost astăzi – mai mult din curiozitate – să văd unde se află și cum arată postul în care sunt „detașat” prin decizia primarului general al Capitalei. Am nimerit în comuna suburbană Voevodul Mihai, fostă Țigănia. De la Biblioteca Municipală - la Țigănia! Ce salt! Comuna (care, de fapt, nu e nici comună, nici sat, nici cartier, nici mahala, ci un fel de încropeală, cu împrumuturi din toate acestea) se află undeva, la marginea Bucureștiului, aproape de Chitila. Am făcut până acolo mai mult de un ceas cu tramvaiul și cu un autobuz hodorogit, ce se văicărea la fiecare hop din toate

* Vezi „Elogiul anarhiei”, în *Vremea* de la 1 iulie 1934 și „Anarhia contemporană”, *Vremea*, 8 iulie 1934

încheieturile. Prin praf și căldură, prin gropi și pe ulițe de țară, am descoperit, în fine, localul primăriei, într-o casă oarecare, cu firmă la intrare. Probabil că aici fusese o cârciumă, cu ușă pe colț, dar acum se distingea prin steagul tricolor ce atârna în permanență la streășină. În prima încăpere, de cum treceai pragul ușii, se aflau două „servicii” mai importante: Registratura și Oficiul Stării Civile, compuse fiecare din câte o masă pe marginea căreia o etichetă scrisă de mână indica natura serviciului, și unde lucrau doi funcționari bătrâni, acriți, sastisiți, îngropați în dosare, cu aspect de condamnați la muncă silnică și aduși aici să țină locul unora trimiși pe front. Câțiva elevi, în vacanță, făceau „muncă de folos obștesc”, dându-le un ajutor efectiv, deoarece completau formulare sau treceau în registrele de stare civilă morții, nașcuții, căsătorii, plecații sau noii veniți în comună. Cei doi bătrâni, șefi de birou, le dădeau dispoziții și controlau dacă duc bine treaba, ei neavând altceva de făcut decât să fumeze câte o Națională, alimentându-se dintr-un pachet comun, care trecea când pe o masă, când pe alta, adică de la Registratură la Starea Civilă și viceversa. Pe un perete atârnav câteva puști ale sergenților (doi stăteau pe o bancă la umbră, în fața casei, fiind „la datorie”), iar printre acestea erau lipite diferite Decizii, Publicații, Comunicate de la Municipiu, de la Prefectura de județ, de la Ministerul de Interne etc.

Am intrat, m-am prezentat, am spus ce vânt mă aduce aici. Bătrânii știau că trebuie să le vină un „coleg” de la centru și s-au bucurat când m-au văzut pe mine, om tânăr, curățel, nu un agent electoral oarecare pus în pâine. Unul din ei, cel de la Registratură, m-a condus la d. secretar al Primăriei. Acesta era conțopist ceva mai stilat, cu pretenții de intelectual, era licențiat în Drept, și, după nume, mă cunoștea din scris. Foarte încântat că mă va avea ca subaltern. Lucra într-o odaie alăturată de prima, împreună cu domnișoara lălâie, care când se așeza pe scaun își ridica fusta cu atâta generozitate că i se vedeau picioarele pân la coapse. Domnul secretar avea în felul acesta un spectacol ce-l putea reține cu plăcere la birou. Imediat, m-a luat de braț și m-a condus prin celelalte odăi, prezentându-mă: „Noul nostru coleg, detașat de la centru... dl. X, casier, dl. Y, notar, dl. Y, perceptor etc.” l-am cunoscut în felul acesta pe toți. Preceptorul, când m-a văzut, i-au strălucit ochii de bucurie: „Mi-l dați mie, la roluri, la chitanțe și la încasări.

E lipsă mare de oameni și tocmai bine au făcut cei de sus că l-au trimis aici.” Apoi, adresându-mi-se mie: „Nu avem cu cine lucra, și suntem îngropați rău, e hamalâc mare, dar numai acum, până în octombrie, pe urmă ne ușurăm, huzurim.” Dl. notar mă voia dânsul la serviciul său: „Domnul Martinescu vine de la Bibliotecă, nu se pricepe la percepție, așa că, deocamdată, să-l repartizăm la ceva mai ușor. Două trei nașteri sau morți pe zi, mai nimica toată.” Nu s-a putut înțelege însă cu receptorul, care, din dorința de a avea un om la birou, pentru ca el să-și vadă de treburi prin sat, pe la oraș, ținea cu tot dinadinsul să mă oprească la dumnealui. Notarul nu se lăsa nici el mai prejos. Și fiindcă secretarul primăriei, organul de coordonare, nu i-a putut împăca, a rămas să vie domnul primar, să dispună dânsul.

Pe la ora 11, domnul primar a dat un telefon (din București) să întrebe ce mai e nou la Primărie. Singura noutate era sosirea mea. A fost pus la curent și domnul primar m-a cerut la telefon. „Domnule, dumneata să vii la ora 4 p.m. să te repartizez la un serviciu. Până atunci ești liber. Acum eu iau act de prezența dumneitale și după masă viu să ne vedem. Așadar, ne-am înțeles, de acum și până la 4 ești liber”. „ – Am înțeles, domnule colonel, vă mulțumesc pentru libertate. Bonjour”. „ – Să trăiești!” și toată conversația noastră s-a redus la atât. Dl. Colonel (în rezervă, m-a informat despre asta secretarul) era obișnuit să i se spună nu „domnule primar”, ci „domnule colonel”, și numai în stil cazon: „Să trăiți, domnule colonel! Orдонаți, domnule colonel!” Eu i-am spus scurt: Bonjour.

Acum, la ora 4 p.m., mă pregătesc să mă duc la Cizek, directorul Personalului de la Municipiu și să-i relatez expediția mea la Voievodul Mihai. Deși m-ar amuza să „lucrez” acolo câteva zile, căci aş strânge mult material literar, totuși, depărtarea, condițiile de deplasare, praful, mizeria, mă împiedică să pot face în fiecare zi drumul acesta. Nici vorbă nu poate fi să accept așa ceva.

Dintre toate personajele cunoscute azi, cei doi bătrâni de la Registratură și Starea Civilă mi s-au întipărit ca niște imagini foarte pitorești. Stăteau la două mese alăturate, dar când venea cineva cu vreo treabă și se oprea la masa unde scria „Registratură”, dl. Rotaru spunea: „Duceți-vă mai întâi la Starea civilă și pe urmă veniți la noi, la Registratură”, ca și cum ar fi fost vorba de două servicii

instalate în două clădiri deosebite. La fel proceda și dl. Enculescu, de la Starea civilă. Voiau, oamenii, să arate că sunt cineva și că reprezintă ceva. Altfel, dl. Rotaru are o mutră de cal și în momentele lui bune, când nu e prea grav, seamănă cu un Nietzsche fără mustață. Dl. Enculescu, de lângă el, are o înfățișare și mișcări de vierme. Viermele cu ochelari. Când vorbește, când scrie, când caută în acte, dar mai ales când fumează, seamănă cu un vierme.

5 august, ora 24

Astăzi, după amiază, după ce ne-am înțeles la telefon și mi-am cerut scuze că n-am putut veni ieri, cum fusese vorba, am luat contact cu dl. Lt.col.Prodan, primarul comunei Voevodul Mihai. Ieri, Cizek, după ce i-am descris locul unde m-a „surghiunit”, m-a sfătuit să nu mă mai duc acolo și într-o zi, două, va găsi el o soluție. Totuși, din aventură și curiozitate, am vrut să mai fac odată drumul, și să-l cunosc pe acel faimos colonel. M-a invitat în biroul său, împreună cu secretarul. Colonelul, un bărbat la 60 de ani, colțuros, cazon în haine civile, cu o cicatrice pe obraz, cu ochi negri și priviri tăioase, vrea să fie blând, dar totul în făptura lui înclină către disciplină și autoritate. Mi-a luat un scurt interogatoriu: „Ce studii ai dumneata? – Licențiat în Filosofie. (Priviri de mirare către notar.) – Unde ai lucrat până acum? – La Biblioteca Municipală. – Pentru ce ești detașat aici? – Așa a hotărât domnul primar Rodrig Modreanu. (Anume am omis titlul de general și domnul colonel a observat asta). – Ce te-ai pricepe să faci pe la noi pe aci: casierie, percepție, stare civilă, secretariat? – Orice m-aș pricepe să fac, dar nu pot să fac nimic, fiindcă nimic nu e de resortul meu aici. (Domnul colonel face ochii mari către secretar, schimbă tonul.) – Este, nu este, eu am nevoie de oameni, și dumneata te rog să nu mă încurci, dacă rămâi aici, trebuie să muncești. – Bine, mă voi mai gândi.” L-a întrebat apoi pe notar, unde m-ar putea da. Secretarul, om mai subțire, licențiat și el, dar abrutizat de mediu și de carieră, a propus să mă ia pe lângă dânsul. „– Ce să facă acolo, că nu ai cine știe ce de lucru? – Se mai găsește, domnule colonel, căci dânsul nu poate să lucreze la Casă, nici la Percepție.”

„ – Bine, îl iei la dumneata, dar să nu-mi discutați toată ziua despre Schopenhauer, să munciți!”

Domnul colonel-primar a plecat apoi în inspecție prin comună. Trebuie să cerceteze, împreună cu șeful de post, un lagăr de concentrare, unde se aflau evrei luați la lucru. „ – Ce facem cu ei, dom'le colonel, c-au umplut comuna. Vor să închirieze case. Or, dacă e lagăr, eu înțeleg să stea în lagăr”, spusese plutonierul major la raport. După plecarea lor, am pornit și eu spre oraș, gândindu-mă că niciodată nu-mi vor mai călca picioarele pe acolo. Pe drum, m-a apucat ploaia. O ploaie cumplită de vară, care a ținut vreo trei sferturi de oră și a umplut străzile de apă. Toate gangurile, prăvăliile, adăposturile erau tixite de lume, ca în timpul unei alarme. În loc de bombe însă, cerul ne pișa cu apă. Turna cu găleata.

Seara asta, în schimb, cred că va rămâne cea mai frumoasă seară din vara lui 1941. Luna e plină, albă ca o femeie blondă și cărnosă, ca acea Annie superbă de 19 ani, cu sânii fragezi și părul de aur, pe care am întâlnit-o astă seară. Cerul e senin, atmosfera încărcată de vapori, în așa fel că razele lunii se văd cum își taie drum printre moleculele de apă, ca printr-o perdea de fum, ca să ajungă până la pământ. Mii de scări și de sulite aurite urcă spre cer, ca într-o operă wagneriană. Nu-mi venea să mă mai întorc acasă. Și drumul spre casă se prelungea mereu, de câte ori voiam să-l fac mai scurt. Mi-am amintit în seara asta că, la Atena, grecii puneau o taxă specială pentru cei ce voiau să viziteze Acropole, noaptea. Acum, pe străzile Bucureștiului, în tăcerea asta mormântală, aveam impresia că sunt pe Acropole, la picioarele Parthenonului, într-o noapte de basm. Orașul e învăluit într-un voal de ceață subțire ce-i dă un extraordinar aer de feerie.

Și am cunoscut o fată de 19 ani, foarte frumoasă, Annie. Cadoul acestei seri sublime – cadou gingaș și dulce, plătând și alb ca o crizantemă. Ne-am plimbat puțin, am stat pe o bancă, ne-am simțit ca niște prinți prin împărăția nopții blonde și pustii. Pe urmă am condus-o acasă, pe Aurel Vlaicu, hotărând să ne vedem mâine. Rămas singur, eram un pachet de euforie. Am hoinărit prin cartier, în neștire, m-am trezit vorbind cu sergenții de noapte, singurii oameni cărora le puteam împărtăși fericirea mea. „Dacă aș fi în locul dumitale, i-am spus unuia care păzea parcul Ioanid, aș trage cu pușca în lună, s-o pironesc pe cer și să nu mai plece. Să

nu mai plece, că prea e frumoasă. — Adevărat, mă uitam și eu la ea așa, parcă nu e ca totdeauna”, mi-a răspuns omul ordinei publice, care devenise și el visător, având în stăpânirea lui o noapte fermecătoare ca asta. Aș fi vrut să schimb meseria cu el, până mâine dimineată să fiu un sergent de noapte. Pustietatea asta prin care am rățâcit liber și fericit, mi-a purificat și mi-a reîntinerit sufletul.

Trebuia să mă culc. De ce trebuie să doarmă oamenii în asemenea nopți? Momentele cele mai frumoase pe care li le oferă Natura, ei le petrec dormind. Hotărât, nu e bine organizată Existența.

6 august

Astăzi se împlinesc douăzeci și cinci de ani de la intrarea României în Războiul de întregire, din 1916. Nimeni, se pare, nu și-a adus aminte de această aniversare, și doar datoria gazetarilor asta ar fi fost. În plus, ar fi avut subiecte pentru articole de o zi. Eu am scris un articol despre Mihail Săuleanu — la sugestia lui Eugen Jebeleanu, care mi-a vorbit despre poetul de la a cărui moarte se împlinesc de asemenea douăzeci și cinci de ani. Articolul va apărea săptămâna asta în *Vremea*, deci va fi totuși o rememorare, deși indirectă, a lui 6 august 1916.

Astăzi se împlinesc patruzeci și cinci de zile de la intrarea României în al doilea război mare. Basarabia și Bucovina au fost dezrobite și armatele continuă înaintarea în Ucraina. S-a publicat prima listă oficială de ofițeri morți de la 22 iunie până la 4 iulie: treizeci și șapte de ofițeri și șaisprezece subofițeri.

Deși intens, pârjolitor în Europa, războiul *mondial* pare că abia acum e pe cale să se declanșeze. Fricțiunile dintre Japonia și America sunt tot mai mari și atmosfera în Extremul Orient e tot mai încărcată. Toate colțurile lumii sunt atinse de mirosul greu al fumului de tun. În curând va începe și în Pacific un război crâncen.

Churchill e în Canada, într-o călătorie făcută cu scopul de a se întâlni cu Roosevelt, aflat actualmente pe bordul yachtului „Potomac”. Despre această întâlnire istorică nu se știe nimic precis deocamdată, în afară de faptul că e pe cale de a se produce.

Trupele rusești încercuite la est de Smolensk au fost zdrobite.

Armatele germane își fac acum drum spre Moscova, dar să vedem când vor ajunge acolo.

Germanii au întocmit un bilanț al primelor patruzeci și cinci de zile din campania rusească. Această campanie se soldează cu „pierderi ireparabile” pentru ruși, și „pierderi moderate” pentru nemți.

Constanța a fost din nou bombardată în ultimele zile. Se zice că a fost lovită greu și Catedrala. Rușii mai fac, deci, incursiuni pe teritoriul nostru. Dacă nu cumva bombardamentele acestea sunt numai de pe mare? Aviația nu mai ajunge până la noi.

Toți evreii din București sunt strânși și trimiși în lagăre de concentrare. Ce jale pe Lipscani, ce de omenire la Prefectura Poliției, ce spaimă în Văcărești. „De-ar fi numai atâta, n-ar fi prea rău. Dar să nu se lase cu bătaie, cu omoruri”, spunea Benador, pe care l-am întâlnit la Alcalay, cu mutra lui de om speriat, dar care acum era înspăimântat de-a binelea. Se duc, totuși, supuși, fără să crâcneasă.

7 august

Am primit o carte poștală militară de la Luciliu Olteanu, compozitorul, pe care nu l-am mai văzut din ziua asasinării lui Iorga. Era o zi tristă și îl întâlnisem în Cișmigiu. Veneam de la Bellu. El era indignat de tot ce se petrecea. Ne-am despărțit, cu promisiunea, reciprocă, de a ne revedea cât de curând. Acum primesc de la el câteva rânduri din... Of. poștal militar nr. 5. Își încheie misiva: „După soare-răsare, mai avem o dreptate de împlinit la soare-apune”. Este dezideratul unui locotenent în rezervă. Și al neamului întreg.

Nu m-am mai dus la Voevodul Mihai. Am fost la Primărie, să dau raportul. Peste tot întâlnesc oameni surprinși de mutarea mea acolo. Lui Cizek însuși îi pare rău, am impresia, și caută să repare actul de care în bună măsură este răspunzător. I-am spus că vreau să mă transfer la Ministrul Propagandei. „Cu bucurie, nouă ne pare bine să scăpăm de funcționari; numai să te primească ăia”. „Ăia” tocmai că vor să aducă la ei funcționari pe care să se sprijine, ministerul fiind în plină organizare. Deocamdată, nu are titular (Crainic a fost debarcat, Giurescu a fost înlăturat) și treburile le

conduce acolo Bădăuță, ca secretar general. Am vorbit cu el, mi-a spus să-i las o cerere.

Toată întâmplarea cu mutarea mea la suburbană mi-a sugerat ideea unei nuvele *În țara lui Caragiale*. O voi scrie în curând.

8 august

În toiul verii, de două zile, răcit.

La Propagandă mi s-a aprobat cumpărarea a o sută de exemplare din *Sunt frate cu un fir de iarbă*. Zece mii de lei. Îi voi restitui lui Eugen Moașa.

10 august, duminică

N-am mai luat contact cu lumea de câteva zile. O gripă rebelă m-a forțat să stau în casă. Azi mă simt bine, dar sunt slăbit, obosit, fără vlagă, de parcă aș fi tras la plug.

Ca o bucurie, de dimineață am primit o c.p. de la Ștefănică. Scrisă la mașină, cu o panglică uzată, plină de greșeli de ortografie (ce-i pot pretinde lui care era adus cu arcanul la școală ca să termine cele patru clase primare?), surpriza este că rândurile sale sunt versuri:

Află despre mine că sunt sănătos

Și mă aflu sub paza lui Hristos.

Grija mea să nu o ceri

Că este la ofițeri.

Ei ne sunt acum părinți

La nevoi și suferinți.

Ne îngrijește cu-așa dor

Ca și pe copiii lor.

Dimineața ciocârlia

Ne îndulcește cățania

Și când vine noaptea înstelată

Ne facem paznici la țara însângerată.

Îți doresc, iubite frate,

De azi încolo, sănătate

Și nu te gândi la mine

Că pe-aicea totul este bine

Eu stau de veghe la hotare

Zi și noapte în picioare

Ca să apăr țara mea

Copilașii și soția.

„Îți doresc, iubite frate, de azi încolo, sănătate...” Ca și cum ar fi știut că am fost bolnav și sunt în convalescență... Iată, oricum, încă o dovadă că românul se naște poet. Mai ales atunci când e mistuit de dorul de ai lui și când n-are cui se plânge, decât codrului sau, ca în cazul de față, unei bucăți de hârtie. De fapt, Ștefănică făcea, înainte de a se însura (acum patru ani), multe cântece pentru flăcăii din sat, prietenii și tovarășii lui de la hore și de la baluri. Seara, când se întorcea de la coasă în trapul grăbit al cailor, căruța lui răspândeă peste văi ecoul cântecelor pe care le improviza în amurgul nostalgic și pe care, peste câteva zile, le știau toți flăcăii din comună. De un an de zile, și mai bine chiar, el e concentrat (acum se află pe „zonă”, în nordul Dobrogei) și cea mai mare durere a lui este că nu poate fi acasă, la treerat. Să-și strângă singur grâul de pe câmp, să și-l treacă printre degete, să încarce și să numere banițele, să-i respire mirosul dulce-pământiu, să se tăvălească în el... Ce mult îi place să muncească; să are, să semene, să secere, să treere... dar să și petreacă, iarna. În loc să facă toate astea, acum, „zi și noapte în picioare, stă de veghe la hotare”.

Paul Marion a vorbit aseară la Nissa despre relațiile franco-germane. Orgoliul francez se menține la înălțime, cu o splendidă încredere. A spus, printre altele, dl. Marion: „În 1930 s-a încercat să se clădească fără Germania — și Europa s-a prăbușit. Dacă, după 1940, se va încerca clădirea unei Europe fără Franța, atunci această Europă nu va dăinui”. Este aici mândria unei națiuni mari, sau mai este și altceva? Disperarea, care caută să se îndulcească prin iluzii de grandoare... E, în orice caz, un apel indirect către Germania: să fie înțeleghătoare, clementă, realistă. Ceea ce este tragic, însă, e faptul că Franța nu vrea, nu poate să creadă într-o

amiciție germană. Și atâta vreme cât nu va face asta, apele nu se vor liniști pe continentul nostru. Dar, oare, e posibilă o prietenie între Franța și Germania? Totdeauna au existat disensiuni, rivalități, invidii, conflicte și războaie între aceste două națiuni vecine și egale, care își disputau supremația. Astăzi, Franța e în situația unei puteri mari prăbușită; atenția care i se acordă este pentru trecutul și prestigiul ei spiritual; altfel, ar putea fi scoasă cu totul din circulație. Dar Franța e mare, e nepieritoare, ca entitate națională ea nu va păți nimic, deși acum trece prin momente deosebit de tragice. Un singur lucru i se cere: să treacă peste animozitățile din prezent, să întindă mâna Germaniei și, împreună, să restabilească echilibrul în Europa, în cultura, în civilizația veacului nostru. Poate că lecția războiului actual asta va fi...

13 august

Interesantă ar fi o statistică a „șefilor” actuali din Europa, cu titulara lor. Iată câțiva: Fuehrerul, Ducele, Caudillo, Conducătorul, Poglavnicul, Gaulaiterul – tot atâtea titluri noi, câte firme vechi au dispărut: Regele, Împăratul, Președintele etc. Tendință continuă spre mistică și, de ce să n-o spunem, spre mistificare.

Ziarele din prezent sunt sărace, stereotipe, fără culoare, fără savoare. În afară de telegramele de pe fronturile de luptă (germane, bineînțeles) și comentariile (elogioase, neapărat) ale redacțiilor, nimic altceva nu găsești în corpul gazetei. Câteva reportaje fade de război, poezii patriotice (gen foarte la modă), îndemnuri pentru împrumutul de Reîntregire și reclamele cinematografelor, cam astea sunt materialele care umplu paginile. Nici cronică economică bună, nici informații din provincie, nici fapte diverse, nici comentarii care să iasă din șablon. D-ra Anastasia are, desigur, mult de lucru și-și îndeplinește meseria în mod conștiințios.

Despre jurnalele de război (până în prezent cinci la număr) ale O.C.R.-ului*, nimic bun nu se poate spune. Cei care le fac se gândesc mai mult la pielea lor, decât la valoarea peliculei. Toate

* Oficiul Cinematografiei Române

scenele sunt filmate dinapoia frontului sau de pe „câmpul de luptă”, arătând tirul... artileriei. Recucerirea orașelor distruse (Chișinău, Bălți, complet nimicite) este foarte bine „luată”. Încolo, jurnalele acestea sunt moarte. Când ai un asemenea material de viață în față, atâtea prilejuri și atâtea mijloace, cinematografiștii noștri se ocupă mai ales cu vizite oficiale, cu manifestări guvernamentale, cu lucruri ce nu presupun mari riscuri pentru a fi înregistrate. Speakerul, în schimb, are un ton patriotic atât de înflăcărat și de... eroic, încât devine pur și simplu ridicol. Se zice că la Sulina un operator a *regizat* chiar o „debarcare” a forțelor române pe țărmul celălalt, servindu-se de o companie locală, fiindcă sosise prea târziu după ce „operația” se efectuase... Vorba aceea: e mai aproape pielea decât cămașa.

14 august

Azi noapte am avut un vis lung, de coșmar. Revoluție, sânge, moarte, jubileuri, banchete.

Atmosferă încărcată, de incendii și crime. Țara părea cuprinsă de valul revoluției și al teroarei. Generalul Antonescu fusese ucis și bandele de asasini prădau țara în lung și în lat. Guvernul, în mâna lui Mihai Antonescu, nu știa ce să facă după dispariția subită a Conducătorului. Peste tot era o baie de sânge și oameni tineri – legionari? - înarmați cu puști și pistoale care ucideau și distrugeau, ca în filmul *Bestiile roșii*. Țara era cuprinsă de tristețe și de jale.

Iată-mă, însă, pe scările unui somptuos palat, cu pantofii și cio- rapii în mână. Toată lumea avea acces înăuntru, dar eu nu voiam să intru. Unii după alții veneau și intrau – și trebuia să mă feresc de mulții cunoscuți ce se grăbeau, ca să nu mă vadă în halul acela (veneam din mijlocul revoluției), acolo, pe scările palatului. Zăream prieteni, poeți, oameni politici, cunoscuți, intrând în somptuosul palat care se umpluse până la refuz. Nu voiam să intru cu nici un preț. Știam că acolo se pune la cale o schimbare de regim.

La un moment dat au început serbările în palat. Mai întâi, dansuri. Lumea întreagă fusese cuprinsă în vârtejul unei hore iuți, în care jucau femei și bărbați, amestecați, strânși la braț, ca niște

oameni în ultimul grad de beție. Era un lux orbitor, o veselie extraordinară, o mulțime imensă. Ca să joc și eu, mi-am pus repede ciorapii și pantofii și am intrat. În fața mea, ținând în brațe o curtezană, dansa Carol al II-lea, îmbrăcat civil, bine dispus și foarte jovial, cum îl știam. Era cel mai înalt dintre toți. În timpul dansului se oprea uneori și dădea ordine scurte celor din jurul său.

Când dansul s-a terminat, a început să vorbească: „Nu aveți nici o teamă, situația se va liniști. Am făcut o propunere lui Mihai Antonescu, să guvernăm împreună. El a acceptat. Voi aduce la putere Partidul Liberal, care de acum încolo se va numi Partidul Comunist...” Cuvintele acestea m-au surprins, dar asupra celor din sala vastă, rotundă, tixită de lume, se părea că ele au un efect ușurător. Din nou șampanie, din nou dansuri, din nou femei...

Un vis, un simplu vis. Un asemenea vis și cu câteva zile înainte de rebeliune, când îl văzusem pe Horia Sima în mijlocul flăcărilor, comandând revoluția. La câteva zile după aceea, a izbucnit rebeliunea. Mi-e teamă să nu fie și acum ceva. Doamne ferește! Moartea Generalului ar fi un dezastru pentru țară, în aceste momente. Nu am încredere în nici unul dintre cei ce i-ar supraviețui.

Mâine dimineață plec cu avionul la Arad. A treia călătorie pe care o fac cu „Lares”, grație ing. Cociașu, care mi-a dat bilete, din fondul de propagandă al companiei. Timpul e frumos, și mă voi duce în Vest, deși acum e de actualitate Estul. Ca întotdeauna sunt în contrasens.

În gazetele românești, războiul e acum pe planul al doilea, fiindcă pe primul plan e împrumutul de Reîntregire, căruia i se face o reclamă nemaipomenită: articole, grafice, lozinci, pe pagini întregi.

Armata germană, după luptele de la Smolensk, se odihnește puțin, în nord, intensificând luptele în sud, la Marea Neagră. Pe de altă parte, la ordinea zilei este Turcia, a cărei atitudine trebuie să se hotărască în curând: cu englezii sau cu germanii?

18 august

După douăzeci de zile de liniște, azi noapte am avut, prin surprindere, o alarmă aeriană, la ora 2. Un avion sovietic a zburat

chiar pe deasupra noastră, cu zgomotul puternic cunoscut și a lansat două rachete luminoase în partea de nord-vest a orașului. Tirul artileriei și slabele reflectoare au început să-l caute pe întuneric, dar el și-a continuat zborul mai departe, în direcția Ploiești, calm și nepăsător. Peste câteva minute s-au auzit niște bubuituri de tun, îndepărtate, ceea ce înseamnă că a fost urmărit mereu.

Nu știu de ce, dar nu mi-a venit să iau în serios această „vizită” întârziată. Am avut impresia că avionul cu pricina era mai mult rătăcit decât trimis în misiune, mai mult neutru, decât inamic. Deși multe orașe au fost des atacate – Constanța, în special, podul de la Cernavodă a fost de asemeni atins, fără consecințe grave – Bucureștiul a dormit liniștit atâtea nopți frumoase și atâtea zile grele de război. Ieri mă gândeam chiar că cea mai bună propagandă pentru reușita împrumutului de Reîntregire, a cărui campanie e în toi, ar fi câteva alarme aeriene. Acestea le-ar aduce mai ușor aminte cetățenilor noștri, care uită repede și burghezilor care stau liniștiți în bârlogurile lor, că ne aflăm în război, că în alte părți oamenii se luptă și mor, orașele sunt bombardate și distruse, și că este de datoria fiecăruia să contribuie la opera de refacere a țării. În timpul unei alarme, mai ales la miezul nopții, omul își reamintește că totul este supus întâmplării, că avutul său depinde în mare parte de hazard, că egoismul său feroce este un instinct inconștient și meschin. Azi noapte m-am gândit chiar dacă nu cumva alarma cu pricina n-a fost produsă tocmai în acest sens... Dar conducătorii noștri nu cred să aibă asemenea idei originale. Poate doar vreunui mai cheflu să-i treacă prin cap așa ceva...

Comunicatele de azi anunță ocuparea orașului Nicolaevna, de la poarta Crimeii. Odessa este de asemenea încercuită de trupele noastre și căderea ei pare iminentă. Rușii rezistă cu disperare. Armata noastră este cu atât mai bravă cu cât condițiile ei de luptă sunt precare. Proasta organizare, falsul eroism al ofițerilor activi, mentalitatea înapoiată a generalilor, creiază ostașului român dificultăți în plus și riscuri soldate cu sacrificii sporite. Aprovizionarea se face anevoie și cu întârziere, spre deosebire de luptătorul neamț, care primește cu regularitate rația de alimente și munițiuni. La noi, soldații, se zice, stau și două zile uneori nemâncați, fiindcă nu pot ajunge până la ei coloanele cu alimente. În al doilea rând, ofițerii activi se eschivează sistematic, lăsând locul rezerviștilor care cad

în proporție de zece la unul, judecând după cele cinci liste de ofițeri morți de până acum. Pe deasupra, generalii au o concepție cu totul anacronică față de caracterul nou al războiului actual. Se spune, de pildă, că operatorii cinematografici ducându-se să ceară permisiunea de a lua parte la lupte pentru a înregistra episoade, unii generali, văzând reporterii cu aparatele de fotografiat nu de filmat, se uită la ei cu dispreț și-i îndepărtează spunând: „Fugi, domnule, cu fleacurile astea de aici...” Cei mai curajoși dintre operatori colaborează atunci cu germanii, iar ceilalți se mulțumesc cu imagini mediocre luate înapoia frontului.

Războiul acesta însă va contribui mult la trezirea conștiinței contemporaneității în acești români arierăți. Leșită din acest război neașteptat de crâncen, România va fi cu adevărat altă țară, și sufletește și materialicește. Cel puțin eu, simt cum opinia publică se schimbă în bine, cum mentalitatea oamenilor se transformă, cum spiritul național se trezește din cunoscuta-i letargie autohtonă. Și acum, când atâtea țări sunt trântite la pământ, când popoare întregi nu mai au dreptul să vorbească - bunăoară, cazul Greciei ocupată de... italieni - faptul că România este în atenția lumii și luptă cu eroism, mi se pare o favoare a providenței. Prin acest război, România nu numai că intră în rândul popoarelor *vii* din Europa, dar se *impune* cu prestigiu în fața lor. Tânăra noastră țară, care nu are încă nici o sută de ani de existență, ca stat național, face progrese mari în istorie, chiar dacă aceste progrese sunt plătite scump cu sângele vărsat în atâtea războaie impuse, din care am ieșit totdeauna cu fața curată.

21 august

Azi noapte a fost încă o alarmă aeriană. Dormeam însă atât de bine, că n-am auzit-o decât ca prin vis. Auzite ca prin vis, sirenele au atunci un sunet mai dulce, aproape melodios, puțin fantastic și în orice caz nu sinistru. După ce au încetat, am adormit iarăși adânc, cu toate că pe coridor răsunau pașii celor ce fugeau, din obișnuință, la subsol. Ceva mai târziu, Matei s-a oprit sub fereastra mea, în curte, și conversa cu cei de la bucătărie: „Da' d. Martinescu

n-o fi acasă? Fereastra e deschisă, dar el n-a răspuns la apel". Nu știu ce-i răspundeau cei de jos, Stana, medicinista, care mă auziseră când am venit acasă. Nu s-a simțit nici o bubuitură de tun și după câțva timp alarma a încetat. Nu știu cât a durat, nici la ce oră exact a fost, deoarece nu m-am mai obosit să deschid ochii și să mă uit la ceas.

Un eveniment senzațional la ordinea zilei este apariția monumentalei *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu. Este o operă de mare efort intelectual, tipărită în excelente condiții grafice, marcând o dată în istoria tiparului românesc și a culturii noastre în general. Executarea ei a costat, după câte se spune, circa două milioane de lei, fiind editată de Fundația Regală. Cartea a apărut acum o săptămână.

Din prima zi când am răsfoit-o, în librării, am avut un sentiment confuz în fața acestei uriașe opere. Personal, îl apreciez și-l prețuiesc mult pe Călinescu. O putere de muncă, o cultură, un temperament și o forță literară unice, și-au dat întâlnire aici. De ceea ce mi-era teamă însă, Călinescu n-a scăpat: exagerarea. Unul din attributele personalității lui este independența spirituală, ceva de condotier intelectual, la care bravura, riscul, aventura, superbia, voluntarismul, impetuoșitatea și în general viziunea refractară direcției oficiale s-au manifestat totdeauna la el, cu multă ingenuitate și cu multă artă. De aceea, omul acesta și-a creat repede o faimă aparte în literatura noastră, devenind o figură ieșită din comun, pe de o parte izolat complet, pe de alta invidiat de toți. Munca și prodigioasa lui activitate l-a menținut până acum la înălțime.

Iată însă că zeul a coborât la nivelul oamenilor și supus judecății lor. *Istoria literaturii române*, apărută în momente atât de neprielnice și de contrastante cu viziunea și conținutul ei, este acuzată că suferă de un păcat capital, care o face, în partea finală, aproape „scandaloasă”: atenția acordată scriitorilor evrei. Poate că optica noastră actuală este deformată, din pricina propagandei ce ne împuie urechile și mintea, dar ceea ce apărea ieri ca normal (și nu surprindea deloc, la Lovinescu, de pildă), apare azi ca sfidare: importanța pe care o acordă Călinescu, în literatura noastră contemporană, aportului elementelor semite. Romancierii și poeții evrei, în viață sau defuncți, sunt prezentați în această *Istorie*, cu citate și fotografii, cu aprecieri favorabile sau cu elogii pe care nu

le-am întâlnit în nici o altă istorie a literaturii române de până acum. Faptul surprinde și atrage atenția, cu atât mai mult cu cât se produce într-o perioadă când problema evreilor e la ordinea zilei și e tratată peste tot cu ostilitate. Călinescu, fără să vrea desigur (căci opera lui a fost compusă înainte de schimbările survenite în țara noastră), a devenit un apologet al evreilor, într-un moment când toată lumea e împotriva lor. În consecință, autorul este acum, pe această chestie, ținta unor atacuri înverșunate.

De altfel, în partea consacrată literaturii române contemporane, unde este vorba tocmai despre scriitorii în viață, Călinescu dovedește o subiectivitate ce stârnește indignarea unora, furia altora, sau rezerva celor mai mulți în privința vocației sale critice. Cărții nu i se poate contesta talentul cu care a fost scrisă, se citește ca un roman-fluviu, e o operă de interpretare foarte personală, dar criticului care a elaborat-o i se aduce vina că e lipsit tocmai de spirit critic. De fapt, mulți scriitori români și anumiți oameni de cultură sunt nemulțumiți de felul cum sunt prezentați aici și, drept răzbunare, dau cu bâta în autor, punându-l la stâlpul infamiei. Astăzi chiar, în *Chemarea vremii* a lui Ion Sân Giorgiu, a apărut un pamflet pe o pagină: „O carte infamă”, unde se pot citi fraze ca acestea: „I-a fost dat României ca în ceasul marilor ei jertfe și prefaceri naționaliste să trăiască o ultimă dată agresivitatea spiritului iudaic, filtrat prin inconștiența și incoerența grafomană a unui român degenerat”, care, se spune ceva mai jos, „ne înfățișează un catastrofal caz de asimilare ariană la spiritul distructiv al iudaismului” etc. După cum se vede, problema este foarte gravă. G. Călinescu apare, după asemenea afirmații, ca o stea întârziată a constelației vechiului regim, prăbușit la 6 septembrie anul trecut. Este învinuit a fi mason, iudaizat, antipatriot etc. (în paranteză fie spus, calomniile acestea nu sunt chiar gratuite, deoarece autorul lor, profesor de limba și literatura germană la Universitatea din București, poet, dramaturg și eseist, azi omul nemților, aspirând la postul de ministru al Propagandei, în momentul de față vacant, este tratat cu totală ingratură de G. Călinescu. Într-adevăr, în *Istoria literaturii române* Ion Sân Giorgiu nu e trecut decât la Bibliografia generală de la sfârșitul volumului, unde sunt menționate operele lui fără nici un fel de comentariu).

Nu știu care sunt adevăratele sentimente și credințe ale

criticului în privința acuzațiilor extra-literare ce i se aduc. Personal, cred, însă, că el este nevinovat, n-a făcut nimic în mod intenționat, e mai degrabă o victimă a propriului său temperament. *Istoria literaturii române* e opera unei personalități puternice, cu multe fațete interioare și nu găsesc că e drept să fie acuzat de asemenea tendințe enorme. Este, în toată atitudinea lui imprudentă, naivitatea omului care trăiește între cărți, confundând realitatea cu ficțiunea și complăcându-se într-o lume de ficțiuni. Destinul oricărui mare creator. Nu cred că a acordat atenția pe care a acordat-o evreilor din interes – departe de așa ceva la G. Călinescu – ci numai din dorința de a fi just și obiectiv, dar mai ales din aceea de a cuprinde în opera sa întregul fenomen literar românesc, fără discriminări și parti-pris-uri, așa cum fac mai toți ceilalți autori de manuale similare. Călinescu ilustrează cazul tipic al românului care, propunându-și să realizeze și să atingă un țel în viață, se consacră cu trup și suflet numai obiectului acela, făcând abstracție de orice alte considerente exterioare. El nu cunoaște alte preocupări în afară de cele literare și a vrut să învingă în literatură. A învins – căci opera lui este uluitoare, și chiar cei care o atacă în public o admiră tacit - însă pe un plan unde nu se întâlnește cu activitățile celorlalți oameni, ci pe unul depărtat de cele pământești. Acesta este meritul și totodată păcatul mai tuturor oamenilor mari de la noi, care cad astfel, victimă orgoliului sau vanității lor. (Să ne amintim de Iorga!) Călinescu a întreprins o istorie a literaturii române *contemporane* (căci aceasta este cea infierată), așa cum o vede și o cunoaște el, foarte subiectiv, pe ici pe colo vindicativ, în general foarte bine informat, cu documentație exactă și la zi (această lucrare suplinește o arhivă națională), ci de la un capăt la altul concepută numai pe criteriul estetic, strict autonom. Ce se întâmplă însă? Literatura, ca orice valoare materială sau spirituală, nu este autonomă. Ea se integrează unei sfere de activități care se condiționează reciproc și se influențează reciproc. G. Călinescu a omis această regulă, el fiind omul cărților și numai al cărților, un om fidel bibliotecii, fidel spiritului, până la fanatism, până la exclusivism, ignorând tot ce se petrece dincolo de biroul său. De aici, greșeala lui pentru care trage ponoasele (dacă poate fi o greșală), și care, de fapt, nu este a lui G. Călinescu, omul, ci a destinului său care, în loc să facă din el un romancier, a făcut un critic. (Ca romancier,

Călinescu ar fi putut să dea opere de valoare, picarești, pe care cele două de până acum nu le anunță decât în mică măsură).

În felul acesta, *Istoria literaturii*, în partea consacrată contemporaneității, este aproape o romanțare critică a epocii și a figurilor literare cunoscute direct de el. (Căci în privința celor tineri, pe care nu-i cunoaște personal, are multe inadvertențe. Deși bine informat asupra activității lor, consemnând cele mai mici detalii bibliografice, despre structura spirituală, neliniștile, preocupările și aspirațiile „generației tinere” de după 1930, nu afirmă nimic demn de reținut, semn că nu cunoaște frământările interioare ale acestei generații). G. Călinescu întocmește o monografie a literaturii și a vieții noastre literare luată în ansamblu, concepută într-o viziune critică, doctă, majoră, dar folosind aceeași subiectivitate ca un poet sau ca un romancier. La G. Călinescu se pune însă grava problemă a intelectualului care, neputându-și domina judecățile și vanitatea, lăsându-se împins de orgoliul său spiritual, devine abuziv fără să vrea și, rămânând în turnul său de fildeș, el dă apă la moara celor care folosesc puterea lui de muncă în scopul ambițiilor lor mărturisite sau ascunse. Evreii jubilează la apariția acestei cărți, românii o privesc chiorâș, când nu o atacă furibund, cum am văzut aici, autorul e făcut harcea-parcea și amenințat să fie doborât de pe pedestalul pe care s-a înălțat. Iar dacă se va întâmpla aceasta, la căpătâiul lui s-ar putea scrie: „O victimă a independenței de spirit”. De tras o lecție din această experiență făcută cu mult orgoliu, dar cu prea puțină măsură!

Aceeși zi, ora 12 noaptea

Întreaga după amiază am stat acasă și am scris. Seara, am ieșit la cinematograful, la „Scala”. În sală o lume imensă și o zăpușeală ca la baia de aburi. Aer închis, miros de trupuri nădușite, de femei, de picioare. Când am intrat acolo, pe stradă era liniște, răcoare, lume multă la plimbare. La ora 10, când am ieșit, atmosfera era stranie. O întuneceală groaznică, și un vânt puternic ce mătura bulevardul, de la un capăt la altul. Singura lumină de pe stradă era ochiul verde de la stopul din colț. În reflexul lui slab se

distingea peronul din stația de tramvai, plin de lume care aștepta vehicolul, sau alerga înapoi și încolo, într-o agitație nefirească. Glasuri de femei străpungeau bezna și sclipirile lămpilor de buznar scânteiau în noapte. Din când în când, câte un fulger ilumina totul, pentru o clipă, făcând apoi și mai neagră bezna în care se topeau fețele zărite o secundă la strălucirea fantastică a trăznetului. Nu ploua încă, dar aveai senzația că norii, invizibili, plutesc pe deasupra capetelor, urmând să se dezlănțuie dintr-un moment în altul. Fustele subțiri ale femeilor se ridicau în aer, fluturând ca niște pânze de covertă și dezgolind misterioase teritorii cu admirabile trunchiuri marmoreene. Câțiva marinari germani chicoteau cu niște fete care râdeau cu poftă. Ei își aminteau că mai e și război. Țigările aruncate pe jos alergau pe stradă, spărgându-se în zeci de bucățele de jar luate de vânt și măturate pe stradă. Tramvaiele se desprindeau din noapte ca niște fantome, încărcate cu pasageri. Peste puțin a început să picure, stropi mari, grei, reci. Am luat-o repede spre casă. Străzile erau negre ca smoala. Am început să alerg pe Massaryk, printre case. Ploaia m-a ajuns din urmă. De la poartă până în casă, în fundul curții, m-a udat până la piele. În cameră, fereastra era deschisă, biroul din față inundat pur și simplu. Dezastru printre cărțile și hârtiile mele. Strașnică ploaie!

22 august

Se împlinesc două luni de la izbucnirea războiului „nostru”. Trupele române sunt în jurul Odesei, a cărei cădere, deși întârzie, este iminentă. E, oricum, un bilanț eroic ca, după opt-nouă săptămâni de lupte crâncene, armatele române să ajungă la Odessa.

Eu vegetez, din când în când mai mă întâlnesc cu câte o femeie, mă duc la cinematograful, hoinăresc noaptea prin oraș - și atât. La serviciu n-am mai fost, fiindcă aștept să iasă decizia de transferare la Propagandă. Cred că la 1 septembrie voi începe să lucrez acolo, scăpând de Primărie. Îmi repugnă complet această instituție și cred că nu m-aș mai întoarce chiar de mi s-ar oferi postul de primar. Am stat destul, șase ani și ceva!

Astăzi, am revăzut-o pe Tania. Mi-a spus o veste care m-a indignat. Prietena noastră, Claudia Cobizewa, care a plecat anul

trecut în Rusia, părăsind România unde câștiga și trăia bine, ca sculptoriță, vrea să revie acum la București, fiindcă dincolo n-a găsit „paradisul roșu” pe care-l sperase. Mă întreb, un român sau o româncă din Rusia, care *ar fi vrut* numai să vie aici și apoi a rămas acolo, mai trăiește? În România trăiesc toți, fiindcă România e o țară a oamenilor *cu suflet*.

26 august

Luna august se apropie de sfârșit și am pierdut-o fără nici un folos. Trimis la Voevodul Mihai, m-am aventurat până acolo de două sau de trei ori, apoi nu m-am mai dus. Ultima oară când am fost, i-am cerut colonelului o adeverință de prezentare, ca să-mi pot încasa leafa de la serviciul Contabilității. „Eu nu pot să-ți dau, fiindcă nu te-am văzut decât o dată aici. Să-ți dea notarul, dacă el te-a văzut mai des pe aci”. Bineînțeles, notarului nu m-am os-tenit să-i cer. Am primit totuși salariul, în perspectiva transferării. Am cerut aceasta la Propagandă. De acolo s-a trimis o adresă la Primărie, pentru o detașare, deocamdată. Astăzi, în sfârșit, primarul, a binevoit să semneze decizia de detașare, cred, în curând, sper să se transforme într-o transferare, adică într-o încadrare acolo. Rămâne să văd unde voi fi repartizat. Mi-ar conveni Direcția Presei.

Am fost deci „liber” în luna august. O libertate însă din care n-am înțeles nimic. Am umblat mereu pe drumuri, de la Ana la Caiafa, ca să-mi aranjez situația și abia am putut rupe câteva zile ca să lucrez pentru mine. Atunci stăteam ore întregi în casă și scriam. Când ieșeam pe stradă erau ca și amețit, umblam ca un somnambul. Cei care știau că nu mă duc la serviciu, îmi spuneau că dorm toată ziua. Era probabil, ceea ce fac ei în timpul liber. Pentru mine, de fapt, nu există această noțiune: „timp liber”.

E adevărat, am pierdut foarte mult timp, dar în condițiile prezente e greu să poți face ceva, prins în inima orașului, a evenimentelor, a oamenilor și mai ales a femeilor. Cu acestea mi-am consumat majoritatea timpului. Pe una ca s-o distrez, pe alta s-o consolez, pe alta ca s-o aștept, pe alta ca s-o înșel. În general, de la nici una nu m-am ales cu vreo satisfacție deosebită, fiindcă toate

sunt părăsite și nenorocite. Toate vor să se distreze, toate vor să se consoleze, iar inima mea vrea și ea să se consoleze, dar se pare că așa ceva nu-i este sorocit pe lumea asta.

Acum sper să plec într-o călătorie spre front, pentru niște eventuale reportaje la *Vremea*. Aștept rezultatul intervenției făcută de Vladimir Donescu, la rugămintea mea; să vedem dacă colonelul Stancov de la M.C.G. îmi dă aprobarea. Ar fi o evadare. La București e prea multă insolență, sunt prea mulți ambuscați și nu e nimic interesant pentru o inimă care vrea să trăiască.

Se așteaptă, aici, căderea Odessei. Trupele noastre sunt la periferia orașului, dar rezistența continuă. Vin mulți răniți și multe nume de morți. Câmpiile Ucrainei sunt udate din belșug cu sânge românesc.

În Orient, trupele engleze și rusești au atacat Persia. Evenimentul este important și el e menit să dea o întorsătură nouă războiului. Turcia va trebui să se decidă dacă trece alături de Axă, sau rămâne de partea Angliei. Caucazul, cu bazinele lui petrolifere, a intrat în centrul preocupărilor strategiilor nemțești. Situația se complică, războiul se lățește.

29 august

Acum două zile s-a întâmplat un incident la Paris. Pe când detașamentul de voluntari francezi se pregătea să părăsească Versailles spre a se duce pe frontul de est împotriva rușilor (și alături de germani!), Pierre Laval și Marcel Déat au fost atinși grav de gloanțele unui atentator. El se numește Paul Colette și e în vârstă de 29 de ani. Atât e de ajuns. Interogatoriul publicat în gazete e o poveste. Prin Colette vorbește cel puțin o treime din Franța actuală.

Am văzut zilele acestea noile jurnale de război. (Le-am văzut de câte trei ori, fiindcă m-am dus mereu la cinematograful). Jurnalul românesc nr. 6 și Jurnalul german nr. 519 – amândouă de pe frontul de est. Vionate simultan, reiese în evidență timiditatea cinematografiștilor noștri, care (probabil bine plătiți) nu-și riscă prea mult viața. Scenele sunt luate mai toate dinapoia frontului, iar când

nu consemnează defilări, vizite sau ruine, înșeală spectatorii cu imagini trucate. De exemplu, se arată cum se cucerește un oraș sovietic de către trupele noastre. Orașul a fost bineînțeles, de mult evacuat, iar câțiva soldați, imitând înaintarea pionierilor germani, sunt puși de operatori să se strecoare pe lângă ziduri, să dea cu arma în urși, să se uite pe ferestre, din când în când să tragă câte un glonte în aer, ca să dea impresia că atunci cuceresc orașul și se luptă cu adversarii. Adversarii sunt plecați însă și orașul e pustiu. Se cucerește apoi o cazemată, de asemeni părăsită de inamic, dar bombardată de artilerie. Operatorul pune și aici câțiva soldați „s-o cucerească”. Îi vedem pe ecran cum înaintează cu aruncătoare de flăcări și cum se reped asupra unui inamic invizibil. Cazemata e incendiată și comentatorul glăsuiește laconic: „Linia Stalin a căzut!” O scenă și mai vizibilă este însă a pionierilor, care trec Nistrul înot, în pielea goală și cu pușca în mână. Atunci se face liniște mormântală pe ecran, spre se înfățișa acest episod extraordinar (... de bine regizat!). Sunt trei soldați dezbrăcați care înoată în apă și undeva se aud niște împușcături, (firește, tot de-ale noastre), care punctează atmosfera. Curios, aparatul de filmat este așezat tocmai pe malul spre care înaintează pionierii înot, ca să-l cucerească!

Toate acestea sunt aspecte „autentice” luate de pe front. Ce mistificare! Ce ultragiu la adresa celor care înfruntă cu adevărat gloanțele și-și dau viața pe linia de luptă! Eu, unul, n-aș putea să mă întorc din misiune cu asemenea pelicule, unde totul este „fabricat” pentru uzul șefilor de la centru și pentru prostirea spectatorilor de la cinematograf. Dar poate că mă revolt degeaba. Toată industria cinematografică este o industrie de minciuni convenționale.

31 august (duminică)

O duminică pierdută inutil în București, când aș fi putut să mă duc la Viișoara, unde aș fi petrecut-o altfel, sau la Constanța să revăd marea, pe care luna asta n-am văzut-o. Și-mi lipsește. Aici, n-am făcut nimic, nici nu m-am întâlnit măcar cu persoanele pe care le așteptam astăzi.

Seara, în schimb, a fost agitată. O ploaie cu fulgere și trăznete,

cu descărcări electrice ca la bălci. Vreo două ceasuri Bucureștiul a fost luminat *a giorno*, în toiul nopții, apoi s-a făcut liniște, atmosfera s-a purificat, e răcoare și plăcut.

D-na M. avea chef de vorbă astă seară. A fost în oraș și, probabil, pe unde a fost a auzit fel de fel de zvonuri, s-a întâlnit cu fel de fel de oameni. Avea nevoie de un calmant înainte de culcare și m-a provocat la vorbă, ca să se liniștească. E îngrijorată din cauza „bolșevicilor”. „Dacă vin ăia, domnule, ce ne facem noi? Auzi dumneata, bandiții, îți iau totul și te lasă sărac... Eu le mai spuneam ăstora, Paraschivei și Stanei, că-s bolșevici, dar, crede-mă, zău, acum le las în pace... Doamne ferește!” Este serios îngrijorată de averea ei – și din acest motiv, am impresia, uneori, că mă suspectează și pe mine de anumite tendințe revoluționare. Pentru un om bogat, orice sărac e un dușman al lui și i se pare că nu pândeste decât momentul ca să-l poată jefui. Mare teroare pe capul omului, e averea!

D-na M. are ce are cu nemții – și aici ne înțelegem! – și-i simpatizează cu îndărătnicie pe englezi. Astăzi, pentru prima dată, ne-am ciocnit puțin, pe chestia englezilor. I-am spus că mi-a scăzut entuziasmul pentru ei, de când ne-au declarat război. S-a făcut foc. „Vezi, vezi cum te-ai întors și dumneata, cum ai trecut de partea neamțului?!” Tocmai atunci a venit Mitică, fratele ei. „Uite, mă, Mitică, și domnul Martinescu s-a sucit, s-a schimbat. Doamne, ce fenomen curios, cum le fură mințile oamenilor!”... Mitică are, cel puțin, o minte de bărbat. El știe pentru ce luptă nemții, știe ce plănuiesc englezii, știe ce pot rușii. Ține cu englezii, fiindcă „ăștia vor binele lumii”. Îi urăște pe germani, fiindcă vor „Deutschland über alles” și se pretind „Herusvolk”. „– Da de ce, domnule, de ce? Lasă-mă, nene, în pace! Ești civilizată, ai haine bune, ai drumuri, țară frumoasă, mănânci bine, fii, nene, sănătos! Ce-ai cu mine? Eu sunt sărac, înapoiat, gol, lasă-mă așa, am să mă civilizez și eu, cu evoluția. Nu mă învăța dumneata cum să mănânc, cum să dorm, cum să... vorba aia. Lasă-mă să cânt ce-mi place mie și cum vreau eu. Îmi place doina, doina lasă-mă s-o cânt. Îmi place brâul, brâul lasă-mă să-l joc – nu veni dumneata cu cântecele dumitale. Ai sictir cu ele cu tot!” E pitoresc și savuros, pe cât e de convins și dârz, Mitică. Are o judecată sănătoasă de român, și-mi place. D-na M. îi ține isonul și repetă după el fiecare frază, fiecare

idee. Pe lângă el, ea e o ramolită. În fond, ea e femeie, e o doamnă din lumea mare și e bogată. Atâtea argumente, ca să fie speriată. Pe deasupra, rămasă singură după moartea Profesorului, care o remorca în viață, se simte acum dezorientată, nesigură, expusă tuturor bățăilor vântului, ca o corabie fără cârmaci. A fost frumoasă, n-a avut grijă de nimic, a fost răsfățată până la adânci bătrâneți, acum nu mai e. Ce-o să se facă ea? Cum o să-și apere ea singură averea? Casele, vila de la Predeal, banii de la bancă? Mitică n-are avere, de aceea e mai democrat.

Concluzia am tras-o eu: războiul nu se termină până când nu moare unul din conducătorii actuali: Hitler, sau Stalin, sau Churchill. Pe urmă se va liniști lumea. La care Mitică a ținut să precizeze: „Hitler, ăsta, e mare bandit. ăsta ar trebui... ba nu, n-ar trebui omorât, ar trebui prins, pus în dubă și plimbat peste tot, să vie pe ici-așa, să-l vedem toți. P'ăsta ar trebui să-l vadă cel puțin douăzeci de milioane de oameni și să-l scuipe toți. Asta să-i fie mâncarea, scuipatul!” „ – Da, frate, dar ar trebui prins cu toți ăia, Goering și ăilalți, și arătați lumii, să vadă cine și-a bătut joc de noi”, confirmă d-na M., veselă că Mitică se potrivește la idei cu dânsa.

Până la sfârșit, Mitica s-a retras. Păcat că a lipsit Sandu, din toată discuția asta: el ține cu germanii. Ar fi fost și mai interesant. După plecarea lui Mitică, d-na M. caută să mă îmbuneze, zice ea, și să mă pună în gardă: „Vezi, domnule Martinescu, taci din gură pe unde te duci, să nu spui la cineva ce-ai auzit aici, că-i vai de oasele mele, nu mai dorm pe canapea, mă trimite, dracului, în Siberia”. Săraca doamnă M., ce-a ajuns să-i vadă bătrânețile! În fond, sunt mai toți niște burghezi insipizi.

La drept vorbind, un substrat de seriozitate tot are discuția noastră de azi. Atmosfera e încărcată. Luptele de la Odessa sunt crâncene și rezultatele slabe. Pe de altă parte, Mussolini s-a întâlnit cu Hitler pe frontul de răsărit, unde Ducele i-a făcut o vizită de patru zile Fuehrerului, la Marele Cartier General. Pentru ce? Numai ca să-și vadă și să-și încurajeze soldații în lupta contra rușilor? Nu cred. După întâlnirea lor a apărut un comunicat din care reiese că Axa nu va încheia sub nici un motiv o pace de compromis. Cu alte cuvinte, Ducele cunoscând situația morală din Europa, și mai ales din țara lui, unde, după atâta război, nu se constată nimic îmbucurător, nici o victorie, nici o îmbunătățire – ci dimpotrivă - s-a

dus, probabil, la Hitler și i-a spus că nu merge mai departe cu el, că ar fi bine să se gândească la o pace. Italia ar fi, desigur, dispusă să încheie pace oricum. (Italia, țară eminamente turistică, desigur că suferă foarte mult de pe urma războiului, când străinii nu o mai pot vizita). Și parcă văd cum Hitler a bătut cu pumnul în masă, i s-au injectat privirile și a strigat: „Nu! Nici nu vreau să aud de pace!” Intimidat, prietenul său s-a întors acasă dezumflat, și a lansat sloganul arhicunoscut: „Axa va lupta până la victoria finală și nu va încheia niciodată o pace de compromis”. Adânca tragedie a Axei!

Azi dimineață Ion mi-a comunicat la telefon moartea lui Rioșianu. O operație la rinichi i-a fost fatală. (Nellu Mânzatu, cu cântecele și chefurile lui l-a dat gata!) Îmi pare rău de moartea lui, căci era un om energic, capabil, de mare sprijin pentru Mareșal, astfel că este o pierdere pentru țară, cu toate că vor fi foarte mulți care se bucură de această dispariție prematură.

2 septembrie

Despre condiția spiritului și a literaturii în zilele noastre. Tot timpul liber mi-l umplu scriind, cu perseverență, cu îndărătnicie, ca un caligraf inconștient. Scriu. Îmi dau seama că ceea ce scriu nu numai că nu are nici o legătură cu realitățile de azi, dar că este cu totul împotrivă, și, cu toate acestea, scriu. Ce-aș putea să fac altceva? Nici o altă activitate, mare sau mică, nu-mi dă satisfacția pe care mi-o dă scrisul. Ajung uneori să cred că sufletul meu e pervertit, din moment ce nu se poate socoti mulțumit decât cu cerneală și himere. Rar, mai întâlnesc și pe alții care spun același lucru, care fac la fel. Rar de tot... Mai des întâlnesc, aproape în fiecare zi, oameni care vorbesc despre totala inoportunitate a literaturii. „În vremuri ca astea, e greu să faci literatură”, sau: „Nu simt nici o apetență pentru lucruri din astea”, sau: „E frumos să mai poți crede în așa ceva, eu nu mai cred” etc. Eu mai pot crede încă, dar cu câte eforturi! Scriu, scriu mereu (fără să mă gândesc la publicare), plutesc incontinuu pe suprafața vastului ocean de cerneală și trăiesc ca un nebun aplecat deasupra bucății albe de hârtie, în căutarea unei satisfacții, a unei alinări, iar treaba aceasta

de om nebun îmi produce oarecare liniște, dar când mă opresc și mă gândesc puțin la însemnătatea sau rezonalitatea acțiunii mele, mă apucă vertigiul. Simt atunci că neantul mă înconjoară din toate părțile. Fiindcă ceea ce scriu eu acum poate să fie o rătăcire inutilă prin trecut sau răscolirea unor umbre de mult apuse și uitate de lume. Nimeni nu-mi garantează - și nici măcar eu însumi nu pot avea o licărire de speranță în această privință - că proza mea de acum, romanul acesta la care lucrez, va vedea vreodată lumina zilei sau va interesa pe cineva. Nu știm nici unul dintre noi, cei de azi, ce va fi mâine, în ce vom fi nevoiți să credem, ce vom fi obligați să scriem - dar scriem. Este, în momentul de față, acțiunea cea mai disperată, patima asta a scrisului pentru un om care scrie dintr-o adâncă necesitate sufletească. Îmi dau seama de vanitatea actului de a scrie, și totuși, scriu. Lumea se schimbă, se răstoarnă, spiritul oamenilor se transformă, însăși sensibilitatea lor se modifică, concepțiile de viață se înnoiesc, temperamente noi se ivesc, și totuși eu continui să plutesc, să cred, să trăiesc într-o atmosferă învechită, din lumea „veche”, pentru cei de azi și mai ales pentru cei de mâine.* Dacă n-aș face așa, ar trebui să depun condeiul pe masă, să astup călimara și să plec la plimbare. Inteligența îmi spune să renunț, dar sufletul mă îndeamnă să continui. De partea cui să mă declar? Condiția reveriei și a plâsmuirii literare e cea mai paradoxală în zilele noastre. Dacă aș avea acea putere sufletească titanică, m-aș retrage în mijlocul munților, să nu mai știu nimic de tot ce se întâmplă în lume, și să lucrez. Așa a făcut Thomas Mann când a scris *Zauberberg* în timpul războiului trecut. Dar inteligența nu mă lasă să risc. Răsturnările lumii de azi sunt atât de mari că, dacă nu participi la ele, ai putea rămâne în urmă, și ar fi mai rău. Ca să participi însă, trebuie să te angajezi, și ca să te angajezi trebuie să renunți. Să renunți la tine însuși. Or, un scriitor când a renunțat la el însuși, înseamnă că a depus armele. Iată pentru ce scriu și pentru ce am permanent trează conștiința provizoratului tuturor eforturilor mele intelectuale. Dar am satisfacția că rămân eu însumi. Să înfrunți vitregia vremurilor și să rămâi în insula ta interioară - este enorm.

* Aluzie la romanul *Carnaval inedit* a cărui acțiune era plasată prin anii 1934-1935

3 septembrie

Trupele române au ocupat uzina de apă de la Odesa. Cu toate că această uzină e departe de oraș, fiind tocmai lângă limanul Nistrului, și deci orașul nu este încă amenințat, totuși rușii suferă o înfrângere prin faptul că aprovizionarea Odesei cu apă se face acum mai greu. Mai este o uzină, la mare, dar pierderea celei de azi este desigur resimțită adânc de trupele și populația care rezistă în oraș.

Astăzi a venit Ceglokoff, m-am pomenit cu el în casă. Pași grei, de om care are de anunțat o victorie, bătaii tari în ușa - și apariția lui ciudată. Cu pardesiul pe braț și cu o chitară învelită în mușama, în cealaltă mână. Asta îi era tot bagajul. A venit la mine, fiindcă nu știe unde s-a mutat Tania. M-a luat prin surprindere, și m-a bucurat reapariția lui. Mi-a povestit cum a dus-o în lagăr. Relativ bine, el personal, fiindcă a putut să lucreze, câștigând chiar și câțiva bani cu gravurile executate acolo. Din lagărul de la Tg. Jiu au fost eliberați două sute cincizeci de deținuți, ceea ce înseamnă că se începe eliberarea, în mare, a „suspecților”. Sau poate că golesc lagărele ca să se facă loc pentru seriile noi de evrei concentrați la munca obligatorie?

De trei zile timp urât, frig, ploaie. Toamnă prematură!

10 septembrie

Ultimele cinci zile am lipsit din București. Am fost la Constanța și la Viișoara. La sat, ploile au întârziat treeratul, ceea ce a îngrijorat mult pe cei de acolo. Batoza era pe arie, dar stătuse o săptămână întreagă, fără să zdrobească un singur snop, cu carele încărcate în jurul ei și cu oamenii dormind întinși prin paie. Și când te gândești că un om e plătit cu circa două sute de lei pe zi, înțelegi că au de ce să fie mâhniți cei care plătesc. Din fericire, ultimele două zile, cât am stat eu acolo, timpul a fost frumos și s-a treerat grâul și ovăzul. Tata s-a bucurat că m-am dus acasă, i-am dat o mână de ajutor la cântăritul și numărutul sacilor, căci era singur, numai cu

oameni străini. Făceam cu plăcere această muncă, stăteam toată ziua printre cei de acolo, prin pleavă, prin praf, seara mâncam împreună cu ei la lumina opaițului, dormeam ca un țăran pe unde apucam, căci în sezonul treeratului nimeni nu are timp să se mai ocupe de ordinea din casă - însă mereu mă gândeam la București, unde trebuie să iasă decizia de transferare la Propagandă și unde nu pot să lipsesc prea mult. A fost o vacanță fortuită, prea scurtă, dar binevenită și pentru mine, căci m-am mai „aerisit” puțin la cap, luând contact cu altă lume, cu totul deosebită de aceea în care trăiesc de obicei, și pentru părinți, care s-au bucurat să mă aibă câteva zile în mijlocul lor.

La Constanța, populația a început să se reîntoarcă la căminele părăsite. Viața își reia, încetul cu încetul, cursul. Ici, colo, câte un magazin, cu obloanele încă trase, dar din pragul căruia negustorii fac cu ochiul clienților, care sunt destul de rari. Orașul este foarte bombardat și are un aspect jalnic. Aproape toate casele din centru și din partea de jos sunt părăsite și lăsate la voia întâmplării, cu porțile deschise, fără pază, goale. Cele mai multe sunt avariate. În cartierul dintre catedrală și Cazinoul militar, unde se aflau vilele acelea noi, cochete și elegante, nu a rămas nici una neatinsă. Catedrala însăși a fost lovită și altarul distrus. Stă înaltul lăcaș, cu pereții dărâmați, dezgoliți în soare și ploi, trist și resemnat. Picturile dinăuntru sunt zgâriate pe toți pereții, sau răzuite de schije. Palatul episcopal de alături are acoperișul rupt și fațada ciuruită de schije. Clădirile mai mici de primprejur sunt distruse literalmente. Vila Albastră, din dreptul Cazinoului, care atrăgea privirile admirative ale sezoniștilor, e într-un hal, că-i plângi de milă. Orașul e pe jumătate ruinat.

De trei săptămâni n-au mai fost bombardamente, din cauza ploilor. Acum, însă, două nopți la rând s-a sunat alarma. Prima noapte, avioanele au trecut pe deasupra fără să lase urme, a doua noapte, pe lună plină, au aruncat și câteva bombe. Eram acolo, am trăit din plin un bombardament adevărat. Artileria antiaeriană trăgea cu furie și orașul se afla sub o ploaie de schije, care producea mai multe pagube decât bombele propriu zise. Și tocmai când viața prindea să se înfiripeze, când lumea începea să circule pe străzi fără teamă, revenind din satele pe unde se refugiaseră toți. Deși suntem în septembrie, școlile nici vorbă să se redeschidă, din

cauza avariilor care presupun reparații serioase. Părinții care au copii de școală aleargă prin țară, din oraș în oraș, ca să găsească un gimnaziu sau un liceu unde să-și înscrie „băiatul” sau „fata”, ca să nu piardă anul. Iarna se apropie și nu există - în afară de salcâmi de pe străzi și de bârnele de la dărâmături - nici un lemn în tot orașul. Depozitele sunt ca și desființate. Aprovizionarea se face greu, din cauza întreruperii de la Cernavodă. Podul este atins și interzis traficului, iar trecerea Dunării se face cu bacul care, în trei-patru transporturi, efectuează transbordarea călătorilor de la un tren la altul. Trenul dinspre București se oprește la câteva sute de metri după ce a ieșit din gara Dunărea, și acolo, în câmp, călătorii se dau jos din vagoane, cu bagajele în mână sau în spinare și, pe o pistă făcută anume, coboară vreo douăzeci-treizeci metri până jos la picioarele podului, apoi aleargă pe un drumeag taluzat prin baltă până la malul Dunării, ca un șir uriaș de furnici. Sunt vreo doi kilometri de mers astfel pe jos. Pe malul celălalt, la Cernavodă, trenul așteaptă în gara din port, așa că îmbarcarea în vagoane aici se face imediat și foarte ușor. Deși transbordarea aceasta înseamnă alergătură, oboseală, hamalâc, nimeni nu zice nimic, ca și cum totul ar fi firesc. Am făcut de două ori transbordarea aceasta și mi s-a părut curios să văd atâta lume, cu bagaje în spinare, trecând de pe un mal pe celălalt al Dunării, fără să crâcnească nimeni. Ca în război!

14 septembrie

O zi frumoasă de toamnă. M-am întâlnit cu L. vechea mea prietenă și am mers împreună, pe jos, din centru până la Parcul Carol, fără să prindem de veste când am străbătut distanța asta. S-a schimbat, s-a schimbat mult dramatica noastră prietenie. Parcă nici nu mai suntem aceiași. Nu ne-am mai văzut de mult, părem înstrăinați, încercăm să ne regăsim, dar sufletele noastre sunt depărtate și reci. L. e acum mai trecută, prea obosită, cu mari griji și nemulțumiri - locuiește acum cu mama și cu fratele ei - și n-ai zice că este aceea care altă dată îmi umplea existența de tristețe și de bucurie. Are totuși aspirații și dorințe ce par deplasate astăzi: să

scrie, să facă muzică, să călătorească. Nu și-a putut împlini aceste veleități în vremuri bune, cum o să poată azi? E o bovarică; așa cum sunt și eu în fundul fondului meu, dar acum e mai dezorientată, mai dezamăgită ca pe vremuri, și când își manifestă aspirațiile nelămurite ce-i tulbură sufletul cade într-un fel de copilăreală ce nu-i stă tocmai bine, față de maturitatea și ofilirea ei cam prematură. E ceva straniu în toată ființa ei, ceva ce-mi stârnește compasiune și teamă totodată.

De altfel, toate mi se par schimbate, stranii în lumea de azi. Parcă nici copiii nu mai râd ca altă dată, parcă nici tinerii nu mai zburdă și nu mai fac nebunii. Orașul e rărit, fără aglomerațiile, zvăpăielile și tinerețea de altă dată. În afară de Calea Victoriei și Bulevardul Elisabeta, azi, duminică, toate celelalte străzi sunt ca și pustii.

Războiul merge mereu greu. Luptele de la Odesa sunt groaznice și interminabile. Pe tot frontul rusesc, rezistența e îndârjită. Inamicul luptă pe viață și pe moarte, fără să cedeze nici o palmă de pământ. Se pare că în unele sectoare a trecut chiar la ofensivă, lucru ce se deduce numai din laconismul comunicatelor germane care de o săptămână și ceva se reduc la o singură frază: „Operațiunile de pe frontul de răsărit continuă metodic înregistrând noi victorii.” Foarte puțin și foarte vag. Lumea a început a se îndoi de victoria germanilor. Bucuria doamnei M. și a domnului Mitică, fiindcă nu mai poate să doarmă din cauza „bandiților de nemți”. Totuși, d-na M. a luat în pensiune un proaspăt încetățenit pe meleagurile noastre, picat de la Hamburg tocmai în Masaryk 27. E om de afaceri, învârtește o mulțime de lucruri, treburile îi merg din plin, și plătește două sute cincizeci de lei pentru masă, dar este o bună afacere pentru gazdă prin faptul că, pe lângă bani, mai contribuie și cu ceva alimente care se găsesc greu pe piață sau nu se găsesc deloc. El, ca german, face rost.

17 septembrie

La 28 septembrie 1878, Eminescu scria în *Timpul*: „Trist este când o națiune mică, în loc de a sta cuminte și a căuta să tragă

folos dintr-o situație pacinică garantată de toate puterile își iese din minți și sfâșie ea însăși tractatul ce-i asigură acea situație. Trist este când acea națiune, săracă de bani, asvârle nebunește pe apa Dunării milioane pentru aventuri războinice; trist este când acea nație, săracă de brațe muncitoare și bogată, prea bogată în guri flămânde de speculanți și gheșeftari, își trimite zece mii de muncitori peste graniță să moară în țară străină de foc, de ger, și de foame, fără vreun folos, fără un anume scop decât, poate, a ajuta interesele unui element etnic dușman elementului național. Trist este pentru acea nație când, netrăgând nici un folos din nebuneștiile ei jertfe, nu poate barem să-și menție neatinsă întregirea pământului strămoșesc, și deși biruitoare, este silită a da trei ținuturi unui puternic și neîndurat aliat și trebuie umilită să se supui poruncilor din afară întru organizarea ei din lăuntru...”

Schimbând unele cuvinte (Dunăre = Nistru; 10.000 = 300.000 etc.), aceste fraze cuprind istoria tragică a zilelor noastre. Când Eminescu scria acestea, avea proaspătă în memorie aventura românească de la Plevna; astăzi avem în față aventura sângeroasă de la Odesa. Între Plevna și Odesa este situat neamul românesc, așa cum a fost altă dată între Moscova și Stambul, și este astăzi între Germania și Rusia. Eminescu avea dreptate: e trist – dar e fatal. Fiecare filă a istoriei noastre trebuie să fie scrisă cu sânge, cu mult sânge vărsat de fiii acestui neam. De ce? – Voi scrie un articol intitulat „De la Plevna la Odesa”.*

Se pare că Londra devine un centru internațional de sabotaje și asasinat. După atentatul de la Versailles contra lui Laval și Déat, s-a pus la cale asasinarea Mareșalului Antonescu și chiar a lui Pétain. De altfel, atentatele se țin lanț în Europa. Ieri, o bombă a făcut explozie la centrala telefonică din Zagreb; alaltăieri, o fabrică a fost incendiată la București etc. Toate se pun pe seama englezilor. Dar mă întreb: ce interes au englezii să omoare oameni, să distrugă fabrici, să arunce în aer poduri de care se servesc germanii? O întrebare ironică, doar...

Șahul Persiei a abdicat „din motive de sănătate”, în favoarea fiului său. S-a îmbolnăvit tocmai când trupele rusești se apropiau de Teheran.

*Articolul „De la 1877 la 1941” a apărut în *Vremea* la 29 septembrie 1941

19 septembrie

Astăzi au fost aduse în București „rămășițele pământești” ale generalului Ioanițiu Alexandru, șeful Marelui Cartier General. A murit într-un accident stupid. La coborârea din avion, grăbindu-se, a trecut pe sub aripa aparatului și s-a izbit de elicea care se învârtea încă. L-a spintecat ca o sabie. Moarte de erou!

Cu câteva zile mai înainte a murit generalul german Schobert, într-un accident cam identic: a aterizat cu avionul pe un aerodrom minat. Nici nu știi ce să mai înțelegi din „accidente” astea...

Am început să scriu la ziarele de război *Basarabia*, *Soldatul*, *Transnistria*, care apar la Ministerul Propagandei. Am început să scriu la aceste gazete, când alții se pregătesc să plece, consilieri sau atașați de presă, în străinătate. Ce în urmă sunt cu politica...

20 septembrie

Deschiderea Teatrului Național. Premiera *Vlaicu-Vodă*. Mi-amintesc „premiera premierelor” de anul trecut. Era sub regimul legionar. Director, Haig Acterian. Premiera a fost atunci *Faust*, mi se pare. Ce lume nouă la teatru. Toți erau încă „oficiali”. Cămăși verzi, pe două rânduri, în hol, în sală, lojile erau rezervate, galeria înțesată de „camarazi”. Revoluție!

Acum, după un an de vacanță, sala Teatrului și-a recăpătat vechea atmosferă. Vopsită proaspăt și renovată în urma cutremurului, cu lumini multe, strălucitoare, dă un aspect de fast și de vremuri bune. În sală se simțea, totuși, că lipsește ceva. Cei de pe front, care, mulți dintre ei, ar fi trebuit să fie aici. Război!

Piesa a fost aplaudată deseori la scenă deschisă pentru părțile ei patriotice, primite cu entuziasm de spectatori. Discursul lui Dragomir, de exemplu, a fost aplaudat cu frenezie. Era în ordinea de preocupări a zilei. Interpretarea însă, ca joc și regie, a lăsat de dorit. Lili Carandino, aici, nu este artista mare pe care o laudă atâtă. Mihai Popescu e aproape grotesc în rolul lui Mircea. Însuși Calboreanu, în rolul principal, mi se pare că n-a fost în formă astăzi seară, dacă nu cumva spiritul meu obosit de azi nu a receptat greșit totul. Decorurile acceptabile.

O premieră de război. Nici buna dispoziție de altă dată, nici lojile pline de „oficialități” sau de „snobi”, nici galeria tixită, ca în vremuri bune. Artiștii se mișcau încet pe scenă, fără rezonanța unui spectacol mare. Rebreanu și Petrovici, în loja Direcției, generalul Rosetti cu un colonel într-o altă lojă și Ion Marin Sadoveanu la... stal, în fața mea. Tot timpul am avut senzația de fad, de forțat, de înăbușit. M-am înșelat eu, sau a fost, într-adevăr, un spectacol „de război?” Parcă toată lumea, și actorii și spectatorii, se gândeau la altceva, la spectacolul acela de sânge și foc ce se desfășoară undeva, pe front.

22 septembrie

Lucrez de la 20 septembrie la Direcția Presei. Transferarea s-a făcut mai ușor decât mă așteptam, iar încadrarea la Direcția Presei, la fel de ușor, așa cum am vrut eu. Am întâlnit multă înțelegere, ba aş putea spune că eram chiar așteptat oarecum, ca să vii să lucrez aici. Al. Bădăuță era satisfăcut pentru această nouă „achiziție”. (Acum îmi dau seama că el caută oameni pe care să se bazeze în activitatea ministerului unde învârtește totul, ca secretar general, și se bucură când îi pică în mână câte un element promițător. De la Primărie, am venit doi, prin aceeași Decizie de transferare, și amândoi am fost repartizați la Direcția Presei; eu și Paul Lahovari (care lucra la Contenciosul Municipiului). Și eu sunt la fel de satisfăcut. Am realizat un lucru important, trecând de la Biblioteca Municipală, la Direcția Presei. Acolo am lăsat cinci femei, fiecare cu toanele și smiorcăielile ei, aici am intrat într-un mediu nou, viu, trăind în inima realităților și am dat peste mulți prieteni și confrăți din presă și literatură, ca: Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Radu Boureanu, Const. Lucrețiu Vâlcean, Septimiu Bucur, Bucur Țincu (toți numiți recent de Bădăuță), fără să mai vorbesc de vechii consilieri și atașați de presă: Oscar W. Cizek, Ion Dragu, Vladimir Ionescu, C. Micioara, Aron Cotruș, I. Haralamb, C. Lecca, Titu Mihăileanu, Cuza Hotta, Vulcan, Șeinescu etc. Aceștia se află acum la București, fiind rechemati de la posturile lor de pe lângă legațiile noastre din străinătate, și stau degeaba la Direcția

Presei, în așteptarea noilor numiri. Direcția Presei ținea până acum de Ministerul de Externe și avea ca atribuție dirijarea aparatului de presă din străinătate. Toți cei de mai sus făceau parte din „corpul diplomatic” și unii dintre ei și-au însușit morga, flegma, infatuarea, sclifosirea diplomaților, iar acum sunt cam nemulțumiți că au trecut de la Externe la Ministerul Propagandei, recent înființat și în plină febră a organizării. Vin la „birou”, nu fac nimic, stau închiși în „cavoul de ciocolată” (camera din fund, cu pereții ciocolatii), se lansează în cancanuri și se suspectează reciproc în bătaia pentru posturile mai grase din străinătate. Pe noi, ceilalți, de la „presa internă” ne privesc de sus, nici nu ne dau măcar bună ziua (decât dacă ne cunoaștem personal) și ne consideră niște „intruși” în instituția din strada Filipescu. Îi interesează un singur lucru: să-și păstreze titlurile (consilieri sau secretari de presă) și să fie trimiși la legațiile cele mai bune. Deocamdată, soarta lor e în mâna lui Mihai Antonescu, care pe lângă funcția de președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Externe, este și interimar la Propagandă, până la găsirea unui om de încredere căruia să i se dea pe mână acest minister. Până atunci, toată bucătăria (numiri, înaintări, organizări de direcții și servicii etc.) o face Bădăuță, ca secretar general. La Direcția Presei, director este Petre Ilcuș, un ilustru anonim, om în vârstă, incolor, inodor, provenind din vechile cadre de consilieri de presă (a fost consilier de presă la legația din Berlin), care e pus aici ca să fie, însă nu are nici o inițiativă, nici o putere personală. Ardelean din Rășinari (consătean cu Goga), are un frate general și îi favorizează vizibil pe ardeleni (de altfel, e momentul lor, mai ales în domeniul propagandei: problema ungurească) iar cu ceilalți se poartă elegant și amabil. Pe mine m-a privit zâmbind, ca și cum ne-am fi cunoscut de mult, deși eu acum am auzit prima dată de numele lui, și de la început s-a statornicit între noi un fel de simpatie, pe care el o manifestă numai fiindcă nu are față de mine nici o obligație, ca față de ceilalți co-provinciali ai lui. Sunt foarte mulțumit. Am făcut un mare salt social. Pășesc într-o altă viață.

Încă din primele zile, am înțeles repede ce înseamnă propaganda, dar în același timp mi-am dat seama de multe lacune și neajunsuri, de multe slăbiciuni ale oamenilor noștri, care pun mai presus interesele personale (să fie numiți în posturi mari, să fie

trimiși în străinătate), decât interesele țării. Din acest punct de vedere, propaganda noastră e destul de slabă; în comparație cu cea din alte țări. Nu există convingeri solide, așa cum mă așteptam să văd, nu se observă o animație deosebită aici unde ar trebui – și se presupune că lucrează elita intelectualității – ca totul să meargă pe roate. În realitate, un minister ca toate ministerele, iar Direcția Presei un fel de redacție lărgită, unde se vântură cele mai noi idei și se fac cele mai ingenioase combinații ca să iasă bani. E un mediu nou pentru mine, îmi place, dar voi căuta să nu mă las pervertit. Încolo, propaganda românească se reduce la câțiva oameni (atașați de presă), trimiși prin capitalele statelor cu care avem relații diplomatice, a căror misiune este, în primul rând, să informeze centrul despre felul cum este privită România în țara respectivă. În fiecare zi se primesc rapoarte telegrafice și telefonice (recepționate de stenografi) din capitalele unde avem în prezent reprezentanțe diplomatice: Budapesta, Sofia, Barna, Berlin, Roma, Istanbul, Zagreb, Bratislava, Stockholm, Helsinki și Madrid. Aceste rapoarte conțin rezumatul articolelor de presă referitoare la România. Atât fac reprezentanții noștri de presă din străinătate: citesc gazetele și telefonează la București ce-au citit. E, totuși, ceva, deoarece după acele informații primite de la ei, aici s-ar putea lua măsuri în consecință, pentru apărarea intereselor țării în străinătate. Din păcate, însă, oamenii de aici se mulțumesc să primească aceste rapoarte, să le înregistreze și să facă dosare cu ele. Unul, doi, dacă își aruncă ochii peste ele, din „curiozitate” personală. Ei n-au timp să le studieze, să se informeze, să caute argumente și să răspundă atacurilor directe sau indirecte, așa cum ar trebui să funcționeze o adevărată propagandă. Toți sunt preocupați de problema înaintării în grad, a câștigării de bani, a întăririi relațiilor personale. Apucături de gazetari. Dacă se face ceva, se face numai atunci când se primește dispoziția de sus, cu specificarea obiectivului de realizat. „Propagandiștii” noștri nu-și bat capul să creeze o atmosferă românească răsunătoare, de care să se ia act. Iar când se întâmplă să apară câte o inițiativă personală, formalitățile birocratice taie orice entuziasm.

Astăzi, de pildă, la minister (Direcția Presei era sediul în strada N. Filipescu 40, iar ministerul, adică secretariatul general și cabinetul ministrului se află în str. Wilson, destul de aproape una de alta,

mai toată ziua alergăm dintr-o parte în alta prin gangul blocului Ferikide) se vorbea despre o carte ungurească, sosită într-un singur exemplar la București. Această carte, referitoare la România, trebuie să ajungă în mâna unui om care se ocupă cu problema maghiară și avea nevoie de ea; el a cerut-o urgent, dar i s-a comunicat că se va face o „notă de serviciu” spre a-i parveni lucrarea. Auzi colo: o „notă de serviciu”, ca să se înmâneze unui funcționar o carte! Birocrație, în propagandă! Împreună cu Septimiu Bucur ne-am exprimat indignarea împotriva unui asemenea sistem, dar am fost priviți cu zâmbete, ca niște naivi.

Tot astăzi, am citit într-un raport de presă de la Budapesta, o cronică făcută de un ungar la o *Istorie a românilor* apărută în Ungaria. Ce frumos vorbește acolo despre România: un „popor capabil” care a „reprezentat totdeauna cultura Occidentului în această parte a Europei”, care are un „viitor strălucit” și „calități rare” etc. Un ungar care ne făcea elogii peste elogii. În realitate, totul era foarte rafinat, o propagandă foarte subtilă, foarte perfidă. Deoarece complimentele acestea la adresa noastră erau făcute cu intenția de a ne măguli și în același timp de a ne distra de la adevărata problemă ce trebuie să ne preocupe. Fondul articolului voia să demonstreze că românii au fost, sunt și vor fi propagatorii culturii în răsărit, spre Rusia, spre Bulgaria, unde au drepturi (insinua confratele de la Budapesta), iar nu spre Transilvania. Românii să-și îndrepte atenția spre Kievul lui Petru Movilă sau spre Timocul cirilic, nu spre Ardeal... Ei bine, cred că raportul despre acest articol a fost pus la dosar și nimeni nu s-a ostenit să-l studieze mai îndeaproape (vorbesec de cei care au atribuția să facă acest lucru).

24 septembrie

Astăzi l-am cunoscut pe Stievens, corespondent de presă, lucrând în cadrul Legației americane. A fost invitat la masă de d-na M., care-l cunoștea mai de mult, și m-a chemat și pe mine. După masă am ieșit cu toții în fața casei, unde s-a servit cafeaua, cu ceștile pe pavaj, lângă chaise-longuri. Americanul e un tip caracteristic: înalt, cu figură de om realist, ai zice mai curând că e negustor,

nu diplomat, însă în fond extrem de naiv și aproape copilăros la cei 60 de ani ai săi. Are un cățel, Dolly, cu care se joacă prin curte, cu Anișoara, fetița Paraschivei. În timpul conversației ne-a spus câteva lucruri interesante. Printre altele, am reținut că, la Legația americană a fost primită zilele acestea o delegație de șaisprezece persoane, unguri de la noi din țară, pentru a susține cauza maghiară. „Din partea României n-a venit nimeni”, a adăugat el. Deși are o mică proprietate lângă Brașov (pe șoseaua spre Râșnov), americanul nu e prea îngrijorat de o eventuală schimbare politică, cu repercusiuni în diplomatie. El e sigur că nu va pierde nimic, cu toate că, de câțva timp, așteaptă de la o zi la alta să plece din țară (în cazul când Statele Unite ar intra în război). E încredințat că Germania va pierde războiul, și-a depus toți banii la New York, trăiește din provizii cât va mai sta aici și e cu totul nepăsător de cele ce se întâmplă. După război, zice el, se va retrage la proprietatea lui de lângă Cristian... și va trăi din rente. Fericit om!

Azi dimineață la *Vremea* am avut o mică discuție cu V. Donescu, directorul. Era vorba de articolul meu „De la 1877 la 1941”, care se afla în zaț. Mi-a atras atenția să nu mai scriu despre germani, căci nu trebuie să facem și noi, la *Vremea*, ca toată lumea, să ne ploconim în fața lor, după ce ani de zile i-am criticat. (Vladimir e liberal și-și păstrează simpatiile nealterate pentru Franța și Anglia. El făcea aluzie la atitudinea *Vremii* dinainte de 1938, când, în genere, gazeta ducea o politică franco și anglo-filă). În articolul meu, nu spuneam nimic despre germani, dar pomeneam, într-o notă de la rubrica „Între două lumi”, de scrisoarea unui soldat german care vorbea cu entuziasm despre români. Extrăsesem acel pasaj pentru a scoate în evidență calitățile românilor descoperite, cam târziu, e drept, de germanii ajunși pe meleagurile noastre. „Dă-i dracului, nu trebuie să mai pomenim de ei, căci nu se știe ce-o fi mâine, poimâine, și să nu compromitem gazeta.” Mi s-a părut cam simplistă remarca lui, dar m-a bucurat. Nici eu nu vreau să-i laud pe nemți (nici pe alții), și n-am făcut-o niciodată. Vreau să vorbesc, să scriu, să sper numai pentru România și privesc lucrurile numai din punctul de vedere românesc. Asta am făcut totdeauna, dar n-am găsit totdeauna oameni care să înțeleagă. Acum, dacă Vladimir mi-a spus cele ce mi-a spus, a făcut-o desigur cu altă intenție. Și anume, cu intenția de a mă păstra în redacție pentru eventualele

timpuri când istoria va fi răsturnată. *Vremea* va trebui să existe și atunci, și cum mai toți publiciștii de azi sunt dați, trup și suflet, germanilor, el caută să mă păstreze măcar pe mine independent. Mi-a plăcut asta, fiindcă se potrivește întru totul cu ceea ce gândesc și eu. Și eu vreau să mai rămână câțiva români curați, care să susțină cauza românească și într-o altă, probabilă, schimbare a istoriei.

3 octombrie

România e în război, dar Bucureștiul... petrece. „Doamna Stagiune” s-a deschis – cu *Vlaicu Vodă* și-a continuat, vai!, cu acea inactuală piesă *Copiii pământului* a lui Andrei Corteanu iar astă seară și-a deschis porțile Cărbușul cu *Așa te vreau, Tănase!* Sala era arhiplină. Spectacolul în sine cu nimic mai bun ca orice „Tănase”. Ca totdeauna, câteva cuplete muzicale și câteva sketchuri de actualitate. Bineînțeles, tema războiului, a eroismului, a patriotismului – a „Împrumutului” chiar – au fost exploatate din plin. Tănase, în cupletul său, apărea în soldat, la umbra unui tun uriaș, pictat pe carton, cu o armă în mână. În alt număr cântă: „Aș vrea să mai fac un turneu! / Așa cum făceam eu / La Chișinău, Tighina, Cernăuți / Și-apoi cu pompă mare / Pe la Cluj, Sighet, Oradea Mare...” Versuri de felul acestora sunt aplaudate nebunește de sală. Lumea vibrează cu sinceritate la auzul temelor care amintesc de marile revendicări naționale. În general însă, totul este un entuziasm de salon, de spectatori de teatru, așa după cum protagoniștii nu sunt decât niște actori pe o scenă cu tunuri de mucava. Singurul rezultat bun este că se râde copios. Chiar atunci când ar trebui să plângem.

7 octombrie

Astăzi am început la Direcția Presei campania împotriva Speculei. Mâine e posibil să apară în ziare primele articole pe care le-am scris noi la „Redacția albă”. Va fi cea mai caraghioasă

campanie. Legionarii aveau altă metodă: *bătălia*. Bătălia fierului, bătaia țințelor de ghetă, bătaia dopurilor de sticlă etc. Actualul regim a introdus *campania*; Campania împrumutului, a Speculei (toate cu majusculă) și câte vor mai urma.

„Campania Speculei” este însă cea mai caraghioasă dintre toate. Singurul care o ia în serios e Mihai Uță, șeful Redacției albe, care trebuie să se prezinte zilnic la Bădăuță cu o tolbă de articole scrise de noi (Jebeleanu, Cicerone, Radu, Septimiu, Bucur, Aurel, Tita, eu) și destinate ziarelor din capitală și provincie. Campania e caraghioasă însă prin aceea că normalizarea prețurilor de pe piață nu se face prin campanie de presă și nici specula nu se înfrânează pe această cale. Atâta vreme cât va fi război, cât vor fi nemți aici, specula – adică instabilitatea prețurilor și urcarea lor – va continua în mod firesc. Dacă românii n-au bani să plătească un obiect de consum atât cât cere negustorul sau producătorul, nemții au bani și plătesc pe loc. Pentru unii e bine așa, pentru alții e rău, - pentru guvern e tragic. De aceea și eforturile extraordinare să reprime specula, fie „înghețând” prețurile la temperatura lui 1 septembrie, fie luând „măsuri drastice” contra acelor ce nu-și fac datoria corect. Noi, ca funcționari la Propagandă, primim și executăm ordinele, dar știm că „propaganda” noastră e zadarnică. Bădăuță ne-a convocat ieri la minister și ne-a explicat ce trebuie să facem, cum să facem, de ce să facem și chiar cât timp să facem „campania speculei”. Ne-a asigurat că această campanie va fi socotită ca o „publicitate” a ministerului, așa cum a făcut departamentul Finanțelor pentru împrumut, adică fiecare articol scris va fi remunerat special. Asta i-a stimulat enorm pe unii, care au și început să „lucreze” simțind de departe mirosul banilor. În fond, mici învârteli, pe tema marilor învârteli!

Jurnalul de război nr. 10 are câteva secvențe autentice. Acestea sunt, mi se pare, primele filmări făcute chiar pe câmpul de luptă. Până acum, toate celelalte Jurnale românești erau pline cu scene, evenimente și figuri din spatele frontului. Jurnalul nr. 9 era consacrat morții generalului Ioanițiu și vizitei Mareșalului nostru la mormântul generalului von Schobert, în Ucraina. Nr. 10 este însă ceva mai palpitant. Sunt aici câteva scene zguduitoare de pe frontul Odesei. Un tir al artileriei și un atac îndrăzneț al infanteriei noastre. Au fost luate chiar la fața locului, în timpul executării

misiunii. În același Jurnal este arătată uzina de apă de la Odesa, cucerită de armata română. A rămas intactă și este un model de construcție tehnică.

Armata noastră, împreună cu germanii, a trecut Niprul și înaintază spre Crimeea.

10 octombrie

Dintre toate articolele trimise ziarelor din București de „Redacția albă”, de la „Direcția Presei”, a apărut numai unul, „Corbii războiului”, scris de mine. S-au trimis vreo opt articole, dar ziarele nu au spațiu pentru asemenea materiale; abia le pot publica pe ale lor. Că a apărut unul de la noi, e totuși un succes. Cei din redacție mă felicită, deși eu nu găsesc că e o ispravă deosebită.

12 octombrie

La parastasul lui George-Mihail Zamfirescu de astăzi, erau prezenți trei scriitori: Mihail Strajă, Dan Petrașincu și Camil Baltazar. Intrasem din întâmplare la Biserica Albă, să fac un popas și să ascult un cor bărbătesc, condus de părintele Petrescu, cel care seamănă cu Iorga. Dar ajunsesem prea târziu, slujba se terminase, se oficia parastasul. Camil Baltazar ținea o lumânare în mână și probabil a făcut și vreo cruce. Probabil. Păreau trei oropiși cărora li se scurgeau ochii la colivă, pe care o tămâiau preoții. M-am apropiat și eu de ei, să fim măcar patru la coliva lui Gemi.

Bătălia de la Marea de Azov s-a terminat, spun germanii. Rușii anunță totuși rezistență dărză și încercări continui de a sparge frontul.

Lumea s-a săturat de război și, dacă stau și mă gândesc, nici nu-mi vine să mai cred că va mai fi vreodată pace, liniște, prosperitate, belșug. Orașul luminat noaptea, restaurantele deschise și aprovizionate cu de toate, piețele încărcate de alimente, circulație liberă, oamenii întorși la casele lor – toate acestea vor mai fi vreodată? Desigur că vor fi. Azi însă am impresia că situația actuală se

va permanentiza și că de acum înainte vom trăi sub teroarea războiului. Devine din ce în ce mai greu de suportat, mai penibil. L-am privit cu entuziasm la început (sentimentul patriotic); îl suportăm cu greu acum (fiindcă nu mai e „al nostru”).

Odesa rezistă încă, deși strategii din birouri se pregătesc de zor pentru ziua când va fi cucerită. Acum, după câte se aude, asediul orașului a slăbit, deoarece se urmărește cucerirea Crimeii, după care Odesa va cade de la sine. Dar Crimeea, cu Sevastopolul ei, nu este nici ea ușor de cucerit, astfel că ofensiva se prelungește. Au început ploile de toamnă și vine frigul iernii. Ce-or fi zicând soldații noștri de pe front? Aici, la București, cu toate greutățile existente e măcar liniște, suntem la adăpost, ne plimbăm pe stradă, flirtăm, bem bere la restaurant, facem teoria chibritului la Café de la Paix, dormim în paturi calde – din când în când cu câte o fată - dar acolo, pe front, în tranșeele din jurul Odesei, pe dealurile bătute de vânturile aspre ale Rusiei, sau în văile pline de noroi ale Ucrainei, ce zic soldații noștri? Ce caută ei acolo, ce vor să cucerească ei? Că ceea ce au avut de cucerit, au cucerit.

Astăzi am rămas fără nici un leu în buzunar. Cei trei sute de lei care trebuiau să-mi asigure existența două-trei luni, i-am dat aseară la „Grăușor”, pe două fripturi și doi țapi de bere. Au fost bune toate, dar prea scumpe. Motiv în plus să trag tare la campania împotriva speculei! Mă duc să iau masa la Burcea, unde n-am mai fost de trei luni, și unde voi redeschide un cont nou. N-am ce face altceva. „Papale” e salvarea mea, căci dacă n-ar fi pensiunea lor, aş umbla flămând pe străzi. Ștefan nu mai e aici, să rezolvăm problema împreună, cu Ion mă întâlnesc acum mai rar, căci e însurat și are stăpâni pe cap...

13 octombrie

A fost, în sfârșit, numit un „titular” la Ministerul Propagandei: Alex. Marcu. Numirea lui se datorește faptului că e „italienist” și are relații cu Roma. Dar nu e ministru plin, ci numai subsecretar de stat. Ministru plin rămâne Mihai Antonescu, ceea ce înseamnă că numirea lui Marcu a fost impusă din afară (de la Roma).

Azi dimineață, la ora 8, în calitatea lui de ministru, Marcu a făcut prima „inspecție” la Direcția Presei, să cerceteze condica. La „Redacția Albă” nu eram decât eu (mă dusesem să scriu ceva pentru mine, fiindcă acolo e cald) și a rămas foarte mirat, chiar enervat, să găsească birourile goale. Mi-a dat mâna, m-a felicitat că sunt încadrat în minister, m-a întrebat cine mai lucrează aici (i-am spus și i-am explicat cum se lucrează la redacția noastră, care e scutită de condică) și a plecat la minister, în Wilson. Ilcuș, care-l însoțea în această vizită inopinantă, a rămas încântat că l-am scos din încurcătură, prin explicațiile mele în legătură cu absența celorlalți.

14 octombrie

Ceea ce-i preocupă cel mai mult pe bucureșteni în prezent e problema mâncării. Războiul are acum un sens concret: gastric. Luptele de pe front, succesele armatelor, zvonurile de pace, orașele care ard, au rămas toate pe planul al doilea. Mult mai important decât asediul Odesei ori bătălia de la Marea de Azov, este asaltul de la băcănia lui Știrbescu, pentru o litră de orez, puțin unt și un pic de cacao (dacă binevoiește să te servească). Cartofii au devenit trofee ale zilei, iar peștele se zbate și se „dezbate” în casele mari cu o pasiune demnă de o cauză mai bună. Astăzi apăruse pe stradă o căruță cu pește – ne povestește Stana. Toate femeile au tăbărit pe ea. Nevasta lui Știrbescu a cumpărat mai mult de jumătate, pentru prăvălie. A apărut sergentul și a dat ordin ca tot peștele să fie pus înapoi, în căruță, fiindcă s-au fixat prețurile maximele. „Domnii funcționari lucrează acum la ele”. S-a produs scandal. Nevasta lui Știrbescu n-a vrut să dea peștele îndărăt și sergentul a început să-l bată pe căruțaș, fiindcă l-a vândut. Tocmai atunci pică Știrbescu, care căpătase o permisie de două ceasuri de la cazarmă. Când a văzut trăboiul din fața băcăniei lui s-a supărat foc, și și-a luat băieții de prăvălie la bătaie, ca să se descarce. „Boilor, idiotilor, nu știți că nu trebuie să cumpărați fără preț maximal?!” Tot peștele a fost încărcat din nou în căruță, să-l ducă la Obor, domnul Știrbescu, cu sergentul și căruțașul au plecat împreună.

Ei, vezi, domnule Martinescu? completează doamna M. Și la cinci minute după aia, apare un oltean cu pește, aici, în curte... Pește! Pește! striga încet, pe înfundate, să nu-l auză... „ – Cât dai peștele, mă? – O sută douăzeci. – Optzeci nu vrei? – Nu se poate!” Și trăgea aia peste pește, să nu se vadă. Și era un ăla numai atât, un drăcușor de oltean, trimis pesemne de Știrbescu...

Ei, dar povestea cartofilor, a orezului, a untului! Fiecare articol de mâncare își are tărășenia lui. Dacă se mai găsește în prăvălii nu se mai văd decât brânzeturile. Altceva nimic. Nici măcar mezeluri populare nu mai sunt. Dacă intri într-o prăvălie și întrebi de parizer, vânzătorul începe să râdă și te ia de sus: „Ce, nene, ești nebun, de unde parizer? N-avem decât brânză și mășline. Dacă vrei!”

Încălțăminte e primul articol vestimentar care s-a epuizat. Nu se mai găsește nici piele, nici talpă, și oamenii aleargă după câte o pereche de pingele ca după o bucată de aur. „Înscrie-te, domnule, în cooperativă, că se dă ceapă, cartofi, talpă, săpun, făină și altele!” În special talpă și săpun. La vitrinele drogheriilor, snobii care ies de la Nestor, fac grupuri și studiază prețurile săpunurilor expuse. Sunt mai scumpe ca icrele negre. Doamnele cu camere mobilate pentru provinciali, când te primesc în casă și întrebi ce chirie cer, mai întâi te avertizează că *săpunul* s-a scumpit, și că, vezi dumneata...

Tramvaiele merg din ce în ce mai neregulat. Se răresc vagoanele și se înmulțesc călătorii. Nu există personal suficient, adică vatmani, fiindcă sunt mobilizați. Taxiuri nu se găsesc, fiindcă-s rechiziționate, trăsurile nu sunt, fiindcă și caii au fost trimiși pe front odată cu oamenii. Biciclete. E foarte dezvoltat comerțul cu biciclete și la telefoane surprinzi mereu conversații feminine despre biciclete: Aveți? Cât costă, ce marcă, ce adresă? Războiul strategic a rămas pe planul al doilea; pe primul plan e războiul economic.

16 octombrie

„Odesa arde”. Așa se încheie comunicatul de astăzi, apărut într-o ediție specială de la prânz care anunța „căderea iminentă a Odesei”. Era soare, frumos, o zi de toamnă admirabilă. Străzile

erau pline de lume, femei cochete și elegante umblând din magazin în magazin, fete care se repezeau să ia și ele „speciala”, ca să citească în dosul galantarelor (probabil că fiecare are câte un iubit pe front), lustragii comentând cu clienții lor evenimentul. Înainte de orice, apariția unei ediții speciale corespunde unui moment psihologic ajuns la paroxism, și are nevoie de o experiență ca să se destindă. „Speciala” de azi a fost o asemenea explozie. „Odesa arde”, era exact ceea ce voia să afle opinia publică, de la mare la mic, bogat sau sărac, intelectual sau meseriaș. De două luni, Odesa stăruie pe buzele tuturor, ea înseamnă dureri, tragedii, de ea sunt legate speranțe. Toată lumea așteaptă căderea Odesei, căci – cred cei mai mulți – asta ar însemna sfârșitul luptelor, sfârșitul războiului pentru România. Dacă va cădea Odesa, se vor schimba multe, se va ușura viața, se vor întoarce oamenii acasă, se va încheia campania noastră. Așa judecă lumea, așa speră. Deocamdată, azi, vestea că Odesa e în flăcări a fost primită cu vie emoție, deși ici-colo vedeai oameni cufundați într-o tăcere semnificativă: numai atât? Pe când cucerirea ei? Pe când terminarea luptelor?

În lumina tomonică a acestei amiezi pluteau în aer atâtea nădejdi și atâtea îngrijorări! Cei de la conducere, au știut ce fac când s-au grăbit să dea acest comunicat, prelungind speranțele, încurajând așteptările. Opinia publică voia un calmant, avea nevoie de un stimulent: „Odesa arde”.

17 octombrie

Ieri la prânz, în timp ce la București țigănușii alergau pe Calea Victoriei și strigau cu glasurile lor răsunătoare: „Ediția Specială - Odesa arde!” – la Odesa, soldații români cucereau orașul, înaintând casă cu casă, stradă cu stradă, spre port. Aici, vestea s-a răspândit încă de aseară. Azi dimineață, drapelele erau arborate peste tot, căci populația luase cunoștință de marele eveniment, prin comunicatul de la radio. Ziarele anunțau cu titluri mari pe întreaga pagină: „Odesa a căzut!” Ce bucurie, ce ușurare sufletească și morală. În cursul dimineții, lumea umbla prin oraș cu un

zâmbet înflorit pe buze și cu ziarul împăturit în mână. Către prânz, au început manifestațiile. Mai întâi școlile și-au întrerupt cursurile, apoi birourile și-au încetat activitatea. Centrul Capitalei a fost invadat deodată de valuri de oameni, tineri, bătrâni, femei, copii, adolescenți, alergând prin soarele dulce de octombrie, cu flori, cu stegulețe, într-o parte și în alta, dând un aspect viu și măreț orașului, care, în ultimul timp, era apăsător de tristețe, de griji sumbre și de nesiguranță. Ziua de 17 octombrie 1941, pentru cine a trăit-o, a fost o zi în care Bucureștiul – și odată cu el, desigur, întreaga țară – a răsuflat ușurat, ca trezindu-se dintr-un coșmar. N-am apucat manifestația. La Direcția Presei telefoanele sunau și zbârnâiau ca la o centrală de transmisiune. Când am ieșit pe stradă, bulevardul Brătianu era inundat de o omenire veselă, surâzătoare. Calea Victoriei se afla încă în plină fervoare, dar manifestația trecuse, și ea fusese mare, judecând după murdăria rămasă pe asfalt în Piața Palatului. Hârtii, flori zdrobite, cutii de țigări, bucăți de ziare risipite pe jos dovedeau că pe acolo trecuse un fluviu de oameni. De acum încolo nu vor mai muri soldații noștri pe front, nu va mai fi camuflaj, nu vom mai vedea magazinele goale – asta se părea că exprimă în primul rând bucuria celor ce manifestau. În al doilea rând, era elogiul adus armatei victoriene, neamului întreg care înscrie în istoria lui o pagină de eroism.

Ziua aceasta s-a deosebit mult de celelalte zile mari ale Capitalei. Cel puțin în ultimii ani manifestațiile de la București, chiar când erau foarte animate, aveau ceva tragic și cerul înseninat de o umbră neagră sau roșie, prevestind moarte sau sânge, gata să se abată peste poporul ce se mișca jos. Astăzi a fost o manifestație de alt fel, căci în zărilor înalte, deasupra orașului, de-a lungul străzilor, până la capătul lor și până dincolo de ele, nu se simțea nici o amenințare și nu plutea decât stindardul azuriu al speranței în mai bine. Nimeni nu se îndoia, nimeni nu acuza, nimeni nu putea să rămână rece. Era o beție de optimism. Ziua aceasta a răscumpărat decepțiile și durerile produse de atâtea altele mai înainte, care făgăduiau mult și nu dădeau nimic, sau distrugeau tot atât de mult.

Dar, în euforia generală, am văzut și oameni care făceau haz.

Pe Calea Victoriei, rezemați de vitrina de la Brummel, câțiva poeți își exersau înclinațiile către calambururi. Vă salut! – Salutare, salutare! Ai auzit, a *căzut* Odesa, uite, mi-a căzut în cap și mi-a

făcut un cucui, îmi arată unul din ei o zgârietură la tâmplă, căpătată probabil în vreo ciocnire cu vreun stâlp, ieri noapte, pe camuflaj.

Peste drum, la Adriatica, un zurliu, ridicând brațele spre cer, cu un surâs sardonice, striga, vrând să pară tragic: „Sunt nenorocit! Sunt nenorocit! Mi-am pierdut *metresa!*” Când toată lumea avea pe buze cuvântul *Odesa*, el se fălea că găsisese o rimă.

Pe trotuarul din fața Cercului Militar, un pui de oltean, cu pieptul haiducesc și glasul de sirenă, ținea sub un picior un maldăr de ziare trântite pe asfalt, iar cu amândouă împărțea în stânga și în dreapta câte un exemplar, luând banii și aruncându-i la teșcherea, în timp ce din gură îi dădea întruna: „A căzut Odesa! Odesa a căzut! Stalin pe patul de moarte!” Acestea, erau un adaos al lui, improvizat pe loc, ca să accentueze elementul senzațional al momentului.

Astă seară, la Ateneu, a avut loc sărbătorirea lui Enescu, a cărui aniversare de 60 de ani fusese cu două luni în urmă. Sărbătorirea de azi a fost organizată de Societatea Compozitorilor Români și s-a desfășurat într-o atmosferă mult prea sobră, aproape inexpressivă față de strălucirea pe care ar fi trebuit s-o aibă. Dar momentul era copleșit de greutatea evenimentului ce se produsese pe front, în lojă, Maestrul zâmbea galeș, cu figura lui albă, iluminată de o rază interioară puternică, murmurând ceva în timpul aplauzelor și mulțumind executanților care au susținut programul compus numai din opere proprii. Înainte de începerea concertului, Mihail Jora a rostit câteva cuvinte și a citit o scrisoare a Mareșalului, trimisă cu acest prilej în onoarea sărbătoritului. Cu tot tonul lor degajat, rândurile Mareșalului au amintit, prin însuși faptul că veneau de la el, ca această mare sărbătoare a Muzicii a căzut tocmai într-o zi când Bucureștiul trăia febra unei alte și altfel de sărbători.

23 octombrie

Pe lângă celelalte calamități produse de război, una în plus și-a făcut apariția zilele acestea: crima. Cele trei asasinate descoperite ieri, au pus cucoanele pe jăratec. D-na M. și d-na M. (Olga și Marioara, soacra și nora) m-au și înștiințat aseară că se tem de

hoți și să am grijă, să sar repede dacă aud ceva prin casă. (Matei e plecat din București și am rămas numai eu cu ele în toată casa.)

Camuflajul este, într-adevăr, un complice favorabil al borfașilor, care nu stau pe gânduri când sunt puși în situația să și ucidă, nu numai să fure. Noroc că poliția bucureșteană e destul de bine organizată, ca să intimideze pe răufăcători. Nu avem oare cea mai teribilă poliție, sau una dintre cele mai bine puse la punct? Cu toate acestea, ieri au fost descoperite trei crime, ai căror autori n-au fost prinși. Femeile au intrat în panică. Dacă mai sunt și bătrâne și au avere, atunci sunt îndreptățite să fie speriate. Cazul gazdelor mele.

Luni (alaltăieri) au fost la Odesa, cu avionul, primii ziariști, trimiși să vadă orașul imediat după ce a fost părăsit de ruși. Povestesc că au văzut scene de infern. Populația nu mâncase de patru zile nimic și nu există nici o picătură de apă de băut. Copiii plângeau pe străzi și prin case, și plânsetul lor era cea mai grozavă acuzare la adresa războiului. „Vina o poartă însă bolșevicii, spune unul, care au ținut populația cu forța în oraș, apoi ei s-au retras, lăsând orașul fără alimente, fără apă, fără lumină. O tactică brutală și barbară, deoarece, mai mult decât soldații, au de suferit civilii, copiii, femeile, bătrânii.”

Dar poate și asta este o lege a naturii. Să moară și femei, și copii, în război, nu numai bărbați. D-na M. spunea aseară - impresionată de sacrificiile ce se fac pe front – că ar trebui trimise și femeile, să moară și ele, că altfel rămân prea multe în raport cu bărbații. Logică de femeie bătrână!

Fapt este că la Odesa au rămas, în mâna cuceritorilor, numai femei, copii și bătrâni, spun cei ce s-au întors de acolo. Și majoritatea celor rămași sunt fanatici. Sabotează, pun mașini infernale, folosesc orice mijloace pe care le au la îndemână ca să arunce în aer clădiri, instituții, uzine, hale. Afară de acestea, întregul oraș e minat și fiecare pas trebuie făcut cu mari precauții. Ce „victorie” pentru cuceritori!

Azi a apărut un „Decret-lege pentru obligarea evreilor de a contribui la constituirea de stocuri de îmbrăcăminte în interes social”. Este cea mai drastică măsură oficială din câte s-au luat până acum împotriva lor. Cam exagerată chiar. Un evreu care nu are nici un fel de venit e obligat să dea: o cămașă,

o pereche de izmene, o pereche de ciorapi, două batiste, un prosop. Cei cu un venit între două sute de mii și cinci sute vor preda câte douăsprezece cămăși, douăsprezece perechi izmene, douăsprezece ciorapi, douăsprezece batiste, douăsprezece flanele, douăsprezece prosoape, patru costume de haine, patru paltoane, patru perechi de bocanci sau ghete, patru pălării sau căciuli, patru pături de lână, patru dosuri de saltea, patru dosuri de pernă, patru fețe de pernă și patru cearceafuri. Cei cu venituri mai mari vor preda câte o cantitate de trei ori mai mare din aceleași efecte. Astă seară am văzut primii evrei citind legea îngroziți. Alții râdeau, ca de o stupiditate. „De unde să dea omul, dacă n-are”, îmi spunea Marius (fratele lui Ilarie Voronca), actorul, care acum e șomer. Ceea ce-i sperie mai mult, este că această lege, sortită să rămână pe hârtie, e doar un început. Evreii trebuie să se aștepte și la alte măsuri, mai aspre încă.

Suntem într-o suită de vizite de ziariști străini. Au fost până acum delegații de ziariști germani, italieni și slovaci. Au venit, s-au plimbat, au mâncat, au plecat. Acum a sosit o delegație de ziariști spanioli, condusă de José Alberto Fernandez de Salamanca y Saenz de Vizmanos. Spaniolii sunt însoțiți și conduși prin țară de Aron Cotruș, atașatul nostru de presă la Madrid. Azi, l-am prins într-un moment mai liber la Direcția Presei și am discutat mai mult. El e poet și se bucură să stea de vorbă cu un scriitor. Ne-am cunoscut acum patru sau cinci ani la Luna Bucureștilor, unde i s-a tipărit atunci o carte de versuri închinată reginei Maria, apoi, în vara lui 1938, ne-am întâlnit în Deltă, tocmai la Vâlcov, unde eram într-o excursie cu Anton, iar el venise cu Peter Neagoe, aflat în acea vară într-o vizită în țară, pe care-l conducea pe acele meleaguri, și unde am petrecut o zi și o noapte toți patru, eu fiind foarte emoționat că am avut norocul să stau de vorbă cu acești doi scriitori celebri, să mâncăm ciorbă de pește la aceeași masă, să colindăm Vâlcovul împreună. (Mi-amintesc că Peter Neagoe și-a cumpărat de la prăvălia din sat o pereche de ciorapi, fiindcă transpirase și nu avea ciorapi de schimb). Acum, venind din cealaltă parte a Europei, l-am asaltat pe Aron Cotruș cu întrebări: ce este în Spania, care e atmosfera în Europa apuseană, cum e privită România acolo? În Spania e rău; viața e grea, spiritele sunt încordate, oamenii dezorientați. În comparație cu Spania, noi, în România, trăim ca

boierii, din toate punctele de vedere. A pomenit apoi de Franța. Cu un glas trist, poetul spunea: Franța e nenorocită, Franța nu se mai reface. Cuvintele acestea m-au impresionat puternic. Franța nu se mai reface! Este oare posibil, e posibil ca Franța să dispară? Nu, nu se poate, pământul ar fi mai întunecat!

Astăzi au fost executați la Nantes cincizeci de francezi luați ostatici pentru asasinarea comandantului german de acolo. Nemții recurg la represalii imediate, fără nici o cruțare, ceea ce pe francezi îi îndârjește și mai mult. Cât o să dureze situația asta, exterminându-se unii pe alții?

Franța era cea mai frumoasă, cea mai bogată, cea mai liberă, cea mai generoasă țară din lume. Era un fel de paradis pe pământ. În zece luni de zile această Franță a fost zdrobită, prăbușită, distrusă complet. Numai în zece luni de zile, cea mai frumoasă și mai bogată țară, cel mai pacifist și mai optimist popor a ajuns la dezastru. Un popor de șaiszeci de milioane n-are acum ce să mănânce. Suferințele de acolo sunt cumplite. Totul este paralizat, ca și cum nimic n-ar fi fost: cele mai bune teatre, cele mai mari edituri, cele mai cunoscute ziare, cele mai celebre case de mode etc. Unde sunt acestea?... Îmi aduc aminte o pagină din *Jurnalul* lui Julien Green: ce este civilizația și cultura noastră? Ceva foarte fragil. Poate peste zece mii de ani, va trece pe aici un călător solitar și vârful bastonului său se va izbi de o piatră curioasă. Se vor face săpături și se va descoperi că acolo a fost odată Parisul... Pagina aceasta m-a mișcat, deși atunci când o citeam, prin 1937, nu mi se părea decât o fantezie lugubră. Acum găsesc că e verosimilă.

Dar nu numai Parisul, întreaga civilizație a globului atârână de un fir de păr. Ea poate fi distrusă de oameni – de aceiași oameni care au creat-o - în decurs de câțiva ani. Câtă lume nu suferă acum, câte state nu mai există, câte orașe sunt prefăcute în ruini, câte popoare nu-și mai pot spune în fața lumii cuvântul lor, fiindcă acest război a nimicit în doi ani de zile ceea ce nici cea mai diabolică imaginație n-ar fi putut să conceapă.

Stau și mă gândesc, ce mic e pământul și ce jucărie a devenit el în mâna câtorva aventurieri. Mic, am senzația netă a micimii lui, atât de netă, încât nu e departe momentul când voi simți că mă sufoc pe globul terestru. Și dacă astăzi e numai Europa distrusă (căci e distrus continentul nostru și va trebui să depună eforturi lungi și

extraordinare ca să se refacă), nu mai e mult până când întreaga lume va avea aceeași soartă. Și va veni o zi când, ca în Apocalips, oamenii vor vrea să intre în mormânt și nu vor putea, vor vrea să moară pentru a nu mai vedea ceea ce văd, și nu vor avea dreptul. Acest moment a sosit astăzi pentru evreii din Europa. Apocalipsul este calvarul lumii lor. Dar va veni și un Apocalips al celorlalți, fiindcă de aici încolo Pământul nu mai promite să dea rasei umane decât suferință și moarte. Nimic altceva. Viitorul omenirii are perspective sumbre. Iată lecția războiului actual.

Astă seară m-am reîntâlnit la restaurantul pensiune din piața Rosetti, unde mâncăm de obicei, cu actorul Al. Marius* și am stat mult de vorbă. E scos de la Teatrul Național, trăiește în vânt. Am discutat iarăși despre măsurile ce se iau împotriva evreilor, despre poverile la care sunt supuși: „Asta nu-i nimic – dar ce-are să fie!... Vor veni ridicări, internări, deportări, execuții...” Ce puteam să-i spun? Mi-a vorbit despre cele ce s-au întâmplat și se întâmplă în Bucovina, Basarabia, Ucraina. I-am replicat: s-au făcut execuții fiindcă și evreii au sabotat, au comis atentate. Și nu au reacționat românii, cât au trecut la represalii nemții. „Mie mi-a spus un neamț, că nu germanii, ci românii au fost mai drastici...” Ei, fiecare cum vede! Mă întrebam însă: oare ce-o fi în sufletul, în mintea omului ăsta? El este aproape sigur că nu mai există salvare pentru el, și totuși se plimbă pe stradă ca și mine, mănâncă la fel ca și mine, se duce la cinematograf, discută, judecă, acuză. Dar când rămâne singur? În ce teroare trebuie să trăiască! Pe unde îi văd, mă întristează. Deasupra fiecăruia atârână ceva greu, ca o sabie a lui Hitler. Astă seară, Marius îmi spunea: „Bine, dar nu-și dau seama că lucrurile astea se plătesc, dacă nu aici, Dincolo?” Nu simțeam ceea ce-mi spunea el. Că se vor plăti sau nu, eu nu știu. Ceea ce simt că este adevărat, e faptul că acum se plătesc, mi se pare, greșeli de altă dată. Și dacă este așa, dacă poporul evreu plătește azi păcate din trecut, atunci înseamnă că există o putere supralumească de la care emană totul. Și mai mult decât atât, simt astăzi că în lume se petrec lucruri pe care noi nu le înțelegem, deși le facem cu mâinile și mintea noastră. Suntem față de ceea ce facem singuri, mai mici decât furnicile, care în fața eforturilor

*Societar (fost) la Teatrul Național, frate cu Ilarie Voronca

lor au, cu siguranță, conștiința rostului lor. Oamenii muncesc, se luptă, creează, distrug, scot totul din beznă și împing totul în haos, dar nu știu de ce fac aceasta. Suntem mai mici decât niște furnici. Tragedia noastră este însă sporită într-o măsură invers proporțională cu micimea noastră. Ce blestem!

25 octombrie

Aproape toată lumea a aflat despre nenorocirea de la Odesa. Clădirea în care se instalase Comandamentul militar român după ocuparea orașului a fost aruncată în aer, prin mijlocirea unei mașini infernale ascunsă acolo. Au murit peste treizeci de ofițeri și numeroși soldați, în frunte cu generalul Glogojeanu, șeful comandamentului militar. Catastrofa s-a întâmplat joi dimineața. Până astăzi (sâmbătă) nu s-a dat nici un comunicat. Posturile de radio străine au anunțat însă știrea și ea s-a răspândit ca fulgerul, din gură în gură. La București, am aflat-o joi seara, dar nu-i dădusem crezare, până vineri dimineața, când am auzit confirmarea, la Direcția Presei, cu amănunte. Nu știm de ce întârzie comunicatul. Se face o greșală că nu se anunță oficial, deoarece toată lumea vorbește și faptul capătă proporții mai mari decât s-ar cădea. În definitiv, e o dramă a războiului, explicabilă, și ea trebuie explicată: rușii au rezistat, s-au retras în cele din urmă, dar au lăsat orașul minat, și ceea ce s-a întâmplat e o consecință firească.

De fapt, rezistența rușilor începe să cam pună pe gânduri pe mulți din adversarii lor de altă dată, care credeau că „intră în ei ca în brânză”. Și ceea ce e mai straniu, tocmai dintre legionari se găsesc admiratori ai rușilor. Mă miră să aud laude la adresa rușilor din gura foștilor aliați cu trup și suflet ai germanilor. Despre aceștia se vorbește acum cu mai puțină admirație. „Germanii nu sunt un popor care să poată fi simpatizat, dar...”, îmi demonstra acum două seri un germanofil întors de curând de la Berlin unde avusese, ca toți românii deștepți, o mică bursă de câteva luni. Încă nici nu poate fi vorba de o pace sau de un sfârșit al războiului cu rușii și oamenii noștri care porniseră cu atâta entuziasm „contra bolșevismului”, încep să șovăie acum. Comunicatul se dovedește

că făcuse ceva acolo: înarmare, rezistență dărză și generală, oarecum egalitate socială, mult progres științific și artistic. Dar la noi s-a vorbit totdeauna despre comunism ca despre ceva infernal. Faptul că s-au închis bisericile (n-au fost distruse!), a fost supremul argument pentru combaterea bolșevismului. Acum însă, unii încep să-și dea seama că bisericile nu servesc la mare lucru, acolo unde există o conștiință, o civilizație, o tărie, un om nou. În jurnalele cinematografice de război germane se văd, uneori, orașe, gări, fortificații cucerite. Ce material imens e acolo, ce uzine, ce instalații – unde se credea că nu e nimic. Și hitleriștii se laudă că au distrus totul! Dar ei au distrus jumătate din Europa și nu se opresc aici. Și, vai, pentru un german ucis la Bordeaux, francezii trebuie să plătească în douăzeci și patru de ore cincisprezece milioane de franci, plus o sută de capete de bărbați! Cum să fie simpatizați?

O comunicare din Berna, primită prin telefon la Direcția Presei, spune că în presa elvețiană comentariile cu privire la ocuparea Odesei de către români nu ne sunt favorabile, deoarece – se scrie acolo – „acest oraș este pe nedrept încorporat României, întrucât el nu a aparținut niciodată României”. Germanii însă ne oferă nouă Transnistria, cu Odesa, ca să ne facă să renunțăm la Ardeal, pe care, tot ei, îl oferă ungurilor, ca aceștia să le dea sprijin. Adevărul este că nici un român nu s-a bucurat de încorporarea Transnistriei și Odesei la teritoriul României. Dacă în ziua căderii Odesei a fost bucurie mare în țară, asta nu s-a datorat faptului că s-a cucerit un oraș, ci aceuia că *s-a terminat* o bătălie ale cărei sacrificii erau prea mari și prea inutile. Dimpotrivă, dacă mâine s-ar întoarce toate trupele de acolo și ar declara că renunță la Transnistria, dar și la războiul contra Rusiei, toată populația din România s-ar bucura. Și s-ar îndrepta imediat către Transilvania. Aceasta este a noastră, nu Transnistria. De altfel, va fi greu de stăpânit un teritoriu ca cel de peste Nistru, unde sunt atât de mulți ruși, față de numărul redus al românilor. Deja țara noastră era o țară de minorități. Acum, lăbărțându-se într-o parte, își agravează boala de care suferea de la războiul mondial încoace. O existență națională nu se judecă după atitudinea ei, ci după coeziunea din sânul poporului, după unitatea internă. O Românie transnistreană nu poate servi cauza adevăratei Românii.

M-am pomenit azi în mână cu o coală de hârtie, galbenă, în

fruntea căreia scria: „Se va da din mână în mână numai la români”. Pe ea este bătut la mașină un fragment din scrisoarea mareșalului Antonescu ca răspuns la apelul refugiaților ardeleni, susținând că „jertfele de la Odesa nu sunt numai pentru granița răsăriteană, ci pentru împlinirea tuturor drepturilor și năzuințelor neamului”. Pe aceeași pagină sunt reproduse cuvintele scrise, tot de el, în cartea de aur a Spitalului Cotroceni Z.I. Nr. 303: „Nu vreau să mor și nici nu voi muri până ce nu voi întregi și ultima brazdă românească pângărită. De altfel, de la Odesa nu mă voi întoarce spre Carpați, ci peste Maramureșul Voevodal, spre Cluj”.

Foarte frumos. Rămâne să capete însă și aprobarea lui Hitler.

26 octombrie, Sfântul Dumitru

Literatura ocazională a Sfântului Dumitru, atât de bogată altă dată, s-a redus anul ăsta doar la câteva rânduri în revistele *Gluma* și *Păcală* (Sanctus Miticus), și fără ploaie de anecdote în legătură cu mutatul, fără deplângerea exodului chiriașilor și înfierarea tiraniei proprietarilor, fiindcă nici nu s-au făcut mutări de astă dată.

După cum nu s-au făcut nici petreceri. Chefurile de pomină ale Sfântului Dumitru sunt amintiri. Nici vorbă să mai vezi petrecăreți întorcându-se, în zori, cu damigenele goale, pe Calea Moșilor, de la „patroni”. Liniște și sobrietate. Eu am fost în vizită la Mihail Șerban, unde nu era nici un sărbătorit, și am băut un ceai cu marmeladă (lucru rar, *un ceai*), discutând numai despre mâncare și război. Când am plecat de la ei, pe Calea Victoriei, ieșea lumea de la teatru. Orașul era îngropat într-un ceaun de catran și pe deasupra mai și ploua. (Se poate Sfântul Dumitru fără ploi?) Nu se vedea nimic. De aceea, aproape fiecare persoană, în orice caz fiecare pereche avea o lanternă. Era un convoi nesfârșit de lumini prin noapte, ca făcliile de la Înviere. Se auzeau pași pe trotuar și pe asfaltul străzii, ritmici, grăbiți, căci toată lumea alerga spre tramvaie să ajungă mai repede acasă. Nimănui nu-i ardea să mai întârzie în oraș. (Nici n-avea unde.) E destul de cald și e plăcut să privești aceste șiraguri de lumini mici, slabe, mișcătoare ce străbat străzile întunecate, care rămân pustii în urma lor.

Radio Londra a comentat astă seară situația raporturilor româno-maghiare. Românii sunt pregătiți sufletește pentru recâștigarea Transilvaniei. Dar în același timp ungurii, prin glasul unui personaj oficial, au afirmat că Banatul și sudul Ardealului trebuie să se încorporeze la Ungaria și că realizarea acestui deziderat nu are să întârzie mult. Se pare că, într-adevăr, conflictul acesta ocupă primul loc în politica europeană din momentul de față. Rezolvarea lui depinde numai de Germania. România a făcut sacrificiile imense de la Odesa, ca să recapete Transilvania. Cei două sute de mii de morți este un preț destul de mare pentru ca acest pământ să ne fie restituit, așa cum ne-a fost răpit acum un an. Dacă nemții nu repară greșeala săvârșită anul trecut, nu vor mai avea nici un om care să-i simpatizeze în țara românească. Și așa simpatiile lor se pierd din zi în zi, fiindcă felul cum se poartă în alte părți, le dă adevărata fire pe față.

În Franța, pentru cei trei ofițeri uciși la Nantes și Bordeaux, pe lângă execuțiile în masă (două sute de bărbați), pe lângă birul de cincisprezece milioane de franci, s-au pus și premii enorme pentru descoperirea făptașilor. Aceștia n-au fost însă prinși. Acum naziștii promit că vor elibera din captivitate pe rudele celor ce vor denunța pe asasini. Ce naivi sunt! Cred că așa îi vor intimidă sau îi vor împlânzi ei pe francezi?

31 octombrie

„Răscoala burilor” este un film de propagandă (german, bineînțeles), lansat cu o reclamă exorbitantă. În ziare, anunțuri de o jumătate de pagină, iar pe fațada cinematografului „Aro” e o pânză enormă, cât patru-cinci etaje, prezentând în stil american și pentru prima dată uzitat la noi, premiera acestui film. Vânzătoarele din magazine și dactilografele sunt entuziasmate. N-au mai pomenit așa ceva la „Aro”.

Am văzut astă seară „Răscoala burilor”. Sala era arhiplină și la casă, la ora 9, nu se mai găseau bilete, însă spectatorii nu erau prea încântați. E un film de propagandă germană, adică de producție căreia i se poate acorda un singur atribut: *Kolossal*. Încolo, filmul te enervează și te face să ieși din sală dezgustat. Elementul

principal e ura contra englezilor și tendința regizorului (ce poate fi mai oribil decât un film în care tendința îți sare în ochi la fiecare secvență?) Nu este însă deloc convingător, ceea ce înseamnă că toată risipa de bani, montarea extraordinară, recuzita formidabilă, toate eforturile de regie și de inteligență nemțească au fost în zadar. Filmele engleze de propagandă (pe care germanii vor să le imite) erau mai subtile, mai rafinate și ele îți creau o iluzie de adevăr, pe câtă vreme cele germane sunt brutale, făcute cu răutate și, ceea ce e mai grav, fără să vrea să disimuleze acest sentiment josnic care n-are ce căuta într-o producție artistică. Și *Bestiile roșii* (care era, totuși, ceva mai verosibil, ca film de *propagandă*) și *Răscoala burilor*, dovedesc un singur lucru: filmul german actual este încă o armă de război. Și ca orice armă de luptă, nu produce simpatie, ci antipatie și dezgust.

Burii din acest film sunt luați doar ca pretext pentru împletirea unei anecdote contra Angliei. Toate dialogurile sunt atât de „nemțești” în acest film, că, dacă n-ar fi vorba de buri sau dacă n-ai vedea și de aceștia pe ecran (de altfel niște „buri” care prea seamănă cu germanii, mai ales femeile...) ai crede că e vorba de răscoala germanilor împotriva Angliei. Tot ce este englez a caricaturizat, e prezentat în culorile cele mai odioase, în timp ce burii, acești indigeni din Africa de Sud, sunt înfățișați ca fiind foarte umani, buni patrioți, cu o conștiință națională mai dezvoltată decât a oricărui popor european. Dacă ar fi după filmul acesta, ar trebui să luăm lecții de patriotism de la buri, nu de la... englezi.

Dar germanii vor să instaureze în Europa de azi, intrată sub stăpânirea lor, un sistem intens de propagandă, care să-l înlocuiască pe cel englez. Dacă materialmente au reușit, moralmente nu vor izbuti niciodată să-i egaleze pe englezi în propagandă. Propaganda englezească, mai ales când e vorba de filme, este în stare să răstoarne într-o săptămână ceea ce au făcut nemții în doi ani. Germanii produc mult, vorbesc direct și nu caută să ascundă că fac propagandă. Prin asta pierd totul. Adevărata propagandă se face în așa fel, încât cel asupra căruia se exercită să nu simtă că e propagandă; să primească opera de artă sau ce i se dă ca pe ceva gratuit, care să-i stârnească simpatie față de cel ce oferă. Când însă arăți pe ecran preoți care cu o mână împart evanghelii și cu alta puști negrilor din Africa, spunând că așa fac

englezii, asta denotă nu numai lipsă de gust, dar și o totală stângăcie. Sau când sfârșești un film cu o scenă ca aceea în care câțiva soldați omoară mii de femei într-un lagăr de concentrare, fără ca gestul acesta să fie motivat de ceva, înseamnă cel puțin lipsă de fantezie și în orice caz îndemn la crimă.

În concluzie: toate filmele germane sunt proaste (în afară de *Manon* nici unul nu mi-a plăcut), dar cele de propagandă au un dar extraordinar de a face o proastă propagandă Germaniei înseși. Mă tem că ai noștri, suferind prea mult influența germană, să nu ajungă la aceleași principii... artistice. Ar fi oribil!

Au sosit la București ziariștii bulgari. Abia au plecat cei slovaci, abia s-au terminat recepțiile cu cei spanioli, și bulgarii, ca și cum așteptau la ușă, au și dat buzna peste Capșa și Athénée Palace. Încă unul sau două milioane risipite, pentru câteva articole și unul sau două interviuri ale lui Mihai Antonescu. La ce servesc toate acestea? Ce folos ne aduc nouă elogiile presei din Bratislava sau de la Sofia? De la Bratislava se comunică, în urma vizitei ziariștilor slovaci la București și a contravizitei făcută de Filarmonică acolo, că dl. Romeo Alexandrescu* a vizitat muzeele și teatrele slovac și a rămas cu gura căscată în fața palatelor din Bratislava. „Imperialismul” slovac, ca și „imperialismul” croat, de altminteri, au început să ne privească puțin cam de sus. Iar noi, fideli politiciii tradiționale a Micii Antante, facem așa cum făceau și cei dinainte: tratau cam peste picior Italia și Germania, față de care se erijau în „mare” putere, în schimb erau cordiali și chiar reverențioși cu Albania, fiindcă aceasta știa să ne gâdile și să ne măgulească vanitatea. Astăzi suntem, dragă Doamne... „armatele aliate” față de Germania și Italia, dar suntem prieteni la cataramă și facem schimburi de bunuri economice și culturale cu Slovacia și Croația. „Cei mici între ei”, s-ar putea spune. Ce importanță că sunt mici, dacă laudele sunt mari? Ante Pavelici să trăiască, și Mihai Antonescu - între ei și pentru ei se fac toate: și vizitele de ziariști, și articolele de la gazete, și elogiile reciproce.

Apropo de ziariști și de propagandă. Mi-au căzut în mână câteva numere dintr-o publicație foarte originală, englezească. Este redactată în limba franceză și apare săptămânal în opt

*Cronicarul muzical al ziarului *Universul*

pagini, fiecare pagină ilustrând, cu texte și desene, evenimentul mai important din cursul unei zile: luni, marți, miercuri ș.a.m.d. Publicația se numește *Rien que la vérité* și are ca subtitlu „Bulletin hebdomadaire d'informations”. Și de aici încolo începe humorul: Directeur: Hippocryte Twister. Redacția: „Quelque part” en territoire anglais. Imprimerie de l'Isolement (peste textul tăiat: Imprimerie de la Mésentente) – 12, rue de la Franchise. (Eu am exemplare în limba franceză; s-ar putea să fie și în alte limbi.) Buletinul este întocmit de Ministerul Informațiilor din Anglia în colaborare cu Liga Sionistă contra Rasismului, și are ca scop să dea o ripostă „cinglante” propagandei germane și „mașinațiilor hitleriste” care „lansează zilnic știri mincinoase ce influențează neplăcut opinia publică”. E de reținut, pe lângă umorul specific englezesc, originalitatea acestei publicații. Apare, după cum s-a văzut, săptămânal. Fiecare pagină e consacrată unei zile și e menită să dezmință o știre lansată de D.N.B.* sau publicată în vreun ziar german. *Luni*, de ex. Știrea: *Arestări originale în Anglia*. Se reproduce textul german; că în Anglia sunt internate în lagăre de concentrare nu numai persoane umane, ci și animale presupuse a fi în serviciul Reichului. Urmează dezmințirea: *În adevăr...* s-a constatat că în apropierea unui aerodrom englez niște măgari care pășteau iarbă începeau să ragă de îndată ce la orizont apărea un avion german, semnalizând astfel inamicului existența aerodromului. Acești măgari erau instruiți de membrii coloanei a cincea, și Siguranța britanică a hotărât să-i bage la închisoare. (Explicație, cum se vede, ironică, luând în derâdere știrea germană). Sub explicație este publicat un desen înfățișând un țarc plin de măgari, dintre care unii rag, alții se adapă, alții se bat, unul citește o gazetă, iar altul îl întreabă pe paznic: „– De ce suntem închiși aici? – O, doamne, se vede că ești măgar!... Încă n-ai aflat oare că faci parte din coloana a cincea?!” *Marți*, altă știre, prezentată și dezmințită în același mod, și așa în fiecare zi, până Duminică, și așa în fiecare săptămână câte un asemenea buletin, în care sunt trecute în revistă evenimentele săptămânii, cu un triplu scop: de a dezminți, de a informa corect, și de a descreți frunțile cititorilor apăsați de prea multe griji și minciuni. Un atașat al

*Agenția oficială de știri germană

nostru de presă de la Barna a adus la București câteva exemplare din acest Buletin, pe care l-am răsfoit amuzându-mă copios.

1 noiembrie

Am luat masa astă seară la Titus. În vremurile de azi, pentru o gospodină mai pedantă cum e Roma, e o problemă destul de complicată să chemi pe cineva la masă, chiar dacă e vorba de un prieten. Din bun simț, gazda nu vorbește nimic despre greutatele aprovizionării, dar lasă să se înțeleagă. Și pe urmă, menu-ul grăiește de la sine. Acolo unde de obicei mă ospătam ca la zile mari: pește preparat în casă, mâncare gătită, fripturi, brânzeturi, fructe, cafea, vin, acum cina a fost – evident, plăcută, - destul de modestă: o salată de ridichi răzuite cu măsline, o supă de orez, rasol de vacă (eveniment senzațional: *carne!*) și puțin șvaițer. De fructe ne-am dispensat, cafeaua a fost exclusă, vinul s-a redus, strict, la câte două pahare. Și încă am mâncat bine, față de penuria de la piață și din băcănii.

Însemn asta, fiindcă e simptomatic. Roma mi-a povestit că astăzi, Titus, ducându-se să caute ouă, a venit acasă cu două cărți: *Petrolul și Industria distruge monopolul* de Zischke, ambele traduse de curând în românește (din germană, se înțelege). „Ce vrei să fac, mă, trebuie să astup gura neveste-mi cu ceva, că de mă-ntorceam cu mâna goală era vai de mine”, a replicat cel incriminat. Trimis iarăși după ouă, spre seară, Titus a întârziat vreo două ceasuri, și s-a întors acasă cu un pachetel în mână: „Poftim ouă, pentru ele am întârziat!” În pachetele se aflau două sute de grame de măsline cumpărate de la bodegă, tocmai de la Stelian Petrescu.*

La masă s-a discutat despre săpun. Titus cumpărase două bucăți de săpun „Elida” cu o sută de lei, și se bucura fiindcă în altă parte se vindea cu o sută douăzeci lei. Asta m-a făcut să râd. Anul trecut, în septembrie, eram cu Ceglokov la Făgăraș. Iuri a alergat după mine pe stradă, m-a tras spre o Farmacie de unde el tocmai ieșea, și m-a împins înăuntru spunându-mi: „Uite o sută de lei, ia

*Faimoasă bodegă pe str. Smârdan

cinci bucăți de săpun, căci la București e douăzeci și opt de lei bucată". Am luat cinci bucăți de săpun, nu se dădea mai mult, ceea ce nu făcusem în viața mea, și mi-a prins bine. De unde era să știu că peste un an o bucată de săpun va costa o sută de lei?

Dar câte nu s-au schimbat în viața noastră într-un an de zile. Anul trecut, la Sâmbăta, ne revoltasem într-o zi că ni se servise la masă cârnați oltenești, ceea ce noi consideram că e o „tragere pe sfoară” a intendentului. Acum, dacă dai peste o bucățică de mezel popular, ți se pare miere. Atunci nici nu ne uitam la parizer. Azi parizerul se servește numai pané, la restaurant, în loc de șnițel. O cafea cu lapte și o chiflă, plus bacșișul, te costă patruzeci de lei, ceea ce cu câteva lei în urmă nu depășea cincisprezece lei. Dar dai cu plăcere oricât, deoarece simți o răzbunare pe ban, care îți pierde valoarea pe zi ce trece.

Aseară am văzut doi soldați italieni intrând într-o lăptărie Ehrman. Unul era client mai vechi, celălalt venea pentru prima dată, condus de amicul său. După ce-au intrat, cel vechi îl luă de mână pe cel nou, ca să-i arate ceva în local. Cercetă pereții în dreapta, în stânga, în față, în spate, căutând cu atenție printre anunțurile lipite pe zid. În sfârșit, găsi. Cu o mare bucurie, îi arătă tovarășului său anunțul descoperit. Pe el scria: „Macaroane”. Când au văzut, italienii s-au bucurat din plin, ca și cum ar fi văzut Roma.

D-na M. de la Propagandă, întoarsă recent dintr-o călătorie în Germania, povestea: „O prietenă a mea avea o bucățică de salam, pe care o luase din țară, ca să aibă ce mânca pe drum. La Viena, a intrat într-un magazin de genți și patronul, mirosind salamul din pachetul, i-a spus numaidecât că-i dă voie să aleagă cea mai bună geantă din magazin, în schimbul acelei bucățele de salam. Ceea ce vizitatoarea a și făcut, alegându-și o geantă de peste zece mii de lei, în schimbul celor trei sute de grame de salam.” Cred că acea „prietenă” era ea însăși, povestitoarea.

3 noiembrie, duminică seara

Vin de la Brașov, unde am petrecut o zi minunată, singur, întins la soare pe băncile de pe Warte, ca să mă „limpezesc” la

cap. Sâmbătă seara am avut „întâlnirea” după zece ani de la absolvirea liceului. A fost foarte originală și foarte plăcută. Am „organizat-o” eu însumi și iată cum: în ultimele două săptămâni am dat la *Universul*, prin bunăvoința lui Titu Firoescu, secretarul de redacție, un anunț, repetat de trei ori, prin care vesteam că „absolvenții din anul 1931 ai liceului „Andrei Șaguna”, se vor întâlni în seara de 2 noiembrie, la ora 8, la restaurantul „Wilson”, din București”. M-am dus la restaurantul „Wilson”, am ocupat o masă de șase persoane dintr-o boxă dinspre stradă, m-am așezat pe banca de pluș și am început să aștept. Se făcuse ora 8, apoi 8.30, apoi 9, și nu venea nimeni. Chelnerul mă tot întreba mereu dacă mai ocup masa, dacă mai vine cineva. Mă simțisem jenat, totuși am rămas pe poziție. Era imposibil să nu pice vreunul. Și într-adevăr, la ora 9.30 a apărut Ștefan Necula. Peste câteva minute, prietenul meu Ion. Apoi au început să curgă: Gogu Vasilescu, Ion Popa, Eugen Moașa, Sandu Petrescu, Vasile Baboie, Nicolae Bârsan, Cezar Popescu și Petrică Marinescu – adică aproape toți cei stabiliți în București. Dar unul venea de la Galați, unul de la Giurgiu, unul de la Câmpulung, unul chiar de la Timișoara, pe unde se aflau concentrați și unde citiseră în ziar despre această întâlnire, de la care nu voiau să lipsească. Masa a devenit neîncăpătoare, ne-am mutat în altă parte a localului, unde am întins un adevărat banchet. Toți erau fericiți că se reîntâlnesc, dar eu eram și mai încântat că „surpriza” îmi reușise. Am petrecut până la închiderea restaurantului, apoi Gogu Vasilescu ne-a invitat la „el”, în blocul Șuțu, etajul V, unde fratele său, comandorul, are un apartament, lăsat acum în grija lui, a lui Gogu, care stă singur acolo. Am luat câteva sticle de vin, vreo două de coniac, și ne-am strămutat în blocul de lângă Universitate, unde am continuat chef, de astă dată sub auspiciile lui Gogu, până dimineața. Cred că erau „făcuți” toți, însă știu că mie nu-mi ardea să mă duc la șase dimineața acasă. Ne-am despărțit la Brătianu, umblând toți pe câte trei cărări, iar eu am pornit spre gară. Aveam în buzunar permisul de călătorie pe C.F.R. de la Direcția Presei, m-am urcat în primul tren și am pornit spre Brașov. Am călătorit singur într-un compartiment de clasa I-a, moțâind, dar fără să dorm, venindu-mi adesea să vomit, dar izbutind să mă abțin, și pe la ora 10, pe un soare cald și plăcut, am ajuns în orașul de la poalele Tâmpiei. Eram amețit, îmi venea mereu rău de

la stomac, astfel că m-am dus direct pe Warte, la aer curat, unde am respirat adânc și am dormitat până pe la ora 3, când m-am simțit restabilit complet și ușor ca un înger. Eram foarte bine dispus. Am coborât în oraș, am mâncat o prăjitură și am băut o cafea la Corona, n-am văzut și n-am vorbit cu nimeni, iar la 5.30 am luat trenul înapoi, la București. Am ajuns acasă refăcut, după o absență de două zile. Nimeni din casă n-a observat lipsa mea, cât despre „aventura” aceasta care a fost splendidă, e departe de a și-o imagina cineva...

Astfel am petrecut „reîntâlnirea” noastră după zece ani. Cred că a fost cea mai originală reîntâlnire de acest fel și probabil singura în acest an, când oamenilor nu le arde de așa ceva. Noi, am făcut-o însă. Suntem prieteni adevărați și vom rămâne mereu prieteni.

5 noiembrie

După câteva zile frumoase, de adevărată toamnă bucureșteană, au început iarăși ploile. Ploi ca la manevre, cum spun soldații, iar acum ploi ca la întoarcerea ostașilor. Căci, unul câte unul, apar ostașii, revenind acasă de prin stepele Ucrainei și de la Odesa. Intrarea triumfală, cu muzică și flori, a trupelor în Capitală se va face la 8 noiembrie, de ziua Regelui, pe sub Arcul de Triumf. Câțiva n-au mai avut însă răbdare să aștepte momentul solemn și au venit mai înainte, de cum au scăpat. Apariția lor face vâlvă, adună oamenii în jur, stârnește curiozitate.

Astăzi a apărut Ștefan. Vestea mi-a adus-o pe la ora 3, acasă, băieții Ghica, ce veniseră să-l caute la mine, crezând că e aici. Le telefonase pe la 1.30 și vorbise cu „Prințul”, tatăl lor, spunându-i că e în București. La ora aceea eu nu știam nimic și mă surprindea că Ștefan să vie și să nu-mi dea nici un semn de viață. Pe la 5, mi-a telefonat și mie. E la unul din camarazii lui de arme, unde se „deparazitează”, și până mâine dimineață nu va fi vizibil pentru nimeni.

Vestea că a venit și că e teafăr, m-a umplut de bucurie. Era plecat de cinci luni și i-am simțit mereu lipsa. În fiecare săptămână

primeam de la el câteva rânduri, ce-mi răscoleau nostalgia și făceau să-i simt și mai mult absența. Este singurul prieten apropiat care a fost pe front. Și nu numai faptul că suntem prieteni și că a fost în război, dar atâtea gânduri comune cu privire la război, atâtea suferințe, atâtea îngrijorări, au făcut să mă leg mai mult de el sufletește. Totdeauna am avut sentimentul că, o dată cu el, a plecat chiar o parte din sufletul meu pe front. Sunt nerăbdător să-l văd, ca pe un frate.

Mi-a spus azi, la telefon, că s-a desconcentrat. Să se fi terminat oare războiul cu adevărat, să se întoarcă toți, câți au mai rămas, la ai lor? Parcă nu-mi vine să cred. Nu-mi vine să cred, deoarece războiul continuă cu aceeași îndârjire. E adevărat, România nu mai este amenințată acum (decât de... englezi, care se gândesc dacă să ne declare sau nu război!), dar atâta vreme cât nu se încheie o pace definitivă, nu pot crede că vom fi liniștiți. În Rusia, războiul e încă în toi. La Leningrad, sovieticii rezistă cu înverșunare, încercând mereu să treacă Neva și să-i ia pe germani prin surprindere. Bineînțeles, aceștia prind de veste la timp și... „inamicul a fost respins cu mari pierderi pentru el”. La Moscova sunt bombardamente ziua și noaptea. Guvernul a plecat, Kalinin a plecat, Radio-Moscova a plecat (la Tiflis, se pare), numai populația e forțată să rămână pe loc, sub focul asediatorilor, și să reziste. În scurt timp, Moscova s-ar putea să cadă (chiar înaintea Leningradului.) În Crimeea, trupele germano-române au ajuns la porțile Sevastopolului, unde se dau acum lupte grele. Până acolo au înaintat destul de repede și fără rezistențe dârze. Sevastopolul și Kerci sunt două fortărețe ce nu vor cade așa de ușor. Flota sovietică din Marea Neagră e decimată. Toate instalațiile industriale sunt distruse de nemți în drumul lor, încât parcă ți-e milă de Rusia aceea imensă, transformată într-un continent de ruine și cenușă. Ceea ce au făcut rușii în douăzeci de ani, cu sacrificii, cu entuziasm în legea lor, e distrus acum într-o jumătate de an. La ce bun să mai crezi în progres, în umanitate, în revoluție, când toate eforturile omenești, a milioane de oameni, sunt desființate atât de ușor?

Războiul actual nu se deosebește prin nimic de năvălirile barbare și de măcelurile feroase de altă dată. Acum înțeleg ceea ce nu înțelegeam mai înainte: înțeleg cum au dispărut Troia, Atena, Egiptul, Roma veche și atâtea și atâtea civilizații pe care le

studiem noi astăzi din cărți și din ruine. Oamenii odată prăbușiți la pământ de adversari, se descurajează sau nu mai au libertatea de a începe ceva nou, și ceea ce a fost cândva splendoare, rămâne acum ruină, pentru ca învingătorii să transporte tot aurul și toate bogățiile în țara lor, unde se înfiripă o nouă civilizație. Europa e în prezent pe cale de a fi prefăcută în ruine. De altfel, toată civilizația dinaintea războiului actual, civilizație cu o vechime de cel puțin zece secole, este sortită pieirii. Se va crea altceva nou. Mai bun sau mai rău, asta nu importă, fiindcă nici omul viitor nu putem ști dacă are să fie mai bun sau mai rău, mai fericit sau mai nenorocit. (Dacă e vorba să cred ceva, eu cred în alternativa a doua, în orice caz).

Sub imperiul unor astfel de vremuri, ce pot să fac? Simt uneori elanuri nobile de creație, de nădejdi, de optimism, dar mi-e rușine de ele și le părăsesc repede. Poate dacă n-aș avea o viziune atât de largă și de lucidă a lumii de azi, aș mai încerca să fac ceva. Așa însă, stau și privesc, aștept. Sunt sigur că nimic din ceea ce se întâmplă azi nu va rămâne, dar nici ce va fi mâine nu știu. Sunt însă convins că oamenii care vor da lumii de mâine o față nouă, n-au apărut încă pe firmament. Cei de azi sunt oameni care îngroapă lumea veche; eu nu voi mai putea asista, și cu atât mai puțin participa, la nașterea uneia noi. Hitler, Mussolini, Pétain, Antonescu, Churchill, Stalin, Roosevelt etc.etc., vor fi mâine înlăturați – unii cu brutalitate, alții cu respect, alții cu indiferență - de către aceia ce se vor ridica din rândurile celor ce se întorc acum de pe front. De acolo, de pe front, se vor înălța noile conștiințe și vor porni noile idei mari de redresare a lumii. Cum vor fi ele, ce metode vor întrebuința, când vor izbuti? Mister, mister! După războiul trecut a apărut Wilson, cu principiile lui de încurajare. Va mai apare și acum un asemenea apostol care să refacă moralul popoarelor deznădăjduite de un război atât de crâncen? Sau tirania va continua și după război, ca și acum?

Singura țară unde mai există libertate de gândire și de presă în momentul de față e... Turcia. Acolo războiul este privit și discutat în mod obiectiv, fără să se ia nici partea germanilor, nici a englezilor, nici a rușilor. Și mi se pare ciudat când citesc rapoartele de presă de acolo, că asemenea atitudini mai pot fi posibile undeva. La noi, ca și în vestul Europei așa ceva nu mai e cu putință. La noi se scriu încă articole, dar ele sunt făcute numai pe marginea comunicatelor

de război germane, fără să depășească măcar cu o vorbă litera lor. Orice abatere este sancționată imediat prin confiscare sau suprimare.

Duminică 9 noiembrie va fi un nou plebiscit. Al doilea, anul ăsta, și exact la fel cu cel din martie trecut. Numai că, dacă ăla avea o justificare, cel de acum n-are nici una. Lumea este chemată să spună dacă aprobă sau nu acțiunea Mareșalului pentru realipirea Basarabiei și a Bucovinei. Dacă se poate închipui așa ceva mai fără sens!... Se înțelege că nu există român care să spună contrariul, și atunci pentru ce mai e necesar acest plebiscit? Din vanitate nu cred că e pornit, fiindcă oricât de vanitos ar fi Mareșalul, nu este momentul acum pentru un plebiscit. Cred că e vorba de o acțiune politică pusă la cale de Ică*. Se vorbește tot mai insistent de un guvern nou și omul nu vrea să piardă pământul de sub picioare. Am impresia că Mareșalul a și început să treacă pe planul al doilea, pe primul plan rămânând pretenții la guvernare. Nu știu care sunt motivele, dar consecințele sunt că noi, la Direcția Presei, am fost anunțați azi dimineață că timp de cinci zile vom lucra până la unsprezece seara. La prânz s-a revenit însă asupra acestei măsuri, hotărându-se „să stăm” (căci de lucrat, ce să lucrezi?) până la opt seara. Ce talmeș-balmeș! Și toate aceste dispoziții și contradispoziții pornesc din cabinetul lui Ică.

La București se vorbește tot mai insistent de redobândirea Ardealului. Gazetele de la Budapesta, la rândul lor, scriu, tot așa de insistent, despre drepturile Ungariei asupra părții din Transilvania rămasă României. Presa germană, și mai ales cea italiană, vorbește mereu despre victoria românilor de la Odesa și despre „românitatea” Transnistriei. Nu mai înțeleg nimic! (Sau, înțeleg prea bine totul!)

America se pregătește de război tot mai asiduu. Anglia a declarat război Finlandei și acum studiază problema dacă să facă același lucru cu România, Ungaria și Slovacia. Ce-ar fi ca Bucureștiul, care a scăpat de bombardamentele rușilor, să le cunoască pe-ale englezilor?!

*Mihai Antonescu

Pe un timp frumos, în prezența unei populații imense care a stat în picioare cinci ore, strigând „Ura!”, și aruncând flori, regimentele din București care au luat parte la lupte, s-au întors acasă, pe sub Arcul de Triumf, care și-a văzut astăzi visul împlinit: trecerea vitejilor pe sub arcada lui cioplită cu măiestrie. Niciodată, cred, Șoseaua Kiseleff n-a cunoscut o aglomerație mai mare. În jurul Arcului de Triumf erau tribunele oficiale, a Regelui și a guvernului, a presei etc., iar de acolo și până în Piața Victoriei erau tribunele mai mici, ale diferitelor ministere și instituții, pentru funcționarii și invitații lor. De la Arcul de Triumf și până în Piața Senatului, de o parte și de alta a Căii Victoriei, era un zid de nepătruns, format de lumea ce venise să primească eroii. Entuziasmul era sincer și bucuria autentică. Atât de autentică, încât ea se confunda cu lacrimile. Cei care se întorceau de pe front aduceau cu ei amintirea celor rămași acolo pentru totdeauna, și în surâsul lor îndreptat către ovațiile populare nesfârșite se zărea uneori umbra tristă a scenelor zguduitoare prin care au trecut. Soldații erau bine îmbrăcați, bărbieriți, în bună stare fizică, parcă nici nu veneau de la război. Decorațiile străluceau pe foarte multe piepturi, roșii, galbene, albastre iar florile împodobeau gurile de tun sau afeturile cu muniții, sau boturile motoarelor neobosite. Printre spectatori se vedeau ici-colo femei în doliu, plângând și fluturând batiste cu chenar negru: erau soțiile, mamele și surorile celor ce nu se mai întorseseră, ale celor ce lipseau de la această paradă măreață. M-au înduioșat și pe mine, până la lacrimi, câteva figuri care mi-au adus aminte de vaetele jalnice ale mamei, la întoarcerea din războiul trecut, când nu-și mai găsisese flăcăii acasă. Și pe urmă, mă gândeam la cimitirele nenumărate de pe câmpiile Ucrainei și la familiile îndoliate ale celor de aici.

O paradă la fel de mare am mai văzut la 14 iulie 1939, la Paris. Acolo era însă altceva: o demonstrație pentru războiul care avea să vină; aici era o întoarcere din război, o reculegere patetică.

Dar asta n-a fost Parada cea Mare, care trebuie să aducă lumii pacea definitivă. Războiul continuă. În vreme ce o parte a trupelor intra în București, undeva, prin Crimeea și prin pustiurile Mării de Azov, soldații români duc mai departe stindardul fâlfâitor al țării, înfruntând viscole, gloanțe, epuizări și suferințe de necrezut.

La Parada de azi nu mi-a plăcut un singur lucru: prezența îngâmfată, artificială și nepotrivită lui Mihai Antonescu, cocoțat în fruntea tribunei. Regina a fost superbă, regele impozant. Cei doi mareași, Antonescu și von Keitel, îi susțineau cu demnitate flancurile.

12 noiembrie

Am văzut, a doua oară, *Hamlet*, în cadrul experimentărilor de la Național. Acum două săptămâni am asistat la unul din spectacolele care m-au tulburat mai mult în ultima vreme: *Hamlet* cu George Vraca. Spun: cu George Vraca, fiindcă interpretul lui Hamlet are un mare rol în reprezentarea *cât mai perfectă* a acestei piese. Și Vraca a făcut un Hamlet aproape perfect. Tânărul prinț îndoliat, înzestrat cu o luciditate extraordinară, cu o viziune largă despre lume și viață și cu o tristețe imensă în inimă, trebuie interpretat în așa fel încât toate acestea să poată fi scoase în relief fără urma nici celui mai mic efort. Sincer, spontan, firesc. Hamlet e o ființă diafană, numai spirit și melancolie, numai deznădejde și noblețe – o noblețe a sângelui și a spiritului totodată – și ca atare persoana lui nu trebuie să aibă prea mult omenesc în ea, cel puțin atunci când apare pe scenă. Cred că adevăratul mare interpret ar putea fi un actor cu sufletul plin de vibrații, cu inima pătrunsă de toate tristețile prințului nordic, în care totul să pornească de sus în jos, de la creier spre picioare și nu invers. Vraca a realizat un prinț fascinator, în primul rând, și un spirit revoltat, în al doilea. Ceea ce era esențialul. Scena lui „A fi sau a nu fi” a fost magnific interpretată. Acolo este toată substanța lui Hamlet, ca personaj scenic.

Astă seară, Calboreanu ne-a arătat un Hamlet în primul rând prea gras și prea bătrân, iar în al doilea rând prea prozaic și prea uman. Ca și cum interpretul de azi ar fi fost conștient de superioritatea predecesorului său, parcă nici nu-și mai dădea osteneala să realizeze un Hamlet care să impresioneze. Interpretarea lui Calboreanu scoate în evidență succesul lui Vraca. În scena lui „A fi sau a nu fi”, Vraca apărea de pe terasă, venea dinspre colonadele palatului, se oprea în fața uneia din ele, cu stiletul în mână, făcea de câteva ori gestul străpungerii, gest ce era mai elocvent decât o

tiradă întreagă, apoi, după ce arătase prin joc ezitarea dintre viață și moarte, pronunța textul, care curgea cu o naturaleță perfect încadrată în tot jocul scenei. Calboreanu apare de după o cortină, cu un trandafir alb în mână, înaintează până în mijlocul scenei, unde se oprește și lasă să cadă două petale albe, apoi declamă ca un școlar la serbarea de fine de an: „A fi sau a nu fi...” Prozaic, cu un timbru prea bărbătesc, banal. De altfel, Calboreanu n-are vocație pentru Hamlet. Nici Vraca n-are, totuși el a realizat un Hamlet aproape perfect. Să vedem Valentineanu ce are să scoată.

Ideea de a prezenta un Hamlet realizat de trei interpreți nu este rea din punctul de vedere al publicului, dar trebuie să fie penibilă pentru actori. E un fel de încercare a puterilor cu aceeași măsură, ceea ce în artă, indiferent de domeniu, este totdeauna o probă ingrată pentru protagoniști. Artistul, prin firea lui, este un original. Or, când pui în fața câtorva artiști același subiect, cerând să-l trateze fiecare, înseamnă că treci peste originalitatea lor de talent, de temperament, de afinitate etc., solicitându-le o creație mai mult sau mai puțin stereotipă, ca la examenul de absolvire a Conservatorului. Același subiect, firește, va fi interpretat mai bine, mai frumos și mai plăcut, sau va da impresia că este așa, în comparație cu ceilalți, fără să însemne, prin aceasta, că unul dintre interpreți este mai talentat decât ceilalți. Totul este o chestiune de comparație. Și aceasta, când e vorba de forțe actoricești mai mult sau mai puțin egale, riscă să nedreptățească. Dacă aș fi fost artist al Teatrului Național și mi s-ar fi oferit rolul acesta în astfel de condiții, cu siguranță l-aș fi refuzat. Dar iarăși, dacă aș fi fost artist de teatru, cred că personajul pe care l-aș fi interpretat cu plăcerea și participarea cea mai mare, mergând până la confundarea ființei proprii cu ficțiunea de pe scenă, ar fi fost Hamlet. Ca spectator, rămân la hamletul realizat de Vraca.

13 noiembrie

A venit iarna. Ne-a luat prin surprindere, violentă și pretimpurie. Ieri încă umblam cu pardesiul, și astăzi nu mi-au ajuns șoșonii, fularul, paltonul, scoase toate de la naftalină și curățate de molii. A viscolit toată ziua, și continuă și acum noaptea, cu un vânt puternic

care urlă înspăimântător pe la fereastră. Zăpada e de o palmă, și în unele locuri până la genunchi. Ieșitul pe stradă, mersul la treburi e un chin.

Bietul Plophy a înghețat astăzi rău de tot. Azi noapte, ca și cum ar fi presimțit ce vine, a dormit pe fotoliu, neîntors, cu botul înfundat în blană, neobișnuit de friguros. În cursul zilei nu mai voia să doarmă nici în fotoliu, căuta peretele cald al sobei. Abia când m-am așezat eu la masă, să scriu, a venit lângă mine, s-a vârat pe sub brațele mele, a pășit peste hârtie, atingându-mi penița cu gheara, intrigat de alergătura ei pe hârtie și de puricii înșirați pe coala albă. S-a așezat alături, în raza răsuflării mele calde, unde a stat câțva timp, apoi nesimțindu-se prea comod și gonit de răcoarea ce venea dinspre fereastră, s-a ridicat încet, s-a retras tiptil și s-a instalat lângă sobă, punându-se pe dormit. A venit d. Mitică să-l ia la mâncare. „– Plophy, hai cu tata, la păpică” – dar el trăgea cu urechea, se făcea că nu aude. Nu-i mai ardea nici de mâncare lui Plophy pe vremea asta!

Vremea urâtă mi-a adus aminte că trebuie să-mi cumpăr o pereche de pantofi. Am colindat câteva magazine, dar n-am găsit pantofi. E un articol rar, după care aleargă toată lumea. Magazinele de încălțăminte sunt pline de cutii goale și de papuci de casă. Se anunță o iarnă hapsână din toate punctele de vedere, începând de la gură și sfârșind cu picioarele.

E bine numai la birou, la Direcția Presei. Stau mai tot timpul singur într-o cameră și lucrez în cămașă, din cauza căldurii de la calorifer. Noroc că locuiesc aproape și ajung repede de acasă până acolo. Ceilalți nu se prea încumetă să înfrunte vremea rea, așa că mă bucur de liniște și singurătate, în clădirea cea mică de la Presă, cu ferestrele spre strâmta și potolita stradă a Blanduziei. Pregătesc articole de Crăciun pentru *Vremea* și pentru alte publicații ce vor scoate numere festive (dacă vor mai scoate anul ăsta.) Sunt însă nemulțumit că nu pot lucra pentru mine, că nu-mi pot pune la punct romanul, pentru care mi-ar trebui mult timp liber. Orarul de birou nu-mi permite să mă consacru pe de-a-ntregul lui, și din cauza asta nu sunt mulțumit, oricâte lucruri aș face. Afară de asta, n-am nici o tragere de inimă, nici o poftă să scriu literatură. În jurul meu văd numai oameni preocupați de problemele zilei, ale vieții, de război, de moarte, existența precară, evenimentele

penibile – cum să te închizi în găoacea ta și să trăiești cu himere?
Și zilele trec, anul se încheie, inima bate tot mai comod, sângele
cîrulă tot mai încet prin artere. Îmbătrânesc.

19 noiembrie

Două zile n-am ieșit din casă. Am răcit și am stat tot timpul aici, într-o mizerie neagră. Astăzi, mi-am împachetat o parte din cărți, în vederea mutării. Zilele acestea, părăsesc casa unde mi-am petrecut ultimii cinci ani, care au fost cei mai frumoși ai tinereții mele. Trebuie să mă mut, din motive de schimbări în starea civilă a familiei Marinescu. Matei și d-na vor avea un moștenitor și vor să-l instaleze în camera mea. (Se naște un copil, trebuie să-i cedez locul. Omenirea se înmulțește, traiul se strică!) Mi s-a oferit o altă odaie în casă, dar nu-mi convine, e întunecoasă, cu fereastra spre grădină, lângă aceea unde își avea cabinetul Profesorul. Camera e bună, însă eu m-am obișnuit cu una luminoasă, nu pot trece dincolo. Nimeni nu credea că am să plec. Și totuși plec. Tuturor le pare rău. D-na M., cei tineri, femeile de aici, care se obișnuiseră cu mine și mă serveau ca pe un „domnișor”, d-ra Aurora, care se bucură că-i cedez lemnele de foc, dar nu se bucură că „o las singură”, - toți ai casei doar că nu mă imploră să mă răzgândesc și să rămân. Și mie îmi vine greu să mă despart de casa mea, unde m-am simțit aproape ca un copil în casa părintească, bucurându-mă în plus de o libertate totală, de liniște și de întreaga poezie ce plutea în jurul ei. N-am să mai găsesc una la fel, în centrul orașului, înconjurată de verdeață, retrasă în fundul unei curți pavată frumos și străjuită de niște plop falnici, într-o familie ai cărei membri nu se amestecă în treburile celorlalți. Mi-e teamă că de acum reîncepe peregrinarea prin camere mobilate, prin cartiere diferite, pe la tot soiul de familii. În casa asta, de cinci ani, devenisem eu însumi, alături de alții, străini, care îmi deveniseră și ei familiari.

Hotărârea de a mă muta a fost aproape bruscă. Acum două săptămâni, Matei m-a anunțat că „în curând se naște copilul” și vor să-l instaleze în camera mea. Mie îmi oferă camera lor, din cealaltă parte a casei. Câtva timp am stat și am reflectat, pe urmă – ce

mi-a venit – m-am hotărât dintr-o dată să plec. Nu fără o anumită melancolie. Atâtea lucruri se răscolesc, când e vorba să părăsești o casă. Atâtea iubiri, atâtea suferințe, atâtea zile frumoase, atâtea primăveri și toamne minunate, atâtea ierni geroase și veri călduroase – în sfârșit un geamantan de amintiri, dacă le-aș putea scrie pe toate. Îmi pare rău mai ales de caișii din fața ferestrei, care îmi dădeau senzația că întineresc și eu odată cu ei, primăvara, îmi pare rău de Plophy, pe care n-am să-l pot lua cu mine și de Mosorel, care a adormit azi pe brațul meu, parcă ar fi înțeles și el că în curând ne vom despărți. Mă atrage puțin necunoscutul din față, drumul ce mi se deschide înaintea, însă mă simțeam bine aici, așa cum eram. Cu boema mea calmă și nobilă, cu libertatea deplină și confortul acesta neexagerat. Voi intra acum în camere pedante, cu radio, cu oameni care vin și pleacă, cu gazde prea mult „proprietăreșe” și prea puțin „doamne”. Cursul vieții se schimbă. Adio tinerețe!

21 noiembrie

Ultima seară pe care o petrec în casa doamnei Marinescu. Am luat masa în holul cel mare, cu Matei, în doi – supă, cartofi cu unt, griș cu lapte și mere „academice” (adică aduse de la cooperativa Academiei Române.) După cină, am trecut în camera Doamnei, unde e mai cald și unde dânsa stă mai mult în pat, căci e bolnavă. Am vorbit despre politică, despre nemți, ca de obicei, despre mizeria la ordinea zilei. A fost poate ultima noastră „consolare”, pentru Doamna și pentru mine, fiindcă noi amândoi ne înțelegem mai bine, având aceleași idei. Matei nu se înțelege niciodată cu mama lui. Doamna e fericită când stă de vorbă cu cineva care are aceleași idei ca dânsa. Întinsă pe pat, cu sticle calde sub pătură, cu trei pisici deasupra, cu o măsuță alăturată plină de medicamente, într-un decor bogat, cu pereții încărcăți de tablouri, iconițe, fotografii, cu busturi de marmoră și bibelouri aduse de prin toată lumea pe unde a călătorit, ea pare o *Traviata* la 65 de ani. Are totuși un suflet bun, căci d-na M. e o poetă care a dat vieții ceea ce putea să dea artei. Așa e obsedată de spectrul mizeriei și nu se teme decât că n-are ce mânca – „nu pentru mine, că eu, de, sunt bătrână, dar pentru Matei, pentru Marioara, căci sunt tineri și trebuie să se

hrănească” – și e frământată mereu de gândul că „nemții iau totul”. În general are dreptate, dar cam exagerează. „Ultima seară” am petrecut-o cu Matei lângă patul dânzei. Soția lui M. e la maternitate, în așteptarea micului mare eveniment. El e „burlac”.

Aici, în odaia mea, în simpatica mea odaie, e acum o dezordine de nedescris. Numai hârtii pe jos, geamantane pline, dulapuri goale, am dus un transport la noua gazdă, și acum, la al doilea, constat că mai sunt încă o mulțime de luat. S-au strâns în decursul anilor. Nu știu unde le voi pune. Dincolo, destul de aproape de aici, în strada Dr. Bacaloglu, din Batiște – nu am decât o cameră, mai mică decât asta, și un hol unde, la nevoie, voi depune câte ceva. Când credeam că am strâns totul, mai descopăr ba într-un raft niște volume uitate, ba pe un dulap niște tomuri grele, ba sub etajeră niște reviste. Stana se mira mereu: „Vai, domnule Martinescu, ce de cărți mai sunt aici, o avere întreagă!” Ca și cum nu le-ar fi văzut mereu, în fiecare zi.

Acum, sfârșit de oboseală, m-am întins în pat, împreună cu cel mai bun prieten al meu: Plophy. Ca și cum ar fi înțeles că plec, a venit din vagabondajul lui nocturn să-mi ție de urât. De cum a intrat în cameră, a observat ceva neobișnuit: atâtea geamantane puse unul peste altul, atâtea pachete și hârtii pe jos. Le-a dat roată la toate, le-a mirosit curios, a călcat mofturos peste mormanul de hârtii de lângă sobă, s-a uitat la rafturile goale, spre pereții albi și siniștri, ca într-o casă pustie, și parcă nu știe ce să facă: să rămână aici, în mizeria asta, ori să plece. A rămas, văzând patul moale, desfăcut. Vom dormi ultima noapte împreună. Bătrâne Plophy, îmi vei simți lipsa, îți vei mai aduce aminte de mine.

Acum îmi dau seama, totul în casa asta a fost poezie. Aici rămâne ceva din sufletul meu. Și nu iau cu mine decât Leul venețian, și lampa cu picior de metal, pe care mi le-a dăruit d-na M. Le voi păstra mereu ca amintire de la dânsa.

23 noiembrie

De două zile, instalat în noul bârlog. Această casă are mai puțin dreptul la epitetul romantic și neaoș de „bârlog”, fiind o casă fără personalitate, fără vreo originalitate deosebită, fără vreo

Însușire care să o scoată din comun. Strada Dr. Bacaloglu nr. 2 – o stradă între Batiște și Diane, pe care sunt doar vreo trei-patru case – prima clădire în colț, la Diane, cu etaj și scară interioară. E în centru deci, e liniștită și înăuntru de o curățenie exemplară. D-na Savopol, o femeie între 50-60 de ani, văduvă de colonel nu are altă ocupație decât să se îngrijească de locuință. Mai are două chiriașe, o contabilă și o doctoriță – eu sunt singurul bărbat în apartamentul de la etaj, de cinci camere. M-a atras curățenia și ordinea, totul e pus la punct aici și merge ca un ceasornic – focul la baie dimineața, dereticatul, plecarea și venirea locatarilor, culcarea și scularea la ore fixe – și tocmai asta mă deranjează puțin, confortul acesta aproape pedant, atmosfera de oameni cuminți care se „respectă”. Și noua gazdă e o „doamnă”, nu se amestecă în viața chiriașilor ei, însă prin faptul că odaia mea e pe un coridor comun cu celelalte mă cam stingherește, deoarece nu știe când plec, când mă întorc (noaptea), dacă primesc vizite etc. Casa Marinescu era mult mai agreabilă și mai potrivită pentru mine. Azi toată ziua m-am gândit la poezia de acolo. Parcă m-am despărțit de o casă părintească a copilăriei sau a tinereții – o, mai ales a tinereții. Aici, în noul mediu, singur între femei, am căpătat sentimentul că sunt un *bărbat*; acolo eram un tânăr, un boem, un poet, și îmi plăcea să fiu lăsat să mă scald în apele mele, fără să-mi urmărească nimeni pașii, mișcărilor. Aici sunt un „domn”, ca toți funcționarii care locuiesc în camere mobilate, ca toți bărbații care nu mai au nici o preocupare în viață decât leafa și biroul. Dincolo eram un prinț, aici sunt un mic burghez, care găsește dimineața baia încălzită, focul aprins în sobă seara și patul desfăcut pentru culcare etc. Pentru chiria pe care o plătesc (patru mii față de o mie cinci sute dincolo), am dreptul la confort și la îmbătrânire. Iată, așa îmbătrânesc oamenii, mutându-se dintr-o casă în alta. Dacă aș fi stat la doamna M., și peste zece ani aș fi fost același de acum cinci ani. Aici, nu este nici doamna M. cu romanțiozitățile ei sexagenare, nici Matei cu tăcerile lui și cu aparența de om absent, nici Stana care să-mi facă ceaiuri, și mai ales nici Traian pe care să-l aștept de la regiment ca să reluăm tovărășia noastră de Don Quijote și Sancho Panza. Nu e nici domnișoara, nici Plophy, nici grădina cu cei trei caiși din fața ferestrei. Nimic. Aici e „respect” și ordine. Îmi dau seama că prezența unor oameni îți este necesară, chiar dacă nu ai nimic

comun cu ei. Cât stăteam eu de vorbă cu medicinista? De două ori pe săptămână în patru ani cât am locuit în camere alăturate. Și, totuși, la plecare, fata era sincer emoționată. „Vai”, am să rămân singură, ce-am să mă fac eu?” spunea. Numai la gândul că locuiesc acolo, chiar dacă nu mă vedea cu zilele, era pentru ea un reazăm. Acum nu mai e. Matei zicea că nu-i vine să creadă că am plecat, deși nici cu el nu mă vedeam decât la trei-patru zile. D-na M. mă privește ca pe copilul ei de când am plecat. La rândul meu, le simt lipsa. „Casa inimilor sfărâmate” a rămas acum mai goală, o pasăre și-a luat zborul și a plecat...

Azi am trecut pe acolo, fiindcă îi făgăduisem doamnei că am să vin s-o văd, fiind bolnavă. Am stat în camera dânzei, cu Matei, și am tăifăsuit despre ale noastre. Aveam impresia că sunt un fiu care revine acasă, după ce a fost prin străini. Măine seară m-au invitat la masă. Îmi spun mereu că nu se pot împăca cu gândul că am plecat. Și eu la fel. Seara, când mă întorc acasă, pe Batiște, în loc să mă opresc aici, la noua locuință, mă pomenesc mergând înainte, purtat de pași, în virtutea obișnuinței, spre camera mea din care făcusem un sanctuar de frumuseți și voluptăți intelectuale.

Mi-aduc aminte seara când am dormit prima dată acolo. Ce fericit eram! O odaie curată, mirosind a flori și a verdeață, într-o seară frumoasă de toamnă, cu liniște, pace și Profesorul care lucra alături, în biroul lui. Eram tânăr atunci. Acum, când m-am mutat în noua locuință, am impresia că sunt la 40 de ani și totul mi se pare pe dos.

26 noiembrie

Aseară, 25 noiembrie, am ascultat un concert slab al lui Enescu. Nu pot spune că a fost rău; spun că a fost un concert slab *al lui Enescu*. Adică un concert în care geniul Maestrului s-a resimțit de astă dată. Sonata nr. 7 de Beethoven a fost interpretată cu vervă și vigoare, în schimb *Poemul* lui Chausson a fost cântat parcă de o vioară obosită. Enescu e bătrân (deși cuvântul acesta mi se pare deplasat alături de numele lui, căci nu concep ca un artist mare să fie bătrân, atâta vreme cât inima lui continuă să bată), și din această cauză concertul, în totalitatea lui, n-a avut strălucirea

și rezonanța serilor de muzică de altă dată. Aseară simțeam cum arcușul lui îmi smulge inima din piept și-o aruncă în sus, dar tocmai când să facă saltul în absolut, în sublim, elanul se frângea brusc sau se stingea încet. Tot timpul am avut senzația aceasta de reținere, de strigăt înăbușit, de încordare și apoi de întoarcere spre pământ. Aveam impresia – pe care n-o mai încercasem niciodată - că vioara lui Enescu, în loc să se ridice, ca de obicei, spre cer, se apleacă spre pământ, sub tirania unei puteri de care nu se mai poate elibera. Îi este de ajuns poate. Cunoaște prea bine cerul, prin zărilor căruia a zburat o jumătate de secol, alături de îngeri și de poeți. Se întoarce acum spre pământ. Enescu! L-am văzut cu vreo trei zile în urmă la magazinul „Orfeu”. Intrase din stradă, în haină, în haina lui cu pulpană lungă, încovoiat, timid, îndreptându-se spre patronul magazinului, Costache Popa*, cu care stăteam de vorbă. Ne-a prezentat, am dat mâna, emoționat la culme, cu Enescu, fără să fiu în stare să scot o vorbă. Nici el nu era vorbăreț. Avea un zâmbet deschis, o privire vioaie, plină de bunătate. A discutat ceva cu patronul, apoi a plecat. Am avut atunci impresia că sunt cu vreo două sute de ani în urmă, într-un magazin de muzică din Viena, unde a intrat și a ieșit unul din maeștrii divinizați.

Astă seară m-am întâlnit cu L. Era cu prietena ei, pianista Maria Fotino, la un „Ehrmann”, unde intrasem să iau un ceai. Stăteau la o masă, tăcute, cu privirile pierdute în gol, ca și când ar fi fost grizate. Erau, mai ales ea, într-o foarte proastă dispoziție sufletească. Prezența mea a cam iritat-o. Mi-a spus chiar câteva cuvinte din care înțelegeam aceasta; m-am prefăcut că nu observ nimic, sau că iau totul în glumă. În realitate, cred că pe mine m-a iritat mai mult această întâlnire, deși am căutat să-mi impun o atitudine lejeră, de libertate interioară (ceea ce, probabil, a iritat-o și mai mult pe ea.) Tocmai fiindcă nu mă mai simte sclavul ei, o irită prezența mea. Cred că este la mijloc o altă complicație: anume, gândul că aș fi „legat” acum de o altă persoană, pe care ea n-o poate suferi. Adevărul e că nu am nici o legătură, cel puțin sufletește, și nu este decât un malentendu din partea ei. Dacă ar

* Ginerele lui Sadoveanu (însurat cu Profira), avea magazin de instrumente muzicale și agenție de concerte și spectacole artistice

ști cât de pur sunt, gata oricând să redeviu pentru ea cel de acum cinci ani, desigur nu m-ar privi astfel. Dar L. e o ființă nefericită, căreia nimeni nu i-ar putea da puțină liniște și bucurie, fiindcă e prea întunecat universul ei interior, ca să mai poată fi luminat de vreo rază din afară. E ca o noapte: oricât de plină ar fi luna, rămân încă multe colțuri întunecate, dominate de mister și spaimă. A ajuns acolo unde destinul ei bizar avea să o ducă, din nefericire; la uscăciunea sufletească de acum, la golul și la singurătatea morală căreia greu i-ar mai putea veni cineva în ajutor. Atâta bovarism, orgoliu și vanitate, atâta generozitate sufletească, sinceritate și naivitate, cât a dovedit ea, n-o putea duce decât aici. E un caz. Un personaj de roman. O dramă chiar. Pauvre Lenore!

28 noiembrie

„Piața literară”, sărăcită mult din pricia evenimentelor, pare să-și recapete viața obișnuită. Una, câte una, cărțile ies de sub teascuri și împodobesc – cam timide! – vitrinele librăriilor, ca niște flori rare, scumpite enorm, acum când hârtia (și cerneala) se găsec cu greu și la prețuri de speculă.

A apărut *Aquaforte*, al patrulea volum de *Memorii* al lui E. Lovinescu. L-am primit azi cu o dedicație din partea Maestrului. Pentru că în numărul trecut al *Vremii* scrisesem și eu un articol pentru aniversarea celor 60 de ani ai săi, autorul s-a simțit obligat să mă onoreze cu un exemplar din ultima sa carte. (De fapt, de la *Mite* încoace mi-a dat toate cărțile, cu dedicație, semn de simpatie, dar și de recunoștință sinceră că am scris „atât de frumos” despre primul său roman cu subiect eminescian). Volumul *Aquaforte* îl văzusem, duminică seara, pe biroul său. Fiindcă era duminică, nu aveam ce face, iar acasă nu mă simțeam bine, nefiind familiarizat cu noua locuință, mă dusesem la Cenaclu (unde n-am mai fost de anul trecut). „Ai văzut, dom' Pericle, cartea mea?! mă invită el să consult exemplarul de lux din fața lui. „Am să-ți dau un exemplar, unde să ți-l las?...”

A început apoi să citească mai multe pagini din proaspătul volum. Îmi plăceau, căci erau câteva schițe alese de el, cu un umor

fin, cu o ironie simpatetică, scrise cu duioșie și causticitatea unui artist mare. După a doua lectură, am șoptit din colțul meu, în timp ce în încăpere se făcuse liniște și asistența tăcea, neîndrăznind nimeni să „dea verdictul”: „Paginile acestea evocă *Momentele* lui Caragiale...” Ca și cum aș fi spus o formidabilă ineptie, Maestrul a sărit de pe scaun și m-a apostrofat cu un ton în care, în loc să văd recunoștință, vedeam mai curând indignare: „Domnule, ești primul care spui lucrul ăsta. De doi ani de zile aștept să se găsească cineva să facă remarca asta, dar n-a făcut-o nimeni. Toți spuneau ba una, ba alta, dar nici unul n-a observat ceea ce-ai spus dumneata acum: Caragiale. E Caragiale, domnule!”

Textual. Asistența a încuviințat, prin murmure ambigui și dări din cap tacite, fără să adauge nimeni nimic. Maestrul a mai ales o bucată și ne-a citit-o până la sfârșit. După aceea: „Ei, nu-i Caragiale?!” „ – Da, un Caragiale evoluat, mai elegant...” confirmă cineva. Maestrul a mai citit o bucată: „Nu-i Caragiale?! Asta-i, *Momentele* lui Caragiale!”

În realitate, sunt sigur că Lovinescu a avut în seara aceea o mică decepție: anume, să primească mult așteptata confirmare tocmai de la unul ca mine, un ins fără importanță, fără nici o autoritate, nici în critică, nici în literatură, nici în Cenaclu, unde mă duc din an în Paște. Dacă i-ar fi spus-o d-ra X, d-na Y sau dl. Y, unul dintre „adeptii” săi, ar fi fost mai măgulit; așa, însă, nu-mi putea face mie – cel totdeauna căzut întâmplător în casa lui – cinstea de a mă socoti „spiritul critic cel mai clarvăzător” între somitățile de acolo, care tăcuseră chitic.

Față de E. Lovinescu am avut totdeauna o atitudine plină de rezervă, dar în același timp și de admirație, adică am plutit mereu în echivoc. Admiram simțirea lui românească, sufletul său cald, uneori generos, bunătatea lui moldovenească, dar nu mă împăcam deloc cu vanitatea lui exagerată și cu slăbiciunile pentru cei ce-l adulează. *Critica* lovinesciană este tot ce poate fi mai subiectiv; ea pornește de la *impresia* pe care i-o face omul ca individ; dacă acesta îl „cultivă”, dacă îl vizitează cu regularitate, dacă-l laudă de luni până sâmbătă cu domnul Lovinescu în sus, domnul Lovinescu în jos, dacă mai și scrie despre el (asta se înțelege de la sine), atunci individul respectiv e un poet mare și va fi trecut în istoria literaturii sau în *Memorii*. Aproape toți cei care frecventează

cu regularitate cinaclul și-au cucerit câteva pagini într-unul din volumele lui de memorii. Aprecierile critice sunt, în fond, niște înșiruri de impresii. Iar când nu e așa, e și mai rău. Atunci sare dincolo de cal, lăudând ceea ce nu înțelege – dar despre care vorbește lumea – sau ceea ce se află la antipodul preferințelor lui. Toate pornografiile, toată literatura așa zisă „modernistă” (mă refer la cea de azi) pe care el n-o percepe (și așa înclina să spun că nici n-o savurează, deși vrea să arate că da), constituie un miraj pentru E. Lovinescu, și în consecință mie mi-a arătat întotdeauna bunăvoință - mi-a făcut chiar cinstea, cu nimic justificată, de a mă reține de câteva ori, duminică seara, după cinaclu, la masă - dar eu n-am făcut nici un pas, nici o mișcare ca să răspund la „avansurile” lui. Explicația rezervei mele ar fi că voiam să-mi păstrez independența, pe de o parte, iar pe de altă parte, că nu mi-au plăcut și nu m-au atras niciodată coteriile.

1 decembrie

Al doilea concert-recital al lui Enescu, de astă seară, a fost la înălțimea marilor momente din cariera lui. Nimic n-a lăsat să se creadă că maestrul e obosit, așa cum s-a întâmplat în precedentul concert, de la 25 noiembrie, din această serie. Astă seară Enescu ne-a făcut cu adevărat fericiți, prin intermediul arcușului său ușor, limpede, grav și veșnic tânăr, pentru care nici o partitură muzicală nu mai prezintă nici o taină. De altfel, prin însăși înfățișarea lui, când e pe podium, ca și prin arta sa, Enescu pare că nu îmbătrânește deloc. Nu l-am cunoscut pe Enescu tânăr – când l-am văzut prima dată era trecut de 50 de ani - însă uitându-mă la figura lui, văd trăsăturile unei tinereți, mai ales sufletească, de o desăvârșită armonie și seninătate. De multe ori, mi se pare că are un cap de copil. Nici o brazdă de bătrânețe, nici o umbră de tristețe, de dezamăgire, sau de revoltă, pe chipul acesta de înger sexagenar, care își păstrează naivitatea și inocența primilor ani și seriozitatea aceea fermecătoare a unui adolescent pentru care totul în lume e frumos, nobil, ideal. L-am văzut duminica trecută pe Enescu la concertul dirijat de Jora. La sfârșitul fragmentelor din

„Demoazela Măriuța”, amestecat în publicul din sală - unde nimeni nu-l observase, afară de mine, fiindcă toți aplaudau cu frenezie – Enescu aplauda și el, ca unul de aceeași vârstă cu adolescentele ce se repezeau spre rampă să fie cât mai aproape de compozitorul și dirijorul de pe scenă. Îi plăcuseră atât de mult compozițiile lui Jora, încât aplauda entuziasmat și încerca să-și facă loc spre cabina dirijorului, ca să-l felicite. Mi-am zis în seara asta acolo, sub cupola Ateneului: George Enescu – frumoasă viață, fericit destin!

3 decembrie

Zilele acestea am fost mai tot timpul preocupat de gândul la destinul nostru, al celor care ne-am făcut din artă și poezie un ideal și o bază de existență în viață. Întâmpinăm atât de multe dificultăți, încât aproape nu mai putem respira uneori, nu mai avem ce respira. Mediocritatea, bădărănia, brutalitatea și îngustimea de spirit sau cea sufletească au ocupat primele poziții și construiesc edificii noi, grosolane, căutând să înăbușe frumoasele, delicatele, minunatele construcții de altă dată. Suntem la sfârșitul culturii, vai! și trebuie să suportăm această situație cu o durere cumplită. Noi, cei de acum, cei de aici, suntem sacrificați. Am trăit pentru frumos, ne-am hrănit cu frumos, și acum va trebui să vomităm tot ce-am savurat mai înainte. Fericiți cei ce se vor naște de acum încolo, fiindcă se vor adapta ușor unui mediu propriu (care nouă ne va fi mereu străin), și mai ales fericiți cei „săraci cu duhul” că a acelora este împărăția zilelor de azi și a celor de mâine. A fost oare un păcat cultura? Judecând din punct de vedere al maselor, s-ar putea zice că da. Judecând însă din punctul de vedere al celor puțini, care au simțit marele fior al ei, nu. Ne-apropiem într-adevăr de un apocalips al spiritului? Am impresia că da. Că da, ne apropiem de sfârșitul bețiilor inimii și ale creierului, al libertăților fascinante, al tuturor deliciilor cerebrale. Poate că așa ar trebui să fie. Pentru mine în orice caz, totul devine apăsător, irespirabil, cu aparență de inutilitate și superficialitate. Nu-mi vine să mai scriu și dacă mai scriu câte ceva, o fac în silă, din motive materiale, nu dintr-un impuls interior adânc, ca altă dată. Simt că îmbătrânesc și mă izolez tot

mai mult de o lume pe care n-o pot nici accepta, dar nici ocoli. Și mă uit în jurul meu: sunt, totuși, mulți, parcă din ce în ce mai mulți, cei care scriu, care fac literatură, care alimentează ziarele și editurile cu producțiile lor – dar asta nu mă îndeamnă să spun că ei servesc cu adevărat Cultura cu C. Nu mă ispitește să intru în tagma lor, prefer singurătatea mea.

Și războiul continuă. Pe frontul rusesc se dau lupte neîntrerupte, taberele nu s-au situat pe „poziții de iarnă”. Sovieticii se pare că au dezlănțuit o contraofensivă la Rostov, unde germanii întâmpină dificultăți grave. Petrogradul rezistă de trei luni unui asediu crunt. Moscova nici n-a fost încercuită măcar, iar de Sevastopol nu se mai pomenește nimic, semn că rezistă și el. În Europa, situația este neînchipuit de jalnică. Grecia și Belgia, împreună cu Franța, înfometate și demoralizate. În Ungaria se pare că sunt unele mișcări anti-naziste. În Iugoslavia grupuri de sârbi naționaliști (DNB spune: comuniști) dau de lucru mult armatelor de ocupație. Ieri la Belgrad au fost arestați toți salariații Oficiului de aprovizionare și „vor fi executați”, fiindcă vindeau mărfurile la particulari și nu le predau autorităților controlate de germani. La Berlin, în schimb, s-au întrunit reprezentanții tuturor „puterilor” europene pentru a semna în corpore pactul anti-komintern. Au fost de față solii următoarelor „puteri”: Croația, Slovacia, Bulgaria, Ungaria, Danemarca, Finlanda, România, Italia, Germania. Dl. Ribbentrop a ținut apoi un discurs vorbind despre „lupta pentru libertatea Europei”. La rândul său, dl. Mihai Antonescu și-a realizat, în sfârșit, visurile lui: de a-l vedea pe Hitler și a da mâna cu el. Ca în fabula „Boul și vițelul”, cel mai mare fiind de astă dată diplomat și având nevoie de cel mai mic, a binevoit să-i deschidă ușa și să-i întindă mâna, spre adâncă emoție și fericire a celui alt. Care fericire să fie la ei acolo!

7 decembrie

Așadar, suntem în stare de război cu Anglia! Aceasta ne-a declarat război, începând de azi noapte ora zero. Ultimatumul a fost dat cu două zile mai înainte; ieri au fost publicate răspunsurile oficiale ale Ungariei și Finlandei, care se găsesc în aceeași situație

ca România: „În ziua de 6 decembrie ora 24, Anglia se va considera în stare de război cu România (Ungaria și Finlanda), dacă până în ziua de 5 decembrie ora 24 această țară (țări) nu-și va retrage trupele de pe frontul de est”. Așa suna ultimatumul adresat de Anglia celor trei țări angajate alături de Germania.

În consecință, Bucureștiul reia măsurile severe de camuflaj. Deși este încă lună, străzile sunt întunecate și oamenii circulă prin beznă. La radio au început comunicatele cu privire la restricțiile camuflajului și la sancțiunile ce se vor aplica. Nu se poate spune că guvernul nu s-a sesizat de „nota” Angliei. Populația este însă calmă. De altfel, ea nici nu știe precis care este situația. Și chiar dacă ar ști, nu s-ar teme: „războiul” Angliei împotriva României pare mai mult o butadă.

Dar, mai știi, s-ar putea ca tocmai de aici să avem surprize. Personal, nu cred că englezii ne vor bombarda. Știu doar prea bine că nu le suntem dușmani, mai mult chiar, se bucură de o simpatie mai mare aici decât „protectorii” noștri actuali.

La spectacolul așa zis al „Avantpremierei”, de astăzi, dl. Ion Petrovici, ministrul Educației Naționale, a apărut în loja direcției Teatrului. Fericit om: schimbă lojile, cum schimbă un poet gazdele...

Cu Ștefan am discutat azi după masă despre viitorul culturii și al civilizației, despre viitorul omenirii. Cu Huxley în mână, Ștefan îmi vorbea pentru prima dată cu entuziasm despre acest scriitor asupra căruia nu ne puteam înțelege mai înainte. În concluzie, am ajuns la părerea că viitorul omenirii este foarte confuz și în orice caz destul de puțin agreabil. Omenirea tinde, prin tehnică și uniformizare să aducă omul la un *număr*, distrugând noțiunea de individ, anulând toate libertățile și introducând un sistem de egalitate socială care, dacă va avea eficiență pe plan colectiv, este cu totul negativ pe plan individual. Nu este exclus ca mai târziu, peste o sută-două sute de ani, când omenirea se va înmulți și organele de control se vor perfecționa, oamenii să nu mai poarte nume și prenume primite din familie și de la botez, ci, spre simplificare, un număr – ca la automobile sau ca la telefoane – primit la naștere și care va desemna un individ. De pildă, în loc să mă mai numesc Napoleon Popescu, mă voi numi pur și simplu 9312025, și așa voi fi înregistrat la școală, la birou, la poliție și oriunde se va întâlni prezența mea. Vor fi excluse confuziile de nume, substituirile și

alte „încurcături” ce dau de lucru celor de la „fișier”. Viața se va îmbunătăți desigur; se vor simplifica multe, se va ajunge la formule precise de existență, se va crea un confort mai mare, dar, pe de altă parte, omul va decădea pe plan spiritual. Libertatea gândirii va fi din ce în ce mai mică, dorința de a gândi, de a simți, de a avea efecte sau idei va fi tot mai slabă, până când va fi înlocuită definitiv de elemente tehnice. (Societatea americană de azi e, în mic, o imagine a lumii de mâine.) Cu alte cuvinte, comunismul, indiferent sub ce formă politică, va pune stăpânire pe umanitate. Gândirea va deveni, în lumea viitoare, ceva cu totul rar sau va fi lăsat pe seama roboților. Vor supraviețui spiritul (în sens de humor), ironia, un fel de literatură ușoară și plină de ingeniozitate, ca desenele animate ale americanilor, sau chiar ca filmele lor, și oamenii vor trăi foarte bine, căci nu vor mai avea ambiții de a cuceri „gloria” și de a intra în posteritate. Fiecare va trăi pentru el și pentru ziua respectivă, conform adagiului latin: „carpe diem”. Va fi multă veselie, mult humor, mult confort, multă bogăție și enorm de multă imbecilitate. Până acum oamenii se nășteau ignorați și după o viață de instrucție, trecând prin școli, prin cazărmi, prin fabrici, prin birouri, mureau atâteștiutori. De acum încolo, ei se vor naște atâtea-știutori, căci tehnica le va oferi din prima clipă știința întregii lumi, dar vor muri imbecilizați de aceeași tehnică. Va fi triumful definitiv al maselor, dispariția elitelor, strivirea indivizilor. O turmă, într-un paradis cu miliarde de Adami și Eve care nu se vor mai apropia de Pomul Cunoștinței, ca să mai „păcătuiască” încă o dată.

9 decembrie

Am încercat să mai scriu ceva pentru Crăciun, dar nu merge. Mi se pare ridicol, sau pur și simplu un act de inconștiență, să faci literatură de Crăciun, când Crăciunul adevărat, cu bucuriile și strălucirile lui nu va mai apare anul ăsta. Un Crăciun întunecat. Orașul se îngroapă în beznă la ora 5 p.m., vitrinele sunt camuflate (și e mai bine, căci altfel ar fi triste, goale, pustii), copiii nu-l vor mai admira pe „Moș” la Cartea Românească, unde prietenul nostru, pictorul Veniamin, își relua costumația de anul trecut și apărea în vitrină cu o barbă lungă albă și un sac la spinare, înconjurat de mii

de jucării și iluminat de lumina vie a reflectoarelor, pentru a le spune tot felul de povești micilor admiratori care-l luau de „adevărat”. Nici prin case nu se mai abate Bătrânul, ca altă dată. N-are cu ce să vie, n-are ce să aducă, n-are cine să-l primească. Lumea se teme de alte apariții, mai concrete și mai periculoase: avioanele cu bombele lor. În asemenea situație, într-o astfel de atmosferă nu pot scrie nimic pentru Crăciun. Ar însemna să mă mint pe mine însumi și să mint și pe alții. Va fi un Crăciun fără poezie, fără feerie, fără reverie.

Parcă nici nu se apropie Crăciunul. Lumea nu se mai gândește la el, furată de griji, de mizerie, de socotelile războiului. Luptele din Pacific, deși sunt atât de depărtate de noi, ni se par totuși foarte aproape. Radioul, ziarele, comunicatele distrug distanțele și apropie primejdiile. Numai Fericirea rămâne mereu departe, departe de tot.

Astă seară, Londra a anunțat că Roosevelt va rosti un discurs care va putea fi auzit mâine dimineață la ora 5 (ora Bucureștiului). Eveniment mondial. Președintele va vorbi încă o dată: prima oară s-a rostit după intrarea Americii în război, fapt care s-a produs acum două zile, când japonezii au atacat prin surprindere flota americană din insulele Hawaii. Fericitele insule din Pacific, unde visam cândva să mă refugiez, ca Gauguin, sunt acum teatrul unor lupte aero-navale înverșunate. America a intrat în război. Iar războiul, în loc să se apropie de sfârșit, abia se întetește, devenind, pentru a doua oară, mondial.

Sunt trist. În jurul meu oamenii sunt triști – și ei! – fiindcă nu pot câștiga mai multe parale, fiindcă nu pot obține situații mai strălucite. Eu sunt trist din alte motive. Fiindcă nu pot lucra, fiindcă nu mă pot simți liber, fiindcă nu mă pot bucura de viață. Ah, tinerețe, tinerețe, ce frumoasă ești, dar ce repede te duci! Inima începe să se răcească, să bată tot mai încet și să simtă tot mai puțin.

22 decembrie

De o săptămână am intrat la jug. Viața mea de hoinar și de boem care a îndrăgit libertatea și lenea mai presus de orice, iat-o acum pusă la grele încercări. M-am înhămat – și, vai! de bună voie am făcut-o – la corvada umană, alături de alții care nu sunt boemi, și căroră le place să tragă jugul. La Direcția Presei,

zilele acestea, am lucrat pe brânci, cum se spune. Toată toamna nu prea avusesem de lucru – Ilcuș, directorul, nu știa ce să mai inventeze ca să le dea ceva de lucru „boerilor aceia de dincolo”*, cum ne spunea el – și iată că acum, în preajma Crăciunului, toți am devenit deodată activi, toți alergăm în toate părțile, ca niște albine, și ne întoarcem la Presă cu materialele în buzunare. Serbări oficiale, pomi de Crăciun, vizite la demnitari la spitale, discursuri, întruniri, despre care trebuia făcut câte un „reportaj” și transmis ziarelor de către Direcția Presei. Mai ales pomii de Crăciun! Fiecare regiment, fiecare spital cu răniți, ministerele, instituțiile publice, școlile, asociațiile culturale, sportive, profesionale etc., etc., fac câte un Pom de Crăciun (Crăciunul acesta care simbolizează nădejdea neamului și reculegerile lui), și peste tot asistă câte o personalitate, fie Mareșalul Antonescu, fie d-na Mareșal, fie Mihai Antonescu, fie unul sau mai mulți miniștri, dând un caracter solemn manifestației ce trebuie consemnată și publicată la gazetă. Direcția Presei, transformată în organ oficial de publicitate al guvernului, face treaba asta. Și astfel, „leneșii” din clădirea cea mică - unde le mergea vestea că ard lumina degeaba și stau la căldură pe gratis, au fost puși la lucru. Aleargă acum în toate părțile, agățați de scara tramvaielor, umblând prin ploaie, înotând prin noroaie, să descopere localul unde se face o serbare, despre care Direcția Presei fusese înștiințată în prealabil, cerându-i-se să trimeată un „reporter”. După ce ai fost la fața locului, unde ți-ai notat personalitățile prezente, discursurile, darurile oferite de guvern, vii repede la redacție și scrii reportajul, îl dictezi dactilografei, îl corectezi pe Gestetner și-l predai la Expediție să-l multiplice și să-l trimită ziarelor. Nu este treabă prea grea, dar cere alergătură și rapiditate. Până și Uță, șeful redacției noastre, filosoful Mihai Uță, a fost la reportaj. Cicerone, Jebeleanu, Radu Boureanu, puturosul de Bucur Țincu, poetul Vâlceanu, artclierul Septimiu Bucur, eu, cel nedepins să lucrez la comandă, și toți ceilalți, sunt în prezent reporteri, fiindcă așa a hotărât dl. Mihai Antonescu, să se facă multă publicitate Pomului de Crăciun.

În ce mă privește, am debutat în această meserie și a fost destul de hazliu. Primul reportaj a fost un fiasco. Mi-a căzut zarul să

*Din clădirea alăturată celei principale din str. Filipescu 40

mă duc la UGIR*, unde era prezent ministrul Economiei naționale. Acolo, mare fast, pavoazări, lume multă într-o sală imensă și elegantă, o scenă plină cu daruri de Crăciun pentru copiii salariaților, coruri, colinde, costumații, discursuri etc. M-am simțit obligat să fac un reportaj „frumos”. Am scris trei pagini, descriind atmosfera, coloriturile, animație, strălucirea în care s-a desfășurat serbarea, dar când i-am prezentat directorului reportajul meu (era primul), el a început să râdă. „Păi, dumneata ce crezi că noi facem literatură aici?!... la-l și adu-mi un reportaj gazetăresc!” Din trei pagini, au rămas șase rânduri, seci, stereotipe, cu numele ministrului și al instituției, numele echipei de dansatori și al corului, și atât. Directorul a fost mulțumit, dar acum eu eram cel care strâmba din nas: „Asta înseamnă *reportaj*?!” Da, asta!

Acesta este Crăciunul actual pentru mine. Fără poezie, cu alergătură, cu obligații umane. Mi-e teamă că Direcția Presei, unde am ținut să fiu repartizat, închipuindu-mi-o cu totul altfel, are să mă dezguste până la urmă, numai pentru faptul că scriitorul din mine nu se va simți bine într-un mediu gazetăresc. Trebuie să mă apăr de ispitele facilității și ale „umanității” cotidiene, concrete, din jurul meu. Totuși e o agitație care îmi face bine, mă trezește din letargie.

26 decembrie, Viișoara

Cu toate că sunt izolat aici, într-un sat dobrogean, departe de „lume”, de evenimente și de „centre”, sunt totuși la curent cu orice. Ultimele știri de pe glob le am în fiecare seară la ureche, grație aparatului de radio, cu ajutorul căruia mă plimb prin eter de la Washington la Hong-Kong, de la Leningrad la Bengasi, de la Sevastopol la Londra etc. Programele artistice sunt întrerupte, intercalate sau înlocuite pur și simplu cu radio-jurnalele ce se războiesc în spațiu, fiecare căutând să-și facă loc ca să pătrundă în receptor și să ajungă la urechea ascultătorului, încălecându-le, înlăturându-le sau astupându-le pe celelalte. Asaltat de atâtea

* Uniunea Generală a Inginerilor din România

solicitări, ascultătorul rămâne complet derutat. Voind să afli totul, să fii cât mai informat, sfârșești printr-o confuzie totală, care te duce la scepticism, la neîncredere, fiindcă sursele sunt prea multe și se bat cap la cap.

Din consultările diferitelor posturi, situația mondială e în prezent următoarea: Hong-Kong ocupat de japonezi încă din ajunul Crăciunului. Englezii au rezistat eroic, dar în fața numărului „copleșitor” al forțelor japoneze și spre a evita primejdia de a lăsa orașul fără apă, toate rezervoarele fiind cucerite de inamic, au cedat și s-au retras. Aviația japoneză a bombardat Rangun (după o informație a postului francez), iar Manilla a fost declarat oraș deschis, autoritățile evacuând metropola.

La Washington, primul ministru al Angliei a vorbit în Senatul american, azi după amiază. Așa ceva se întâmplă pentru prima dată în istorie. Printre altele, Churchill a spus: „Trebuie să luptăm pentru libertate și nu are nici o importanță în fața istoriei dacă vom câștiga lupta în 1942, 43, sau 44; principalul este că trebuie să o câștigăm, și o vom câștiga!” Cu alte cuvinte, la Washington s-a hotărât astăzi soarta a încă trei ani ce vor veni. Noroc însă că acum nu mai dictează oamenii, ci evenimentele. Oamenii fac planuri, se pregătesc, se așteaptă la pericole mari, pe care evenimentele nu le aduc; și invers, evenimentele aduc surprize pe care oamenii nu le prevăzuseră. Așa că, războiul actual s-ar putea termina, și anul ăsta (în 1942), după cum s-ar putea să mai țină mult, peste previziunile lui „gospodin Churchill și gospodin Roosevelt!” Nimeni nu știe ce și cât o să mai fie.

Ofensiva engleză în Cirenaica e încoronată de succes prin ocuparea Bengaziului și alungarea inamicului. Tripoli a fost bombardat în ultimele zile. Italienii vorbesc despre „fluxul și refluxul” situației din Africa, adăugând că pierderea Cirenaicei nu este de mare importanță, fiind vorba de un pustiu. Dar fiindcă englezii recunosc eșecul de la Hong-Kong, recunosc și ei pierderea Bengaziului. Dacă situația se agravează pentru „inamici” în Africa, e posibil ca neutralitatea Spaniei să fie... violată.

Cu toate acestea, judecând la rece lucrurile, având în vedere interesul nostru național, trebuie să mărturisesc că o înfrângere a germanilor, *în momentul de față*, ar fi dezastruoasă pentru România. Părăsită de toți foștii ei aliați, mistuită de frământările

interne prin care a trecut, slăbită de eforturile depuse pe front, expusă în fața inamicului de la răsărit, o întorsătură a situației ne-ar lovi cumplit, ca un uragan, care ar distruge totul în calea lui.

Viața aici e, altfel, destul de confortabilă: mănânc „ca acasă”, dorm, ascult radio, citesc – ca un exilat politic privilegiat. Atât doar că e cam frig. Bate un vânt cumplit și e un ger, că nici câinii nu se mai mișcă, încovrigați în culcușul lor de paie. Dacă te apropii, mârâie cu botul înfundat în blană, să nu-i deranjezi de acolo. Sfertul de lună, șuie și nebună, aleargă printre nori, ca o vrăjitoare blestemată, călare pe o coadă de mătură, stropșind lumea în urma ei cu sudălmii și tulburări cosmice. Când am zărit-o aseară, printre crengele salcâmului dezgolit și înghețat din fața casei, m-am speriat. Părea chiar o vrăjitoare, cu pletele desfăcute, călare pe un băț. În rest, Crăciunul acesta e destul de monoton și plicticos. Aș vrea să treacă mai repede, să mă întorc în lumea mea.

De fapt, mă întreb de ce am venit aici. Puteam să stau foarte bine la București, unde aș fi avut destule prilejuri să petrec sărbătorile într-un cadru mai interesant decât aici. Vin, totuși, de fiecare dată, din mai multe motive: 1) că le face mare bucurie părinților să mă aibă în mijlocul lor, măcar de sărbători; 2) vin aici, în vacanțe sau de câte ori izbutesc să mă rup de București și pentru cei trei nepoți, Mihai, Marioara și Ionel, care îmi sunt foarte dragi și cu care mă joc prin casă, ca și cum aș fi de seama lor, deși cel mai mare e abia de patru ani; 3) îmi place să stau de vorbă cu moș Ion, ciobanul (să-mi mai povestească despre peripețiile lui din Siberia, unde a ajuns în timpul primului război) și cu nea Ion Voicu, de peste drum, omul cât un munte, care muncește cât zece și ține o casă de femei ce nu fac nimic; le dau câte un pachet de țigări „de la București” și pentru ei asta este o mare satisfacție; 4) dar vin la Viișoara mai ales pentru altceva; să păstrez contactul cu o viață simplă, autentică, firească ce mă reconfortează sufletește și mă ajută să mențin un echilibru între nivelul (coborât) de aici și nivelul (așa zis superior) de la București ce amenință să mă arunce în brațele deșertăciunilor de tot felul. Când îmi simt spiritul, sufletul, sângele infectate de morbul civilizației, alerg la sat, și în două, trei zile, mă dezintoxic. Și apoi, aici, lângă ai mei, învăț de fiecare dată cum *nu* trebuie să fiu, adică devin conștient de anumite tare ereditare pe care vreau să le înăbuș în mine însumi, ca să pot fi

un om *liber* în marele înțeles al cuvântului. Liber de prejudecăți, de superstiții, de obscurantism, de vanități, de ambiții zadarnice, de tot ceea ce ține omul încâtușat, de tot ceea ce-i încâtușează și pe părinții mei, altfel niște oameni cinstiți și candizi cum puțini sunt pe lume. Între București și Viișoara existența mea pendulează ca între cer și pământ. Când înălțimile tind să mă amețească, mă întorc jos, de unde am pornit, și contactul cu țărâna îmi readuce echilibrul. Și astfel, nu sunt nici de acolo, nici de aici. Trăiesc pe un tărâm solitar, suspendat în spațiu, și eu zic că e bine așa. N-aș mai putea trăi la țară, de unde am evadat, dar îmi simt încă rădăcini ce mă trag spre pământ, să mă îngroape în solul natal. De asemeni, Bucureștiul cu toate vestigiile lui mă absoarbe lacom, și dacă n-ar fi legătura aceasta oarecum tainică cu sevele de la origini, aș fi înghițit de marele oraș, aș fi pierdut. *Pierdut* nu pentru societate (în acest sens m-aș putea „realiza”), ci pentru Existență ca atare, adică aș ucide în mine sentimentul naturii, instinctul libertății, gustul candoarei, aspirația spre absolut, într-un cuvânt aș ucide în mine Omul (cu O.) Las pe alții să se ridice pe treptele ierarhiilor sociale (și-i văd cum se ridică, mă uit la ei, cu milă, cât de aprig se zbat ca să mai urce o treaptă), eu rămân pe acest țarm la care puțini se mai opresc, pe malul „marei treceri” cum spune poetul, unde totul e poezie, puritate, patimă și pătimire. Îmi place să privesc viața de aici, și văzută de aici ea este chiar frumoasă. Însăși suferința capătă aici un sens nobil și devine o voluptate. Nu este oare, asta, cea mai savantă alchimie a existenței? O posed și mă declar mulțumit.

28 decembrie

Simfonicul de astăzi de la Ateneu îl ascult la... Viișoara, gratuit, fără bilet de favoare, lângă soba abia încălzită, în dezordinea de dimineață a odăii unde am dormit și unde mama nu mai prididește să deretice, și nici nu îndrăznește să mă deranjeze. Simfonia eroică a lui Beethoven își pierde cu siguranță mult din fastul și frumusețea ei, ascultată în această cameră țărănească, dar rămâne, oricum, Beethoven. George Cocea, la pupitru, are

astăzi, pe lângă multiplele lui funcțiuni administrative, încă una „excepțională” (cum i-a spus Ciomac, în prezentarea concertului), aceea de capel-maistru. Beethoven merge însă destul de greu sub bagheta lui George Cocea. *Uvertura la Eurianthe* și *Poema român* completează programul. L-am ascultat, fiindcă trebuie să scriu o cronică la *Vremea* (unde fac acum și cronică muzicală, de când Traian Selmaru a fost scos pe motive... rasiale.) Altfel, m-aș fi distrat cu cei trei picollo-concertiști ai casei: Mihai, Marioara și Ionel, care de dimineața până seara guiță întruna. Când tace unul, începe altul, întocmai ca într-o orchestră simfonică, sau ca în Tablourile dintr-o expoziție de Mussorgski-Ravel.

Au trecut patru zile de când sunt aici, dar mi se pare o lună. Faptul că nu pot fi izolat, ca altă dată, când eram singur în toată casa, mă obligă să-mi petrec timpul în zgomot și promiscuitate, fără să mă regăsesc pe mine însumi. Mă reține îndeosebi bucuria mamei de a mă avea lângă ea și care face totul ca să mă simt cât mai bine, iar eu o mint spunându-i că mă simt foarte bine. Este singura ei bucurie. Ar fi o crimă să i-o rănesc.

29 decembrie, ora 5 p.m.

Ca de obicei, sfârșitul vacanței trebuie să vie și anul ăsta cu vifor. Aseară era lună, senin, timp „moale”. Azi dimineață viscolea crunt, furtuna de zăpadă ține și acum. Nici vorbă de plecare; dacă vremea va ține așa o zi, două, nu poți ieși din casă. În cameră, suflă vântul prin toate ferestrele, ca prin ciur, soba e fierbinte de nu o poți atinge cu mâna, dar la doi metri de ea e frig. Așa este aici: domeniul extremelor. De aceea am și răcit zilele astea, m-a apucat tusea și pieptul mi-e „copt” și umflat ca la tobă. Țuica fiartă și ceaiurile mă mai desfundă puțin, dar numai pentru scurt timp. Îmi pare rău, că din pricina răcelii, nu pot savura spectacolul iernii, sub toate aspectele: ninsoarea, oamenii cu mustățile și căciulile pline de zăpadă, oile îngrămădite în șopron ca să nu le îngroape nămeții în saia, vitele din grajd, care stau și rumegă la căldura produsă de propria lor răsuflare. Viața de la țară.

Sfârșesc anul 1941 la Constanța, unde am rămas să fac revelionul. E frumos, un cer senin și o lună aproape plină luminează orașul întunecat, răspândind multă poezie peste lume – dar e ger și seara asta rară, de Anul Nou, nu e la înălțimea celorlalte. Oamenii nu prea petrec și nu le arde de petrecere. Ici colo câțiva copii colindă cu plugușorul, parcă dintr-o obligație față de tradiție. Nu este animație pe stradă, nu sunt prăvălii pline de cumpărături, nu vezi oameni cu brațele încărcate de pachete îndreptându-se spre casă. Am intrat într-o cofetărie să iau câteva prăjituri. La ora 8 în local era restrîște, pustiu aproape, ca în preajma orei de închidere. Patru soldați germani mâncau dulciuri la o masă și două fete strângeau ceștile și farfuriile de pe celelalte. Un revelion modest, sobru, potolit.

Am fost la cinematograful cu Coca*. Ea e în vacanță și la cei 15 ani ai săi e o însoțitoare cât se poate de plăcută. Filmul *Portul destinelor* (urât și nepotrivit titlu!) al lui Henri Ford m-a entuziasmat. Poate fiindcă mă aflu la Constanța, azi ea însăși cu atmosferă de „port al destinelor”. După film, am adus-o pe Coca acasă, iar eu am plecat să rătăcesc prin oraș. Am ieșit repede la malul mării, fiindcă dacă n-aș fi văzut marea în seara aceasta aș fi fost trist în noaptea revelionului. Am făcut un tur pe la Cazinou, am colindat cartierul grecesc de pe strada Marcu Aureliu, m-am întors acasă, pe la 9, mai mult înghețat decât satisfăcut, deoarece hoinăreala mi-a răscolit o mulțime de amintiri și nostalgii, într-un oraș aproape pustiu, unde nu mai vedeam nici una din figurile pe care le întâlneam la asemenea prilejuri.

A doua zi

În noaptea de revelion am jucat poker până la 6 dimineața. Timpul a trecut foarte repede, căci, deși joc rar cărți, când încep o partidă nu-mi vine s-o mai las.

*Nepoțica de la Constanța

În ziua de Anul Nou m-am plimbat pe Bulevard, prin jurul Cazinoului, unde nu erau decât câțiva băieți și câteva fete și foarte mult soare amestecat cu ger. Aveam impresia că lumea doarme încă, fiindcă nici în oraș nu era circulație. Doar într-o bodegă, unde am intrat să bem câte o țuică fiartă, niște soldați nemți chefuiau la o masă, făcând o gălăgie infernală. Urlau ca în creierul munților, cântau ca niște haiduci și beau ca niște ruși. Era și pentru ei „Sylvester”, poate un revelion prelungit, în nostalgia celor de acasă.

Și astfel am trecut în 1942.

Ce greu s-a scurs 1941. Și câte evenimente au fost în acest an blestemat. Cel puțin pentru noi, în România, 1941 a fost un an mai bogat în evenimente mari decât toți ceilalți ani. O rebeliune, un război, atâtea morți, atâtea suferințe, atâtea griji, atâtea renunțări și cine știe câte viitoare surprize neplăcute. Ordinul de zi către armată, ca și acela către țară, date de Mareșal cu prilejul Anului Nou, sună ca niște avertismente: trebuie să ne pregătim pentru a continua lupta. Ce-are să iasă oare din acest război? Când are să se termine? Cine are să învingă? Iată întrebările zilei, sub tirania cărora pășim într-un an nou, pe care nici nu-l salutăm cu speranțe, nici nu-l privim cu înfrigurare. Suntem prea obișnuiți cu răul ca să ne mai temem de ceva și am ajuns la un scepticism prea mare ca să mai credem că acest an ar putea rezolva ceva. Trăim cu toții la întâmplare, sub voia fatalității.

Personal, nu am decât un sentiment care mă urmărește cu stăruință: că am îmbătrânit cu încă un an. Împlinesc 31 în curând, și nu am nimic în urma mea, nimic din ceea ce marile mele elanuri și aspirații, sufletul și mintea mea ar fi putut să creeze. Un regret amar mă gâtuie, o suferință depărtată, ascunsă în fundul pieptului, mă doare...

ANUL 1942

21 ianuarie 1942

La ordinea zilei: iarna cumplită care s-a abătut dintr-o dată asupra pământului. De o săptămână și jumătate ninge fără întrerupere, și ziua și noaptea. Orașul e alb, îngropat în omăt, străzile sunt baricadate de nămeți înalți, pe lângă ziduri s-au făcut pârtii înguste, abia cât poate să treacă un om. Din cauza troienelor, nu se vede de pe un trotuar pe celălalt. Curțile sunt pline de zăpadă, albă, proaspătă, imaculată, iar acoperișurile sunt îmbrăcate într-un strat gros aproape de un metru, amintind casele tătărești din Dobrogea, învelite cu pământ pe care cresc, vara, ierburi înalte, ca pe islaz. Circulația se face foarte anevoie. Pe bulevard, mașinile înzăpezite stau înșirate pe marginea străzii ca într-un oraș pustit, devastat de război, unde oamenii au lăsat totul de izbeliște și au fugit peste câmp. Deasupra capotelor, zăpada s-a depus ca frișca pe o savarină, și de altfel toate automobilele acestea abandonate par niște savarine fragede și apetisante, așteptându-și uriașii care să le savureze. Prin părțile pe unde se mai poate circula, vezi numai bărbați împingând mașinile, cu femei tremurând pe de lături; sau sâni trase de câte un cal care înoată și el prin omăt, scoțând fuioare de aburi pe nări. Rar s-a văzut la București asemenea iarnă, și în orice caz peisajul seamănă cu acela din filmele americane a căror acțiune se petrece în Alaska. Mobilele de zăpadă se ridică până la streșinile caselor, iar oamenii par niște pigmei rebegiți ce se mișcă pe lângă ele. Priveliștea este totuși feerică și are un aspect estetic.

Dar câtă mizerie în dosul ei! De trei zile s-au introdus cartele pentru pâine, nu există petrol, nu se găsesc lemne, restaurantele nu prea au ce servi, lumea tremură de frig, peste tot planează aspectul asupritor al războiului. Toate calamitățile din univers s-au

coborât pacă asupra noastră. Am impresia că suntem în preajma unui sfârșit, un sfârșit apocaliptic: prea multă frumusețe și prea multă suferință în jurul nostru. „Les neiges d'antan”, dar unde-s bucuriile lor de altă dată?...

24 ianuarie

Cum era de așteptat, după ninsorile din ultima săptămână a urmat un ger de 25-30 de grade sub zero. Climă siberiană. Casele sunt reci, cu pereții înghețați tun, în birouri e frig de asemeni, caloriferele nu mai funcționează cum trebuie, țevile au plesnit, multe clădiri mari au fost părăsite de locatari din cauza frigului. Familii din blocuri s-au refugiat în „maghernițe”, unde cel puțin e o sobă cu lemne sau cărbuni. Cerul e senin și albastru, dar aerul se congelează în spațiu și cade din văzduh ca o pulbere de gheață. Telegramele din străinătate vestesc aceeași iarnă grozavă peste tot: în Franța, în Bulgaria, în Turcia, în Italia, în Grecia, în Spania etc. De fapt, știrile în legătură cu vremea asta avană se dau foarte prudent și cu multă avarie. De pildă, în presa noastră nu s-a mai publicat, o zi măcar, buletinul meteorologic, cum se făcea mai înainte; trenurile nu merg de-o săptămână, dar n-a apărut nici o știre în această privință. De ce nu se dau publicității asemenea informații e lesne de înțeles, dar pentru ce conducătorii nu vor sau se tem să le dea, e mai greu de priceput.

Bucureștiul e acoperit de zăpadă de la un capăt la altul. Pe străzile mai periferice au făcut pârtii doar tramvaiele, care și-au săpat șanțuri prin noiane, ca să poată răzbi. În stații, sunt peroane de zăpadă mai înalte decât scările vagoanelor, și vai de cei ce sunt obligați să aștepte tramvaiul pe zăpadă și în ger. În centrul orașului circulația e cu totul paralizată din cauza munților de zăpadă. Oamenii fac adevărate escapade ca să ajungă la birouri sau la magazine.

Iarna, cu trena ei de hermină, cum o cântă poezii, ascunde în realitate o trenă nesfârșită de suferință. Frig, foame, necazuri, toate se îngrămădesc pe capul bietului om, care se zbate din răsuputeri ca să reziste. Acum înțeleg de ce artiștii și scriitorii cei mai umani, care descriu mai bine suferința omenească, sunt nordicii. Acolo, suferința e mai evidentă, mai directă, este un fel de element

component al existenței. Meridionali sunt mai zburdalnici, mai nepăsători, se mișcă mai ușor în viață, și de aici înclinația lor către artificiu, către o artă mai gratuită, folosind ironia, umorul, pe câtă vreme cei din nord nu au să combată, să cânte, să înfrumusețeze sau să transfigureze decât suferința. Mă gândesc la *Oamenii sărmani* de Dostoievski, ce grăitoare e această povestire pentru lumea Petersburgului, unde iernile sunt grele, probabil ca asta de acum de la noi.

Toate aceste idei mi-au venit azi după amiază, pe la ora trei. Am văzut un nenorocit de om, căruia îi înghețase și creierul în cap de frig. Avea niște pantaloni rupți, niște ghetе ca vai de lume în picioare, o haină jerpelită și o geantă de piele legată de umăr, în care poate ținea niscaiva coji de pâine, să-și potolească foamea. Se sprijinea într-un băț, pe care-l purta înainte, ca orbii, și abia putea să pășească din cauza că picioarele îi erau anchilozate de ger. Mustățile îi erau numai chiciură, ochii păreau ai unei jivine pe jumătate strivită, vorbele aproape că nici nu le mai putea articula. Părea un personaj evadat din fantezia nemiloasă a lui Gogol. L-am privit câțva timp și l-am întrebat ce caută. Se învârtea în colțul de la Batiște, fără să știe încotro s-o apuce. Mi-a spus că vrea să intre în biserica Batiște și n-o găsește. L-am arătat-o și am observat că nu prea îndrăznește să se ducă acolo. Căuta biserica spre a se adăposti undeva de gerul năprasnic. Ce puteam să-i fac? Plecasem și eu de acasă din cauza frigului și mă gândeam unde să mă duc să mă încălzesc. Personajul acela m-a impresionat atât de tare, că nici acum nu mai sunt eu. Întâlnirea cu el mi-a evocat, o dată mai mult, spectacolul sumbru și tragic, lamentabil și odios, al umanității. Umanitatea – această societate anonimă a Mizeriei.

26 ianuarie

Mizeria iernii e sporită și de lipsa de hrană. Pâinea se capătă numai pe cartelă și două zile pe săptămână restaurantele sunt obligate să servească mămăligă. Războiul abia acum se simte cu adevărat și la București. Până acum, aici a fost doar o parodie a războiului; acum piesa intră în rolul ei de dramă tragică.

Și totuși, lumea își continuă cursul ei. Maestrul Enescu dă concerte la Ateneu cu săli pline – acolo e cald – iar Filarmonica invită dirijori din străinătate, care fac exhibiționism pe scenă, ca Franco Ferrara, ieri dimineață. Ce mult ne-am distrat! Radu Mărculescu* i-a făcut un desen (caricatură), pe care-l voi da la *Vremea*, să ilustreze cronica muzicală pe care tocmai am scris-o. Teatrele sunt de asemenea tixite, cinematografele aglomerate peste măsură. Toată lumea mănâncă și se distrează, căci nimeni nu știe ce-are să fie mâine. Chiar și eu, m-am îndobitocit pe jumătate. Nu mai pot nădăjdui nimic, simt cum îmbătrânesc, cum mă scufund în mocirla vieții, cum mă întunec tot mai mult. Dacă mai continuă doi ani de zile războiul acesta, după aceea poate veni și Paradisul, căci noi nu vom fi decât niște epave.

3 februarie

Două visuri. Primul, un cortegiu funebru pe un bulevard al Capitalei. Mai mulți ofițeri aviatori își conduceau la locul de veci un camarad. În urma dricului, mergeau ofițerii în uniformă, cu capetele descoperite, cu privirile îndreptate în sus, spre dreapta, și cântau cel mai jalnic cântec de moarte pe care l-am auzit vreodată. Era atât de jalnic, de frumos și de impresionant, că în realitate nu știu dacă l-aș putea auzi undeva. Numai în vis. Parcă cerurile s-au deschis și cântă toți îngerii, un cântec fierbinte, din adâncul inimii, înecat în lumini, și totuși grav, lugubru, dar limpede, sonor. Nu știam ce să admir: frumusețea cântecului, sau tristețea lui sfâșietoare? M-am deșteptat sub această impresie de frumusețe și tristețe și m-am întrebat din care fibră adâncă a ființei mele și din ce taină s-a născut acest vis? Este oare în mine atâta sfâșietoare și sublimă tristețe, câtă am văzut în visul acela? Căci, cu siguranță, visul a trebuit să fie alimentat de o sursă din mine!

Al doilea vis: Se făcea că pământul căpătase forma unui con, cu câteva trepte în spirală, de jur împrejur. Oamenii stăteau agățați de-a lungul spiralei, pe trepte, îngrămădiți pe vârf. Ca niște insecte, ca un furnicar. Eu plutesc pe deasupra lor – frecventul vis al

* Priete, foarte talentat, din Facultate

zborului, pe care-l am atât de des! – și, ciudat!, parcă distribuiau ceva acestor oameni, ceva asemănător cărțelor, căci se repezeau unul peste altul, se întindeau, ridicau mâinile și încercau cu disperare să apuce câte o bucatică. Spre a scăpa de primejdia de a fi înhățat de ei, uneori mă ridicam mai sus, unde nu ajungeau brațele și sulile lor, ce voiau să mă înțepe. Când mă depărtam de ei, mă amenințau și mai tare. Cel mai curios era însă că, de câte ori încercam să mă fixez și eu pe suprafața conului, ca toți ceilalți, nu-mi puteam păstra poziția și cădeam spre pământ, care mă trăgea cu o forță puternică. În aer, însă, stăteam liniștit, cât voiam, la orice nivel, fără să mă tragă nimic spre pământ.

Ce înseamnă acest vis? Destinul artistului, care nu poate trăi decât izolat, care nu se simte bine decât desprins din rândul celorlalți oameni? Amestecat cu omenirea, artistul se pierde, e atras de forțele telurice și prăbușit de pe pedestalul său de singurătate și reverie. Aceasta am simțit-o realmente în ultimul timp, când, intrat în rândul celor de la Direcția Presei – unde sunt numai gazetari și funcționari de carieră - mi-am pierdut echilibrul sufletesc, în sensul că m-am abrutizat complet. Ce blestem e pentru artist obligația de a munci alături și la fel cu ceilalți oameni! Singurul caz când blestemul adamic își găsește o justificare; încolo, munca nu e un blestem, ci o salvare.

Despre inteligență. E atâta inteligență în lumea noastră actuală, încât am nostalgia oamenilor care nu se pricep să gândească decât pentru ei înșiși. Pe stradă, în saloane, la cafenele, în redacții, inteligența se revarsă în valuri, ca sperma în bordeluri, fără să servească la nimic. Și, de fapt, oamenii cei mai cuminiți, stau de-o parte și privesc această isterie a spiritului, denumită de unii „inteligență”, și zâmbesc cu ironie și dezgust. Lumea e pe jumătate putredă de atâta „inteligență”. Mi-e dor de țărani, rămași acolo la ei, care nu fac paradă de inteligență, dar sunt foc de deștepți.

6 februarie

Cronica muzicală – pe care o semnez cu pseudonimul *Melo*, fiindcă nu îndrăznesc să semnez cu numele adevărat o „cronică muzicală”, eu, un amator în această materie – deci cronică

muzicală din numărul de săptămâna aceasta al *Vremii*, aş intitula-o un epitalam. La concertul de duminica trecută (1 februarie), l-am întâlnit în hall-ul Ateneului pe Ştefan, la braţ cu Flavia, logodnica lui. Întâlnirea m-a bucurat enorm. Ştefan e fericit, Flavia o fată extrem de drăguţă, de prietenoasă, de caldă la suflet. Probabil că Ştefan i-a vorbit mult despre mine, iar când i-am fost prezentat s-a arătat familiară, ca şi cum ne-am fi cunoscut de mult. Tot timpul concertului nu m-am gândit decât la ei, şi după aceea, toată ziua, şi mereu de atunci încoace. Când am scris cronica, în gândul meu le-am consacrat-o lor. Un fel de epitalam, foarte original de altfel şi nu mai puţin frumos decât oricare altul.

Concertul acesta al Filarmonicii, dirijat de George Georgescu, avea în program simfonia „Surpriza” de Haydn (hotărârea lui Ştefan de a se însura, a fost o extraordinară surpriză pentru mine, faptul de a-i întâlni chiar la acest concert a fost o surpriză tot atât de mare), „Simfonia spaniolă” de Lalo (solist Virgil Pop) şi „Pinii din Roma” de Respighi. O altă surpriză a acestui concert a fost aceea că între Lalo şi Respighi, George Georgescu a cedat bagheta lui Constantin Silvestri, care şi-a dirijat, în primă audiţie, „Concertul pentru coarde op. 13”, lucru ce se întâmplă foarte rar, ca un dirijor să coboare de la pupitru şi să lase pe altul să continue. Deci, un concert plin de surprize, cel de la 1 februarie 1942.

În cronica mea din *Vremea*, am consemnat toate astea, scriind: „A fost într-adevăr excepţional programul Filarmonicii de duminica trecută... A fost un concert de mare nivel artistic, când nu numai „Surpriza” lui Haydn, dar şi alte surprize ne-au îmbogăţit sufletul cu podoaba lor de frumuseţi şi de înalte bucurii interioare. O eleganţă desăvârşită caracteriza întregul program, o varietate de simboluri măreţe şi luminoase, un aer de solemnitate deosebită, încât mi se părea că asist la desfăşurarea unei mari sărbători spirituale. Adeseori aveam impresia că toată această desfăşurare de splendori muzicale este organizată în vederea unei ceremonii de maximă importanţă în existenţa oamenilor din sală şi mă gândeam la fericirii logodnici care îşi vor începe o nouă existenţă sub un asemenea baldachin de melodii – căci, fără îndoială, au fost şi astfel de privilegiaţi printre cei ce s-au bucurat de marea sărbătoare artistică a concertului de duminica trecută. Şi dacă au fost cu adevărat, îi felicit. Pentru ei a fost totul.”

Cronica se continuă apoi cu descrierea și analiza concertului. Desigur, nimeni nu bănuiește ce se ascunde în aceste fraze, dar poate că Ștefan și Flavia vor înțelege, ei singuri, că această cronică muzicală, este, de fapt, epitalamul pe care aș fi vrut să-l scriu la nunta lor.

11 februarie

Împlinesc 31 de ani. O aniversare trecută sub tăcere. Totuși, în cinstea acestei aniversări am scris pentru *Vremea* un articol despre Chamfort. E moralistul – de fapt, ultimul din pleiada moraliştilor francezi – de care mă simt cel mai legat, fiindcă am descoperit multe afinități și idei comune între el și mine. Dar mai ales, fiindcă el pune ca nici unul altul, problema libertății (a independenței) omului în lume și societate. Paradoxal, acest fanatic al libertății a murit în închisoare, în timpul Teroarei. Anul acesta, chiar în aceste zile, se împlinesc două sute de ani de la nașterea lui. Cu această ocazie am și scris medalionul: „Bicentenarul lui Chamfort”.

Volumul lui *Maximes et pensées* este cartea mea de căpătâi. O deschid adesea și recitesc câte o pagină, câte o maximă, câte o „anecdotală” din multele în care excelează, de pildă: „La nature ne m'a point dit: ne sois point pauvre; encore moins: sois riche; mais elle me crie: sois indépendant”.

Pe aceeași pagină, m-am oprit azi la următoarele: „Il ne faut pas s'étonner du goût de J.J. Rousseau pour la retraite; de pareilles âmes sont exposées à se voir seules, à vire isolées, comme l'aigle; mais comme lui, l'étendue de leur regards et la hauteur de leur vol sont le charme de la solitude.”

Sau: „Quinconque n'a pas de caractère n'est pas un homme, c'est une chose.”

Nu-mi rămâne să adaug decât că lumea e plină de „chose”-uri. În două sute de ani, de la Chamfort și până azi, ei s-au înmulțit cu câteva sute de milioane și cu tendința să depășească două miliarde. Până la urmă, omenirea însăși va deveni un imens și pestilențial *Chose*.

12 februarie

A căzut Singapore. Evenimentul este mondial și, totuși, lumea l-a primit cu calm, aproape cu indiferență. E atât de departe de Europa noastră... E atât de departe de ceea ce vor oamenii să se întâmple, încât în fața unui fapt ca acesta nici nu se mai miră, nici nu se mai sperie nimeni. Fiecare parcă ar gândi: „Fie ce-o fi, nu mă mai interesează!” Forța japoneză, extraordinară, într-adevăr, nu întâlnește nici o simpatie. Ieri s-au cântat la București (suntem „aliați” doar!) cântece japoneze, transmise la radio, iar astăzi s-a comentat îndelung cucerirea fortăreței. Dar articolele din ziare și cântecele de la radio n-au avut nici un ecou. Românii au început să devină... români; nu-i mai dor nici înfrângerile, nu-i mai bucură nici succesele străinilor. Am obosit, ne-am plictisit? Cred că e mai curând plictiseala.

Acum o lună făcusem un pariu, susținând că Singapore n-are să cadă. Adversarul meu susține că va cădea până la 1 martie. Am pierdut. E prima dată când englezii mă înșeală. De aici încolo n-o să mai joc pe miza lor.

Vremea a fost suspendată săptămâna asta de cenzură, fiind acuzată de *anglofilism*. Ca un prim avertisment, i s-a interzis apariția pe o săptămână (adică un număr). Cineva spunea: „*Vremea* a mai fost suspendată odată fiindcă făcea politică legionară; și a reapărut sub regimul legionar. Te pomenești că și acum ăștia văd ceva, și văd bine...”

16 februarie

Viața actuală, cu toate grijile și nesiguranțele ei, nu face decât să mă obosească, fără nici un folos. Simt cum mă blazez, cum îmbătrânesc, fără să fac nimic important în șirul acesta lung de zile goale și negre ce-mi defilează prin față. Uneori mă gândesc la lucruri mari și frumoase: să lucrez, să scriu, să uit, să mă ridic deasupra cotidianului și a istoriei imediate. Dar nici un stimulent, nici o încurajare de nicăieri nu mă ajuta să mă smulg din mocirla

morală în care mă zbat. Nici nu-s vesel, nici nu sufăr – o imensă plictiseală mă consumă zi de zi, căci motive de bucurie nu mai pot avea, iar pentru suferință nu-s apt din cauza spiritului, a lucidității, care vede totul clar și înțelege că e inutil a suferi, după cum e o iluzie a te bucura.

Cu oamenii stau destul de prost, cu cei „mari” bineînțeles. La minister e vorba să se facă acum încadrări. Unii mi-au promis că voi fi încadrat – lucrez și primesc încă salariu ca „detașat” – alții se cam feresc să-mi dea răspunsuri precise. Provizoratul acesta mă enervează. Directorului Presei, căruia i-ar place să mă utilizeze în serviciile sale, nu-i convine deloc când îi amintesc de încadrare; ca să mă încadreze pe mine, trebuie să renunțe la altul, care insistă, are pile, trage sfori, și asta nu-i convine lui Ilcuș. În schimb, mă gratulează cu laude și nu se codește să mă pună la treabă. Acum două seri, am fost de serviciu la Direcția Presei, adică am rămas singur să fac totul acolo. Ceilalți pleaseră în oraș, la o masă dată de doi colegi numiți în străinătate (unul ca atașat de presă la Helsinki, altul la Stockholm) și care au socotit de cuviință să-i invite pe ceilalți la un banchet. Atâta lucru puteau să facă, dat fiind marele eveniment din viața lor. Așadar, pe mine a căzut zarul să fiu „de serviciu”. Singur Ilcuș era foarte îngrijorat, fiindcă în noaptea aceea era pe tapet o problemă gravă: comunicatul despre vizita Mareșalului la Hitler, care trebuia să apară în ziarele din dimineața următoare. Se impuneau o mulțime de precauții: textul să fie primit la timp, să fie tradus și transcris corect, să fie transmis ziarelor – dacă Berlinul și Legația germană nu contramandau aceasta – spre a apare la loc de frunte etc., etc. Până aproape de ora 11, au zbârnâit telefoanele întruna: Rador, cenzură, gazete. La ora 3, totul era gata și lucrurile au ieșit bine, fără nici o poticnire. M-am descurcat perfect, cu un stenograf și două dactilografe. Astfel că a doua zi, toată țara a aflat că „Mareșalul a fost la Hitler” (să discute despre campania de primăvară, bineînțeles, dar asta nu s-a spus pe șleau în comunicatul publicat.)

Primăvara!... Așteptăm acest miracol cu nerăbdare și ni se pare că n-o să mai vină niciodată, atât de aspră e iarna – dar, pe de altă parte, așteptăm primăvara și cu teamă, cu tristețe, și parcă am dori să nu mai vină. Căci alte zeci de mii de tineri vor trebui să plece pe front, alte sacrificii, alte nenorociri ne așteaptă. Va fi o

primăvară frumoasă, fascinantă, dar și dureroasă, tristă. Războiul parcă nici nu s-a început, deși e pe al treilea an, și a umplut lumea de mizerie și suferință. Fiecare primăvară e „decisivă” și fiecare toamnă e așteptată să aducă pacea, dar aceasta nu se zărește încă la orizont. Viața în România e tot mai influențată de germani, care se introduc peste tot, își impun punctul de vedere, își urmează interesele în toate domeniile de activitate economică și culturală. În asemenea timpuri, cei ce simt pentru țara lor și se îngrijorează de soarta umanității, sunt sortiți suferinței. Lichelele abundă peste tot, zburdă și se scaldă în bani și în inconștiență.

23 februarie

Da, România, țara lichelismului. Aici oamenii se mănâncă unii pe alții, se fură, se înșeală cu nerușinare, se mint, se compromit, fără să i se pară cuiva ciudat. Și nicăieri, cred, nu sunt mai proști ca aici. De altfel, prostia generează lichelismul, fiindcă un om deștept nu se pretează la orice, așa cum fac oamenii noștri (cei politici), sau dacă se pretează, o fac cu oarecare artă, cu îndemânare. Am ajuns să cred că nu mi-ar pare rău dacă ar pieri statul acesta, însă nu am încredere în nici un alt popor ce-ar veni să conducă aici, și de aceea nu doresc dispariția lui. Cunosc acum bine pe ce se sprijină statul român de azi: pe demagogie și hoție. Nu se face nimic serios, iar dacă cineva ar vrea să facă și ar putea să facă ceva bun, e sabotat de ceilalți. Nimeni nu are grija țării, fiecare are grijă de chiverniseala lui, nu suferă nimeni pentru România, nu se gândește nimeni la soarta ei, dacă nu are motive personale să suferă. Conducătorii, de la cei mai mari până la cei mai mici din aparatul de stat, se gândesc numai la ei; vanitățile lor, ambițiile lor, interesele lor, micile lor aspirații, meschine, uneori ridicule. În Franța se judecă în prezent procesul de la Riom – procesul Republicii a treia, cum e intitulat. Câțiva oameni sunt aduși în fața justiției să dea socoteală de prăbușirea statului. Tardivă responsabilitate! La noi, nimeni dintre cei ce au oarecare răspundere, nu vrea să tragă învățăminte din lecția de la Riom. Franța s-a prăbușit, tocmai fiindcă nimeni nu se gândea la ea, fiecare se gândea la el. Și iată unde au ajuns!

Mi-am dat seama de toate acestea, mai ales de când lucrez la Propagandă. În aceste câteva luni, s-au prăbușit în mine o mulțime de iluzii, am întâlnit o grămadă de dezamăgiri. Titularul ministerului e Mihai Antonescu (el cumulează și Președinția și Externele), dar cel ce conduce efectiv departamentul e Alexandru Marcu, numit subsecretar de stat și secondat de Al. Bădăuță, ca secretar general. Ministrul cel plin nu catadicsește să treacă pe aici decât atunci când se întâmplă câte ceva grav. Subsecretarul de stat, pe lângă „conferințele” zilnice cu directorii, mai face și inspecții pe la serviciu, ca să controleze condica de prezență. Secretarul general e ocupat până peste cap cu bucătăria administrativă. *Propaganda* propriu-zisă e lăsată în seama inerției, merge cum dă Dumnezeu și cum se pricep cei trei-patru directori care țin în mână „secretele”. Pâclișanu, Ilcuș, Octav Măgureanu, Adrian Corbu, Polydor, șeful personalului etc. La noi, la Redacția de Stat*, lucrurile sunt comice. E un serviciu de creație, unde se lucrează cu capul (scriem articole de propagandă), în deplină libertate și dispoziție spirituală. Trebuie să alimentăm cu materiale „la zi” presa internă și externă. Pentru asta suntem obligați să fim... funcționari, dl. Marcu ne-a impus să venim la redacție la 8.30, să semnăm condica, să strigăm prezent la apelurile d-lui Răuleț** - întocmai ca la școala primară. S-a terminat cu poezia: să venim târziu la redacție, să scriem cum știm și unde vrem, dar să aducem la timp materialul etc. De o săptămână treaba merge prost, în urma inspecției d-lui ministru și a dispozițiilor sale, căci oamenii veneau mahmuri la birou, nedormiți, obosiți și n-aveau chef de lucru. În loc să facă *propagandă*, fac birocrațism.

De altfel, cei ce au în mână actuala propagandă românească stau îngropați în hârtii, se omoară cu referatele, fac instrucție cu salariații, își aranjează călătorii în străinătate, iar propaganda e lăsată la voia întâmplării. Sfânta Inerție!

*Sau „Redacția albă”, cum i se mai spunea

** Const. Răuleț (scriitorul) cu șeful Personalului la Direcția Presei

Ce simplă și frumoasă e existența omenească atunci când reușești să stai de o parte de comedia asta bufă a vieții. Mă gândesc, în această dimineață de insomnii, la toate frământările pe care le văd în diferitele medii prin care mă învârtesc. E un haos de dezordine, de confuzie, de ipocrizie, de lașitate și meschinărie. La minister, la Direcția Presei, la *Vremea*, peste tot. Sunt profund dezgustat. Îmi vuiește capul de atâta agitație inutilă.

La minister se discută, de astă toamnă, apariția unei gazete săptămânale, *Destin românesc*, de propagandă și afirmare românească. Proiectul se face, se reface, se schimbă, se dezvoltă mereu, dar nu se ajunge la o hotărâre. Se ciocnesc aici mai multe interese: ale secretarului general, ale Direcției Propagandei, ale Redacției de Stat – fiecare ar vrea să-și rezerve partea leului din avantajele ce ar putea decurge și pe care se scotează mult, fiindcă va fi o gazetă subvenționată gras de stat. Intră în combinație tot felul de oameni, și gazetari sau scriitori, și funcționari, și nu se are în vedere scopul pe care trebuie să-l atingă un asemenea periodic, ci satisfacțiile ce trebuie date fiecărui ins. Fiecare se gândește, nu să slujească o cauză, ci cum să câștige niște bani în plus. Se vede asta din felul misterios în care se duc tratativele: cât mai discret, chiar în secret, dacă se poate, să nu afle și alții despre așa ceva, să fim numai noi, ca să avem în mână pâinea și cuțitul. E o goană nebună după bani, după posturi, după afaceri, chiar cele pendinte de activitățile cerebrale.

Nu știu dacă a fost și înainte așa, dar acum, în timp de război, lucrurile acestea par a atinge paroxismul. Acum când nu mai poți face literatură, când nu mai poți visa, când trebuie să te aranjezi într-un fel ca să scapi de concentrare, toți se agită ca niște viermi pe un mare cadavru, care este țara, cu diferitele lui organisme putrede până în măduva oaselor: ministerele. Ce atmosferă sufocantă! Aș vrea să fiu undeva, pe front, sau departe, departe de infecția asta morală care mă otrăvește.

Iorga în *Istoria presei românești*, vorbind de presa din epoca Unirii și a războiului de Independență, spune că și oamenii de atunci erau la fel: fără scrupule, mânați numai de dorința de a

parveni, ca și mai târziu. Se poate să fie ceva specific momentelor de încordare, de prefaceri din viața unui popor, dar cred, mai curând, că parvenitismul acesta e ceva specific românesc.

Cu Aurel Cosmoiu, șeful de cabinet al ministrului Marcu, am hotărât, acum două luni, să scoatem revista *Dacia rediviva*. Omul se arăta foarte doritor și dezinteresat, încât mi-a plăcut atitudinea lui și i-am făgăduit tot concursul – el are autorizația pentru revistă dar n-are cu cine s-o scoată – deși mi se părea cam ciudată această nerăbdare a unui șef de cabinet de a patrona o revistă literară. Acum m-am lămurit: el urmărește să capete o bursă în Germania. Pentru a-și realiza acest scop îi trebuie o mică tram-bulină: o revistă unde să scrie câteva fraze despre „cultură”, spre a-și întări „drepturile” la bursă. Și eu, care credeam că o face din pasiune literară!

Redacția de Stat a Ministerului Propagandei se ocupă – suntem obligați s-o facem, căci așa dictează interesele d-lui ministru! – cu propaganda pentru alte țări, la noi în țară. Întocmai cum spun! Ni se cere să scriem despre Germania, despre Japonia, despre Italia etc. – și, din când în când, despre România. Ieri, de pildă, întreaga redacție părea un birou de presă internațional. Într-o cameră, trei redactori citeau de zor ziarele și buletinele croate (bine scrise, de altfel), ca să culeagă material pentru o conferință pe care M. Antonescu o va ține la radio despre Croația. Istoricul Croației, frumusețile țării, economie și cultură, mișcarea ustașilor, personalitatea lui Ante Pavelici etc. Ai fi zis că sunt în slujba guvernului croat, cu atâta zel lucrau redactorii români! În altă cameră, unul scria un articol ditirambic la adresa Japoniei, pe marginea filmului *Vulturii Japoniei*, prezentat de curând. Sus, la etaj, se întocmeau niște materiale pentru legația germană din București. În timpul ăsta, propaganda românească o făcea Dumnezeu...

De fapt, am certitudinea că Dumnezeu este adevăratul conducător al României și adevăratul ministru al propagandei noastre. Numai el știe ce să facă și cum să facă. De câte ori intervin oameni în asemenea treburi, lucrurile se încurcă și se strică. Norocul este că oamenii, fiind prea mult preocupați de interesele lor proprii, nu depășesc sfera interesului personal, așa că nu ajung să se amestece prea mult în treburile efective ale țării, lăsându-l pe Dumnezeu singur să se ocupe de acestea; ei se învârtesc în jurul problemelor

mari, vânând ce pot, întocmai ca țăranii care ies cu ciurul să prindă pește, când se revarsă gărla. Ce-ar fi dacă oamenii ar avea pretenția să strângă și apa, nu numai peștele ce le cade în plasă?... Fiecare rău, cu binele lui!

17 martie

N-am mai însemnat nimic aici de foarte mult timp, fiindcă n-am mai avut nici răgazul, nici plăcerea de a scrie. Viața mea s-a schimbat mult în ultimul timp – și în rău: am început să devin un om util și utilizat, chiar căutat. Pentru libertatea și viața mea intimă, asta înseamnă începutul unei osânde de care cine știe dacă voi mai scăpa, odată prins în mrejele ei. Uneori, omul își face rău singur, crezând că-și face bine. Am fugit de liniștea de la Biblioteca Municipală, unde eram izolat, dar eram eu însumi. Am trecut la Propagandă, unde e un minister de așa zise elite, dar unde sunt foarte puțini *oameni* în sensul frumos al cuvântului. Toți sunt inteligenți, pricepuți, activi – dar puțini (și mă întreb dacă e măcar unul!) care să iubească libertatea, poezia, visul etc. În definitiv, poate că ei au dreptate. Nu toată lumea e formată din artiști, și eu am o concepție de artist-boem despre viață: să mă plimb, să fiu liber, să lucrez când și ce îmi place mie etc. Mă terorizează gândul că aș putea avea ore de serviciu, cu program fix de la 8 până la 1, cu un birou de la care să nu pot evada. Deocamdată, aici unde lucrez acum, la Direcția Presei, sunt mulțumit în această privință. Vin când este nevoie, fac ceea ce efectiv socot că trebuie făcut, plec când vreau, n-am condică, n-am „șefi” (Mihai Uță, șeful nostru, e și el un boem în felul lui), umblu prin oraș, vizitez o expoziție, o librărie, mă întorc, mai scriu un articol, și treaba merge.

Atât numai că Bădăuță a pus ochii pe mine și vrea să mă bage la jug. Până una alta, m-a însărcinat cu înalta funcțiune de secretar al și mai înaltei Comisiuni Contra Svonurilor – C.C.S.-ul, cum am denumit-o, - și asta ar fi numai o primă treaptă, căci dumnealui vrea să mă acapareze cu totul. Azi dimineață, la 8.30, am fost convocat la Cabinet, și atunci Bădăuță mi-a spus pe șleau: „Dumneata vei trece la mine, la Direcția Propagandei, unde te-am încadrat șef de secție cu o gradație, așa că ai să părăsești Presa”. Parcă mi-a

dat cu o măciucă în cap. Direcția Propagandei îmi repugnă total, nu m-aș simți deloc bine printre oamenii de acolo și cu programul acela de cazarmă. I-am declarat că mă face fericit înaintarea în grad pe care mi-a acordat-o – acum cinci zile aflasem că sunt încadrat ca șef de birou! – dar i-am cerut să nu mă scoată de la Direcția Presei. Alături de mine aveam doi avocați improvizați pe loc în Cicerone Theodorescu (totdeauna săritor!) și Radu Boureanu, poetul care îmi înțelegea țipătul inimii. La Direcția Propagandei e condică și „hamalâc”. Ce să caut eu acolo? Treaba de acolo nu intră nici în aptitudinile, nici în principiile mele.

19 martie

Aproape în fiecare dimineață, suntem convocați la Bădăuță, să dăm raportul cum stăm cu C.C.S. E ultima mare preocupare a Propagandei. Azi dimineață Comisia a fost în plen: Cicerone, Eugen, Radu, T. Pârvulescu, Măgureanu, Bernea (de la Direcția Propagandei) și chiar Aurel Jiquide, însărcinat să facă afișele. Ni se cere să ne punem pe treabă și să-i dăm zor. În mapa mea – ca secretar al „Comisiei” – aveam câteva „producții” și le-am citit în plen, spre aprobare. Făcusem, mai mult jucându-ne, ieri și alaltăieri, la Direcția Presei, câteva slogane, de felul acestora, pentru combaterea zvonurilor:

*Cel ce limbă lungă are,
Doi ani va tăia la sare. Sau:
Zidurile vechi
Au multe urechi. Sau:
Focul arde șura.
Svonul strâmbă gura etc.etc.*

Au fost aprobate și înmânate lui Jiquide să facă desenele, de urgență și să le trimitem la tipografie. În câteva zile, afișele trebuie să fie lipite pe toate zidurile Bucureștiului. Ordin de sus!

Ca să ne amuzăm, le-am citit încă două „texte”, pe care le ticluisem ad-hoc, în glumă, cu aluzii la cărțile de poezie ale prietenilor mei Cicerone și Jebeleanu:

*Când inimile sunt sub săbii
N-arunca vorbe-n vânt, la vrăbii. Sau:
Cleștarul e limpede ca apa de izvor,
Svonul e turbure ca ochiul unui chior.*

Au râs toți. Bineînțeles, pe acestea nu i le-am dat lui Jiquide ca să le transpună în imagini plastice.

20 martie

De când lucrez la minister, am încercat o serie de dezamăgiri. În primul rând mi-am dat seama că propaganda – și a noastră și a altora – e praf în ochii mulțimii. Ca orice inovație făcută în numele civilizației și al culturii însă, ea e necesară și universală. Astăzi, mai ales, două instituții conduc lumea: propaganda și armata. Armata e hrănită cu sacrificiile mulțimii, propaganda hrănește mulțimea cu minciuni. Fără propagandă un stat nu poate trăi; mai curând poate răzbi fără armată, decât fără acest oficiu de falsificare regizată a realității.

Propaganda românească însă, pe lângă păcatele oricărei propagande, mai are și neajunsurile ei specifice: e făcută de funcționari. Acolo unde se cer oameni inteligenți, rafinați, cu experiență și cultură, cu orgoliu personal și național, cu viziune și intuiție, în sfârșit oameni complicați interior – sunt puși să facă propagandă niște arhivari conștiincioși, dar fără nici o altă calitate sau calificare. Bădăuță, acest copil teribil al propagandei românești, are ceva însușiri în această privință, dar are și multe slăbiciuni. Mai ales slăbiciuni pentru anumiți oameni care îl adulează, ca să-i câștige bunăvoința și să-i smulgă câte o „favoare”. Azi dimineață, bunăoară, ne aflam, ca de obicei, în cabinetul lui, toată C.C.S., hărăzită să lucreze prin colaborarea Direcției Propagandei cu Direcția Presei. Am început să discutăm despre desenele prezentate de Jiquide, dar imediat discuția a fost întreruptă, fiindcă dl. Secretar general nu găsea chibritul să-și aprindă țigara. L-a sunat pe Dincă, ușierul, i-a făcut morală, l-a amenințat că-l dă afară „dacă mai pune mâna”, l-a obligat, în fine să-i cumpere o cutie de chibrituri (!), deși omul tăgăduia că ar fi luat sau ar fi văzut pe biroul

său vreun chibrit. După ce incidentul s-a potolit, a revenit la „oile noastre” și ne-a întrebat dacă am vorbit cu tipografia. „N-am vorbit, fiindcă am așteptat dispozițiile dvs. – Cum, nu vi s-au comunicat? – Nu.” De vină era dl. Măgureanu, la care se aflau de două zile dispozițiile. În loc să ni le transmită, ca să le punem în aplicare, dumnealui le-a ținut la el, anume ca să ne pună bețe în roate și să ne umbreasă în fața ministrului ca neglijenți și lăsători. S-a bâlbâit puțin acolo și s-a trecut mai departe. (Măgureanu e mâna dreaptă a lui Bădăuță, o vită încălțată, dar omul devotat al șefului!) Tocmai atunci apare pe ușă și Ministrul Marcu, puțin cam indignat: fusese la dir. Propagandei, unde se pierduseră niște hârtii tot din neglijența lui Măgureanu. Marcu venise să-i „spună” lui Bădăuță ce fac oamenii lui, dar când a dat acolo peste toți, s-a calmat, încât Măgureanu, totdeauna sub pulpana lui Bădăuță, a ieșit și de data asta basma curată. Așa se lucrează la Propagandă!

Azi după amiază, la Direcția Presei, mi s-a dat să scriu un articol – elogios, bineînțeles – despre dirijorul bulgar Sașa Popov, sosit zilele acestea la București. Asta în urma unei adrese a atașatului nostru cultural de la Sofia – N. Crevedia – care, semnalându-ne faptul că cercurile oficiale bulgare au fost rău impresionate de proasta primire pe care „presa muzicală” din România a făcut-o pianistului Nenov cu ocazia „producerii” sale ca solist al Filarmonicii bucureștene, ne previne să nu se întâmple același lucru cu Popov, ba, mai mult chiar, „să căutăm să ne reabilităm”. Și așa, eu am fost obligat azi după amiază să fac o jumătate de oră propagandă pentru Bulgaria, în România. Bulgarii s-au sesizat repede de felul cum a fost primit un pianist al lor aici – și un prost pianist! – și au chemat la ordine propaganda românească. Mă întreb, dacă la Sofia dl. Crevedia se zbate și reușește să obțină de la bulgari ceea ce aceștia obțin, prin dânsul, de la noi? (Nu întâmplător, N. Crevedia e el însuși puțin bulgar, din satul Crevedia, al cărui nume l-a și luat.)

22 martie

La Ateneu, Filarmonica a fost condusă azi de dirijorul bulgar Sașa Popov. Au luat parte: M. Antonescu, Al. Marcu, diplomați străini etc. A fost cu alte cuvinte un concert „extraordinar”, ca

asistență, dar mediocru ca valoare artistică. Oricât s-ar strădui bulgarii, europeni n-au să poată fi niciodată, decât doar dacă se vor hotărî să rămână „balcanici”, ceea ce ar fi un merit: să-ți recunoști lungul nasului.

Dl. Sașa Popov e în București de vreo săptămână. A fost primit la gară de ministrul Propagandei, i s-au dat mese, hotel select, atenții etc., fiindcă e bulgar și puțin muzicant. Dar au mai fost și alți muzicanți – Franco Ferrara, într-un palton subțire, mergea pe jos, cu pantofii prin zăpadă, spre un hotel de mâna a doua – și n-au fost primiți așa. La concertul lui Sașa Popov a fost și prim-ministrul și alți miniștri – rupându-se de la importantele lor treburi! – despre el s-a scris în presă o săptămână întreagă, biografia cu fotografii etc., cronicarii muzicali au fost avertizați să scrie bine despre el, ca și cum ar fi un dirijor excepțional, iar nu un mediocru ca Massini al nostru. Dar se pare că dl. Popov mai are și alte misiuni, în afară de aceea de dirijor, el reprezintă oficialitatea bulgară și deci... tonul face muzica!

4 aprilie, Sâmbăta Paștelui

E primul Paște pe care-l petrec în București. Am rămas fiindcă am avut treabă la Direcția Presei, fiindcă n-am avut autorizația de a călători pe C.F.R., fiindcă n-am primit încă permis.

În ce mă privește mă simt singur și nemulțumit, ori mai bine zic, nefericit. La drept vorbind, n-aș avea motive să fiu nemulțumit. Sunt încă nefericit, fiindcă nu pot lucra, nu pot scrie, așa cum aș vrea, adică să am libertatea de a scrie ceea ce gândesc, de a spune adevărul și numai adevărul. Adevărul despre istorie, despre oameni, despre politică și diplomatie etc. Mă mulțumesc s-o fac pe apucate, în ascuns, în aceste pagini care mă ajută să suport realitatea apăsătoare din jur. Sunt înconjurat de oameni care muncesc și servesc, din interes. Oameni mediocri, fără personalitate, lipsiți de curaj, mărginiți la minte, trăind într-un epicureism total. Oameni ai prezentului, abrutizați de poverile războiului. Ce ușor e să trăiești astfel, dar ce stupid, ce inutil! Să n-ai nici un fior în fața eternității, să fii numai al clipei... Știu, e tot așa de comod să afirm și contrariul, adică: ce stupid e să trăiești peste vreme, dincolo

de moment, dar refuz această atitudine. Viața fără o evadare din realitate, din banal, sau măcar fără tentația unei asemenea evadări, n-are nici un gust, e anostă, insipidă. Marea mea salvare este că pot încă să evadez, chiar când înot în mocirla omenească.

Duminică, 5 aprilie, Paștele

Am fost la Înviere. Fiindcă mă înțelesesem cu Titus să ne ducem împreună, aseară am trecut pe la ei să-i iau în oraș. Roma era în pat, puțin răcită, odihnindu-se ca să reziste peste noapte, dar și ca să se refacă după zilele de roboteală din ajunul Sărbătorilor. Am ciocnit câte un păhărel, ca să treacă timpul, apoi am pornit spre biserică. Lumea se scurgea pe străzi valuri, valuri, îndreptându-se spre locurile unde hotărâse fiecare să facă Învierea. Tineretul se plimba prin fața bisericilor (toate pline), puțin gălăgioși, băieți și fete, unii în grupuri mari, alții stingheri. Noaptea era întunecoasă, fiindcă pe cer apăruseră niște nori ce acopereau luna aflată la pătrar. Se lăsase frig, din cauza unui vânt care bătea tare.

Ne-am dus la Schitul Darvari, unde am întâlnit o mulțime de poeți și scriitori, artiști etc. Aici, prin felul cum e așezată biserica, s-a oficiat o înviere mai patriarhală, în inima Bucureștiului, de aceea amatorii de *atmosferă* au preferat să vină la schit. Bisericuța cu pereții acoperiți de fresci, era tixită. Un călugăr bătrân, cu o barbă albă, mare, și cu glasul stins, a ieșit cu lumina din altar, dând asistenței să aprindă lumânările. În câteva clipe, lăcașul s-a umplut de făclii, care ieșeau și afară, circulau prin grădină. Un alt călugăr, în strana din dreapta, cânta frumos, cu un glas dulce, melodios, în timp ce în strana din stânga, un alt călugăr mormăia ceva pe nas, masacrând cuvintele, amestecând versetele. Când am ieșit în curte, vântul sufla și mai tare, și trebuia să acoperi făclia cu palma ca să nu se stingă. Undeva, printre ramurile neînverzite încă ale unui copac, se zărea luna, ferită de o perdea de nori. Ar fi fost și mai frumoasă învierea aceasta, dacă ar fi fost cald, pomi înfloriți, miresme de primăvară, și liniște în suflete. E prima pe care o fac în oraș și din anii copilăriei n-am mai fost la o Înviere. Acum însă oamenii erau obosiți, fiindcă toată ziua alergaseră după carne și ouă, iar unii păreau întristați din cauză că nu găsiseră.

D-na Savopol, gazda mea, mi-a trimis în dimineața asta o tavă cu un ceai, cozonac, ouă, un pahar de vin roșu, aducând Paștele și în camera mea solitară.

5 mai

Am uitat de aceste pagini. Mă depărtez tot mai mult de ele. Mă depărtez tot mai mult de mine. Mă pierd. Mă pierd în lumea anonimă și plină de zădărnicii a existenței obișnuite și inutile de fiecare zi. Sunt oarecum un om important, necesar – ah, necesar! – și asta mă descurajează profund. Ceilalți au început să aibă nevoie de mine, să-mi simtă lipsa, să mă caute. Ce trist: să fii util într-o lume de farsori și deșertăciuni. Sunt dezgustat înainte de a fi cunoscut toate gloriile, toate demnitățile, toate mărimile. Cât ar trebui să fiu după aceea!

Noroc că mai apar și unele întâmplări amuzante, care ne scot din cenușiul existenței cotidiene. De pildă, Malagambismul. Ce este Malagambismul? O glumă făcută de câțiva tineri, care a devenit o chestiune de stat, întocmai ca într-un roman de Courteline.

La Redacția noastră sunt mai mulți poeți. „Boemii”, cum ne spune directorul, zâmbind cu fața lui de spân, pe un ton batjocoritor, muștrându-ne că ardem lumina și caloriferul degeaba. Acești „boemi”, ca să nu turbeze de plictiseala și monotonia vieții contemporane, încearcă să „evadeze”: în farse, în aventuri galante, în vis, în te miri ce năzbâtii, uneori în lucru etc. Într-o zi, în Redacție a răsunat o vorbă: „Și tu te-ai făcut malagambist?!” Era glasul lui Eugen Jebeleanu, care mă întâmpina astfel, într-o dimineață, pe la 11, când intram pe ușă. Veneam de acasă. Eram îmbrăcat – cam fistichiu, adevărat – în costumul meu nou, verzui, cu pantofi maron cu talpă de crep, ciorapi albi (nu știu de ce-i pusesem tocmai pe ăștia, care loveau la ochi), cu o cravată englezească de mătase veritabilă (foarte frumoasă, de altfel). Păream un fante, scos de la cutie. Când m-a văzut, „Clanță”^{*} a exclamat: Malagambist! Erau de față toți: Cicerone, Radu, Vâlceanu, Aurel Tita, Uță. „Malagambist?”

* Porecla lui Eugen Jebeleanu

Ce-i aia?" am întrebat eu, cu naivitate. „Cum, nu știi, ăia care umblă uite, așa, (arăta și mima), pe stradă, cu pantaloni scurți și strâmți, cu ciorapi albi, cu gulere înalte, cu haine lăsate..." Da, îi știam, erau câțiva pe care-i văzusem pe Calea Victoriei, dar nu știam că se numesc malagambiști. De fapt, nici eu nu știam că sunt „malagambiști", dar Sergiu Malagamba are un nume atât de sonor, încât era imposibil să nu facă epocă. Numele lui sonor a fost aplicat, fără nici o legătură, filfizonilor care lansau moda cea nouă „de război". Aceștia au apărut încă de astă vară, deci înainte de Malagamba, al cărui prin concert de jazz, cu orchestra sa, la barul de noapte de la „Aro", a avut loc abia prin februarie, anul acesta. „Malagambiștii" existau așadar „avant la lettre", dar nu li se găsisse o etichetă. Fiindcă Malagamba adoptase și el, cu întreaga orchestră, moda cu ciorapi albi, și fiindcă numele lui suna bine la ureche, s-a născut *malagambismul*.

Noi, în Redacție, am făcut mare haz de cuvântul „malagambism", aruncat într-o doară de unul de acolo. Cuvântul acesta, dacă nu se potrivea unui curent literar, artistic, politic sau filosofic, se potrivea în schimb de minune unei mode vestimentare. Fiindcă nu puteam numi astfel un grup de poeți, de pictori, de politicieni, de nebuni sau de savanți, și fiindcă vocabula avea o rezonanță deosebită, am numit *malagambiști* pe cei ce umblau cu ciorapi albi și pantaloni strâmți, strânși de pulpa piciorului, în pantofi cu talpa groasă de crep. Cuvântul e prins. Câteva zile, nu discutam și nu ne amuzam decât făcând haz pe seama malagambiștilor. Dintr-una într-alta, a apărut *malagambismul*, un fel de metaforă ironică, menită să fie o replică la existența prea ordonată și lipsită de fantezie a regimului acesta de război.

Într-o dimineață ne-am hotărât să-l instigăm pe nea Alecu Bogdan să scrie un articol despre malagambiști. „Nea Alecu" e un „băiat" foarte de treabă (e cel mai bătrân dintre noi toți, a împlinit 40 de ani), om la locul lui, care își vede de lucrul său, toată ziua stă sus, la etaj, singur, într-un birou, și scrie articole, fără să ia parte la „șuietele" noastre. E celibatar, duce o viață regulată, ca ceasornicul, nu cunoaște decât drumul de acasă (locuiește în Vatra Luminoasă) la Direcția Presei și la ziarul de seară *Rapid*, unde publică zilnic câte un articol, într-o rubrică plasată în același colț din pagina întâia și totdeauna sub semnătura arhicunoscută:

Al. Bogdan. Uneori, coboară jos, în birourile noastre și se roagă pe un ton de o copilărească inocență: „Măi băieți, dați-mi un subiect, n-am ce scrie azi”. Acum, ne-am gândit să-i oferim material pentru un articol. Ne-am dus sus (Jebelenau, Vâlceanu, eu), în biroul retras unde lucrează el, și am început.

- Nene Alecule, de ce nu scrii, dom'le, un articol despre malagambiști?

Omul a holbat ochii, un gest al lui caracteristic, și ne-a privit cu uimire. Habar n-avea despre ce este vorba.

- Malagambiști?! Ce-i aia, mă?

- Cum, nu știi? Dar pe ce lume trăiești, omule? Tot orașul e revoltat din cauza lor, și dumneata habar n-ai. Se vede că ești *gaze-tar*! Vede tot, știe tot, spune tot, dar el e căzut din cer!... Dumneata nu te plimbi pe Calea Victoriei (știam că nu dă cu anii pe acolo!), n-ai văzut că e plină strada de niște indivizi ce sfidează lumea cu înfățișările lor arogante și cu îmbrăcămintea aceea fistichie?

- Zău, mă? Ce vorbești, mă? Și cum sunt, mă?

- Uite așa! face Vâlceanu, schimonosindu-se, ridicându-și pantalonii până aproape de genunchi și strâmbându-și umerii, unul în sus, altul în jos. Au niște pantaloni scurți și strâmți, ca să li se vadă ciorapii albi, ca la brezaie, pantofi cu talpa de un lat de mână, gulere înalte și țepene, haine care cad pe ei ca vai de lume. Niște filfizoni, care în loc să lupte pe front, o fac pe nebunii pe Cale.

- Zău, mă? Păi, dacă-i așa, să-i înjurăm, mă!

- Înjură-i, nene Bogdane, că toată lumea a indignată. Să vezi ce succes o să ai..

A doua zi, a apărut în *Rapid* un articol, la rubrica lui, semnat de el și intitulat „Omul malagambic”. Era un fel de scurtă istorie a omului. Pornea de la omul cavernelor, trecea la omul cvaternar, terțiar, ajungea la omul primitiv, apoi la omul civilizat, vorbea despre omul din totdeauna și de niciodată, de peste tot și de nicăieri, pentru ca, în sfârșit, să atace cu tărie subiectul zilei: „Omul malagambic”. Acesta era prezentat ca o curiozitate a secolului, după descrierile noastre din ziua precedentă și cu fantezia unuia care nu văzuse niciodată un „malagambist”. Articolul a avut mare succes în Redacția noastră. Toți l-au întâmpinat cu o ovații, felicitându-l și complimentându-l pentru că a „adus-o bine din condei” și „i-a luat tare pe indivizi”.

Credeam că aici are să se termine povestea, și eram mulțumiți că gluma noastră devenise publică, prin apariția la gazetă. Nenea Bogdan, în schimb, măgulit, încurajat de laudele noastre, nu s-a lăsat. Abia acum avea să-și dea drumul. A doua zi a apărut în *Rapid* un alt articol, aducând date noi, după consultarea enciclopediei *Larousse*, la care prietenul nostru făcea cu încredere apel ori de câte ori avea nevoie. De data asta, demonstra că „omul malagambic” nu e o creație specifică timpului nostru, că asemenea specimene au existat și în antichitate, și în lumea secolului XVIII, și la 1814, la 1830, la 1850 etc., sub alte denumiri, însă cu aceeași semnificație. Nea Alecu era radios: descoperise un subiect „gras”, care-i asigura rubrica cel puțin o săptămână și ne mulțumea mereu că-i deschisese o asemenea porțiță spre grădina plină cu mere. Pe noi, însă, nu ne mai interesa chestiunea; hazul a fost prima dată, când nea Alecu a pus în circulație, la gazetă, „omul malagambic”; restul îl privea pe el.

Dar nu mică ne-a fost surpriza, când, peste trei-patru zile, am văzut în toate gazetele-revolver (*Evenimentul zilei*, *Capitala*, *Seara* etc.) gazete ce trăiesc din invenții și senzațional, o adevărată campanie, dezlănțuită cu furie, împotriva malagambismului. Tema era tratată după șablonul clasic: în timp ce oamenii suferă, în timp ce floarea tineretului se jertfește pentru patrie pe câmpurile de luptă, indivizi așa și pe dincolo sfidează lumea la București, ș.c.l. Textele erau însoțite de desene, înfățișând diverși „malagambiști”; desene ce ilustrau născocirile din articole și nu o realitate, căci „malagambiști” propriu-ziși, așa cum eram prezentați acolo, nu se prea vedeau pe stradă, totul era mai mult o fantezie. Dar aceste gazete-revolver întrețineau campania, căci stârniseră curiozitatea publicului, care le smulgea din mâinile vânzătorilor. În tramvaie, prin birouri, la cantine, subiectul la ordinea zilei acesta era: „Ai văzut, domnule, malagambiști!” „ - Cine o fi, nene, Malagamba ăsta, de-și face de cap?” Și gazetutele turnau mereu gaz peste foc. Se scria că Malagamba a fost bătut de publicul indignat, că malagambiștii au fost huiduiți pe stradă, și altele și altele, scornite de imaginația ziariștilor de la „fapte diverse”. Unii, ca să ațâțe și mai mult spiritele, au scris că „malagambiștii” sunt o sectă religioasă, cu scopuri mistice și politice, având un sediu secret, un cod, un ritual, și tot ce se putea debita pe tema asta. Ziariștii, mai

ales cei tineri, încorsetați de normative și ștampilele cenzurii, găsi-
seră un bun prilej de a evada o clipă din mormanul de reportaje și
comunicate oficiale, aruncându-se asupra unui subiect „liber”. La
fel de doritor de ceva inedit era și publicul, care sorbea cu nesăț
articolele despre „malagambiști”. Ne-am prăpădit de râs, când în-
suși directorul Presei, naivul Ilcuș, a venit într-o zi să ne întrebe ce
sunt malagambiștii, unde își au sediul, dacă am cunoscut vreunul.
Noi zâmbeam pe sub mustață și ne declarăm tot așa de nedumeriți
ca și el. Numai bietul Al. Bodan intrase la griji. Se considera răs-
punzător de campania dezlănțuită, îl înfricoșau proporțiile luate,
iar când citea și el prin gazete că au fost bătuți, că sunt hăituiți de
mulțime, se temea să nu vină vreun malagambist să-i ceară soco-
teală pentru articolele lui, care dăduseră semnalul. Se ferea să mai
răspundă la telefoane, se furișa pe lângă ziduri, pe stradă, urmărit
de gândul că malagambiștii îi ațin calea și vor să se răzbune. De
unde la început jubilase, încântat de succesul articolelor lui, acum
regreta că se lăsase târât în „afacerea asta”.

Vreo săptămână, tot Bucureștiul vuia, nu se vorbea decât
despre malagambiști. Exagerări, fantezii, invenții, pagini întregi în
ziarele de la amiază sau de seară, despre acest subiect. Între timp,
Sergiu Malagamba își vedea mai departe de treaba lui, la barul
unde conducea orchestra de jazz. Era fericit și totodată surprins de
această extraordinară reclamă gratuită ce i se făcea. Barul însuși
devenise foarte căutat de o clientelă avidă să-și satisfacă curiozi-
tatea de a-l cunoaște pe acest erou al zilei. Ca să speculeze mo-
mentul, Malagamba a dat, într-o duminică dimineață, un concert
de jazz la Teatrul Savoy. În centrul orașului, în inima Căii Victoriei.
A fost destul, pentru că a doua zi micile gazete să urle furibunde:
Malagamba și secta lui au întrecut orice măsură, au avut cuteza-
nța să apară în public, dar lumea i-a huiduit, au trebuit să iasă de
la Teatrul Savoy pe acoperiș, ca să nu fie linșați de „oamenii in-
dignați”, și altele. (În realitate, nu se întâmplase nimic, concertul se
desfășurase normal, cu sala arhiplină, e adevărat). Ba, s-a consti-
tuit chiar și un „comitet al cetățenilor pacinici și indignați”, în frunte
cu C. Cristobald, Traian Lalescu, Mitru, Corlaci și alți stâlpi de la
Café de la Paix, dornici să-și vadă numele angajat într-o acțiune
de anvergură desfășurată în coloanele gazetelor. Duminica trecută
am fost la Jariștea, în munții Vrancei, la nunta lui Ștefan. Și acolo

se vorbea cu aprindere despre malagambismul care a „infestat Bucureștiul”. Malagamba nu pățise însă nimic și era departe de a avea vreo neplăcere. Ceva mai mult, în toiul acestei campanii, el a fost chemat de o asociație studențească să cânte la un spectacol pentru „studenții răniți”, mizându-se pe popularitatea lui pentru o cât mai bună rețetă de casă.

După încă vreo săptămână, lucrurile păreau a se liniști, cel puțin în privința ziarelor; acestea epuizaseră subiectul, căutau acum altceva. Dar malagambismul cucerise provincia, unde făcea furori, căci oamenii, neștiind despre ce este vorba, vedeau în el un mare pericol, și de la Constanța la Timișoara, de la Giurgiu până la Iași, gura provinciei tuna și fulgera. Chestiunea devenise serioasă, a ajuns până la urechile celor de dus. Mareșalul Antonescu însuși, Conducătorul Statului, a trebuit să intervină, pentru a potoli spiritele. Nici mai mult, nici mai puțin, ieri a apărut un comunicat dat de Președinția Consiliului de Miniștri (!), în care spunea că: „nerespectând îndatoririle zilei de față și făcând pe snobii în București, în timp ce camarazii lor luptă pe front”, s-a hotărât ca „Malagamba și adepții lui să fie internați în lagăr”. Acest comunicat „antimalagambist” a fost publicat în toate ziarele, pe prima pagină, cu litere groase, fiind „oficial”. Partea comică e că până și *Universul*, ziarul cel mai serios (!) din lume, a vorbit și el, cu aceeași ocazie, despre o chestiune atât de neserioasă, cum e... malagambismul. Asta m-a amuzat cel mai mult din toată gluma noastră, să văd intrat în horă și respectabilul ziar *Universul*... Iar că guvernul a trebuit să intervie ca să pună capăt unei farse, asta nu mai era de răs, era jalnic!

Epilogul: Sergiu Malagamba a fost trimis în lagăr, din ordinul Conducătorului Statului. O victimă nevinovată, pe care o au pe conștiință câțiva gazetari care au vrut să se distreze. O parte din vină revine și asupra ciorapilor mei albi pe care, cu totul întâmplător, i-am încălțat în ziua aceea de pomină, când s-a născut „malagambismul”... *

* În relatările de aici, totul este absolut autentic. Nimic nu e „trucată”, cum crede Mircea Zăciu în *Jurnalul* său. (vol. III)

După malagambism, o altă „bombă” avea să explodeze în Redacția noastră din strada Blanduziei: „Pericle și Finlanda!” – așa suna ea. Iată despre ce este vorba. Acum vreo lună și ceva, ministrul Marcu îmi transmisese oral, prin șeful de cabinet, dispoziția ca eu să mă ocup cu propaganda finlandeză în România, deoarece în Finlanda se face o frumoasă propagandă pentru România. Principiul reciprocității cerea să ne conformăm. Și „bucuria” căzuse pe mine: să mă ocup de asta, să am grijă să apară în presă articole despre literatura, arta, vitejia finlandezilor etc. Am luat act de dispoziția ministrului, dar socotind că e o hotărâre de moment, care va fi repede uitată (nu era o dispoziție *scrisă*), nu m-am grăbit s-o pun în aplicare. A trecut o lună, în care timp ministrul a mai făcut o călătorie în Italia, iar eu uitasem cu totul de Finlanda. Dar, după ce s-a întors în țară, la conferința cu directorii de sâmbătă, nu știu cum și-a adus aminte de vechea dispoziție ce mi-o dăduse și a întrebat dacă s-a făcut ceva. I s-a spus ceea ce era adevărat: că nu a apărut nici un articol despre Finlanda, fapt care l-a făcut să sară în sus. „De ce nu s-a scris, am dat dispoziție doar?!” Și a întrebat unde sunt eu. A sunat la Direcția Presei, pe la 9.30, și nu m-a găsit. Atunci l-a luat de scurt pe Polydor, directorul personalului, pe care-l avea în față, cerându-i socoteală pentru că eu lipseam la ora 9.30 de la birou. Polydor i-a telefonat lui Râuleț, șeful personalului de la Direcția Presei, iar acesta, ca de obicei, i-a explicat că nu sunt la birou fiindcă „a fost aseară de serviciu”. Era acoperirea noastră în astfel de împrejurări, dat fiind că atunci când erai seara de serviciu, a doua zi puteai lipsi de la birou. Marcu s-a înfuriat, a dat din nou ordin să fiu căutat, și Polydor în persoană a trebuit să se deplaseze la Direcția Presei să cerceteze la fața locului cazul. Toată Direcția Presei era în alarmă: venise Polydor, din ordinul ministrului, cine știe ce măsură drastică ne va mai impune... Când am ajuns, pe la prânz, la Direcția Presei, Ilcuș m-a chemat numaidecât la el și mi-a spus că ministrul e înfuriat din cauză că n-am scris (ca și cum eu ar fi trebuit să scriu!) nimic despre Finlanda. Mă căutasem și acasă, la telefon, dar eu plecasem de dimineață, mă dusesem la Monitorul Oficial, unde sunt în curs de tipărire afișele contra zvonurilor, pe care mi le dăduse în seamă

Bădăuță. Ilcuș era și el furios, și i se oferise încă o dată prilejul să ne muștruluiască: „Vezi, când vă spun eu că sunteți *boemi* și nu faceți nimic... Iacă unde am ajuns!”

„Despre Finlanda!” m-am lovit eu cu palma peste frunte. Vai, cum am uitat de asta. Am luat imediat mașina și m-am dus la legația finlandeză, de unde m-am întors cu un braț de cărți, reviste, broșuri, hărți, articole, fotografii despre Finlanda, și m-am pus pe lucru.

Luni dimineață, ministrul a venit la Direcția Presei, în inspecție, și cum a intrat pe ușă a întrebat dacă eu sunt acolo, ca și cum vizita asta a lui, la început de săptămână, avea ca obiect doar umila mea persoană. Firește, nu m-a găsit. Întors la minister, a trimis Direcției Presei o Notă, de astă dată scrisă, semnată și ștampilată, în care cerea să i se prezinte „de urgență” stadiul articolelor despre Finlanda și să i se explice pentru ce s-a produs această întârziere.

Trei zile n-am făcut altceva decât să scriu despre Finlanda, după ce am studiat materialele primite de la Legația finlandeză. Azi dimineață, cu Nota ministrului într-o mână, cu manuscrisele în cealaltă, m-am dus la Râuleț, cerându-i să-mi pună la dispoziție o dactilografă care să-mi bată până la prânz articolele la mașină. Știind despre ce este vorba și cunoscând gravitatea situației, Râuleț s-a urcat cu mine sus și a ordonat ca toate cele trei dactilografe care se aflau acolo, să lase la o parte orice și să lucreze pentru mine. Toată dimineața, cele trei mașini au țâcănit pentru mine. Am confecționat astfel, opt articole despre Finlanda, pe care, împreună cu un referat în care justificam foarte bine întârzierea (dificultăți în procurarea materialului, timp necesar pentru documentare, pentru redactare etc.), le-am trimis astă seară ministrului. Cerase să le vadă el mai întâi.

Toată lumea, aproape tot Ministerul Propagandei știe acum despre „conflictul” meu cu Finlanda (fiindcă el a izbucnit în plină conferință a ministrului cu directorii săi.) Eu știu însă una: că trei zile am lucrat pe brânci, pentru Finlanda. Nimeni în țara românească n-a mai făcut așa ceva. M-am ales însă cu un câștig: am descoperit Finlanda, cunosc mai bine ca oricine în România problema finlandeză, istoria, economia, cultura, arta acestei țări. Am devenit expert peste noapte. Iar ca profit material, mă bucur că am acum în bibliotecă opere finlandeze, căpătate de la legație, și care merită să le păstrez: *Kalevala*, romane de Kivi, de Sillanpää,

o monografie a țării, broșuri foarte interesante, multe fotografii de bună calitate. Voi folosi unele din ele în articolele pe care le voi scrie pentru *Vremea*.

Neagru Rădulescu a publicat recent o carte intitulată *Eu și Japonia*. Dacă aş scrie o carte cu titlul *Eu și Finlanda*, s-ar zice că l-am plagiat, dar titlul și subiectul ar merita să fie puse într-o carte, pentru umorul lor, ilustrând metodele de lucru în ministerul nostru, al Propagandei.

10 mai

Un Zece mai de război. Și, totuși, la București a fost destulă vâlvă, aglomerație și zgomot, aproape ca în timpuri normale. Fiind duminică, oamenii au avut prilejul să-l sărbătorească mai în voie, cu câte un țap de bere și puțină carne, eventual cu tradiționalii mititei, așa că a fost o zi de oarecare destindere. Timpul frumos, chiar cald, fără zăpușeala de altă dată, i-a dat un aspect și mai plăcut. Parada s-a desfășurat la Șoseaua Jianu. Orașul a fost arborat din plin cu drapele – român, german, italian – și cu portretele „conducătorilor”: Hitler, Antonescu, Mussolini. Aceste portrete au fost în unele locuri hazlii prin faptul că erau vechi, decolorate, murdare, udate de ploaie și apoi uscate la soare, în fine niște tablouri scoase din lăzile Primăriei unde fuseseră aruncate. În alte locuri, felul cum erau așezate putea da loc la tot soiul de interpretări. Așa, de exemplu, la Academia Comercială (același lucru l-am observat și în alte părți) cele patru tablouri erau expuse astfel: regele sus, în stânga Hitler, cu fața spre centru, la mijloc Antonescu, privind spre Hitler, întors complet cu spatele către Mussolini, care era înfățișat într-o postură de războinic, cu casca pe cap. Îți sărea în ochi profilul Mareșalului întors, ostentativ parcă, de la Duce. Să fie vreo intenție? S-ar putea, căci italienii se bucură în prezent de o foarte proastă atmosferă în România, cu toate vizitele dese și mărunte ce ne sunt făcute de diferiți fasciști. S-a dovedit că „frații noștri latini” țin cu ungurii, și orice ar face, nimic nu-i salvează de la disprețul și înjurătura pipărată a românului.

Orașul parcă plutea în aer, cu mii de aripioare roșii, galbene, albastre, ce fluturau la tâmpelile bulevardelor. Era o căldură dulce,

care îți făcea bine, îți dădea o senzație plăcută de voluptate în aer liber. Străzile erau pline de mulțimea ieșită „să vadă”. Cu adevărat, Zece Mai e cea mai populară sărbătoare națională. Este pentru noi ceea ce e 14 iulie pentru francezi. Atât numai că românii n-au mândria lui Zece Mai, așa cum o au francezii pe a lui Quatorze juillet. De aceea și ține (ține) trei, patru zile în capitala Franței, cu baluri, dansuri, petreceri populare. La noi, ține doar o zi. Oamenii se destind la un țap de bere, pe un petec de iarbă verde – și gata. Restul, oficial, prea oficial și numai oficial.

Personal, am petrecut Zece Mai scriind articole despre Finlanda, pentru *Vremea*. Am rătăcit puțin pe străzi, gustând voluptatea de a umbla prin soare și mulțime, singur și fericit. Eram cam obosit, fiindcă aseară am stat până la ora 2 la „Café de la Paix”. L-am întâlnit acolo pe celebrul Țuțea, despre care vorbește cu admirație toată obștea intelectuală. E un tip într-adevăr interesant. Dar e prea pedant și nițel pozeur, ca să fie un personaj de anvergură. În cafenea discută cu glas tare, aruncând mereu ochiade prin sală ca să vadă dacă și cei de la celelalte mese îl ascultă sau îl urmăresc. Știe carte multă, are o vervă îndrăcită, o fantezie bogată și un vocabular plastic și pitoresc care te cucerește. Se mândrește a fi elevul lui Nae Ionescu, și-l urmează pe acesta în debitarea de paradoxuri și în felul de a gândi și expune problemele. Uneori, te face să te gândești la Oscar Wilde, cu care se și aseamănă la chip, prin masivitate.

Aseară, cu Ștefan Teodorescu (un ardelean, care nu face nimic altceva decât să spună despre toți confracții lui că sunt niște „berbeci”), ieșisem de la conferința lui Bonifaciu (președintele Societății Scriitorilor Croați, ai cărei reprezentanți sunt în vizită la noi) și ne-am dus să mâncăm la „Café de la Paix”. Acolo, dăm peste Țuțea, care lua și el masa, cu un prieten, „doktor”. Am început să vorbim de la început foarte amical, deși îl cunoșteam și mă cunoștea prima oară. Cum m-a văzut, a exclamat: „Mai – luna tuturor priapismelor! Mult mi-a plăcut expresia asta a dumatăle. Mi-amintesc când mă plimbam cu cartea în mână prin Grădina Botanică de la Cluj, și-mi mirosea a catrință, fiindcă în Mai totul era priapism, totul capătă un aspect falic universal.” M-a măgulit faptul că își amintea acest titlu al unui capitol din romanul meu, dar mai ales că *Adolescenții de la Brașov* circula și prin Grădina Botanică de la Cluj... Am discutat

apoi ore în șir despre câte în lună și în stele. Țuțea ne-a expus, cu mult patos, teoria despre noua lui *Tipologie*, bazată pe exprimarea orală a omului, care cuprinde opt tipuri: *nebunii, oratorii, retorii, causeurii, banalii, guralivii, scrântiții și muții*. Fiecare tip e caracterizat de una din următoarele coordonate: *ordine, dezordine, confuzie*. Am rumegat pentru ore, ca niște adolescenți, această *tipologie*, după ce am vorbit despre ruși și despre alte lucruri „mari”. Țuțea, ca toți ardelenii, privește lumea în monumental și vorbește grandilocvent, exagerând și accentuând exagerările numai pentru a le da mai mult credit. În fond, se impune prin patos și ton.

Când am ieșit din cafenea, toți patru, Calea Victoriei, la ora două din noapte, era feerică. Pe stradă mai circulau încă trecători, noctambuli, profesioniști ai „licențelor”, cum le spuneam noi. „Fluturii de noapte” făceau trotuarul cu priviri îmbietoare, dând parcă un fel de viață orașului cufundat în somn. Ne-am oprit în fața Teatrului Național, unde vocea lui Țuțea cred că se auzea de la Palat până la Cercul Militar. Probabil însă că eram luați drept niște cheflii, căci nimeni nu ne dădea atenție. De fapt, la ora aceea, pe stradă nu mai rămân decât cheflii, iar aceștia, între ei, nu au timp să asculte decât propriile lor pălăvrăgeli.

Ceea ce m-a impresionat pe mine în clipa aceea mai mult, a fost apariția bizară, extraordinară, pe care nici unul dintre însoțitorii mei n-a remarcat-o mai îndeaproape, a unui vagabond, desprins parcă din viziunea fantastică a unui scriitor nordic. Era cu capul gol, cu părul și barba cărunță, zbârlite, înfășurat într-o mantie lungă, cu mânecile vârâte în buzunare, și mergea prin mijlocul Căii Victoriei, cântând de unul singur: „Să trăiască Mareșalul, Mareșalul și Armata etc.”... Era înalt și avea o voce puternică ce răsună în noapte ca un ecou larg, bizar. Părea un apostol, sau o figură de legendă care cobora din cer, vestind lumii, prin cântecul său, ceva apocaliptic. Era, desigur, un nebun. Viziunea pe care mi-a sugerat-o, m-a tulburat. Parcă-l vedeam coborând din cer pe o scară lungă, ca aceea din *Faust*. S-a pierdut în întuneric, continuând să cânte același refren, fără să-l ia nimeni în seamă, fără ca el să se uite la cineva în dreapta sau în stânga. Am făcut doar o glumă în urma lui: „E un mesager al Mareșalului!” și l-am lăsat să dispară în noapte, ținând înainte Calea Victoriei, spre cheiul Dâmboviței.

A fost o seară plăcută, în orice caz. O seară de adevărată

„cafenea”, în prezența lui Țuțea. De obicei, „cafeneaua” românească te obosește, te dezgustă și te plictisește, prin mediocritatea și meschinăria ei. Adevărata cafenea, aceea pe care ar fi frecventat-o și Socrate, e însă vie, antrenantă, stimulatoare. Ea este un exercițiu, mai mult chiar, o gimnastică a inteligenței, după cum cealaltă e un cimitir al ei.

28 mai

Mare emoție la Direcția Presei. Pe neașteptate, în cursul dimineții am fost anunțați că la ora 12 toată lumea să fie prezentă la birouri, deoarece vom avea vizita domnului prim ministru Mihai Antonescu. La ora indicată, întreaga Direcție se pregătea să-l primească pe „primul”. Cu o exactitate matematică, el a și sosit, cu mașina, împreună cu șeful de cabinet E. Vidrașcu și un agent personal. Funcționarii, vreo cincizeci-șaizeci, se strânseseră în holul de sus, unde a avut loc întrevederea. Nici vorbă de o „inspecție” sau de vreo „comunicare” importantă, așa cum ne așteptam toți. Primul ministru, ferchezuit și pus la punct de sus până jos, în costumul său de ultimă croială, cu părul lins peste cap, cu privirile lui agere și pătrunzătoare, nici n-a catadicsit să-și arunce măcar ochii în biroul directorului, ci s-a oprit acolo în hol, în dreptul ferestrei, largi și înalte, inundată de soare, ce dădea spre curte, și a intrat, fără prea multe fasoane, în subiect. Spre stupefacția noastră, am auzit *chiar din gura lui*, că acum două zile a primit o „anonimă” semnată „un funcționar de la Presă”, unde i se aduceau diferite reproșuri în legătură cu activitatea sa, cu faptul că primește „cadouri” de la diverși directori pe care-i protejează și altele. Drept care a venit aici, să lămurească lucrurile. Sigur că „anonimul”, care „poate să fie printre dumneavoastră”, n-avea să se demaște, dar el voia să explice în fața tuturor salariaților de la Presă viața grea pe care o duce, munca uriașă pe care o depune zi și noapte la Președinție, pentru ca, drept recompensă, să primească asemenea scrisori tocmai de acolo de unde se aștepta mai puțin. Cât despre cadouri – și anume despre cadoul primit din partea domnului Cantacuzino*

* Ion Cantacuzino, directorul Oficiului Cinematografic Român

de la Cinematografie (despre care se pomenea în scrisoarea cu pricina) – ne-a relatat că e vorba de un stilou cu baterie electrică ce poate fi folosit noaptea pentru însemnarea ideilor ce-i vin în timpul somnului. „Eu nu dorm nici noaptea din pricina multelor probleme ce mă frământă, și chiar când încerc să dorm, mă potopesc gândurile și îmi vine câte o idee, pe întuneric. Domnul Cantacuzino mi-a oferit acest stilou, pe care-l folosesc ca să însemn în carnetel ideile ce-mi vin, fără să mă mai scol și să aprind lumina. A vrut să-mi facă un bine. Țsta e tot cadoul.” Se lamenta în toate chipurile, arătând cât de afectat e că cineva din „colaboratorii” lui s-a găsit să-i trimită o astfel de anonimă. În sală făceau fețe-fețe. Ciuceanu, cu mutra lui de bivol, vărsa lacrimi de crocodil. El, care terorizează pe toți gazetarii din țară la distribuirea permiselor pe C.F.R. (singura lui activitate la Direcția Presei), era cum vrednic de plâns văzându-l câte eforturi făcea ca să-l impresioneze pe Ică. De altfel acesta vorbea cu destulă abilitate, părea prietenos și camarad cu cei din fața lui, era în orice caz sincer în destăinuirile sale sau mai bine zis îl lua gura pe dinainte, încât nu putea să nu te miște. Dar era jalnic! Să vie el, personal, la fața locului, să facă atâta caz, pentru o „anonimă”... Probabil că în acea scrisoare mai era vorba și despre alte lucruri, mult mai grave, care l-au durut tare, din moment ce s-a hotărât să sacrifice o oră din prețioasa lui activitate și să vină până aici.

Eu mă uitam la el, mă uitam și la ceilalți și mă întrebam dacă autorul scrisorii se afla printre noi. Dacă era, înseamnă că își purta bine masca, deoarece pe figura nimănui nu se citea nici cel mai mic semn de vinovăție. Deși, nu m-ar mira ca acel „criminal” să fie tocmai unul dintre cei ce păreau mai indignați de „samavolnicia” comisă...

N-a cerut să fie descoperit vinovatul, n-a amenințat pe nimeni cu sancțiuni, ci s-a mulțumit doar să „explice și să lămurească lucrurile”. Și-a manifestat speranța că așa ceva n-are să se mai întâmple, și-a luat rămas bun în termeni aproape afectuoși – dar, se simțea, cât de colo, cu sufletul fals, rece, furios, indignat – a coborât scările și a plecat. A fost singura dată când ne-a onorat cu prezența lui – și e singura Direcție din minister în care a pus piciorul vreodată. E întâia oară când eu îl văd la față. Nu mi-a inspirat nici simpatie, nici compasiune. O indiferență totală.

12 iunie

Azi dimineată, la ora patru și jumătate, a fost prima alarmă 1942, la București. A ținut aproape două ceasuri și – după câte am auzit – se zice că a fost bombardat Ploieștiul, fără - bineînțeles! – pagube importante. Totuși, această alarmă a produs oarecare senzație. Eu, cel puțin, de vreo trei zile aveam și presimțirea și nostalgia ei. Aseară chiar, plimbându-mă cu P. pe stradă, îi spuneam că mi-e dor de-o alarmă, să mai aud sirenele șuierând sinistru, să mai văd orașul cufundat în beznă și în acea tăcere stranie, așteptând avioanele străine, dar răsuflând ușurat apoi că n-au venit. Azi dimineată însă m-a deranjat, fiindcă mi-a stricat somnul.

Mai apăsătoare decât alarma aeriană e, acum, seceta. De o săptămână sunt, la București ca și în țară, niște călduri de neînchipuit. Câmpul e compromis, tocmai în luna iunie când ar trebui să fie el mai frumos. Acum vreo zece zile am fost la Viișoara; cei de acolo scrutau cu disperare cerul și implorau ploaia: „Dacă nu plouă, e vai de noi!”

Dar 1942 se anunță a fi un an greu nu numai din pricina secetei. Pare un an apocaliptic. Totul se petrece împotriva firii, sau Firea se răzbună pe oamenii care au înnebunit pur și simplu. Războiul continuă cu înverșunare, dar eu sper că în toamna asta se va sfârși. Dacă nu se va sfârși nici atunci, apoi nu se va mai termina niciodată și va fi vai și amar de capul omenirii. În prezent, se dau lupte mari la Sevastopol, iar japonezii au ocupat imediat insulele Aleutine din Pacific, producând o importantă pagubă americanilor.

11 iulie

Ca eroul lui Stendhal, ba mai mult decât el, am dat și eu cu nasul prin război, călcând pe ruine și dezastre, în urma armatelor care au lăsat după ele prăpădul pământului. Dar a fost o aventură extraordinară ce marchează un capitol culminant în biografia mea. Totul s-a desfășurat pe neașteptate și vertiginos, însă am trăit în trei zile, ceea ce trăiesc alții într-un secol. Am văzut în trei zile „frontul”, așa cum reporterii de război – pe care-i invidiam și

În rândul cărora am vrut să mă strecur și eu la un moment dat, dar fără succes! – nu-l văd în toată cariera lor. Fiindcă ei „văd” frontul din birourile de stat major, prin cele ce li se povestește sau își imaginează ei, pe când eu am fost chiar în inima focului. Sunt ispitit să spun: am fost în iad și am văzut cu ochii mei grozăviile cutremurătoare de acolo. Dar să înșir faptele.

La 7 iulie a căzut Sevastopolul. Asediat de câteva luni de zile, orașul acesta transformat în fortăreață a rezistat cu îndârjire atacurilor înverșunate ale uriașei mașini de război ce-l împresurase din toate părțile, pe uscat și pe mare. Frontul se depărtase, ajunsese până la Don și Volga, cucerise Caucazul, dar Sevastopolul, rămas mult în urma liniilor de bătaie, nu capitula. Era ceva de necrezut: orice legătură cu orașul fusese ruptă, orice aprovizionare, cu hrană sau muniții, devenise imposibilă, luni de zile s-au abătut asupra lui torente de explozibile, tocând fiecare palmă de pământ, dar Sevastopolul rezista. Primise ordin să nu cedeze, și nu ceda. Prin ce miracol rezista, mi-am dat seama abia acum, după ce am fost la fața locului, călcând pe mormanele de ruine care au mai rămas din uriașele cazemate, atâta vreme inexpugnabile, totuși până la urmă prefăcute în praf și pulbere.

Căderea Sevastopolului e un eveniment de extraordinar răsunet în istoria războiului actual, deși el nu mai este decisiv în ceea ce privește soarta finală a ostilităților. Luptele decisive se dau acum în alte părți, mult mai departe. Dar fiindcă Sevastopolul rămăsese ca o insulă de rezistență bolșevică, în mijlocul spațiului cucerit de nemți, căderea lui a venit ca o ușurare, și echivalează cu o mare victorie.

Vestea a sosit la București, chiar în ziua încetării luptelor. În aceeași zi a sosit la București și ordinul – transmis de Berlin – ca a doua zi, la 8 iulie, reprezentanții presei străine din România să plece la Sevastopol, să ia cunoștință de situația de acolo și să vestească lumii prin articolele și reportajele lor marele eveniment. La Sevastopol, ziariștii din România (cei străini, nu locali) se vor întâlni cu cei de la Berlin (de asemenea străini, nu locali), vor fi conduși prin orașul cucerit și vor trebui să scrie ce-au văzut și constatat. Ordinul acesta a fost remis Direcției Presei, care tutelează și presa străină, ca să fie executat. Mare belea pe capul lui Ilcuș! În câteva ceasuri, a trebuit să-i anunțe pe corespondenții agențiilor

și ziarelor străine că a doua zi dimineața, la ora opt, vor pleca la Sevastopol, a trebuit să ia contact cu Statul Major pentru obținerea unui avion, a trebuit să hotărască cine, din presa română, respectiv de la Direcția Presei, va însoți grupul. A fost o furtună teribilă în biroul directorului, fiindcă totul trebuia aranjat în grabă, urmând ca a doua zi la prânz, presa străină din București să se întâlnească la Sevastopol cu presa străină de la Berlin.

Lucrurile au mers cum au mers, până la punctul care se credea că ar fi cel mai ușor, și în realitate a fost cel mai greu de rezolvat: pe cine trimitem, ca delegat din partea Direcției Presei, adică a presei române, și totodată ca însoțitor al grupului de corespondenți străini? Trebuie un ziarist de la Direcția Presei. Și unul de la Redacția de Stat. Au fost chemați, rând pe rând toți, dar nici unul n-a voit să primească această misiune. Uță a invocat motivul că nu suportă călătoria cu avionul, Cicerone a declarat că e „familist”, nu poate să „riște” și a opinat că e bine să meargă Constantin Lucreția Vâlceanu, fiindcă a mai fost pe front și știe cum să se descurce. Vâlceanu a strigat în gura mare că el mai curând înfundă închisoarea decât să mai dea ochii cu frontul; Jebeleanu s-a lepădat ca de dracul; Radu Boureanu a mărturisit că îi e frică - și, de fapt, el era singurul sincer, fiindcă tuturor le era frică; misiunea presupune un mare risc, avionul putând fi atacat și prăbușit de partizanii ruși din Crimeea. În cele din urmă, au căzut zarurile pe mine. La ora 9 seara am fost chemat de Ilcuș la telefon – noroc că m-a găsit acasă, eram cu P. – să vii urgent la Direcția Presei. Când m-am dus, mi-a spus că a doua zi, la ora 8, voi pleca la Sevastopol, împreună cu ziaristii străini. M-am bucurat enorm, aveam prilejul să fac un voiaj cu totul neobișnuit. Ceilalți confrăți s-au bucurat și ei că scăpaseră de această misiune, pe care scria: „pericol de moarte”. (S-a dovedit că n-a fost chiar așa!)

A doua zi, dimineața de 8 iulie, la ora șapte eram la Direcția Presei. Aici s-a format grupul, transportat cu un autobuz la Băneasa, unde ne aștepta un avion civil (douăzeci și patru de locuri) pus la dispoziția noastră de Marele Stat Major. Grupul se compunea din nouă persoane: Alfred Weissenfeld, președintele Asociației Presei Străine (pe care-l cunosc mai bine, deoarece mă duc din când în când la seratele oarecum mondene de la Asociația cu sediul în strada Popa Rusu, unde se mănâncă și se bea zdravăn),

ziariștii germani Schumacher (de la D.N.B.), Blumenfeld (de la *Völkischen Beobachter*), Neumann de la un ziar din Frankfurt, italianii Arturo Triandafillo (agenția Stefani) și Giorgio Brancatelli (presa din Milano), Ionel Dimitrescu de la *Curentul*, dar reprezentând acum M.St. Major ca reporter de război, fotograful Vesa (folosit de Ministerul Propagandei în cazuri speciale) și eu. În calitate de reprezentant al Direcției Presei, eu trebuie să fiu conducătorul grupului, dar nu m-am erijat în această postură, lăsându-l pe Ionel Dimitrescu să ia inițiativa, și mai ales pe Triandafillo, căruia îi place tare mult să fie în frunte. Triandafillo și-a pus de altfel uniforma fascistă (cizme, cămașă și caschetă negre – seamănă cu Mussolini, doar că e ceva mai înalt), ca și cum s-ar fi dus la paradă. Dintre ceilalți, numai Ionel Dimitrescu mai era în uniformă militară de căpitan cu însemnele P.P. (Presă și Propagandă) și italianul Brancatelli, de asemenea în uniformă militară italiană, fiind corespondent de război (ăsta are alură de artist de cinema, seamănă cu Amedeo Nazzari). Ceilalți erau îmbrăcați civil, iar nemții, înarmați cu aparate de fotografiat și cu binocluri, păreau niște turiști plecați într-o croazieră.

La ora 9 am decolat. Eram pur și simplu copleșit de emoție. Zburam cu avionul, mă duceam spre front, aveam să văd Sevastopolul. Eram un erou de epopee! Am zburat peste Bărăgan, pe deasupra Deltei, ne aflam deasupra Mării Negre, cu apa ei de o albăstrime desăvârșită, sub un soare ce sclipea strălucitor în undele de pe întinderea nesfârșită... Era un spectacol sublim! Zburam pentru prima oară pe deasupra mării, și încă într-o splendidă zi de iulie. Peste vreun ceas și ceva am ajuns la Odesa, unde am aterizat pe aeroportul liniștit și însorit de pe un câmp de la marginea orașului, făcând o mică escală, doar cât am băut câte o cafea.

De aici încolo s-au luat mai multe precauții. Am decolat, am traversat iarăși marea și am atins coastele Crimeii, unde avionul zbura la o înălțime foarte mică, două-trei sute de metri, de teamă să nu fie zărit de avioanele Rata de vânătoare rusești și să fim doborâți. Se zice că mai controlează spațiul aerian asemenea avioane, dar noi n-am văzut nici unul. Însă tot timpul aveam inima cât puricele, iar mica altitudine făcea ca aparatul să aibă balansuri și zdruncinături destul de neplăcute. Pe la ora 12 am aterizat în sfârșit la Simferopol, chiar în mijlocul Crimeii, un aeroport mult mai

mare și mai animat decât cel de la Odesa. Acolo erau români, aici sunt nemți. Imediat ne-au luat în primire, ne-au îmbarcat în vreo patru mașini mici, militare, de front, și ne-au dus în oraș, la comandament. Simferopolul e un oraș provincial, cu un aspect oriental, cu mulți copaci pe străzi, nu prea distrus de război. De la comandament ni s-a dat repede „ausweiss”-ul ca să plecăm mai departe, cu aceleași mașini mici, însoțiți de doi locotenenți germani, tineri, foarte iuți și foarte amabili cu noi. Era pentru ei o mare cinste să conducă un grup de ziaristi „oficiali”. Ne-am îndreptat spre Sevastopol, străbătând partea din peninsula Crimeii ce ne mai despărțea de punctul final. Pe la mijlocul drumului am făcut un popas la Bacciserai, faimoasa localitate cântată de Pușkin (*Fântâna din Bacciserai*), acum un sat tătăresc aproape complet distrus de război. Am oprit însă și am băut apă de la cișmeaua care curgea încă, eu simțindu-mă pe un tărâm de legendă. Aveam impresia că străbat coclauri dobrogene, dar eram în Crimeea! Aici ni s-a servit „masa” de prânz: niște felii de pâine cu unt și salam și câte o ceașcă mare de cafea.

Căldură înăbușitoare, mai ales la amiază. Pe o șosea asfaltată, trecând prin sate tătărești pustii, cu ziduri de piatră dărăpănate, pe lângă mici pădurici, mergând apoi pe o vale mai ferită din punct de vedere strategic, ne apropiam de Sevastopol. Mai întâi, am întâlnit coloane nesfârșite de prizonieri, mii și mii, mânați pe câmp de soldați germani, unii călări, alții pe jos, dar toți înarmați cu puști și pistoale, cae veneau dinspre Sevastopol și se îndreptau spre centrul Crimeii. Am văzut apoi, pe marginea șoselei, pe câmp, o mulțime de mașini distruse, răsturnate, arse, care erau fie tunuri, fie camioane sau chesoane, fie automobile. Semnele acestea se înmulțeau pe măsură ce ne apropiam de oraș. Când eram la vreo zece kilometri, ne-a izbit și puternicul, insuportabilul miros de cadavre descompuse. Toată atmosfera era infectată de această duhoare, care dădea dureri de cap, producea greață, mai ales că începusem să înaintăm, pe șosea, printre hoituri de cai (ce rost or fi avut?) și leșuri omenești răspândite peste tot sub soarele arzător. Din loc în loc, chiar pe șosea se mai vedeau încă, imprimate pe asfalt, foste trupuri omenești care, din cauza circulației, deveniseră doar niște pete vinete, niște schelete strivite sub miile de roți ce trecuseră peste ele. Pe câte un tăpșan, o casă, un bordei, sau

o cazemată mai ardeau încă. În față, spre oraș, se înălțau la cer coloane de fum, curând am zărit și limbile de foc, ce contribuiau să întărească impresia că intrăm într-un imens cuptor și să simțim nu numai dogoarea soarelui, dar și pe aceea a incendiilor. Arșiță, fum, flăcări, cadavre, case distruse, o învălmășeală nemaipomenită, soldați germani (numai germani!) care alergau în toate părțile, ca și cum ar fi vrut să stingă acest pârjol cumplit, tunuri lăsate în părăsire, căci acum nu mai era nevoie de ele, și alte pâlcuri sau coloane de prizonieri – așa arăta periferia Sevastopolului, când am sosit noi, a doua zi după capitulare.

Am fost duși să vedem mai întâi forturile din jurul orașului, menite să-l apere împotriva atacului de pe uscat. Sunt vreo patru sau cinci: Balaclava, Inkerman, Malakoff, Iușnaia. Sunt, de fapt, niște coline ce împrejmuiesc Sevastopolul, unele destul de înalte, și care au fost transformate de ruși în adevărate fortărețe. Ni se spune că aici s-a lucrat intens în anii 1933-1936 pentru fortificarea lor, că era zonă interzisă populației civile și că din vechile forturi rusești, bolșevicii au construit formidabile cetăți subterane. Acum sunt distruse. Dar sunt uluitoare. Nu se observă și nu se ghicește nimic din ceea ce se ascunde în interiorul colinei. Doar sus, în vârf, se vedeau tunurile, niște tunuri cu țevi lungi de 8-10 metri, care erau reglate de ureaule și manevrate prin complicate mecanisme, de jos, din fundul colinei, la cincizeci-șaizeci de metri adâncime, unde se aflau depozitele de muniții, cazarmile, birourile, popotele, un arsenal întreg, ascuns sub pământ, în imense clădiri subterane făcute din beton, legate între ele prin tuneluri, ca o uriașă metropolă de cârtițe. Nimic nu se observa de la suprafață. Acestea au fost forturile care au rezistat atâtea luni împotriva atacului german. Fortul Inkerman, pe vârful căruia am fost, a sărit în aer în ziua de 4 iulie și ni se spune că aici și-au găsit moartea o mie cinci sute de persoane, majoritatea femei și copii, care se aflau înăuntru. Exală un miros îngrozitor de carne arsă sau de cadavre în putrefacție. Militari au căzut mai puțini, căci ultimele resturi ale armatei s-au retras pe mare, în momentul capitulării.

Fiecare fort a fost atacat de forțe imense. Am văzut tunuri germane, ca niște locomotive Pacific, puse pe șine și obuze grele de câteva tone, ce bombardau aceste forturi și orașul. Dar, dacă orașul a fost distrus de aceste bombardamente, forturile

n-au putut fi cucerite și făcute inofensive decât prin intervenția oamenilor, a soldaților. Fortul Balaklava, de pildă, a fost cucerit de vânătorii de munte români, care – ne spune locotenentul german – au dat dovadă de o mare vitejie, urcându-se pe colină pas cu pas, târându-se pe burtă, cățărându-se pe stânci, cu explozibilele ce au fost aruncate pe gura turelelor din vârș, făcând astfel să fie distruse toate mecanismele din subteran. Acum e pustiu total, doar me somnul de veci, dar ce trebuie să fi fost aici, numai cu trei-patru zile în urmă.

După ce am vizitat aceste forturi, urcându-ne sus pe stânci, intrând în adâncul lor, ca în niște imense bastimente scufundate, după ce am privit priveliștea jalnică ce se desfășura în jur, am pornit mai departe. Am pătruns în oraș, care se întinde vreo câțiva kilometri de-a lungul unui golf adânc, golful Severnaia, până la mare. De o parte și de alta a golfului e construit orașul, pe cele două versante în pantă, cu străzi în trepte, unele mergând paralel cu golful, altele căzând perpendicular pe el, oraș cu case cățarate pe stâncă, cu multă verdeață, iar golful propriu-zis încărcat de tot felul de ambarcațiuni, cu vaste șantiere navale, cu cheiuri, magazine, depozite etc. Bineînțeles, totul acum, pe apă și pe pământ, ardea. Golful Severnaia părea o gură de cuptor din care se ridicau nori de fum și limbi uriașe de foc. Cu foarte mare greutate am putut înainta cu mașinile pe o stradă (singura făcută accesibilă circulației) paralelă cu golful, până la capătul lui dinspre mare. Pe parcurs am văzut oameni, bărbați, femei, copii, care ieșeau din grotle de sub stânci, unde se refugiaseră și se adăpostiseră săptămâni întregi de urgia bombardamentelor; aveau înfățișări înspăimântătoare, păreau niște ființe apărute din alte lumi, zburliți, jerpeliți, nemâncați, cu privirile rătăcite, cu gesturi de desperați, reieșeau la lumina soarelui și parcă nu le venea să creadă. Erau supraviețuitori ai Sevastopolului. Am străbătut astfel tot orașul, am ajuns până la țărmul mării, la terasa unde se află un portal, colonade, scări monumentale, totul formând acea *panoramă* a Sevastopolului, cu frescele de la 1854, în parte scăpate de la distrugere. Dar colțul acesta, desigur foarte frumos altădată, e acum pustiu, jalnic, numai ruine și cenușă. Doar marea e aceeași, limpede, albastră, vie, lovind stâncile de la picioarele noastre. Ce mic pare omul, cu toate invențiile lui infernale, pe lângă incomensurabila prezență a mării, și ce neînsemnată este

durata în timp, față de ceea ce nu are durată și este etern! Mă uitam la toate aceste vestigii și mă întrebam: sunt în 1942, sau în 1854, când Sevastopolul a mai cunoscut un asemenea asediu?... Porticul, ca de arc de triumf, cu trepte largi ce coboară până la apă și coloane grațioase ce urcă până la cer, încununând colina, tinde parcă să înfrățească pământul, apa și cerul. O liniște stranie apasă totul. În nișa porticului, o zveltă statuie de zeiță privește cu melancolie dezastrul din jur. S-au dat și aici, pe aceste trepte lupte grele. Gloanțele i-au perforat zeiței frunza de viță și un sân...

Soarele se lăsase spre asfințit. Ne-am întors spre fundul golfului, am ieșit din orașul fumegând, peste care va cădea în curând noaptea, și am ajuns la câmp, la aer liber, respirând în voie. Undeva, pe un tăpșan, ne-am întâlnit cu regimentul de vânători de munte români – comandat de generalul Avramescu – cantonat acolo, pentru odihnă. Nu avusese voie să intre în oraș, deși contribuise la cucerirea lui (în oraș pătrunseseră numai germani) și soldații noștri erau mâhniți că nu li se îngăduise să vadă și ei Sevastopolul. Ne-am oprit puțin și am stat de vorbă cu un grup de ofițeri români. Ne-au povestit cum au luptat, dar mai ales ne-au mărturisit ce departe sunt de țară și cât de dor le e de cei de acasă. Ne-au rugat, pe noi, cei trei români din grupul de ziariști, să sărutăm din partea lor pământul țării, când ne vom întoarce aici.

Se înnopta, când, pe un drum împădurit, cu miresme proaspete de arbori în plină putere a sevei lor, am ajuns la comandamentul german, din mijlocul pădurii, undeva în sudul Crimei, unde aveam să petrecem noaptea. Aici urma să ne întâlnim cu grupul de ziariști ce trebuie să vină de la Berlin, dar comandantul, un general neamț, ne-a spus, de cum am sosit, că ziariștii de la Berlin nu mai vin și că de la Cartierul General al Fuehrerului s-a primit ordin ca nici, noi, ziariștii din România, să nu scriem nimic despre Sevastopol, despre căderea lui, până când nu se va da publicității comunicatul militar german. Așadar, vizita noastră era de prisos, dar nu regretam nimic. Am avut șansa, cei nouă ziariști de la București, să vedem ceea ce mii de alți ziariști din lumea întreagă ar fi dat orice ca să poată vedea. Triandafillo, îndeosebi, în uniformă neagră, cu bereta de fascist pe cap, părea cel mai mândru, lăudându-se că va fi primul care va publica în ziarele din Italia reportajul despre Sevastopol.

Am luat masa de seară la cartierul general, împreună cu ofițerii și generalul-comandant, o masă sobră, ca pe front (pâine neagră, unt, marmeladă, conserve de carne, cafea); apoi ne-am dus la culcare, într-o baracă de lemn. Deși eram oaspeți de vază, am dormit pe „pături” de paie, pe jos, înveliți cu pături soldățești, întinși unul lângă altul pe dușumeaua de scândură. Am „dormit” e un fel de a spune, căci, de fapt, n-am dormit deloc, toată noaptea, din pricina păduchilor, care descoperiseră niște victime noi și le atacau cu furie și înfometare. A fost o noapte infernală.

Dimineața, ni s-a servit câte o cafea, cu pâine și unt, apoi am părăsit cantonamentul. De la Simferopol am luat iarăși avionul. După ce am vizitat orașul, am revenit la Odesa, de aici am trecut încă odată peste Marea Neagră, peste Delta Dunării, și seara am ajuns la București. Expediția a durat două zile încheiate. Dar parcă aș fi făcut înconjurul lumii. Când i-am spus doamnei Savopol că am fost la Sevastopol (e văduvă de colonel), era să cadă jos de uimire. Dar când am scos de pe mine haina (beige), abia atunci am observat că era plină de păduchi. Gazda a luat-o repede și s-a dus cu ea la baie, s-o deparaziteze.

Comunicatul oficial al Marelui Cartier General german despre căderea Sevastopolului a fost transmis abia ieri, după trei zile de la consumarea evenimentului. Până atunci, dispoziția era să nu se publice nimic. Azi a apărut în *Curentul* și încă în vreo două ziare textul scris de mine ca „trimis special al agenției Rador”, pe care Solacolu* mi-l ceruse de la sosire și-l ținea la el, ca să-l aibă la îndemână și să-i dea drumul de îndată ce se va primi dezlegarea. *Rador*-ul a fost astfel prima agenție de presă care a transmis un reportaj despre căderea Sevastopolului și Solacolu era foarte fericit că i-am oferit prilejul s-o ia înaintea celorlalte agenții, chiar lui D.N.B. și Ștefani. Schumacher, de la prima și mai ales Triandafillo de la doua, erau azi cam întunecați că *Rador*-ul fusese mai prompt și făcuse tardivă transmiterea telegramelor lor, după a noastră. În schimb, Solacolu mi-a dat cinci mii de lei pentru asta, ca un fel de premiu, dar nici o sumă de bani nu va putea egala marea satisfacție pe care o am, făcând această călătorie istorică (istorică pentru mine!)

* Theodor Solacolu, directorul Agenției Rador

15 iulie

În seara când mă pregăteam de plecare pentru Sevastopol, Cizek*, la biroul său, față în față cu al lui Ilcuș, în aceeași încăpere, mă felicita că am ocazia să mă duc în Crimeea și mi-a spus: „Dumneata o să ai ce scrie despre cele ce ai să vezi acolo”. Într-adevăr, aș putea să scriu o carte întreagă despre cele ce am văzut. Deocamdată însă n-am scris decât un articolăș, „Făuritori de patrie nouă”, publicat în fruntea primei pagini din ultimul număr al *Vremii*. E un articol închinat soldaților noștri, vânătorii de munte ai generalului Avramescu, pe care i-am văzut odihnindu-se și despăduchindu-se pe un tăpșan de la marginea Sevastopolului,ducând dorul țării, dar purtând cu ei mândria că o înalță în fața lumii prin faptele lor vitejești. Nu cucerirea de teritorii îi interesează pe ei (asta vor germanii), ci cucerirea onoarei că neamul românesc știe să lupte pentru o cauză a lui dreaptă și să-și făurească astfel o *Patrie*, ca simbol al demnității și virtuților naționale.

6 septembrie

Conștiința colorează lucrurile și existența, în sensul în care Amiel spunea că „le paysage est un état d'âme”. S-ar putea scrie enorm despre asta. De multe ori am stat și m-am gândit, de ce duminica dimineață viața mi se pare altfel decât în celelalte zile, chiar dacă nimic deosebit nu se întâmplă, că are un aer mai sărbătorec, un colorit mai plăcut? Conștiința că azi e duminică – pentru mine e o zi ca oricare alta – îmi creează iluzia că totul e altfel: soarele, zgomotul pașilor pe coridor, strigătul zarzavagiilor, freamătul orașului, tropotul cailor de la trăsurile care trec pe stradă, clopotele bisericilor. Toate acestea sunt absolut aceleași din fiecare zi, însă Duminica ele capătă alt aspect, învăluite parcă într-o dulceață anume, pornind de la faptul că conștiința mea știe

* Oscar Walter Cizek, consilier de presă, frate cu Al. Cizek, șeful Personalului din Primăria Municipiului București (n.a.)

că azi e sărbătoare și imprimă unui fragment de existență banală un colorit mai deosebit.

De fapt, ar trebui să o simt și din alte motive, această sărbătoare. Azi noapte m-am culcat după ora două, fiindcă până la 2 am stat la Direcția Presei, unde am fost de serviciu. A fost o „seară grea”, din cauza *Proclamației* dată de Mareșal către popor, cu ocazia împlinirii a doi ani de guvernare. Am primit-o târziu, după miezul nopții și tot timpul m-am luptat cu zierele, care voiau s-o capete cât mai repede, ca să-și încheie edițiile. Mă bombardau cu telefoane și cu amenințări că nu mai pot aștepta, că stau cu paginile în mașină – ca și cum de mine ar fi depins. Abia la ora 12.30 a venit Mircea Rășcanu cu textul de la Președinție. Până am bătut-o la ceară, până am corectat-o, am tras-o la Gestetner și am expediat-o (lucrând în foarte mare viteză), s-a făcut ceasul 2. Cu Mircea, fiindcă nici el nu mâncase, am înfulecat între timp câte o friptură și câte o sticlă de bere, aduse de la „Mercur”, și asta ne-a fost toată masa în această seară „istorică”.

În afară de Proclamație, am mai avut pe cap discursul ministrului Funk, pe care a trebuit să-l corectez, fiindcă era prost tradus, apoi știrea despre recepția de la Legația germană, cu lista asistenței, pe care am aranjat-o în ordine protocolară, și, mai ales, cazul cu internarea în lagăr a lui Valeriu Făgărășanu, redactor la *Timpu*. Încă la începutul serii, promisem de la Președinție un comunicat în legătură cu aceasta. Acum câțva timp, V.F. scrisese în ziar un articol împotriva proprietarului bodegii „Istru”, care făcea o speculă nerușinată, cerând cincizeci de lei pe o roșie, și altele. Cărciumarul s-a plâns la Președinție, susținând că e calomniat; fiindcă avea acolo un om al lui, care a ajuns până la Mareșal, i-a smuls „dispoziția” de a-l interna în lagăr pe ziaristul neobrăzat. Comunicatul primit aseară, unde se vorbea de „abuzul unui gazetar care scrisese contra bodegii numai din răzbunare personală” (sic!), purta mențiunea, cu ștampila Președinției Consiliului de Miniștri, ca el să apară „în ziua de 6 septembrie în pagina întâia, cu litere groase”, motivându-se că aceasta era „dispoziția expresă a d-lui Mareșal”. De obicei, într-o asemenea situație nu poate fi nici un fel de ezitare, ordinul trebuie executat întocmai. Totuși, fiindcă auzisem de incidentul lui V.F. cu speculantul de la „Istru”, fiindcă știam că acesta a folosit relațiile lui de la Președinție (pe Urzică, agent de Siguranță,

amator de șampanie și caviar) și fiindcă bănuiam că Mareșalul, în numele căruia se dădea dispoziția, habar n-are de incident, m-am gândit să opresc comunicatul. Dar n-o puteam face fără oarecare acoperire. La ora 10, l-am căutat la telefon pe Bădăuță, care era încă la minister și i-am spus despre ce este vorba. l-am argumentat că n-ar fi cazul să apară mâine în ziare, în ediții festive, și încă în pagina întâia, alături de Proclamația Mareșalului, un comunicat despre o internare în lagăr. N-ar face impresie bună. Era de părerea mea, și mi-a dat mână liberă să opresc comunicatul, asigurându-mă că n-o să am nici o neplăcere. Și el voia să-l apere pe confratele nostru gazetar, dacă se va putea și să nu publice deloc această știre, iar dacă se va sesiza cineva și va face tărăboi, să-i dăm drumul peste două-trei zile. (De obicei, asemenea știri sunt ca focul de paie: ard puțin, se sting repede și sunt date uitării, nimeni nu se mai interesează dacă au apărut sau nu în ziare.)

Hotărât, deci, să opresc comunicatul, m-am adresat Cenzurii (care primea și ea un text în copie), explicându-i maiorului Athanasie cum stau lucrurile și rugându-l să cenzureze știrea în cazul când ea se va strecura în vreo gazetă. Maiorul însă, temându-se de Președinție și procedând militarăște, mi-a ripostat că el nu poate face asta, că ordinul d-lui Gociman de la Președinție, care semna adresa, e categoric, în sfârșit că el nu-și ia răspunderea. Atunci, am chemat fiecare zi la telefon și le-am spus să nu publice acel comunicat, în cazul când îl va primi, ceea ce au acceptat toți secretarii de redacție, cu bucurie. Solidaritate profesională!

Pe la ora 11, Ilcuș sună din oraș și mă întreabă ce mai este nou. l-am spus că am oprit comunicatul cu pricina. „Nu, zice, ai făcut foarte rău. Știi despre ce este vorba, mi-a telefonat Gociman mai devreme, dar eu eram de părere să nu apară în pagina întâia, ci în altă pagină. Spune-i lui Bădăuță că e o greșeală să-l oprim”. Am înțeles că se temea, ca și maiorul de la Cenzură, de scandal, dar tocmai fiindcă problema devenea gravă, începea să mă pasioneze prin riscurile ce le implică. Nu i-am mai telefonat lui Bădăuță, dimpotrivă am telefonat la Cenzură să nu cumva să scape în vreo gazetă știrea cu pricina. Să vedem ce are să spună Președinția (adică domnul Gociman) că nu i-am respectat „dispoziția”. De altfel, riscul nu era chiar atât de insurmontabil. Se pare că patronul de la „Istru” e un militar (camuflat) și că el ține să

se răzbune pe ziaristul rival. Cred că până la urmă Făgărășanu va fi iertat, deoarece, ca gazetar, va avea simpatia lui Mihai Antonescu, care nu vrea să se pună rău cu presa, și fiind susținut de Bădăuță. Dar până atunci, chestiunea rămâne deschisă, și dacă mâine se va sesiza cineva, desigur că vinovatul va fi unul singur: eu. Știu asta, dar m-am aruncat în afacere cu plăcerea pe care mi-o procură totdeauna înfruntarea riscului.

Primul ministru a vorbit astă seară la radio o oră și jumătate, înfățișând realizările guvernului în cei doi ani de „putere”. O oră și jumătate, nu ca un prim ministru, ci ca un portărel, d. Mihai Antonescu a citit cifre, a dat exemple, a amintit fapte, cu o voce din ce în ce mai stinsă și mai pierdută, cu o stăpânire tot mai slabă a vocabularului. În primul rând, îi fugea de sub ochi punctuația; apoi începea să pronunțe pocit cuvintele, și până la urmă a trebuit să facă eforturi supreme ca să salveze aparențele. O oră și jumătate de vorbărie inutilă! Mai ales când te gândești că toate faptele și cifrele înșirate de el erau convenționale, date la repezeală de cei obligați să întocmească statistica.

O problemă care mă frământă de asemenea este și aceea a banilor. Se duc banii extraordinar de repede, fără să știu de ce. Nu plătesc decât masa, care mă costă trei sute cincizeci de lei, una peste alta, pe zi, fără să spun că mănânc pe săturate. Nu fac alte cheltuieli risipitoare, dar banii se topesc pe nevăzute. Firește, asta nu e o cauză de deprimare, dar contribuie și ea.

Se apropie toamna. O toamnă însă fără frumusețe, după o vară extrem de secetoasă, lipsită (cel puțin până acum) pentru mine de orice poezie. Este, poate, cea dintâi toamnă pe care o întâmpin cu sufletul rece, gol, pustiu. Să fie războiul? Să fie faptul că îmbătrânesc?

15 septembrie (marți)

Duminică și luni (Ziua Crucii), fiind două zile de sărbătoare, m-am dus la Constanța, de unde m-am întors abia azi dimineață, cu aerodinamicul. Între timp, Bucureștiul a fost bombardat (duminică seara), și după câte am auzit, a fost cel mai serios bombardat de

când suntem în război. Cineva mi-a spus că ar fi fost distruse vreo patruzeci de case, la o periferie; cică au fost lansate rachete la a căror lumină puteai să citești ziarul și că raidul s-ar fi compus din peste douăzeci de avioane, care au bombardat diferite orașe din țară – și alte asemenea vorbe. Când am coborât din tren, la 10.30, în Gara de Nord, un cunoscut m-a și atacat pe peron: „Vii de la Constanța? E adevărat că au încercat rușii o debarcare?” Fantezia lumii e grozavă! Acum îmi dau seama că acea Comisie contra zvonurilor a noastră ar avea o rațiune...

Adevărul e că – surpriză! – la Constanța n-a căzut nici o bombă. (Dar în celelalte orașe, va fi căzut oare vreuna?) Au fost două alarme în cursul zilei de duminică – s-a semnalat un avion, după care s-au tras mai multe salve de tun – iar noaptea au sunat pentru a treia oară sirenele, însă fără nici un efect... terestru. Singura „surpriză” a constituit-o alarma din cursul nopții; de un an întreg n-au mai fost acolo alarme noaptea, încât asta a emoționat puțin populația orașului, care, de fapt și la drept vorbind, s-a obișnuit atât de mult cu aceste „distracții”, că nici nu le mai ia în seamă. La Constanța sună alarmele, cum ar șuera sirenele vapoarelor care intră în port. Ieri, luni, eram la Mamaia, pe plajă, când am auzit, iarăși, un zbârnâit de avion și câteva rafale de antiaeriene, cu explozia obuzelor pe cerul senin de deasupra mării. Puținii spectatori de pe plajă s-au retras spre Cazinou, dar nu s-a speriat nimeni. Era totuși frumos, în ziua aceasta de toamnă, pe plaja aproape pustie, să vezi cei zece-doisprezece „sezonisti” întârziați privind o luptă aeriană, mai mult imaginară. Căci avioanele care vin zilnic la Constanța, de peste mare, zboară foarte sus, nu se pot vedea cu ochiul liber, dar se aud distinct.

Duminică seara, totuși, în noaptea de 13 spre 14 septembrie, au fost bombardate câteva orașe: Bârlad, Bacău sau Tg. Jiu și Turnu Severin. Cu efecte numai morale. Se vorbește că, undeva, pe lângă București, era o nuntă și a căzut o bombă chiar acolo, făcând mai multe victime, printre care și mireasa... (Sună a poveste!). Oricum, se pare că au căzut bombe acolo unde nu era camuflaj: în orașele deschise, cu bălciuri, petreceri, nunți etc. Comunicatele rus și englez de a doua zi spuneau că Bucureștiul și Ploieștiul au fost „violent incendiate” și toate orașele din România au fost atacate de cele două sute de avioane trimise în „misiune”.

Ceea ce dovedește că toată incursiunea n-a fost decât un pretext spre a se da aceste comunicate, probabil pentru ridicarea moralului trupelor respective, dacă nu cumva pentru intimidarea „inamicului”. În orice caz, e bine – pentru noi – că asemenea raiduri se soldează cu rezultate atât de... „catastrofale”.

Toamna aceasta am inaugurat-o în parcul din spatele Cazinoului de la Mamaia. Parcul acela, de pe malul lacului, cu stejari înalți și deși, era pustiu, inundat de soarele dulce al toamnei. Mesele și scaunele de răchită erau părăsite și printre ele frunzele galbene începuseră să aștearnă covoare mici de poezie. Un soldat german bea „halbe” cu patronul restaurantului, o chelneriță flirta cu un aviator și un aparat de radio transmitea „poșta militară”. M-am așezat la o masă, cu „Eglantine” în față și am așteptat „barca”*, spre a mă întoarce la Constanța. Era atâta liniște și frumusețe! Mi-aș fi schimbat rolul cu patronul aceluia restaurant.

De fapt, mă dusesem la Constanța mai mult ca să mă „răcoresc”. Avusesem, aici, o discuție aspră cu directorul, pe chestia relațiilor româno-bulgare, care cât pe aci să fie compromise, de mine, într-o singură seară, încât mi se făcuse lehamite și de presă și de politică și am fugit la mare. Incidentul a pornit de la interview-ul acordat de primul ministru lui Damianoff, corespondentul ziarului *Utro*. Acest interview apăruse la Sofia și urma să fie transmis presei noastre de *Rador*. Primul ministru nu ținea însă la asta. El dăduse alte indicații. Ca atare, Bădăuță m-a chemat la el și mi-a spus să fac o scurtă notă despre *comentariile* presei bulgare în legătură cu interview-ul și s-o publicăm „în pagina întâia, *prin Rador*” (deci, ca o telegramă care ar veni din afară, chit că ea a fost confecționată în țară). În această seară, tocmai când lucram la „notă”, apare la Direcția Presei Damianoff însuși să se intereseze ce se face cu interview-ul lui. Întrebându-mă pe mine, care eram de serviciu la Secretariat, i-am spus că nu știu nimic, n-am primit interview-ul (pe care el îl văzuse la *Rador*, în întregime), dar că așteptăm. Atunci, el s-a dus la Ilcuș și i-a spus că a văzut interview-ul (dar n-a precizat unde, lăsând să se înțeleagă că l-a văzut la Direcția Presei, adică la mine) și nu înțelege pentru ce nu i se dă drumul.

* Autobuz deschis

Directorul a venit foarte supărat la mine: „Bine, dom'le, se poate să arăți unui străin secretele noastre de aici? Asta e o chestie gravă, dacă o s-audă primul ministru, ne trimite în lagăr pe amândoi” etc. Chestiunea nu era tocmai atât de gravă, și apoi la mijloc era o confuzie, bulgarul nu spusese că fusese și la *Rador*, dar mă gândeam că dacă Damianoff se va plânge că i s-a masacrat interviul, răspunzător am să fiu eu, deși nu eram cu nimic vinovat. A doua zi, am plecat din București, cel puțin ca să nu fiu de față la izbucnirea eventualului scandal. Nu s-a întâmplat însă nimic, din contră, lucrurile au ieșit foarte bine, mai bine decât era de așteptat. Scurta telegramă informativă (dată prin *Rador*) care înlocuia interviul, a fost publicată de toate ziarele pe pagina întâia, cu titluri mari, și astfel relațiile româno-bulgare au fost încă o dată salvate, în speranța continuă că ele vor fi și vor rămâne „cordiale”.

Astăzi, când am venit pe la ora 3 acasă, am găsit aici un bilețel de la Acsinteanu, care mă anunța de la Direcția Presei că, la ora 5 fix, sunt chemat la Secretarul general. Hait! mi-am zis, a izbucnit scandalul. La ora 5 m-am dus la minister și Bădăuță m-a primit imediat în cabinetul lui. Tocmai scria o rezoluție pe o hârtie. „la loc, domnule M.” (Tonul era destul de blând.) Am luat loc, pregătindu-mă să înfrunt atacul. Fiecare secundă se scurgea greu. Când a terminat de scris, am simțit sângele pulsând tare: Acum începe!... Și, într-adevăr, a început să-mi spună că... are sub tipar o lucrare, a ministerului, de care mă roagă să mă ocup eu etc. Altă belea!*

23 septembrie

Acum două nopți l-am visat pe Hitler. Era o viziune halucinantă, uneori apocaliptică, alteori în stare să-ți stârnească o milă profundă. Se făcea că mă aflam într-un grup de „trimiși speciali”, care trebuiau să ajungă la Fűhrer. Mergeam printre soldați care luptau, printre mitraliere, tancuri și tunuri, și, uneori, ne conducea o santinelă îmbrăcată în zale și încinsă cu cartușiere. Prin pulbere și fum, am ajuns lângă o clădire foarte mare, în construcție, ai cărei

* Vezi mai departe însemnarea de la 1 octombrie

pereti erau montați, împreună cu terasele, dar era încă înconjurată de schele, scări, grămezi de material pentru construcțiile în curs. Intrarea acolo era păzită cu strictețe. Cu cât ne apropiam mai mult de centrul obiectivului vizitei noastre, cu atât soldații erau mai rari, dar mijloacele de apărare mai bune: câte o mitralieră, și chiar tun, ce putea să împiedice orice înaintare. Conduși de un soldat, îmbrăcat de astă dată în șubă și cu foarte multe arme pe el, am urcat până la ultimul etaj al clădirii, pe a cărei platformă se afla Hitler. Era tocmai la capătul terasei, împreună cu Goering, și urmăreau, printr-o lunetă enormă, desfășurarea bătăliilor ce se dădeau pe câmpurile din jur. Hitler era extrem de slăbit, nedormit de nopți întregi, extenuat, consumat de griji interioare, încât părea un condamnat la moarte în ajunul execuției. Secundă după secundă, cerea să i se spună care e mersul luptelor, dar impresia pe care am păstrat-o era că arăta foarte nenorocit, nu știa cum are să se termine această luptă și nu știa ce se va întâmpla cu el. Avea, într-adevăr, înfățișarea unui condamnat. După câteva secunde, ne-a spus că nu ne mai poate reține, ne-a condus, pe terasa aceea sinistră, până la o scară de coborâre și ne-a părăsit, întorcându-ne brusc spatele și întinzând luneta sa lungă să urmărească desfășurarea luptelor.

M-am deșteptat cu impresia că totul a fost realitate, nu vis. De fapt, nici n-aș putea susține că visul nu este și el o parte din realitate. O realitate trecută, sau una anticipată, amestecate în creierul nostru și scoase la iveală în timpul somnului.

În tot cazul, îmi vine să cred că am stat într-adevăr de vorbă cu Hitler, așa de real îmi apăruse în vis.

27 septembrie, duminică

Aseară am fost – ca de obicei, sâmbătă, fiindcă ceilalți sunt familiști – de serviciu la Presă. Credeam că are să fie o „seară calmă”, și a fost o adevărată noapte furtunoasă. Aveam impresia la un moment dat că în mâna mea stă destinul României, deoarece, de o dispoziție telefonică – pe care o puteam da ziarelor – depindea soarta multor oameni și poate chiar a guvernului.

Două chestiuni s-au întâlnit aseară: comentariile, în presă,

despre călătoria lui Mihai Antonescu în Germania, de acum patru zile, și aniversarea semnării pactului tripartit. Până la 9.30 seara, amândouă aceste chestiuni erau aranjate. Ziarele publicaseră comentarii despre vizita în Germania, iar, pentru mâine, primiseră indicații ce trebuie să facă. Redacțiile se pregăteau să închidă edițiile. Dar iată că, la zece seara, ne pomenim cu un telefon foarte alarmat de la Marcu, de la Bușteni. Spunea să scriem „în grabă” și să ordonăm ziarelor să publice comentarii în legătură cu vizita primului ministru la Führrer. Nu mai înțelegeam nimic. I-am explicat că ziarele publicaseră, în numerele de vineri, lungi comentarii despre această vizită. Probabil, dl. prim ministru n-a văzut ziarele de vineri, dacă ne cere asta, acum. I-am citit la repezeală câteva titluri, pagina unde a apărut fiecare comentariu, pe câte coloane, în ce ziar anume etc. Dar el nu ceda. Voia să vie imediat la București, de la Bușteni, să ia contact personal cu ziarele și să le ceară să scrie comentarii. I-am spus că ar fi inutil, deoarece e ora prea înaintată, ziarele și-au închis paginile și nu mai așteaptă decât „mărunțișuri”, apoi, fiind sâmbătă seara, redactorii de articole nu mai pot fi găsiți decât foarte greu, e mult prea târziu. A rămas să ia contact cu Predealul, unde se afla primul ministru, și să-i comunice că asemenea comentarii s-au publicat cu o zi în urmă, citându-i chiar titluri. După un sfert de ceas, sună din nou: „A fost, în sfârșit, înduplecat în privința asta, dar n-a renunțat la celelalte”.

Pe ziua de 1 octombrie am fost înaintat în grad (secretar de presă*, echivalent cu șef de serviciu, ca salariu). Drept răsplată, dl. Bădăuță, crezând poate că m-a cumpărat cu asta, mi-a dat să-i fac această prefață. Probabil, își închipuie că m-a „onorat”, deși așa avea motive să cred că bănuiește dezgustul cu care am primit „înalta” sarcină.

De altfel, acest 1 octombrie a plouat cu numiri la Ministerul Propagandei. Numai la Direcția Presei au fost numiți câțiva ziaristi profesioniști, ca să întărească partida „boemilor” care nu prea fac treabă. Avem acum colegi pe: George Macovescu, Vasile Damaschin, Adrian Dumitrescu, George Sbârcea, Florin Macovei,

* Ierarhiile în corpul de presă erau: atașat de presă, secretar de presă, consilier de presă (fiecare cu câte trei clase). Consilierul de presă urma imediat după ambasador

Viorel Vișoiu și alți „învârtiți”, care să scape de mobilizare, s-au refugiat aici, la sânul lui Avram (pe numele lui adevărat Al. Bădăuță).

23 octombrie

Zilele acestea am văzut Chișinăul. Nu-l văzusem dinainte de război. Acum, aveam uneori impresia că sunt la... Pompei, printre ruine, atât e de distrus. Și totuși oamenii trăiesc, muncesc, repară, reconstruiesc. Ce superbă e puterea oamenilor de a trăi pe ruine. Ca și furnicile, cărora un vârf de picior le-a spulberat movilița de pământ unde ele își depuseseră eforturile unei veri întregi, și își construiesc alta, în continuare, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat – la fel și oamenii construiesc, construiesc mereu, pentru ca timpul să aibă ce distruge. Timpul și Războiul. Niciodată mai mult decât acum, privind ruinele Chișinăului și zelul oamenilor de aici de a reface totul, nu mi s-a părut mai esențial omenesc, mai potrivit condiției umane, dictatorul latin: *Aedificabo ad destruam*.

La Chișinău eram în misiune oficială, trimis de Direcția Presei. Un funcționar de la Guvernământ m-a invitat să dorm la el, dar am refuzat, dorind să-mi păstrez libertatea de mișcare și crezând că am să găsesc vreun adăpost în oraș. În noaptea aceea am regretat că n-am rămas la omul care știa pentru ce mă reține... Singura casă, pe caer scria cu litere mari, negre, „Hotel – camere mobilate”, nu era propriu zis un hotel. O femeie, pare-se, din Transilvania, m-a întâmpinat în seara aceea întunecoasă, pe ploaie, în pragul unei uși luminată de o lampă cu gaz și când i-am spus că vreau o cameră, mi-a răspuns, zâmbind: „Nu mai am decât un pat, toate celelalte sunt închiriate”. Aici, nu se închiriau camere, ci paturi! Am dormit într-o încăpere cu cinci paturi, împreună cu alți necunoscuți. Era o duhoare îngrozitoare, de mucegai, de trupuri omenești, de picioare care puteau, de mirosul porcilor din curte și multe altele. Un „pasager” a sforăit toată noaptea într-un hal de neimaginat, încât n-am închis o clipă ochii. Dimineața m-am sculat cu dureri de cap, ne-am îmbrăcat fiecare în tăcere, ne-am luat pălăriile și am plecat, fără să ne spunem nici măcar bună ziua. Ceva ca în Gogol, ca în Cehov, culmea mizeriei...

Recompensa de a doua zi, a fost o călătorie cu mașina, pe

frumoasele drumuri basarabene, peste văi și coline ondulate blând, învăluite într-o fermecătoare poezie patriarhală.

Am asistat, ca trimis al Direcției Presei, la inaugurarea podului „Adolf Hitler” de peste Nistru. Construit din lemn, într-un loc unde malurile sunt mai înalte, de soldați români, podul acesta, în ziua inaugurării, avea ceva din episoadele de efect ale romanelor celebre. Bătea un vânt rece și tăios dinspre nord, și aveam senzația că sunt într-o țară foarte depărtată, la capătul lumii, în Siberia sau în altă parte, desprins cu totul de civilizație și de Europa, în numele căreia se construia acest pod. Dar nu eram decât pe malul Nistrului. Mă gândeam tot timpul la *Rusoica* lui Gib Mihăescu, al cărui erou era de fapt un bărbat, locotenentul Ragaic, și care se afla acum printre noi sub numele și gradul colonelului Garaic. Ce potrivire de nume! După inaugurarea podului – solemnitate oficială, la care au luat parte toate somitățile locale – am trecut Nistrul, cu piciorul, pe noul pod, și ne-am dus la Dubăsari, unde ni s-a servit masa, un adevărat banchet, la sediul fostului colhoz, într-o sală imensă, încărcată cu toate bunătățile din lume (fripturi, vinuri alese, fructe excelente.) Am mâncat împărătește, ca în ospețele din povești. Eram vreo sută de persoane. Pe scena din fundul sălii, o echipă de elevi din localitate, transnistrieni, cântau cântece naționale și dansau jocuri românești. Alături de mine, la masă, era locot. Rein, consilier agricol al regiunii, un neamț rotofei, îndesat, care înfuleca tot ce atingea cu mâna, bea cu o sete de Bachus și avea un nemaipomenit chef de vorbă (pe limba lui, amestecată cu o românească învățată proaspăt) și de îmbrățișări à la „bruderschaft”. S-ar fi zis că suntem prieteni de când lumea, atât de mult mă îndrăgea neamțul și mă îmbia la pahare. În fața noastră, două tinere soții de ofițeri, adevărate „muze” provinciale, aflate aici în exil. Aș avea material pentru un roman formidabil, din duminica aceea memorabilă: 18 octombrie 1942.

Seara, revenind la Chișinău, destul de mahmur, am telefonat de la Guvernământ la București, să întreb dacă pot să mai amân cu o zi reportajul despre inaugurarea podului. La Direcția Presei era în duminica aceea de serviciu George Macovescu. I-am spus cum mă simt (picam de somn) și el, ca și cum mi-ar fi ghicit gândurile, mi-a răspuns să-mi văd de treabă, nu-i nici o grabă, poate că nici n-o să scriem nimic, „ca să nu le oferim bolșevicilor un nou

obiectiv, abia inaugurat, spre bombardare". (De fapt, Mac mi-a dat a înțelege că nu e cazul să facem „tocmai noi” propagandă pentru o realizare purtând numele lui Hitler). Perfect! M-am bucurat că am scăpat de obligație, și am mai stat două zile în Chișinău, de astă dată cu domiciliul la Guvernământ.

Fără dată

Ultimele două „bancuri” care circulă pe piață. Amândouă se exprimă prin cifre, după cum urmează. Primul: între nașterea lui Napoleon și nașterea lui Hitler sunt o sută douăzeci și nouă de ani. Dacă această cifră se adună cu anul care a însemnat o dată importantă în viața lui Napoleon, se obține anul care a însemnat o dată importantă în viața lui Hitler. Și anume: 1789 (când Napoleon a apărut pe ecranul istoriei) + 129 = 1918, anul când Hitler își începe cariera sa.

– 1804 (încoronarea lui Napoleon) + 129 = 1933, venirea la putere a lui Hitler.

– 1809 (intrarea lui Napoleon în Austria) + 129 = 1938, Anschluss-ul.

– 1812 (campania din Rusia) + 129 = 1941, războiul contra U.R.S.S.

– 1814 (deportarea lui Napoleon) + 129 = 1943. ???

Poanta vă vom spune-o la anul!

Al doilea banc e și mai interesant. Aici se uzează de câteva artificii de calcul, dar rezultatele sunt seducătoare.

Se pornește de la constatarea că, în timpurile din urmă, la izbucnirea fiecărui război, lumea era încredințată că acesta n-are să dureze decât un an. Astfel, în 1870, în 1914, în 1939.

Calculul care se face este următorul: să aduni anul izbucnirii războiului, cu anul când se aștepta sfârșitul lui. Din suma rezultată, se adună primele două cifre separat și ultimele două separat, formându-se, cu numerele obținute, o fracție al cărei împărțitor este primul număr și deîmpărțitul, al doilea. Se observă căți 1 există în această fracție: numărul lor indică numărul anilor cât a durat războiul respectiv, iar fracția în sine arată ziua și luna când

s-a încheiat pacea. Astfel: războiul din 1870, când a izbucnit, s-a spus că va dura un an. Adică: $1870+1871=3741$. De unde avem: $3+7=10$ și $4+1=5$, deci fracția: $5/10$. Aici avem un 1. Războiul a durat un an și s-a încheiat la 5.10 (1871).

Războiul din 1914: $1914 + 1915 = 3829$. Din care: $3 + 8 = 11$ și $2 + 9 = 11$. Deci fracția $11/11$, în care avem de patri ori 1. Războiul a durat patru ani și s-a încheiat la 11.11. (1918).

Războiul din 1939: $1939 + 1940 = 3879$. Adică $3 + 8 = 11$ și $7 + 9 = 16$. Rezultă fracția $16/11$, în care avem de trei ori 1. Războiul ar urma să dureze trei ani și să se termine la 16.11. (1942), deci peste câteva zile.

Din punct de vedere matematic, calculele sunt ireproșabile. Numai de nu s-ar încurca *Istoria* la socoteala celui din urmă!

1 noiembrie

O săptămână la Odesa, tot ca reporter.

Cu ocazia împlinirii unui an de la cucerirea Odesei, s-a făcut un pelerinaj pe câmpurile de luptă din jurul orașului, unde sunt acum o mulțime de cimitire, cu rămășițele soldaților români căzuți acolo. A fost ceva impresionant până la lacrimi.

Abia întors de la Chișinău, am plecat imediat, a doua zi, din nou, la aceeași direcție, cu destinația Odesa. Am călătorit o zi și o noapte cu trenul, într-un vagon de cl. I, eu dormind într-un compartiment, iar generalul Potopeanu, în altul. Restul vagonului era gol. La Odesa, am fost primiți de col. Oncică Dumitru, care ne-a repartizat la hotel și care se ocupa cu organizarea pelerinajului. În urma noastră, de la București, a venit un tren special, cu rudele ostașilor căzuți (părinți, frați, surori etc.) invitate să ia parte la solemnitățile. Erau vreo trei sute de persoane. Generalul Potopeanu, comandantul Diviziei care a luptat acolo anul trecut, a condus, într-un convoi de camioane, asistența pe câmpurile de la Dalnic și Vacarjani, străbătând văile și colinele din jur, arătând lizierele de salcâmi și cotele memorabile cucerite cu mari sacrificii, și explicând cum s-au desfășurat luptele. Dalnicul înseamnă un nou Mărășești al neamului românesc, în acest război. Vizitarea acestor

locuri a fost însoțită tot timpul de plânsetele și lacrimile celor veniți să vadă măcar țărâna în care sunt îngropați cei scumpi lor. S-a oficiat un parastas, slujit de mitropolitul Irinel și un sobor de preoți și s-a sfințit troița ridicată la Vacarjani, unde se află cimitirele a trei regimente de grăniceri. Troița e mare, de lemn sculptat, iar cimitirele imense, îngrădite, cu șiruri nesfârșite de cruci, acoperind hectare întregi. Mormintele sunt proaspete, bine făcute, crucile albe, cu numele eroului scris în negru și cu câte o cască de oțel în vârf. Deasupra unora din ele s-au prăbușit cei veniți în pelerinaj, care, descoperindu-și eroul, îl boceau jalnic, frământând pământul cu mâinile. Un doctor dentist din București, Victor Atanasiu, cu care m-am împrietenit, un bărbat în jur de cincizeci de ani, avea aici doi fii, căzuți amândoi la Dalnic. Omul era distrus, totuși își păstra firea în fața destinului implacabil. Mulți dintre vizitatori strigau și urlau, cu disperare. Câteva femei au leșinat deasupra mormintelor: erau mame și soții de-ale celor căzuți.

După vizitarea cimitirelor, organele militare au dat o masă comună în satul Vacarjani, la care au participat oficialitățile: Gh. Alexianu, guvernatorul Transnistriei, mitropolitul Irinel, generalii Potopeanu și Atanasiu, câțiva ofițeri germani, invitați din țară și populația satului. Mai ales aceasta din urmă s-a bucurat mult de „pomană”, unde s-a dat câte o pâine și o strachină de mâncare pentru fiecare persoană. Se vedea bine că oamenii nu mai mâncaseră de mult pe săturate și mulțumeau acum din inimă spunând „bogdaproste” și „să fie de sufletul celor morți”. Cei mai mulți săteni de aici vorbeau românește.

Pe mine m-a răscolit până la lacrimi o inscripție de pe pancarta plasată pe marginea șoselei (Odesa-Tiraspol), care suna:

„Camarade trecător,

Ajuns în țară eu te rog

Fă-mi cel din urmă bine:

Pământul țării să-l săruți și pentru mine.”

Nu știu cum o fi fost la 1877 în Bulgaria, dar Coșbuc va trăi mereu prin faptul că a dat glas, cu câteva decenii înainte, prin aceste versuri, ultimei dureri, celei mai sfâșietoare nostalgii, a eroilor îngropați în cimitirele de la Vacarjani. Ce departe pare țara, privită

de acolo, dar cât de depărtată trebuie să li se fi părut ea celor care mureau, acum un an, pe aceste coclauri.

Astăzi Odesa mi se pare aproape, fiindcă soldații noștri sunt în Caucaz. Acum un an însă, ea părea la celălalt capăt al pământului și al istoriei românești.

Întors la București, am scris despre acest pelerinaj un reportaj trimis de la Direcția Presei tuturor ziarelor. Era însă prea mare și n-a fost publicat (integral) decât de *Universul*, în numărul de la 30 octombrie, pagina 5, pe patru coloane.

Odesa e un oraș mort. Foarte multe clădiri sunt distruse, magazinele (băcăniile, restaurante etc.) sunt improvizate ca vai de lume, străzile, altă dată splendide, au acum un aspect dezolant, portul e pustiu, mort. Trăiești intens senzația că te afli într-un oraș colonial, sub administrație românească. (Avem acum și noi „coloniile” noastre, dar obținute cu prea mari sacrificii!) Funcționarii de acolo sunt ceea ce trebuie să fie englezii, francezii etc. în coloniile lor: oameni care se exilează de bună voie, ca să se îmbogățească. După câțiva ani, se întorc în metropolă și devin aristocrați. Așa s-a creat burghezia mare engleză, de pildă, din oameni care, neputând face mare lucru la ei în țară, au plecat în colonii și după un stagiu mai mare sau mai mic s-au întors acasă, plini de bogății și intrând în viața publică sau politică. Exemplul se aplică acum întocmai la românii din Transnistria.

După două zile, Odesa devine insuportabilă. Portul, care e de vreo cinci ori mai mare decât Constanța, e un cimitir. Ce poem ar fi scris Rimbaud, privindu-l... Singurul lucru interesant din oraș e Opera. A scăpat neatinsă. Spectacolele sunt grandioase, ca montare, decor și balet.. Am văzut, printre altele, baletul *Prințul Igor*. Ai fi zis că asiste la o procesiune reală de pe vremea lui Gengishn, așa de bine era redat totul: stepa, costumele, măștile, jocul, sprinteneala baletistilor. Rușii, într-adevăr, sunt făcuți parcă anume pentru a fi dansatori.

Interiorul Operei se resimte însă. Sala e aceeași ca pe vremea țărilor, dar strălucirea și splendoarea de altă dată au pălit. Fotoliile și balustradele balcoanelor au plușul tocit și murdar, jegos, coridoarele sunt neîngrijite, closetele deteriorate de plebea care a luat în stăpânire aceste creații făcute pentru nobile.

De altfel, în toată Odesa, orașul acesta construit dintr-o mare

vanitate imperială, întâlnești urmele regimului care a desființat treptele sociale și a egalizat și standardizat totul, începând cu arta și sfârșind cu îmbrăcămintea. Femeile – frumoasele odesence! – reîncep acum să se fardeze, să redevie elegante și cochete, după exemplul româncelor – dar mai ales la imboldul românilor.

Cele două bazaruri constituie o bursă a mizeriei. Aici se scoate la vânzare ceea ce a mai rămas ca bogăție casnică în Odesa. Foarte multe mașini de călcat electrice, și încolo orice, dar nimic interesant. Numai vechituri, haine, încălțăminte, ustensile care nu mai pot fi folosite sau sunt vândute pentru cantitatea de metal ce-o conțin.

În general, îmi place mai mult Constanța decât Odesa, mai ales privită ca oraș marin. Odesa e prea mare, prea industrializată, portul stă între oraș și mare, nu e legat de oraș, și-i lipsește din această cauză acea poezie specifică a orașelor care coboară până în port, sau a porturilor care intră în oraș. Și apoi, Odesa nu are digul, faleza, Cazinoul de la Constanța, cu priveliștile lor atât de frumoase. Sunt aici niște scări monumentale, e drept, însă totul e prea „făcut”, prea echilibrat și simetric, iar din cauza întinderii portului de-a lungul țărmului și în adâncime spre mare, nu respiri deloc aerul acela sărat și pătrunzător al mării. Între cele două „sirene”, prefer Constanța.

În timp ce mă plimbam pe faleză, m-am întâlnit cu Mihail Șerban, în uniformă militară, venit de la P.P.* să facă un reportaj. Mare surpriză, mare bucurie. Și constatarea: ce mică e lumea!

8 noiembrie

Führerul a ținut un lung discurs la München, cu ocazia comemorării „căderii” unor camarazi. Discursul pare făcut de un american pentru un personaj dintr-un film cu gangsteri. Duelurile oratorice dintre adversari – Hitler, Churchill, Roosevelt – sunt, într-adevăr, demne de un scenariu de anvergură. Se acuză, se amenință, se laudă cu succesele proprii, ca niște rivali pe pragul

* Presă și Propagandă

falimentului, când nici unul nu are nimic de pierdut și nu mai riscă nimic afirmând orice. Hitler pare, oricum, hotărât să reziste până la sfârșit. Căci luciditatea lui implacabilă îi șoptește că, chiar dacă ar câștiga războiul și ar cuceri lumea întreagă, el, personal, tot acolo va ajunge, la groapă, ca orice muritor de rând. De aceea, nu se mai teme de moarte. Luptă cu sângele rece al disperatului care știe că odată tot va cădea, dar vrea să cadă neînfrânt, fără a ceda în fața adversarului. Nenorocirea e însă că în acest joc nu se află numai el, ci a târât o lume întreagă. Dar asta se pare că nu o are prea clar în minte! E un ambițios prea mare, ca să-și domine propria trufie.

De câteva zile s-a produs o schimbare care a zguduit lumea: americanii au debarcat în Algeria (Mediterraneană) și în Maroc (Atlantic). În Africa de Nord, trupele lui Rommel sunt acum învinse. Situația pare a lua o întorsătură nouă. Coloniile franceze – rezistând numai formal – au trecut de partea anglo-americanilor. Amiralul Darlan, care acum câteva zile era oaspetele Berlinului, în prezent se află în tabăra unui general american, într-un oraș din Maroc. De la Vichy, mareșalul Pétain, cu glasul lui bătrân și neputincios, a trimis următorul mesaj lui Darlan și generalilor săi din Africa: „Ordinul meu a fost să rezistați. Mențin acest ordin!” Sultanul din Rabat, dorind să-și manifeste curajul față de adversar, n-a părăsit orașul la apariția americanilor, ci a trecut de partea „inamicului”, după ce a opus o „rezistență calmă”.

După toate datele și aparențele, francezii au primit cu bucurie „invazia” americanilor în coloniile lor. Pentru Axă, războiul din Africa ia o întorsătură cam neplăcută.

11 noiembrie

Franța de sud, teritoriul neocupat, a fost invadată chiar azi – zi istorică! – de către trupele germane. Hitler i-a trimis lui Pétain o lungă scrisoare în care își explică acest gest, motivând că dorește să apere „frontierele Franței și ale civilizației europene” de atacul

* 11 noiembrie, semnarea armistițiului în 1918

anglo-americanilor. Prin aceasta, una din condițiile armistițiului franco-german este încălcată chiar de cei ce au pus-o – dar Hitler justifică și acest lucru, invocând forța împrejurărilor. Pétain i-a răspuns însă că nu înțelege această încălcare a armistițiului, pe care el ține să-l respecte în continuare. Ca și când Hitler ar lua în considerare o bucată de hârtie când e vorba să-și ducă la îndeplinire un plan militar!... Toată Franța e acum ocupată și – drept răsplată! – guvernul francez, spune scrisoarea Fuehrerului, se poate deplasa în voie în întreaga țară. Splendid!

11 noiembrie - încheierea armistițiului din 1918, 11 noiembrie - încălcarea armistițiului din 1940. Unsprezece noiembrie!

13 noiembrie

Într-o conversație cu Ilcuș, astăzi, în biroul lui, numai noi doi, a venit vorba despre numirile în străinătate. Ministerul Propagandei numește, trimite sau „angajează” o mulțime de noi consilieri sau atașați de presă și culturali în țările cu care avem relații. Au fost „încadrați” astfel: Mircea Eliade (Lisabona), Eugen Ionescu (Vichy), Dragoș Vrâncanu (Milano), Liviu Hulea (Helsinki), Eugen Cernătescu (Lyon), Ion Cazan (Viena), Mihai Pop (Bratislava), Septimiu Bucur (Budapesta), Bucur Țincu (Berlin), Paul Lahovary (Stockholm) și alții și alții, ca să nu mai vorbesc de femeile din Direcția Presei: Viorica Hanagic, Ileana Mavrocordat, Florica Popovici, Gica Ionescu etc. numite de asemenea, ca dactilografe, la serviciile noastre de presă din străinătate. Și încă mai sunt posturi libere, se mai caută oameni. Petre Ilcuș, ca director al Presei, are latitudinea să facă propuneri. El a „plasat” până acum pe toți ardelenii care-i făceau curte (în primul rând pe consătenii din Rășinari) și a trecut și la alții care-l „cultivă”. În special fetele îi fac curte asiduă și se alege cu câte o numire în străinătate. Eu i-am făcut o epigramă, cu aluzie la celibatul său: „Avec les femmes il est fier, / Dans le monde a du bon ton, / Mais chaque soir à la maison / Il-coache avec Pierre.”

Azi Ilcuș mi-a propus și mie – propunerea a venit de la el, eu n-am îndrăznit să-i cer – o numire, ca atașat de presă la Helsinki.

Mi-ar surăde foarte mult așa ceva, însă la Helsinki nu mă atrage. Climatul de acolo și lipsa de soare nu se potrivesc cu firea și sănăta-tea mea. „Și mâine aş pleca, dar în sud, în Turcia, Italia, Spania, nu însă în nord”. „ – Eh, sudul e completat, s-au găsit alții mai isteți...” mi-a răspuns el. A rămas să se mai gândească. Și să mă mai gândesc și eu. Chestiunea mă atrage, dar mai mult sub aspect turistic; nici vorbă de carieră. Mi-ar plăcea să fac o călătorie de un an, doi, într-o țară din sudul Europei, ba chiar și de câteva luni. Ar fi grozav!

15 noiembrie (duminică)

Aristița Gabrielescu, cea mai tânără și mai simpatică dintre noile noastre colege (e fina prințesei Ghica și a fost numită la Direcția Presei în toamna aceasta, fiind și ea scriitoare), m-a invitat aseară la matineul de azi dimineață de la Teatrul Național, unde se comemorau treizeci de ani de la moartea lui Caragiale. A fost o dimineață foarte plăcută, în compania fetei și a unei surori a ei mai mici, într-o lojă unde ne aflam numai noi trei. Au vorbit despre Caragiale, Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, apoi Bulfinski, despre interpreții lui Caragiale, iar Vraca a făcut o prezentare a *Momentelor* în câteva cuvinte spirituale: „Nu țin să vă plictisesc prea mult, a spus el, căci, de altfel Păstorel Teodoreanu m-a prevenit înainte de a intra aici, recitindu-mi următorul catren:

De la persoane competente

Un sfat în minte mi-a rămas:

Dacă vorbești despre „Momente”

Nu-i cazul să vorbești un ceas.

Și Vraca s-a ținut de cuvânt. A fost scurt.

Câțiva actori au interpretat după aceea trei *Momente* (*Justiție, Amicii* și *C.F.R.*), dar n-aș putea spune că ele mi-au plăcut mai mult decât la lectură. Inovația Teatrului e în orice caz interesantă. Dacă personajele din *Momente* ar apare pe scenă în costume de epocă, ceea ce azi nu s-a întâmplat, actorii fiind îmbrăcați ca pe stradă, experiența s-ar bucura, poate, de mai mult succes.

Astăzi a fost înmormântat profesorul Mihail Dragomirescu. O zi frumoasă, la Bellu, frig în capelă, dar atmosfera din jurul catafalcului avea ceva deosebit, ceva solemn, de ordinul spiritualității, încât rezistai, și chiar cu tărie, la temperatura rece de acolo, cu capul gol. A fost o asistență numeroasă, profesori, academicieni, foști studenți ai magistrului, scriitori, ziariști. Mihail Dragomirescu, mai mult decât oricare altul, a format sau a asistat la ridicarea câtorva generații de poeți și prozatori, de cărturari, de dascăli, de gazetari, de oameni politici chiar. De la Sadoveanu până la Radu Gyr, de la Rebreanu până la George Dumitrescu, de la Sorbul și Minulescu, până la Neagu Rădulescu și Matei Alexandrescu, toți au trecut pe lângă el, toți l-au cunoscut și s-au bucurat de zâmbetul lui indulgent – și toți l-au condus astăzi la groapă. Au fost de față, pe lângă cei de mai sus: Ion Simionescu, C. Rădulescu-Motru, Gh.Brătianu, N.Cartojan, D.Caracostea (care a și vorbit), I.M.Sadoveanu, Tudor Vianu, N.I.Herescu, I.Valerian, G. Talaz, Ionel Teodoreanu, Camil Petrescu, Al. Marcu (ministrul Propagandei), I.C.Petrescu, N.Crețu etc. etc.

Am fost la înmormântarea profesorului Dragomirescu, mai mult din nostalgie pentru vremurile când eram student, uneori ră tăcit și pe la el. Frumoase vremuri, când nu avem ce mânca și umblam cu un pardesiu care îmi ținea iarna loc și de palton, pe cap cu o pălărie ca vai de ea, în picioare cu pantofi găuriți în talpă. Eram însă plin de visuri, de orgoliu, de libertate. Deși student la Filosofie, aveam mai mulți prieteni la Română și îmi petreceam timpul liber dintre cursuri mai mult la amfiteatrul „Odobescu”, unde mă atrăgea, e drept, și o fată după care mi se aprinseseră călcâiele. Puțini știau că urmez Filosofia, după cum cei de la Filosofie, când mă vedeau pe la „Titu Maiorescu”, credeau că sunt pe acolo doar în trecere. De fapt, dădeam examene la Filosofie, dar de citit, citeam mai mult literatură. Totuși, cursurile profesorului Dragomirescu nu mă interesau, dar mă pasiona atmosfera de acolo. Era mai multă boemă, o ambianță literară, se făceau legături între studenții cu aceleași preocupări, care scoteau reviste sau colaborau la revistele literare. La seminariile și mai ales la ședințele Institutului de

Literatură - înființat și patronat de Mihalache și ale cărui dezbateri se țineau la Fundația Carol – participau toți băieții din Facultate care începuseră să scrie, unii erau deja lansați (ca Octav Șuluțiu, Eugen Ionescu, Neagu, Aurel Chirescu), și care se agitau, făceau scandal, uneori polemizau chiar cu maestrul. Indulgent și bonom, acesta, care n-a fost, de fapt, și nu i se spunea decât „Profesorul”, îi privea pe toți cu simpatie, le înțelegea expansivitatea, căuta să le potolească excesele tinereții cu sfaturi, date pe un ton părintesc, îi încuraja pe cei mai mulți, acordându-le chiar subvenții bănești, îi muștra pe cei ce se lăsau pe tânjală, dar îi trecea pe toți la examene, chiar dacă nu știau *Teoria poeziei* și nu citiseră *Integralismul*. Între el și studenți erau raporturi de camaraderie și cursurile, dar mai ales seminariile lui, se transformau într-un fel de dezbateri libere, ca în agora, unde fiecare avea dreptul și libertatea de a expune o teză și a susține o idee. Profesorul stătea la catedră și asculta câte o lucrare, dar asculta numai el, căci clasa vorbea, râdea, se plimba în sus și în jos, fără să țină seama de apelurile la liniște pe care le făcea cu glasul său stins, subțire, ca de tenor foarte obosit. După lecții se retrăgea în cancelarie, epuizat, ca și cum ar fi suportat greu ora de seminar. În cancelaria de la amfiteatrul „Odobescu”, își petrecea el cea mai mare parte a timpului. Acolo primea pe orice student care voia să-i vorbească, îl invita să stea pe scaun, îl bătea prietenește pe umăr – pe fete le giugiulea, căci nu pierduse gustul formelor perfecțiunii feminine.

Ca student la Filosofie, am avut numai un examen de dat la Dragomirescu. Nu am urmat cursurile lui, iar la seminarii mă duceam mai mult din curiozitate. A trebuit totuși să prezint o lucrare la seminar, din care să reiasă că am studiat opera profesorului, și această lucrare am întocmit-o (mărturisesc acum, la moartea lui), cu ajutorul fetei de care eram îndrăgostit și care era una dintre cele mai bune studente ale lui, cunoscând la perfecție complicatul său sistem estetic, atât de greu de digerat. (Și iarăși mărturisesc că această fată nu mi-a oferit nimic ca răsplată a iubirii ce i-o arătam, decât că s-a înduplecat să mă „ajute” să fac lucrarea, pe care am prezentat-o profesorului ca fiind întocmită de mine.)

Destinul s-a răzbunat însă. La examen, profesorul nu s-a mai lăsat înșelat. M-am prezentat la examinare, în fața lui, de șase ori, într-o sesiune, și dacă nu era pe acolo și „muza” cu pricina, poate

că m-aș fi lăsat păgubaș. De fiecare dată profesorul îmi puneă câte o întrebare din domeniul literaturii: despre Shakespeare, Ibsen, Caragiale, Eminescu etc. sau din operele lui: *Copilul cu trei degete de aur*, *Fabule de Bucov* și altele, apoi, în partea a doua a examenului, o întrebare de teorie literară. La primele întrebări răspundeam totdeauna satisfăcător sau chiar bine, dar la celelalte mă împotmoleam. Profesorul zicea că n-am învățat, nu mă trânteau, ci mă trimitea acasă, să „mai citesc” și să viu să dau din nou examen după ce voi „citi și teorie”. Așa s-a întâmplat de cinci ori. Ultima oară, a șasea, s-a hotărât să țină examenul în amfiteatru, deci cu asistență (până atunci, ne chema în cancelarie, câte unul sau câte doi), astfel că aveam la spate o sală întreagă de spectatori. Eram intimidat la culme. M-a întrebat câteva chestiuni de literatură, și i-am răspuns corect. Mi-a pus apoi o întrebare din *Teoria poeziei*, la care am tăcut chitic; mi-a pus încă una, aceeași tăcere; a treia, la fel. A încercat cu *Integralismul*, dar acolo eram și mai „clei”. Profesorul s-a uitat blând la mine și mi-a spus: „Hai, du-te și mai citește, că n-ai citit nimic, nu vezi!” Era o șasea oară. În spatele meu, vreo patruzeci de studenți care urmăreau scena (printre ei și fata la care îmi zburau mereu gândurile). Deodată, am simțit că mă cuprinde furia, mi s-a urcat sângele la cap, nu m-am mai putut stăpâni și am izbucnit: „Domnule profesor, sunteți abuziv, ați văzut că la problemele de literatură v-am răspuns bine, dar la teorie, nu, deoarece mi-este imposibil să pricep sistemul dvs., dar nu vreți să-mi dați nota. Sistemul dv. vă aparține, el poate să fie bun, dar de ce ne obligați pe noi să-l învățăm pe dinafară? Nu ne interesează, și chiar de l-am învățat, l-am uita imediat ce am ieși pe ușă. De mine nu se prinde, v-o declar franc!” M-am ridicat furios din pupitru, mi-am luat pălăria (era în luna iunie) și am ieșit, trântind ușa. Credeam că ceilalți au să mă aplaude. Nimeni n-a scos o vorbă.

Profesorul s-a uitat – sau poate nici nu s-a uitat – la mine, m-a lăsat să ies și a început să examineze pe următorul. Afară, pe coridor, am avut câteva clipe satisfacția unei victorii și mândria că i-am spus-o verde în față, în auzul tuturor studenților. Eram plin de teribilismul meu!

După câteva minute însă, a început să-mi pară rău de tot ce făcusem. Îmi spuneam că a fost un gest nesocotit din partea mea,

că nu se cuvenea să am asemenea ieșire în fața unui bătrân și respectabil profesor universitar, mai ales când nu știam nici lecția. Mă plimbam singur pe coridor, cu sufletul din ce în ce mai apăsător de remușcări.

Profesorul a ieșit, după vreo jumătate de ceas, din amfiteatru și a trecut în cancelarie. Nu mă văzuse, era la capătul celălalt al coridorului. Am așteptat câteva secunde, și, cu hotărârea nestrămutată de a-i cădea în genunchi, am intrat la el. L-am surprins stând la fereastră, în picioare, privind cerul albastru de deasupra Școalei de Arhitectură. Eram numai noi doi în încăperea. „– Ce-i, Pericle?” m-a întrebat, ca și când nimic nu s-ar fi petrecut cu trei sferturi de ceas mai devreme. „Domnule profesor, vă rog din adâncul sufletului să mă iertați pentru cele ce am spus. Am făcut-o într-un moment de nesocotință, și vă rog să mă credeți că îmi pare foarte rău.” „– Bine, bine, nu-i nimic. Du-te acasă și citește, și vino mâine să te ascult.” Și m-a bătut pârîntește pe umăr. Parcă m-ar fi mângâiat. În ziua aceea am fost cu adevărat fericit, mă învinsesem pe mine însumi, iar lui îi câștigasem simpatia.

A doua zi, am venit ca de obicei să „mă asculte”. Era în cancelarie. Nu mi-a pus nici o întrebare, ci mi-a cerut doar carnetul de student să-mi treacă nota. „Ia spune, ai nevoie de notă mare, ai vreo bursă?...” La asta nu mă așteptam. I-am răspuns că am, într-adevăr, bursă, dar că o să mă descurc eu. Mi-a scris în carnet nota *zece*. (Mă știa din scris.)

Acesta era profesorul Mihail Dragomirescu. „Mihalache”, cum îi spunea toată lumea, în ironie. Era ținta atacurilor cafenelei, ale presei, dar cine nu l-a cunoscut îndeaproape a pierdut o mare parte din farmecul vieții de student. Se confundase cu Universitatea, iubea acest înalt for de cultură, iubea studenții, înțelegea tineretul, îi ierta multele năzdrăvănii, și mai presus de toate iubea literatura cu patima unui fanatic, iar acolo unde vedea o scânteiere de talent sau de dragoste pentru fenomenul literar făcea orice ca s-o ajute.

A avut, în decursul unei lungi cariere universitare, cei mai mulți studenți și studente, generații întregi, și sunt sigur că vestea morții lui a înduioșat multe inimi, pe tot întinsul țării, unde se află profesori de limba română, foști elevi ai săi. Căci, de la Hotin până la Turnu Severin, în toate liceele și școlile secundare din România predau foști elevi ai lui „Mihalache”. El le-a rămas simpatic, chiar

dacă-i obliga să cumpere cărțile sale și să se omoare cu dialogurile din *Integralism*.

17 decembrie

Am văzut *Ninoșka*, film american, cu Greta Garbo, cenzurat în România și reprezentat „în cerc restrâns” la... Asociația româno-germană. O comedie americană, extem de savuroasă și inteligent făcută (jucată magistral de marea „divă”, în care este satirizată lumea bolșevică, pusă în contact cu civilizația europeană. Acțiunea se petrece la Paris, unde trei „tovarăși” sunt trimiși de la Moscova să vândă niște bijuterii princiere (moștenire de la vechiul regim!), spre a cumpăra, în schimbul lor, „pâine pentru popor”. Dar ajunși în mirificul Paris, rușii uită de misiunea lor și se pornesc să guste din plăcerile civilizației „capitaliste”. Moscova trimite în urma lor o tânără comunistă să vadă ce fac ei acolo și să raporteze asupra mersului lucrurilor, dar și ea cade victima „capitalismului”, deși era o partizană fanatică. În câteva scene și dialoguri sunt persiflate fără menajamente teoriile marxiste, ignoranța bolșevicilor, fanatismul lor de neînfrânt, care e totuși repede înfrânt – și toate acestea chiar de... americani, aliații lor. Câteva secvențe din film se petrec la Moscova. O defilare a muncitorilor, purtând câte o pancartă imensă cu chipul lui Stalin. O cameră în care locuiesc trei comuniști: o artistă violoncelistă, o conducătoare de tren și tânăra noastră diplomată. O petrecere cu... omletă, unde fiecare a venit cu oul în buzunar (sistem cartelă). Filmul are alură de propagandă antibolșevică (făcută de americani, aliații lor, repet), totuși el a fost interzis în România...

Am revăzut-o cu ocazia asta pe Greta Garbo; la fel de frumoasă, inegalabilă artistă, femeie unică. Am remarcat pentru prima dată gâtul ei arcuit frumos, ca și cum ar fi căpătat forma miilor de sărutări ale artistei care știe să ceară și să dea ca nimeni alta sărutări bărbaților mai înalți decât ea. Am revăzut totodată celebrul leu de la „Metro Goldwin Mayer”, care a dispărut de câțiva ani de pe ecranele noastre...

Reprezentarea a avut loc la Asociația româno-germană, în fața a vreo doisprezece spectatori.

Zilele acestea au fost „ridicați” mai mulți „anglofili” și duși în lagăr. Astăzi, l-am întâlnit pe Victor Eftimiu, în „permisie”, pe strada Câmpineanu. Aveam în mână almanachul *Universului*, cu o reproducere a unei lucrări de Mac Constantinescu pe copertă. „Poftim! Bourdelle! Bourdelle în întregime! Îl copiază fără nerușinare!” a pufnit maestrul, teribil de indignat, ca și cum altceva nu l-ar fi interesat deloc în momentul acela. Își vărsa ura, nu pe Mac, ci pe *Universul*, această „bête noir”, a existenței lui, pe care n-o poate ierta nici măcar acum, sau mai ales acum când e în „permisie”, după cum a ținut să-mi explice. Nu mi-am putut niciodată lămuri dacă acest „enfant terrible” al literaturii noastre e puțin nebun, sau o face pe nebunul. Și-i prinde bine, căci e lăsat în pace.

De data asta însă i s-a înfundat. Făcându-se un raport la Mareșal, cum că Victor Eftimiu strigă în gura mare, pe Calea Victoriei, la Capșa și peste tot pe unde umblă, că „au să vină ei americanii!” cică Antonescu ar fi pus pe acel raport următoarea rezoluție: „Să fie trimis în lagăr și să stea acolo până vin americanii!” Zis și făcut. Dar iată că „anglofilul” e în permisie. Are el oamenii lui și acolo...

Crăciun 1942

Crăciun cald, cu seri liniștite ce miros a primăvară și cu zile blânde, cețoase, Crăciunul de anul acesta se deosebește mult de cel de anul trecut. Deși nu-i mai simt poezia de altă dată, totuși Crăciunul e frumos și de data asta, chiar dacă n-am participat prea mult la fervoarea străzilor din zilele de ajun. Am stat mai mult în casă și la Presă, unde am avut totdeauna câte ceva de făcut.

Prima seară – a lui Moș Ajun – am petrecut-o la Romeo Vulcănescu, unde am rămas toată noaptea, până în zori. Am făcut pom pentru copii, ne-am veselit cu toții, în cap cu Mihu* și Bogdan, am mâncat și am băut din „aprovizionările” aduse de Valentina de la ai ei, de la țară, apoi am jucat cărți. Ca de obicei, pictorul Veniamin, „Moșul” de la Cartea Românească, i-a distrat și aici pe

* Viitorul artist plastic Mihu Vulcănescu

copii. În zori, am venit pe jos acasă, din Vatra Luminoasă până în Batiște, iar când am ajuns aici, Filip și Maria spălau scara de la intrare, în urma plecării oaspeților d-nei Savopol.

Prima zi de Crăciun am fost la Titus. Am mâncat și am băut și acolo din belșug, iar noaptea când am venit acasă și am vrut să închei bilanțul, mi-am dat seama că, de fapt, în această primă zi de Crăciun n-am făcut nimic important în afară de faptul că m-am bărbierit.

La Romeo, o nepoțică a lui de 6 ani ne-a cântat admirabil la pian *O, Tannenbaum, o Tannenbaum!* Părea, cu cozile ei lungi și frumoase, un Mozart desprins dintr-o gravură veche. Cred că nici Mozart, la vârsta ei, nu făcea mai mult decât fetița asta. Dar era la Viena. Faptul că a avut un profesor de muzică chiar în tatăl său și legenda care s-a creiat după aceea, au impus miracolul precocității mozartiene. M-a surprins virtuozitatea acestei fete, la pian. După aceea, tot ea ne-a recitat o foarte lungă poezie, declamată impecabil. Un copil admirabil, cum nu am văzut, plin de inteligență, blândețe, cumințenie – spre deosebire de progeniturile lui Romeo, Miha și Bogdan, obraznici, zgomotoși, neascultători, căroră li se va imputa mai târziu lipsa „celor șapte ani de acasă”, cu toate că părinții fac totul pentru ei, îi răsfăță și le îndeplinesc orice capriciu. Dar, tatăl, profesor la Predeal, de unde vine acasă o dată pe săptămână, mama funcționară, neputând să-i vadă decât seara, e normal ca acești copii, crescuți de servitoare, să fie așa cum sunt.

La Titus, am întâlnit o pereche foarte curioasă: un grec căsătorit cu o săsoaică. Căsnicia lor are un an, dar nu garantez că este una dintre cele mai fericite. Amândoi funcționari, amândoi cu o mentalitate de birocrați, se recunosc totuși la ei *grecul* și *nemțoaica*, probabil se și ciocnesc din când în când. Am avut impresia că fata îmi ținea partea în discuții, dar nefiind destul de frumoasă, nu m-am ambalat.

De altfel, nici nu aveam nevoie să mă lansez într-o nouă „aventură”. Sunt destul de „aprins”. Ieri, în după amiaza de Ajun, am stat aici cu R., am sărutat-o pentru prima dată, și mărturisesc că am făcut-o mai mult ca să-i spulber ei impresia – și deci tristețea – că aș evita-o. Două seri mai înainte, am petrecut aici o noapte cu P. și a fost voluptuoasă. C. mă așteaptă cu imenșii ei ochi melancolizați și cred că am rănit-o adeseori, tratând-o cu indiferență.

Zilele acestea de Crăciun aş fi vrut să fiu absolut singur, să nu ies din casă, şi să lucrez, să citesc. Invitaţiile, care sunt în curs, fiindcă şi mâine şi poimâine trebuie să mă duc undeva, m-au furat de la ale mele. Nu-mi pare rău, dar simt un regret. Amarnic blestem: să-ţi pară rău că nu lucrezi, când trăieşti viaţa, şi să nu te bucuri de viaţă, ştiind că sacrifici lucrul de la masa de scris!

În ziua de Crăciun, în emisiunea de după amiază, postul de radio Londra a anunţat asasinarea lui Darlan. Vestea a fost senzaţională. Se zice că ar fi fost ucis de un partizan al lui de Gaulle, în Africa de Nord.

Situaţia pe fronturi e destul de tulbure, iar în conştiinţa oamenilor ea e şi mai tulbure. Nimeni, aproape, nu se mai îndoieşte astăzi de eşecul acţiunii germane, dar nimeni, absolut nimeni, nu ar putea spune cu precizie care va fi soarta lumii, mâine. Un lucru e sigur: Franţa nu mai există. Păcat!

10 ianuarie

În sfârșit, a început iarna. Până acum, cu excepția câtorva zile mai friguroase, am putea spune că la București persistă încă toamna. Zilele de Crăciun au fost calde, cu puțină ceață, cât se poate de agreabile. De Anul Nou și Bobotează, timpul a fost tot așa de frumos. Revelionul l-am petrecut la Jariștea, cu Ștefan* și T., la socrii lui. În ziua de Anul Nou am făcut cu el o plimbare în afara satului. Ieșise soarele, pe câmp era puțină zăpadă, iar copacii erau îmbrăcați cu chiciură și străluceau ca mărgearul. La razele soarelui, ramurile se încălzeau, se umflau, chiciura plesnea și cădea bucățele la pământ, făcând un zgomot aparte. Parcă în natură se petrecea un fenomen, pe care noi nu-l înțelegeam. Am admirat de sus, de la Jariștea, largă și frumoasa priveliște ce se întinde peste dealuri și văi, de-a lungul Milcovului, până la Siret. Era splendid!

De Bobotează am fost la Constanța. În ziua de Bobotează era frig acolo, dar un soare extraordinar, iar marea extrem de frumoasă, liniștită și albastră. Am asistat la aruncarea crucii, de pe terasa Cazinoului. De două zile, sunt la București, după o vacanță plăcută.

Acum a început iarna. De azi noapte ninge întruna și zăpada s-a depus deja de o jumătate de metru. Circulația este aproape întreruptă, iar mașinile care încearcă să străbată bulevardele, riscă să rămână înzăpezite. Unele sunt împinse de tramvaie, cu vârful

* Ștefan Todirașcu, însurat cu Flavia Hainăroșie

plugului în față. Cine spunea că iarna asta nu se compară cu cea de anul trecut, s-a înșelat. Iată că și asta a pornit-o pe urmele celorlalte.

Situația politică. Judecând după ziarele elvețiene, la București sunt mișcări puternice de stradă, râuri de sânge, lupte aprige între răsculați și armată, și tancuri germane care reintroduc ordinea. Judecând după ziarele suedeze, patriarhul Miron ar fi trimis o scrisoare lui Stalin, mulțumindu-i pentru... sprijinul dat bisericii, în Rusia. Unele ziare „neutre”, vorbeau despre niște cete formate din „haiducii lui Vlaicu” (?!), altele despre mișcări revoluționare provocate de legionari. Fantezii!

Realitatea este că aceste fantezii au fost stârnite de evadarea lui Horia Sima din lagărul german unde este deținut (unde va prin Bavaria). Spirite potrivnice țării noastre (ungurii etc.) au speculat momentul și au umplut lumea cu tot felul de scorniri. Câțiva naivi – sau mai degrabă, câțiva agenți de presă străini bine plătiți – le-au speculat din plin.

În țară e liniște și ninge. Sub ninsoarea aceasta deasă, mai ales, e o liniște cosmică desăvârșită, încât ai crede că pe pământ domnește cea mai perfectă armonie.

31 ianuarie

Am văzut astăzi *Don Carlos*. A fost una din după amiezile cele mai frumoase, mai fericite, mai emoționante. Ah, Schiller, mi-l simt cu adevărat frate, dacă mă pot gândi la o asemenea cutezătoare apropiere. Ce elan, ce dragoste de libertate, câtă tinerețe, câtă pasiune, ce sublim elogiu al prieteniei, ce răcoritoare satiră la adresa „mărimilor” și „măririlor”, ce fantezie înaripată și câtă poezie! Schiller, un poet, dar nu numai atât: o inimă pură, o conștiință înaltă, desprinsă de toate micile vanități omenești. Am plâns de bucurie, și fiecare scenă, fiecare frază a tânărului prinț parcă se petreceau în inima mea, de unde păreau smulse. Marchizul de Posa și Don Carlos sunt două personaje care, alături de Hamlet, mă vor tulbura totdeauna. (Acum, sunt interpretate magistral de Bălățeanu și Critico.) De altfel, între Hamlet și Don Carlos găsesc multe apropieri. Cel dintâi era un geniu, atins poate de nebunie,

pătruns de un negru pesimism; acesta e un geniu, tot atât de lucid, care vrea să cucerească libertatea și să impună dreptatea omenească. Și unul și altul sunt prea depărtați de ceea ce este comun și etern omenesc, ca să poată părea autentici. Și, totuși, ființe ca ei sunt, există în lumea aceasta, ființe care suferă îngrozitor fiindcă rățăcesc pe lângă hotarele bucuriei supreme. În singurătate, în prietenie, în dragoste (cu condiția însă ca aceasta să nu fie realizată, să rămână o dumnezeiască frământare sufletească și spirituală), în acestea se poate găsi fericirea adevărată, dacă ea poate fi întâlnită vreodată pe pământ. Don Carlos și Hamlet sunt două apariții scânteietoare în istoria conștiinței europene. Pentru cine ar vrea să analizeze bine structura și virtualitățile acestora, cele două personaje i-ar oferi posibilități nesfârșite de investigații. Fapt este că atât *Hamlet* cât și *Don Carlos*, pe mine „m-au întors pe dos”. Două destine – himerice poate – dar cu care mă simt înfrățit. Și am astăzi voluptatea intimă să spun că am trăit *realmente*, adică am gândit, am simțit – atât suferința, cât și bucuria – o parte din ceea ce întruchipează aceste personaje. Ele au trăit în imaginația unor oameni (creatorii lor), dar eu am trăit totul în realitate, cu carnea și sângele meu, cu inima mea sublimă și patetică.

Azi a apărut în *Vremea* o fotografie făcută la 18 decembrie la Lovinescu acasă, cu ocazia împlinirii a douăzeci și cinci de ani de existență a cenaclului „Sburătorul”, în care figurez și eu. Nu m-a bucurat această fotografie dată publicității. Aș fi vrut să nu-mi apară niciodată chipul în ziare, să rămân un „necunoscut”, o enigmă pentru cei ce, eventual, ar fi dorit să aibă date despre biografia și înfățișarea mea. Simt o voluptate mai mare pentru această viață ascunsă, secretă (și care e astfel nu din calcul, ci din plăcere), decât pentru publicitatea după care aleargă unii. Până acum n-am simțit nevoia de vreo publicitate și m-a jenat atunci când, uneori, a trebuit, totuși, s-o accept.

În legătură cu această fotografie, care mă consacră un „sburătorist” aș avea multe de spus. Deși mă aflu într-o companie onorabilă (Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, Cicerone, Jebeleanu, Petrașincu, Dinu Nicodim etc. etc., în mijloc cu Maestrul însuși), trebuie să spun că nu am nimic comun cu „sburătoriștii”, și asta o spun cu destulă părere de rău că n-am fost și nu sunt un membru consacrat al cenaclului. Dar am fost invitat

de d. Lovinescu printr-o terță persoană, să mă duc pentru această fotografie „intimă, pentru noi”, cum spunea. Mi-a trimis vorbă de două ori: prima dată nu m-am dus, dar a doua oară am socotit că ar fi o neobrăzare din partea mea, dacă n-aș răspunde invitației sale. Erau acolo numai „sburătoriști” recunoscuți ca atare. Eu am fost de câteva ori la ședințele cenaclului, fără să particip activ, fără să mă „produc”, ci mai mult din curiozitate și din plăcerea de a fi în preajma unei persoane ca E. Lovinescu. Faptul că acum m-a chemat dânsul, care a scris pentru fiecare din generația mea câte ceva, numai despre mine n-a scris nimic – tocmai fiindcă nu i-am fost niciodată „fidel” – m-a cinstit, mărturisesc. Dar m-am simțit stingher. Ce căutam eu acolo? Îmi spuneam. Aveam sentimentul că sunt privit de ceilalți ca un intrus. Maestrul însă nu lăsa să se creeze această impresie, toți cei prezenți erau agreeți și invitați de dânsul, astfel că nu putea fi nimeni intrus.

Totuși, cred că m-a chemat și pe mine, în lipsă de alții, ca să fie „mai mulți” în poză. În vremuri normale ar fi avut destui „membri” ca să figureze la acest sfert de veac. Acum însă, vechii prieteni l-au părăsit, unii îl ocolesc, alții l-au uitat, așa că se simte izolat. Îl vizitează mai ales femei și câțiva interesați; prea puțin *interesați*. (Cei din fotografia din *Vremea* au fost și ei chemați pentru aceasta, căci unii nu-l mai vizitează de mult pe Maestru, deși păstrează cu el raporturi amicale.) De doi ani n-am fost la nici o ședință literară. Îmi repugnă complectamente asemenea manifestări, mă ucid când trebuie să le suport și plec totdeauna de acolo zdrobit, parcă aș ieși dintr-o cameră de tortură. La Lovinescu am fost însă de mai multe ori, în ultimul timp, dar în cursul săptămânii, când puteam sta de vorbă „între noi”, fără martori de galerie. Nu de mult i-am cerut un articol pentru Ministerul Propagandei, și a trebuit să tratez mult cu el până i-am smuls promisiunea că mi-l va da. Îl stimez mult mai sincer decât pe alții, simt că și el mă simpatizează, între noi s-ar fi putut desvolta un anumit „comerț intelectual”, dar n-am făcut-o din teama de a nu crede că vreau să-l „cultiv”. Departe de mine așa ceva. Domeniul meu, singurul plăcut și mare, pe care îl cultiv cu asiduitate, e Solitudinea.

Cenaclul e pentru diletanți, pentru cucoane, pentru oameni care se plictisesc, nu pentru unul care poartă în cârcă, zi și noapte, povara seducătoare a Vieții. Pentru astfel de inși, el devine un al

doilea supliciu. „Cenacul“ meu preferat e un boschet, în noapte, cu doi prieteni buni, la un pahar de vin, sau casa de pe strada dosnică, cu felinar roșu la poartă, unde mă eliberez de mine însumi pentru o clipă...

Și acum sunt consacrat „sburătorist“. O fi mult? O fi puțin?

15 februarie

Evenimentele importante din ultimul timp au fost: Conferința de la Casablanca (Roosevelt, Churchill et Co.) unde s-au discutat pe larg problemele în legătură cu ofensiva aliaților. Din partea rușilor n-a fost nimeni, dar tot timpul „Stalin a fost ținut la curent cu desfășurarea convorbirilor“. Al doilea eveniment senzațional: vizita inopitantă a lui Churchill în Turcia. În timp ce propaganda germană spunea că Churchill s-a întors de la Casablanca într-un avion cu ouă, fiindcă nu mai are ce mânca la Londra, acesta ateriza la Adana, spre surprinderea întregii opinii mondiale. Și aici s-au discutat probleme politice despre care Stalin a fost, de asemenea, „ținut la curent“. Cele două consfătuiri au avut loc imediat, una după alta. Septuagenarul Winston a zburat peste mări și continente, de la Casablanca la Adana, ca un general proaspăt înaintat în grad.

După aceea, iată, vizita lui Schmidt – șeful presei din Ministerul Afacerilor Străine german - în România. A inaugurat ciclul de conferințe al Asociației româno-germane la Fundația Carol, superb pavoazătă și tixită de fotografii, cinematografiști și funcționari de la Propaganda noastră, aduși să asculte, la lumina reflectoarelor din sală, cea mai idioată conferință. Întâi, a vorbit Mihai Antonescu, mai prost ca oricând, complectamente lipsit de inspirație (se zice că era bolnav), apoi gangsterul Schmidt, un tip goeringian, cu o ceafă și un cap de negustor de vite, care nu a spus nimic, dar absolut nimic nou și interesant, decât că a reprodus sloganurile lui Hitler și Goebbels, pe care le știe toată lumea. Sunt în măsură să apreciez această conferință, deoarece din cauza ei am intrat în conflict cu noul director al Presei și vechiul meu protector literar (la editura Adevărul), Mircea Grigorescu, numit de curând consilier la Ministerul Propagandei (o bombă!) și căruia Mihai Antonescu i-a încredințat Direcția Presei, pentru ca presa să-l servească mai bine.

Iată cum s-a întâmplat: a doua zi după conferința lui Schmidt, la ora 8 seara, pimesc un text în limba germană, de șase pagini, care trebuia tradus imediat. Negăsind un translator la îndemână (nici Petronella Negoșanu, nici Wolf Aichelburg nu erau la servici la ora aceea), am pus de a tradus o translatoare de limba italiană, care știa și puțin germana. I-am spus să taie pasajele care crede că pot fi omise (are experiență în asemenea operații), ca să meargă treaba mai repede. A tradus foarte aproximativ în românește și atunci am transcris eu textul, dând un înțeles logic frazelor și un stil mai literar. Am trimis materialul la ziare. A doua zi, mare scandal. Primul ministru a reproșat că au fost excluse tocmai pasagiile mai interesante și că ce a fost tradus a fost falsificat ca sens.

Directorul, respectiv Mircea Grigorescu, care a înghițit papara de la fostul lui coleg de școală Mihai Antonescu, s-a făcut foc și pară pe mine. Discuții, explicații, acușări, apărări - în concluzie am primit un avertisment sever. „Mă, voi nici nu știți ce-i pe capul meu! mi-a spus el. În fiecare dimineață mă ia la telefon (era vorba de Mihai Antonescu), să-mi dea câte o dispoziție. Totdeauna apuc receptorul cu teamă. Dacă mi se adresează, dis-de-dimineață, cu „dragă Mircea”, înseamnă că e de bine și răsuflu ușurat; dacă îmi strigă: „domnule Grigorescu”, înseamnă că e grav. Ei bine, azi dimineață m-a luat cu „domnule Grigorescu!” și numai eu știu ce mi-au auzit urechile. Băgați-vă mințile în cap, că nu-i de joacă!”

Într-adevăr, de la un timp încoace, Direcția Presei, unde era atâta poezie, voie bună, degajare, a devenit un fel de balamuc, o morișcă unde se macină zi și noapte tâmpenii, inutilități și efemeride, din care uneori se fac chestiuni de stat.”

Stalingradul a căzut. Opinia publică la noi e foarte dezorientată, se așteaptă venirea englezilor (singura salvare!) atât prin aer (vai! vai!), cât, mai ales, pe uscat și pe apă (ar fi mai ușor de suportat o invazie decât un bombardament.) „Apărarea pasivă” lucrează de zor pentru evacuarea Bucureștiului, care va începe, probabil, la 1 martie.

17 februarie

Astăzi ne-am întâlnit pentru a treia oară grupul „Daciei rediviva”, la Isbășescu acasă. Masă foarte bună, băutură, - vin, licheururi,

țigări străine - încât cei patru cavaleri (Isbășescu, Martinescu, Micu, Netea – al cincilea, Cosmoiu e plecat din țară), ne-am simțit excelent. Reuniunile noastre au, printre altele, scopul de a pregăti apariția unei reviste în limba germană *Rumänische Geist*, pentru care Mihai Isbășescu a primit o însărcinare de sus, iar acum încercăm (de fapt, el mai mult încearcă) s-o punem în practică. Nu prea văd însă că noi am fi în stare să facem ceva. În afară de el, ceilalți trei nu avem nici o contingență cu limba germană.

Dar asta în subsidiar. Principala preocupare a noastră e *Dacia*. Mai ales astă seară, am vorbit mult în legătură cu revista, fiindcă ministrul Învățământului, d. Ion Petrovici, ne-a acordat o subvenție de cincizeci de milioane de lei și trebuie să vedem cum o folosim (pentru folosul revistei, bineînțeles).

De fapt, însă, plăcerea acestor reuniuni, la care uneori se mai adaugă și pictorul Dem. Berea, nepotul lui Petrovici și prieten cu Micu, o constituie masa copioasă din frumoasa casă a lui Isbășescu, agrementată cu vii discuții despre război și perspectivele lumii de mâine, Isbășescu e germanofil, ca asistent la Catedra de limbă germană, și ca director de cabinet la Propagandă; Micu la fel, ca asistent al lui Petrovici la catedra de Filosofie și ca director de cabinet la Ministerul Învățământului; Netea, deși ardelean, nu e manist, ci național-liberal, acum lucrează la Statul Major; Berea e anglofil, eu sunt germanofob. Toți însă ne înțelegem când e vorba de strategia militară; germanii vor pierde războiul. Ce ne facem cu rușii? Au ocupat Rostovul, au încercuit Harkovul și înaintează vertiginos. Englezii ar trebui să debarce fie în Bulgaria, fie în Dobrogea. – Nu-i bine, opinează Isbășescu, fiindcă ar fi vai de orașele care ar intra sub ocupația engleză: vor suferi cele mai crâncene bombardamente germane. – Ba e bine, declară Netea, fiindcă o ocupație englezească ne-ar scăpa de una rusească. – Nici una, nici alta, intervin eu. Salvarea ar fi americanii, să ne ferească și de englezi și de ruși...

Un subiect ultraactual îl constituie, pe de altă parte, problema concentrărilor. Fiecare se teme, se așteaptă la un ordin de concentrare. „Ofensiva de primăvară” va cere forțe noi și... Singur Vasile Netea nu-și face probleme. El e deja „concentrat”, lucrează la Statul Major, și cu bonomia lui recunoscută, dar mai ales cu talentul de a se face util, nu-și va pierde postul de acolo.

Se vorbește tot mai intens de evacuarea Bucureștiului. La Conferința săptămânală cu ziariștii, de la Direcția Presei, s-au dat chiar instrucțiuni pentru pornirea unei campanii în acest sens. Să fie lumea pregătită, cel puțin moralmente. Se zice că Prefectura Poliției e asaltată de populație, care cere pe capete autorizații de călătorie pe C.F.R. Oamenii vor pleca de pe acum, să nu-i apuce pârjolul aici. Eu cred însă că nu vor fi bombardamente engleze la București, decât poate demonstrativ.

Azi am prins radio Londra. Se difuza un sketsch, cântat americaneste de un englez, în care revenea mereu, ca un refren, cuvântul „Churchill”.

D. Camil Petrescu a dat un interviu în care declară că nu are nimic comun cu scriitorii români de azi și din totdeauna, decât alfabetul. A scris o operă filosofică, *Doctrina substanței*, de două mii de pagini, depusă la Vatican, care răstoarnă toată filosofia, de la Aristot până în prezent și care va asigura, când va fi tipărită, persistența culturii românești pe plan mondial pentru cel puțin o sută de ani. Îmi place acest orgoliu mai mult decât superb, dar mă tem că d. C.P. a întrecut puțin măsura. Ai zice că îi face concurență lui Goebbels în România, cu deosebirea că G. crede în „victoria finală”, iar autorul *Tezelor și Antitezelor* în „doctrina substanței”. Într-un fel, sunt contemporani.

Azi a fost înmormântat tânărul arhitect de la Ministerul Propagandei, Vasile Pertzachi. Eram buni prieteni, încă din liceu, de la Constanța. A murit subit. Era bolnav, săptămâna trecută, dar, așa bolnav, a fost chemat să pavoazeze sala de conferințe de la Fundație, pentru d. Schmidt. Asociația româno-germană îl are pe conștiință, fiindcă din cauza acelei pavoazări, unde a răcit și mai rău și a contractat o congestie pulmonară, i s-a tras moartea. Era un element tânăr și foarte valoros. Organizase, anul acesta, pavilionul nostru la Bienala de la Veneția. Fie-i țărâna ușoară!

18 februarie

A fost reocupat Harkovul de către ruși. Colosul de la răsărit înaintază amenințător spre Europa. Șandramaua – intrată pe

mâna parveniților de vreo trei ani – se va prăbuși. E mult prea putred, totul, acum, la noi, ca să nu se prăbușească.

Și este totul putred – la noi ca și aiurea – fiindcă nici o inimă mare, nici un suflet larg și generos, nici o inteligență scilipitoare n-a mai rămas pe continentul nostru. Destinele Europei sunt conduse de mediocri, de interesați, de *cameleoni*, de ariviști. Spiritualitatea – ca să zic așa – Europei de azi, o reprezintă *ziariștii*. Nici filosofi, nici scriitori, nici ideologi cu vederi largi, nu mai au cuvânt. Ziariștii învârtesc însă pe degete cultura și spiritualitatea europeană. Ei judecă, ei cântăresc, ei hotărăsc, ei creiază istoria azi. (De ochii lumii, bineînțeles, căci în realitate, sărmanii, nu sunt decât niște instrumente!). Și dacă poate fi ceva mai superficial, mai improvizat, mai labil și mai ușor de manevrat, ca un ziarist! Ziariștii știu totul, dar n-au habar de nimic, întră oriunde, dar nu rămân nicăieri, cred în orice, dar n-au nici o convingere, servesc pe oricine și trădează pe oricine. Presa joacă în Europa de azi (cea care mai există!) un rol covârșitor: ea este instrumentul celei mai ordinare demagogii. Și o presă dirijată - excluzând capacitățile, oamenii cu răspundere, principiile libertății de exprimare – devine pur și simplu odioasă. Dovadă presa germană, italiană, bulgară, maghiară, croată, slovacă etc. (din rândul cărora nu e exclusă cea română), plină numai de minciuni. Iar această presă e condusă de oameni ca Schmidt sau M. Grigorescu (acesta cel puțin are merite profesionale), care numai în asemenea regimuri ar fi ajuns acolo unde sunt. În Anglia mai există încă o presă condusă de oameni inteligenți, cu răspundere și personalitate. În Germania hitleristă niciodată n-a existat așa ceva. La noi, Mihai Antonescu face din presă o porta-voce a răgâielilor lui paranoice. Hotărât, șandramaua e putredă și va trebui să se dărâme. O constat cu durere, dar asta e realitatea!

20 februarie

Principalul lucru care preocupă lumea de azi este: ofensiva de la răsărit. Ce facem? Ce ne facem? Rușii înaintează vertiginos, Goebbels ține discursuri disperate, în Camera Comunelor sunt dezbateri aprinse pe chestia planului *Bervdige*, americanii stau

în expectativă. Situația cea mai dramatică o are România. Într-un ziar turcesc de ieri, un deputat din Ankara își încheia astfel articolul despre țara noastră: „E cu neputință să rămânem neimpresionați de durerile și suferințele simpaticei națiuni române”. Am început să fim compătimiți!

Și totuși, la București, viața își urmează cursul ei. Restaurantele pline, afacerile în toi, fetele frumoase zâmbesc nepăsătoare pe stradă anticipând primăvara. De câteva zile, timpul e splendid, minunate zile cu soare, feerice nopți cu lună, ce par și mai frumoase după *black-out*-ul care a fost și care va urma.

În ce mă privește, sunt pesimist de viitorul țării mele. După atâtea sfâșieri, va mai avea de suferit și altele, poate și mai grozave. N-avem oameni, n-avem conducători, n-avem suflete sau capete politice. Românul e apolitic, asta se dovedește acum. E tare în parlamentarism, dar n-are viziune politică; e patriotard, dar nu vede mai departe de buzunarul lui; e viteaz, dar nu prea știe pentru ce luptă; e entuziast și visător, civilizat și omenos, dar nu știe să-și speculeze nici calitățile, nici situațiile în raporturile cu celelalte națiuni. De câteva zile mi-a intrat în suflet spaima și convingerea că în curând pe străzile Bucureștiului voi vedea ruși. Doamne, fă să mă înșel!

26 februarie

Aseară ne-am întâlnit din nou, la Isbășescu acasă, grupul revistei *Dacia rediviva*, el, eu, Micu, Netea. Ca de obicei, am mâncat foarte bine, am băut și am făcut planuri... literare. Revista apare cu regularitate, în fiecare lună (și, în paranteză fie spus, asta datorită mie, care mă ocup de ea: triez materialul, îl trimit la tipografie, fac paginația, completez golurile, redactez rubrica „Aqua-forte”, încât ceilalți o primesc de-a gata, la apariție.) Deci, revista merge; dar vrem să facem din *Dacia rediviva* o publicație... fructuoasă. Și, deocamdată, am hotărât să închinăm un număr special lui Ion Petrovici, ministrul Învățământului (Micu a venit cu ideea), în nădejdea că vom obține o subvenție și mai grasă. Să scoatem apoi și un număr din *Rumänische Geist* (la asta ține Isbășescu), de unde,

de asemenea, vom avea un ce profit. Băieții sunt foarte serioși. Au și de ce, fiindcă unul e director de cabinet la Propagandă, altul la Instrucție, iar Netea e omul viziunilor practice (el scoate bani și din piatră seacă). Între ei, eu sunt cel fără nici o „funcțiune”, personaj plutind în aer, dar indispensabil pentru realizarea scopurilor lor. (Indispensabil, fiindcă am slăbiciunea literaturii și plăcerea de a compune o revistă literară.) Ca atare, iau parte la toate colocviile și combinațiile lor. Concluzia de aseară a fost că, după numerele speciale pe care le vom face și cu subvențiile pe care le vom primi (de la Propagandă, de la Învățăământ, de la Giuseppe Battai*, căruia îi publicăm un articol chiar în numărul ăsta al *Daciei*, de la nemți pentru *R.G.*), vom deveni... milionari. Deocamdată, suntem bogați în visuri. Dar nici seara petrecută la Mișu I. n-a fost mai prejos. Mașina ministerului ne-a dus acolo, în locuința lui de la Șosea, ne-a așteptat până noaptea târziu, apoi ne-a dus pe fiecare acasă, ca pe niște demnitari.

Depun mult zel pentru *Dacia redivivus* și o fac numai din pasiune pentru fenomenul literar, indiferent de combinațiile celorlalți. E drept, pentru că mă îngrijesc de revistă, primesc cinci mii de lei lunar, dar nu asta mă stimulează. Îmi place să scot o revistă, și am mână liberă s-o fac. Dar, unii mă pizmuiesc. De pildă, ieri Macovescu, îmi spunea că ce caut eu în grupul acela, de ce nu-mi văd de treabă, și altele. Am bănuț că ar vrea să mă atragă de partea lor, a celor „de stânga”, dar nu mă amuză să mă „încadrez”. Nu mă amuză și n-o voi face niciodată.

3 martie

Azi am primit al treilea „Ordin de chemare” de la Cercul de recrutare Constanța. Mi s-a făcut părul măciucă în cap când l-am văzut. Pe el e imprimat, foarte vizibil, în chenar, următorul text: „Neprezentarea în 48 ore de la termen aduce după sine pedeapsa cu moartea și confiscarea averii”. Termenul de 5 martie. I l-am

* Ministrul Culturii din Italia

arătat lui Mircea Grigorescu: „Ce mai aștepti, du-te! Altfel, înfunzi pușcăria!”

Măine plec la Constanța. Nu știu ce s-a întâmplat. Am fost în luna ianuarie la Cercul de recrutare, m-am prezentat la comisia medicală, m-a examinat, mi-a dat certificatul de „reformat”, semnat, parafat, ștampilat de toți cei în drept – și, totuși, la două săptămâni după aceea m-am pomenit cu un *Ordin de chemare* emis de același Cerc, ca să mă prezint la comisie. Știam că sunt în ordine, mi-am spus că trebuie să fie o greșeală, nu m-am dus. Peste alte două săptămâni, am primit un al doilea ordin, similar cu primul. Iarăși nu i-am dat nici o atenție. Și acum, al treilea, cu amenințarea pedepsei capitale. Nu mai înțeleg nimic. Măine dimineață plec la Constanța.

4 martie

Să mori de răs și să plângi de necaz! Toată tărășenia cu Cercul militar pornea de la plutonierul care se ocupa cu întocmirea listelor celor trecuți pe la comisia medicală. Te prezinți la el cu Ordinul de chemare, te introduce la comisie, iar după aceea îți „vizează” Ordinul, care servește ca bilet de transport gratuit pe C.F.R. Dar eu, având permis pe C.F.R., deci nemaiavând nevoie de „viza” lui, n-am mai trecut, la plecare pe la el. Asta înseamnă că nu i-am dat bacșișul convenit și cum mă avea pe listă, nu înțelegea să mă scape din mână. De la el au pornit cele trei „ordine” de mâna lui a fost pusă apostila „condamnării la moarte” de pe ultimul, ca să se răzbune și să mă „ciupească” de o sută de lei. Dar eu, acolo, m-am prezentat la un căpitan de serviciu, i-am arătat toate documentele pe care le aveam, i-am arătat și acest ordin năstrușnic, el a făcut puțin ochii mari, a trecut într-un birou alăturat, a venit și mi-a explicat el însuși de unde pornea „chemarea”. „ – Du-te, domnule, acasă, și dacă o să mai primești vreunul, stai liniștit. Dar n-o să mai primești!”

Din toate astea m-am ales cu o altă învățătură: ce ușor se condamnă oamenii la moarte, de către unii neisprăviți. Probabil că mulți vinovați au și pățit-o, așa din senin! Să mori de răs și să

plângi de necaz!... N-am făcut armată decât o zi, și m-am ales cu amenințarea pedepsei capitale. Dar dacă ăș fi fost încorporat, cred că mi-aș fi petrecut „stagiul” numai în carcere și închisori, căci totul în ființa mea refuză disciplina și moravurile militare...

11 aprilie

Ceea ce trebuia să se întâmple, s-a întâmplat: am fost „dat afară” din Direcția Presei. Mai curând sau mai târziu, relațiile mele cu Mircea Grigorescu aveau să ajungă aici. Inevitabilul s-a produs. Dar e o stea sus care veghează. Faptul, care ar fi putut să fie pentru mine o catastrofă, e doar o mică zdruncinare. Și poate că chiar spre bine. Lucrurile s-au petrecut astfel: miercuri seara (7 aprilie), eram, în tură, de serviciu la Secretariat. Trimisesem ziarelor toate materialele zilei și eram responsabil de acest lucru, adică îmi asumam răspunderea pentru ceea ce trimisesem. Știam că totul e în regulă, ca de obicei. Și, totuși, ceva n-a fost „în regulă”!

În cursul acelei seri, pe la ora zece, m-am pomenit cu Raul Anastasiu (un gazetar bătrân, cu experiență, foarte ordonat, tipicar chiar în felul cum își face serviciul), consilier de presă, respectiv șeful serviciului de presă la Ministerul de Externe. De mult timp „colaboram”, adică el aducea comunicatele de la Externe, noi le transmitem ziarelor, fără nici un fel de bătaie de cap. Nenea Raul era un om de încredere și materialele aduse de el erau totdeauna vizate și super vizate, încât el nu lăsa loc, niciodată, la nici un fel de îndoială (cum se întâmplă cu unii șefi de presă de la alte ministere.) În seara aceea, a venit cu un Decret despre avansări în corpul diplomatic. Am luat textul, l-am cercetat – totul era în ordine: o adresă a Ministerului de Externe, cu en tete, ștampilă, semnătură etc., către Direcția Presei să dăm publicității „alăturatul Decret”, semnat de ministrul de Externe, și lista ambasadiorilor și a celorlalți membri ai corpului diplomatic care erau avansați. Nenea Raul mi-a atras în plus atenția că „trebuie neapărat publicat a doua zi”, asta e hotărârea ministrului (Mihai Antonescu). Astfel stând lucrurile, am transmis materialul ziarelor, fără să-l mai consult pe director, care în seara aceea nici n-a trecut pe acolo. (Când era vorba de ceva

îndoielnic, păstram materialul, îl căutam, îl întrebam ce facem, și numai după aceea, îi dădeam drumul mai departe, sau îl opream în sertar.) Decretul a apărut a doua zi în toate ziarele.

Pe la ora 12, a doua zi, mă duceam fluierând, bine dispus, la Direcția Presei. Nu avusesem nici o problemă în seara precedentă, tot ce trimiseseam ziarelor, apăruse. La intrare, portarul, moș Duță, cum vă vede îmi șoptește: „Vă caută dom' director, să vă duceți imediat la dânsul.” Credeam că mă așteaptă vreo bucurie. Urc în „cavoul de ciocolată”, biroul lui Mircea Grigorescu. Acesta mă întâmpină cu sprâncenele lui stufoase zburlete ca la un mistreț, cu o privire gata să mă spintece, și cu o voce furioasă, pe care n-o bănuiam la omul acesta atât de blând, mă întreabă cine l-a adus, la ce oră și de ce am dat drumul „Decretului”. „ – Care decret?” am făcut eu înghețat, căci nu-mi venea în minte în acea clipă. Eram uluit, parcă se prăbușise casa pe mine. Dacă Mircea Grigorescu e atât de înfuriat, înseamnă că s-a întâmplat ceva grav. Mi-a spus că el dăduse ordin la Cenzură și la noi la Secretariat (eu nu știam nimic!) ca în cazul când vine acest Decret să fie oprit, asta fiind dorința primului ministru (Mihai Antonescu). Nu m-a lăsat să-i explic nimic, a bătut violent cu pumnul în masă și a ținut doar să-mi amintească momentul fatal de la ora 6 dimineață când sună telefonul și-l scoală din somn cu „dragă Mircea” sau cu „domnule Grigorescu”, adăugând că în dimineața aceea glasul respectiv i s-a adresat cu „Ascultă, Grigorescule...” Ce i-o fi mai spus nu știu, dar e ușor de bănuț după furia pe care și-o vărsa acum pe mine. „ – Ce sunt eu, mă, să înghit toate astea din cauza voastră?! la-ți pălăria și părăsește imediat Direcția Presei. Dar imediat!... Și să știi: eu te-am băgat în literatură, eu te scot!” Făcea aluzie – cu totul și cu totul fără rost la situația de față - la faptul că el propusese la *Adevărul* tipărirea *Adolescenților de la Brașov*. Cred că în momentul acela ar fi fost în stare să mă sfâșie. Fusese, desigur, frecat urât de tot în dimineața aceea de tartorul cel mare. Dar, cum mă știam nevinovat, am rămas netulburat în sinea mea (uneori sentimentul nevinovăției îți dă puteri de care nu te credeai în stare) și am ieșit pe ușă, nu înainte de a bâigui: „Sunt absolut nevinovat în toată treaba asta... Iar din literatură nu mă va putea scoate nimeni, decât eu însumi, dacă aș crede de cuviință și aș hotărî să ies... N-am avut niciodată „protectori”, nici nu voi căuta să am, astfel că în această direcție,

nimeni nu va putea decide, decât eu însumi. Bună ziua!” La toată discuția asta era de față și Macovescu, el știa că nu eu sunt vinovatul pentru ceea ce s-a întâmplat, dar n-a scos o vorbă.

După plecarea mea, l-a chemat pe Răuleț, șeful personalului de la Direcția Presei și i-a ordonat să facă o „Notă”, cum că nu mai are nevoie de serviciile mele și mă pune la dispoziția Ministerului. În același timp a dat ordin să mi se interzică accesul în Direcția Presei, spre surprinderea lui moș Duță însuși, care mă știa om cumsecade și nu-și putea explica ce am putut face ca să fiu gonit cu atâta... cinste.

Am plecat, m-am dus în oraș, mi-am văzut de ale mele. „Scandalul” mă amuzase doar, ba chiar îmi dădea un fel de euforie, că sunt victima unei erori și voi avea satisfacția finală, când lucrurile se vor lămurii. A doua zi, m-am dus la minister, cu gândul de a încerca să vorbesc cu ministrul, să-i spun ce s-a întâmplat și să-i explic, măcar lui, cum s-a petrecut totul. Acolo, aflu însă că toată lumea știa despre „incident” și că Marcu, bucuros, semnase chiar atunci o decizie de „detașare la Cabinet, în interes de serviciu”. Pasă-mi-te, nici Marcu, nici Bădăuță - nu erau în termeni buni cu Mircea Grigorescu, numit oarecum peste capul lor, de către Mihai Antonescu, pentru a avea acolo un om de „încredere” și de „ispravă”. Acum, Marcu s-a bucurat că putea să mă „ia” de la Direcția Presei și să mă aducă la cabinetul lui.

De fapt, vinovat de tot ce se întâmplase era însuși Mircea Grigorescu într-o măsură (cel puțin tot atât cât și mine!). El primise dispoziția, prin telefon, de la primul ministru (Mihai Antonescu) să nu publice Decretul cu mișcarea în diplomatie semnat de ministrul de Externe (Mihai Antonescu). Trebuia să ne anunțe pe toți trei, cei de la Secretariat (Vasile Damaschin, George Macovescu și eu) și să ne atragă atenția. Dar el nu-i spusese decât lui Damaschin, în cursul dimineții din ziua de pomină, iar acesta uitase să-mi comunice și mie. Poltron cum e, când a izbucnit scandalul, a tăcut chitic, nerecunoscându-și vina.

Pe de o parte, îmi pare bine că s-a întâmplat așa: am scăpat de Secretariatul acela enervant și obositor, de care voiam de mult să scap, și se pare că sunt chiar avantajat prin trecerea la Cabinet, unde, deocamdată (mi-e teamă că nici aici n-o să fac mulți purici!), sunt bine privit. (A quelque chose, malheur est bon...) Pe de altă

parte însă, regret libertatea de la Presă. Oricum, sincer vorbind, mă bucur că am scăpat de Presă, unde, după cum se spune și cum mi se pare și mie acum, instituția aceasta, socotită cea mai aristocrată din Ministerul Propagandei, s-a transformat într-un fel de țișanie, de când a fost invadată de gazetari.

Azi dimineață m-am întâlnit în holul ministerului cu Mircea Grigorescu: el ieșea, eu intram. L-am salutat cuviincios, mi-a răspuns cu zâmbetul lui blajin și mi-a făcut un semn dojenitor și părintesc cu degetul: „Dacă ai ști tu prin ce-am trecut eu!“ părea să spună. Din fericire, pentru el, se pare că furtuna s-a potolit. Ca toate aceste furtuni într-un pahar cu apă...

FILIP

Personaj demn de Dickens sau Dostoievski. Trăiește ca să bea, și bea ca să trăiască. Beția îl face omul cel mai fericit și mai liber din lume. Lipsa alcoolului îl înnebunește. În mijlocul iernii, pe un ger de crapă pietrele, el umblă cu pieptul desfăcut, cu un halat subțire pe umeri, cu o treanță de fular murdar, fost cândva de mătase, găsit în lada de gunoi, legat în jurul gâtului cu o flanelă ciuruită - din care curg petecile, cu niște pantaloni numai zdrențe și un fel de șoșoni de cauciuc legați cu sfori în jurul picioarelor înfășurate în bucăți de jurnal. Doarme în spălătorie, la subsol, cu capul pe câte o bucată de lemn, și uneori îl găsim sforăind afară, în zăpadă, sau, vara, pe trotuar. E sănătos tun și pentru el civilizația, cu toate legile ei, bune sau rele, nu există. La cincizeci de ani (dar pare mai bătrân), dansează de unul singur pe stradă - mânjit totdeauna de catran sau de funingine, ca un cotoi ieșit pe gura hornului - sare într-un picior, se învârtește, face temenele, cântă ca păsările, mugește ca animalele, urlă ca sirenele de alarmă și lată ca un dulău - ai zice că a scăpat de la casa de nebuni, dar e foarte ager la minte și extrem de cinstit. Are un pronunțat simț al ironiei pe care și-o manifestă îndeobște la adresa oamenilor. Ia în derâdere totul, dar nu face nimănui nici cel mai mic rău. Poliția din sector îl cunoaște ca pe un cal breaz, dar îl lasă în pace, nu-i știrbește cu nimic libertatea.

Într-o zi, s-a așezat turcește în mijlocul străzii, la încrucișarea Batiștei cu Cantacuzino și făcea „stopul”. Imitând pe „Mutul” (sergentul mut care dirijează circulația în fața Cercului Militar), ridica numai brațele și indica direcția automobilelor, cu o seriozitate imperturbabilă. Circulația a fost dirijată astfel de el (de fapt, „dirija” fiecare mașină în direcția în care era angajată), până când s-a plictisit și a părăsit... postul.

Altădată, a întrerupt circulația pe cele două străzi care fac colț cu locuința noastră (strada Diane și strada Dr. Bacaloglu), de astă dată în picioare, și oricine voia să treacă pe acolo, pieton sau vehicol, era oprit și îndreptat pe altă cale, făcând semne în dreapta și în stânga, și arătând cu o mână spre servitoarea care spăla scările, iar cu cealaltă direcția permisă pentru circulație. Pe trotuar n-avea nimeni voie să calce, căci se făcea curățenie în casă. Când s-a plictisit și de acest joc, a lăsat brusc mâinile în jos, a făcut un semn din cap, că totul e în ordine, și a zbughit-o în curte.

Pasiunea lui e Maria, servitoarea, care „se ține” cu doi „curcani” și pe care o tachinează întruna pe această chestie. Oricât l-ar amenința fata, el nu se teme de nici unul dintre „curcanii” săi.

Astă vară, într-o seară, venea de la cârciumă și dansa singur în mijlocul străzii, într-un colț umbrat de ramurile copacilor. Era cam întuneric acolo, la ora zece seara. O pereche trecea spre casă. El a sărit din umbră, făcând tot felul de giumbușlucuri în urma lor. Oamenii s-au speriat, au chemat poliția să-l aresteze. Filip s-a cățărat, sprinten, ca o pisică, în pom și de acolo cerea ajutorul doamnei Savopol, stăpâna, care a apărut la fereastra de la etaj: „Filip, nebunule, dă-te jos de acolo!” „ – Mor! Să vină să mă ia de aici!” a răspuns el. Sergentul apărut la fața locului, recunoscându-l, l-a lăsat în pace, asigurându-i pe reclamanți să n-aibă nici o grijă, o să-l pândească pe „individ” și o să-l înhațe când s-o da jos cin copac. Adeseori, când pun mâna pe el, de ochii lumii, îl închid prin față și-i dau drumul pe dindos, fiindcă Filip, cel mai mare contravenient al regulamentelor de tot felul, nu este totuși un client al poliției.

La vârsta lui a colindat lumea și se pricepe cumva la oameni. A fost prin Rusia, prin Olanda, Germania, Italia și alte țări, ca prizonier sau „pe vapor”. Acum s-a pripășit aici, a găsit un adăpost la madam Savopol, unde doarme și mănâncă, dar slujește pe la toți vecinii din jur: sparge lemne, cară cărbuni, cumpără sifoane,

curăță zăpada, e al tuturor și al nimănui, sărac ca un cerșetor și mai bogat ca un împărat. E hazul copiilor și al moșnegilor, al tuturor ce-l privesc – e un corectiv al „seriozității” în care trăiesc oamenii. Când nu are ce bea, e cel mai trist și mai sumbru om: luciditatea îi dă conștiința că e un membru al societății civilizate, și face totul ca să se îmbete și să iasă din această condiție.

Intermezzo – Viișoara, iulie 1945

Am abandonat aceste caiete și îmi pare rău. N-am mai continuat „jurnalul” meu tocmai în anii când ar fi fost cel mai palpitant, 1943 și 1944, deoarece în acești doi ani am trăit foarte intens, am cunoscut foarte mulți oameni, am trecut prin evenimente capitale, ce-au adus schimbări profunde atât în viața țării, cât și în viața mea personală. Păcat! Păcat! Păcat! Dacă aș fi continuat să scriu aici, aș fi avut înregistrat un material de viață enorm și extrem de interesant.

În anul 1943 am lucrat la Cabinetul ministrului Propagandei, conducând, împreună cu Emil Vârtosu, Serviciul relațiilor culturale cu străinătatea. Eram aici numai noi doi – mai târziu acest serviciu a devenit Direcție, cu o sută de funcționari! – și am depus o activitate foarte încordată, uneori epuizantă, însă și foarte pasionantă. Prin „mâna” noastră au trecut atunci toate personalitățile culturale și artistice ale țării, trimise în străinătate pentru conferințe, concerte, recitaluri, expoziții, reprezentații de teatru sau de operă etc. Dintre „clienții” noștri amintesc pe: Traian Săvulescu, Romulus Vuia, dr. Aurel Moga, dr. Danielopol, C. Daicovici, Nichifor Crainic, Ștefan S. Nicolau, Petre Sergescu, C.C.Giurescu, I.M.Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Horia Hulubei, G. Oprescu, George Georgescu, C. Brăiloiu, Silvia Șerbescu, Tiberiu Brediceanu, Maria Moreanu, Emil Marinescu, Dinu Lipatti, Al.Theodorescu, Ion Fotino, Al.Rădulescu, Al.Demetriad, Virgil Pop, Grigoraș Dinicu, Fănică Luca, și foarte mulți alții care nu-mi vin în minte acum. Țările cu care colaboram erau: Germania, Croația, Slovacia, Italia, Bulgaria, Spania, Elveția, Turcia, Suedia, Finlanda, din când în când și Franța. Eram asaltați zilnic de solicitanți – ca cei de mai sus, plus alții din pletora științifică,

literară și artistică - spre a fi trimiși de Ministerul Propagandei să „conferențieze” sau să „cânte” în străinătate. Era, de fapt, un prilej de a face câte un voiaj în Europa pe spezele Statului, în condiții optime, iar unii nici nu s-au mai întors. Eu și cu Vârtosu hotărâam (adică alegeam și propuneam) cine și unde să plece. Aveam lista academicienilor, a universitarilor, a muzicienilor, a artiștilor etc. din care scoteam nume și făceam propuneri ministrului (Al. Marcu) pentru „plecare”. Aveam la dispoziția noastră un „serviciu de pașapoarte” (o funcționară care se ocupa de această problemă) și un serviciu de bilete (pe jovialul „papa Blinoff”, de la O.N.T.), care se îngrijea de reținerea de locuri la vagoanele de dormit, de valută etc. Era destulă bătaie de cap, mai ales că biroul nostru era totdeauna plin de solicitanți care ne presau mereu, și, partea cea mai obositoare, că trebuia să luăm zilnic legătura telefonică cu atașatii culturali de la ambasadele sau legațiile din țările amintite mai sus. Trebuia să cădem de acord asupra persoanelor, asupra temelor sau bucăților muzicale ce vor alcătui programul, asupra datei, duratei, localităților etc. etc. Uneori, chestiunile erau urgente, convorbirile destul de anevoioase (cu Stockholmul sau Madridul, sau cu Ankara, îndeosebi) și toate acestea cereau energie, răbdare, nervi. Pe deasupra, mai aveam și anumite neplăceri: unii dintre „trimișii” noștri oficiali nu se mai întorceau în țară (Petre Sergescu, C. Brăiloiu, Dinu Lipatti etc.), alții ne puneau în situații delicate (Ion Marin Sadoveanu, pe care-l trimisesem pentru niște conferințe în Spania, a fost prins de organele vamale germane, la trecerea prin Franța, cu o mare sumă de bani ilicită și a fost întors din drum). Îmi mai amintesc de pildă că la sfârșitul anului 1943, când bombardamentele engleze asupra Germaniei făceau ravagii, la Berlin se organizase o mare festivitate pentru aniversarea constituirii Asociației germano-române și ni se ceruse de acolo să trimitem cvartetul de coarde Theodorescu (Al. Theodorescu, Al. Rădulescu, Ion Fotino și Ion Jelescu) să contribuie, din partea României, la program. Dar instrumentiștii nu voiau să se ducă, le era teamă de bombardamente. M-au rugat, au insistat să fac „ceva” ca să nu plece. Am temporizat scoaterea pașapoartelor, însă cu o zi înainte de concert au fost luați de nemți, urcați într-un avion și trimiși la Berlin, fără pașapoarte. Acestea au fost expediate cu avionul, peste două zile. Am suferit un frecuş

teribil pe această chestiune din partea ministrului, însă noroc că totul s-a încheiat bine, iar artiștii s-au întors acasă, după câteva zile, sănătoși și teferi. Tot atunci, Grigoraș Dinicu mă bombarda cu scrisori, rugându-mă din suflet să intervin ca să se întoarcă „acasă” cu familia, căci s-a săturat să le tot cânte „de-ale noastre” turcilor din Ankara, Izmir și Istanbul. Nu puteam însă face nimic, deoarece avea contract pentru un an. Și altele, și altele.

Singurul folos plăcut pentru mine din această activitate a fost că în vara lui 1943 (în iulie, când aveam concediu), Marcu mi-a făcut „cadou” o „plecare” de două săptămâni la Istanbul, chipurile sub forma unei „deplasări” în „interes de serviciu” (aveam ca însărcinare să iau contact cu atașatul nostru cultural de acolo (Aurel Decei), unde am petrecut niște încântătoare zile pe malurile Bosforului. (Vârtosu, la rândul lui, a fost în Italia!) Era și normal ca noi, care trimiteam pe atâția peste hotare, să ne „rezervăm” și nouă câte o „ieșire”.

Dar tot din această activitate era să mă aleg cu o belea de care nu m-aș fi achitat întreaga viață. În luna martie 1944, convenisem cu atașatii noștri de la Berlin să trimitem acolo o echipă a Teatrului Național din București, care să joace *Scrisoarea pierdută*. Decorurile, costumele, rechizitele, totul trebuia trimis de aici. Am dus tratative cu Liviu Rebreanu, am căzut de acord, eu, în numele Ministerului Propagandei, am semnat o adresă prin care ceream trimiterea „decorurilor” în Germania, Teatrul le-a expediat, în două vagoane, cu vreo două săptămâni înainte de data spectacolului, urmând ca actorii să se ducă la data fixată pentru reprezentație. Vagoanele cu materialele trimise de Teatrul Național au fost însă surprinse de un bombardament aerian și toate decorurile, costumele și rechizita au ars. Bineînțeles, actorii nu s-au mai dus (spre bucuria lor!), spectacolul s-a anulat. Între timp a survenit bombardamentul de la 4 aprilie, în septembrie Liviu Rebreanu a murit, în țară s-au produs schimbări mari, totul a fost dat uitării. Dar, în primăvara lui 1945, mă pomenesc cu o adresă din partea Teatrului Național din București, semnată de administratorul Manolescu, cel care, la cererea ministrului și cu aprobarea lui Rebreanu, trimisese materiale în Germania; el îmi imputa acum mie pierderea acestora, deoarece dintre toți cei cu care tratase atunci, numai pe mine mă mai găsisese în circulație, și voia nici mai mult nici mai

puțin să mă facă răspunzător pentru paguba suferită de teatru, dat fiind că păstra în arhiva lui adresa, semnată de mine, prin care se cerea trimiterea materialelor în Germania. Ce caraghios! A trebuit să-i explic ministrului (acum în locul lui Marcu era Constantinescu-lași) cum s-au petrecut lucrurile, ca să mă scoată din încurcătură. Domnul Manolescu, ca să scape el de faptul că avea lipsă de inventar, voia să arunce vina pe mine. Și-a dat seama că a făcut o gafă, și a „clasat” afacerea. (Teatrul pierduse între timp localul, bombardat de nemți la 25 august 1944, dar administratorul său, care nu-și pierduse funcția, se ținea de fleacuri...)

Activitatea de la Serviciul relațiilor culturale cu străinătatea a durat până la 4 aprilie 1944, când, în urma primului bombardament american la București, Ministerul Propagandei, fiind atins de o bombă, a intrat în panică, a lăsat totul baltă, și, la fel ca toate celelalte ministere, a plecat în „dispersare” (refugiu).

Tot atunci a încetat și cealaltă activitate a mea din acea perioadă - desfășurată paralel cu prima - aceea de redacție (de fapt, factotum) al revistei *Dacia redivivus*, a cărei apariție lunară o asiguram (a apărut cu regularitate, până la bombardament) și unde scriam „Cronica literară”, rubrica „Aqua-forte”, plus alte articole. Îngrijeam tipărirea revistei, la Tipografia cărților bisericești, selectam materialul pentru publicat, uneori căutam colaboratori (căci cei pe care-i aducea Vasile Netea erau cam prea... uniformi), mă ocupam de distribuție și afișaj etc. O muncă enormă.

La 4 aprilie 1944, toate acestea au încetat. Am intrat într-o binevenită și lungă, chiar prea lungă, vacanță. La 24 aprilie, am plecat și eu, cu o parte a ministerului, în „evacuare”, la Câmpulung Muscel. Aici am petrecut întreaga vară, până la 18 septembrie, când am revenit definitiv în București (unde între timp veneam periodic, o dată sau de două ori pe lună, pentru câte o zi sau două). A fost vara cea mai frumoasă din viața mea - și aș spune din viața „noastră”, fiindcă eram acolo un grup mare de prieteni - scriitori, muzicieni, artiști plastici - care trăiam laolaltă și ne petreceam zilele și nopțile în chefuri și plimbări, în ciuda situației de război (aici nu se simțea deloc) și a alarmelor aeriene (avioanele americane treceau în valuri de câte șase-șapte sute de aparate pe deasupra orașului, dar la Câmpulung n-au lansat nici o bombă, produceau în schimb panică în populația care se refugia în „adăposturi”,

adică în pădure.)* Amintesc dintre cei ce se aflau acolo, ca salariați ai Ministerului Propagandei, pe: Emil Condurache, Tudor Ciortea, Vera Proca, Ernest Bernea, Victor Stroe, Vlaicu Bârna, Mircea Streinul, Florin Codrescu, Ion Frunzetti, Rainer Biernel, Matei Alexandrescu, Vasile Damaschin, C.N. Negoită, Valentina Bardu (buna și draga mea prietenă din acea vară) etc. etc. Se spunea că „lucrăm”, fiindcă ne duceam în fiecare dimineață la vila Drăghicescu, unde erau „birourile”, dădeam bună ziua lui Răuleț, șeful personalului care era însărcinat să ne ia „prezența”, apoi porneam fiecare unde voia. Grupul nostru, al „poetilor”, își avea sediul mai mult la Viscol, lordache, Duță sau Boncoi, cârciumi renumite, cu vinuri bune și fripturi excelente. Organizam șezători literare, festivaluri artistice, făceam excursii prin împrejurimi, dădeam viață acestei urbe de provincie, care devenise atunci un fel de „centru” cultural al țării. Aici locuiau Tudor Mușatescu, G. Oprescu, Al. Rosetti, Mihai Moșandrei, erau în evacuare Virgil Bogdan (filosoful), N.I.Popa (Universitatea din Iași), Sică Alexandrescu, Trixy Checais, Al.Theodorescu (capelmaistrul Filarmonicii), pianista Pușa Popovici, actrița Cella Dima, și alte personalități artistice bucureștene, oaspeți și mândrii ale Câmpulungului – dar viața cea mare, activă, o dirijam noi.

Eu, cu o subvenție primită de la ministrul Marcu, am scos revista de literatură și poezie intitulată *1944* (au apărut două numere, în iulie și august**) unde colaborau mai toți cei ce se aflau în localitate. Actul de la 23 August ne-a surprins acolo și unii dintre noi l-au întâmpinat cu mare entuziasm. (Știu că în noaptea aceea n-am dormit până la ziuă, de bucurie, umblam pe bulevardul Pardon și cântam, în timp ce alții, stăteau închiși în camerele lor și jeleau.) În primele zile după acest eveniment, când orașul rămăsese fără nici un mijloc de informare, deoarece toate legăturile cu Bucureștiul fuseseră întrerupte, tăiate, dezorganizate, am scos cu Vlaicu Bârna, C.N. Negoită și Rainer Biemel, ziarul *Câmpia libertății*, pe care-l scriam noi patru (patru pagini de gazetă), îl tipăream la tipografia Jinga (unde plătea tiparul și hârtia Ștefan Florescu, de

* Vezi amănunte în cartea *Umbre pe pânza vremii*, capitolul consacrat lui Matei Alexandrescu

** Exact, în iunie și iulie

la *Rador*, care dispunea de niște fonduri secrete misterioase), și îl difuzam tot noi, cu prietenii noștri, pe stradă. Foile ne erau smulse din mână de populația avidă de știri, și căreia noi îi ofeream informații „la zi”, culese la aparatele de radio și publicate sub forma unor „telegrame particulare” din Londra, Berna, Ankara, Moscova etc. Bineînțeles, salutăm răsturnarea produsă în țară la 23 august, îi atacam în termeni violenți pe germani, eram de partea anglo-americanilor și ne manifestam bucuria că s-a făcut pace. Au apărut patru numere din *Câmpia libertății*, de la 25 la 28 august, când au sosit la Câmpulung primele ziare ale noului regim de la București: *Scânteia* și *România liberă*.

În această „vară de neuitat”, am cunoscut-o la Câmpulung pe Luchi (Elena Preda), colega de minister (la Direcția studii și documentare), de care însă nu știusem nimic până atunci. Ea mă știa încă de pe băncile Facultății de litere, dar destinul a făcut să ne întâlnim abia acum. E cu patru ani mai mică, deci ea intra în facultate când eu o terminam. Ne-am îndrăgostit și ne-am căsătorit. Totul s-a desfășurat fulgerător, spre mirarea prietenilor și prietenelor noastre. Pentru mine, această întâlnire a fost salvatoare. Găseam în Luchi întruchiparea tuturor visurilor și aspirațiilor mele: o femeie frumoasă, cultă, deșteaptă, modestă, devotată, harnică, ce se asemena cu mine în toate privințele și se potrivea tuturor exigențelor mele. Am simțit, din prima clipă, că este femeia – și singura femeie – cu care aș putea trăi laolaltă o viață întreagă. Față de nici una alta, pe care le cunoscusem până atunci, nu încercasem acest sentiment total, plăcut, odihnitor, de încredere pe care mi l-a inspirat ea. Ne-am cunoscut în luna iunie – luna florilor și a câmpului înverzit – și vreo două luni le-am petrecut împreună, colindând toate potecile din jurul orașului, livezile de pe Flămânda (raiul pe pământ), pajiștile cu iarbă ce ne întindeau covoare moi, catifelate în fața pașilor; am cunoscut splendide zile însoțite și feerice nopți de basm. Ne înstrăinasem complet de ceilalți, trăiam într-o altă lume. Eram niște „trădători”. Eu „trădasem” grupul patronat de Tudor Ciorbea, căruia mă alăturasem de la venirea în oraș, ea „trădase” grupul condus de Emil Condurache, dar până la urmă tot noi am făcut legătura între aceste două grupuri, care altfel nu se prea vedeau cu ochi buni, și am realizat coeziunea între toți „intelectualii” de la Propagandă. (Ceilalți, masa salariaților

„administrativi”, constituiau o lume aparte în care noi nu ne prea amestecam.)

„Idila” a durat, aşadar, vreo două luni. Şi asta, din cauză că nu îndrăzneau să fac gestul suprem de a-i „cere mâna”. Ştiam, eram absolut convins că voi sfârşi prin a spune ceea ce toată fiinţa mea voia să-i spună, dar mă frământam cumplit, nu mă pricepeam cum să procedez, nu găseam cuvintele. Treceam prin momente când mă simţeam ca un zeu, şi prin alte momente când mă socoteam omul cel mai ridicol din lume. Pentru ca totul să se întâmple simplu, spontan, fermecător. În seara de 23 august, după ce am auzit la radio comunicatul despre „încetarea războiului”, am alergat într-un suflet la fereastra ei, am strigat-o, ea a apărut la geam, i-am spus: „Luchi, e pace! Vino jos!” s-a îmbrăcat şi a coborât în stradă. Ne-am pierdut amândoi în mulţimea care invadase bulevardul Pardon, cântând şi dansând de bucurie. Oraşul avea aspectul unei săli imense unde se desfăşura un mare bal popular. Toată noaptea s-a dansat şi s-a cântat. Oamenii se îmbrăţişau pe stradă, restaurantele erau tixite şi n-au mai închis până la ziuă, era o euforie universală, cosmică, febrilă şi contagioasă. În toată acea noapte am fost cu Luchi, pe stradă, apoi la un restaurant, cu alţi prieteni. Prima „noapte” pe care am petrecut-o împreună până dimineată. Atunci, în culmea bucuriei care mă cotropise, mi-am luat inima în dinţi şi m-am hotărât să-i „vorbesc”. Mă înăbuşeam, mi se înecau vorbele în gură, nu puteam să încheg o frază. Dar ea, înţelegând totul, a rostit doar o silabă: „Da”. În clipa aceea s-a produs în existenţa mea o răsturnare de o sută optzeci de grade, am fost cea mai fericită fiinţă din univers!

A doua zi însă au început să mă răscolească tot felul de gânduri. Eram foarte fericit, dar aproape regretam că îmi luasem un „angajament” atât de mare. Voi fi oare în stare, eu, care n-am suportat niciodată o femeie lângă mine mai mult de douăzeci şi patru de ore, să trăiesc în permanenţă cu ea? Voi fi oare vrednic să asigur, nu fericirea, ci măcar mulţumirea unei soţii? Voi putea duce pe umerii mei, care s-au sustras totdeauna de la corvezile societăţii, povara unei căsnicii? Eu, celibatarul ireductibil, să devin un om însurat? Mi se părea o glumă, şi totuşi era o realitate. Aş fi vrut să mă retrag, dar îi „cerusem mâna”, nu mai puteam da înapoi. De fapt nimic nu m-ar fi putut determina să dau înapoi, însă era un

fel de teroare că n-am să pot corespunde angajamentului pe care mi-l asumam, era răzvrătirea „boemului” și „artistului” din mine, care se opuneau voinței și dorinței „bărbatului”. Firește, ei nu-i mărturiseau nimic din toate acestea, deși cred că simțea pricina zbuciumului meu adânc. Mi se pare însă că și ea își propunea „să mă salveze”.

Dilemele au încetat brusc, datorită încurajării primită din partea a doi prieteni: Vlaicu Bârna și Valentina Bardu. (Ce coincidență: numele lor au aceleași inițiale V.B. – Voie bună!) Când i-am împărtășit lui Vlaicu (el era însurat de curând, dar se afla singur la Câmpulung) intențiile mele matrimoniale și temerile ce mă torturau (că n-o să pot ține o „familie” etc.), el mi-a spus: „Lasă, nu-ți face griji în privința asta. Acum domnul Maniu e mare, și o să ne ajute și pe noi.” Vorbele lui de ardelean nu aveau nici un temei pentru mine, dobrogeanul, dar mi-am dat seama că am prieteni care nu mă vor lăsa în drum. Din partea Valentinei am primit adevăratul imbold, care m-a făcut să nu mai stau nici o clipă la îndoială: „Așa se întâmplă în asemenea împrejurări, mi-a spus ea. Perspectiva însurătoarei te sperie la început, dar pe urmă lucrurile se aranjează de la sine și te obișnuiești. Însoară-te! Ai găsit o fată frumoasă, cumsecade, nu pierde ocazia!” Vorbea o artistă. Cuvintele ei au fost decisive.

A doua zi am luat-o pe Luchi și, împreună cu doi „martori”, prietenii mei cei mai buni, Vlaicu Bârna și C.N.Negoită, ne-am prezentat la Ofițerul stării civile și am consfințit căsătoria.

Hotărâsem să facem nunta religioasă la Schitul Ciocanul, unde fusesem cu Luchi într-o excursie și ne plăcuse la amândoi locul. O bisericuță de lemn, cu trei călugări, într-o poziție fermecătoare, pe coasta muntelui, într-o pădure de stejari. Curios, în ziua aceea, când am pășit în schit, amândoi am avut același gând (mărturisit mult mai târziu): „Aici mi-ar place să fac nunta”. Urma să ne cunună Tudor Ciortea și admirabila lui soție Vera Proca. Totul era ca și aranjat. Ne dusesem la schit, vorbisem cu călugării, găsisem, la gazda mea, o căruță să care cele necesare acolo, făcusem invitații; urmau să participe toți prietenii noștri din cele două grupări, Ciortea și Condurache. Dar în săptămâna când trebuia să fie nunta – pe care o întrevăzusem ca nunta din *Călin* al lui Eminescu, „la mijloc de codru des” – au apărut la Câmpulung primele coloane

de soldați ruși. Toate planurile noastre s-au prăbușit la pământ. Totuși, în seara de 31 august am celebrat nunta (fără popă). La gazda unde locuia Luchi, într-o casă la poalele Gruului, cu o curte mare în spate și o livadă ce urca până pe creasta muntelui, am instalat o masă lungă afară, sub cerul liber, am încărcat-o cu ce am mai putut găsi în oraș de-ale mâncării, în schimb vinul era la discreție (cumpărasem trei damigene mari de la „Viscol”), am invitat acolo pe toți prietenii noștri – vreo treizeci de persoane – și am petrecut toată noaptea – o noapte caldă și înstelată - în cântece și veselie. Era o nuntă, dar și un prilej de a „cinsti” marele eveniment al terminării războiului (așa credeam noi atunci). Fericirea noastră nu avea margini. Lumea ni se părea sublimă. Nu știam ce are să urmeze...

Tiparul executat la SC **INFCON** SA
tel./fax: 0241 580 527, 585 627

www.ziuaconstanta.ro

Pericle Martinescu s-a născut la 11 februarie 1911 (m. 22 dec. 2005) în comuna Vișoara, județul Constanța. Cursurile primare le-a făcut în satul natal, iar cele secundare la Liceul „Mircea cel Bătrân” din Constanța, terminate la liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. A absolvit Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, fiind licențiat în filosofie (1935). Ca student, a debutat și a colaborat la principalele reviste literare din Capitală și provincie, cu poezii, cronică, eseuri, studii etc., afirmându-se printre exponenții „generației tinere” din anii '30. Debutul editorial s-a produs în anul 1936 cu romanul *Adolescenții de la Brașov* (retipărit în 1991). Au urmat volumele: *Sunt frate cu un fir de iarbă* (poeme în proză, 1941), *Costache Negri* (monografie, 1966), *Retroproiecții* (eseuri, 1973), *Umbre pe pânza vremii* (amintiri, 1985). În ultimii ani a publicat volumele: *Excursie în Ciclade* (1996), *7 ani cât 70* (1997), *Visul cavalerului* (1998), *Figuri în filigran* (1999), *Odiseea editării Poeziilor lui Eminescu* (2000), *Existențe și creații literare* (2001), *Jurnal intermitent* (2001), *Balada morții lui Edgar Poe* (2003), *Confesiune patetică - Pagini de jurnal intim 1936 - 1939 - vol. 1. - Vulcanul iubirii* (2004), *Uraganul istoriei - Pagini de jurnal intim. vol. 2. - Anul 1940* (2005). Este autorul a numeroase traduceri din literatura universală clasică și modernă.

ISBN: 973-644-391-4

ISBN: 978-973-644-652-8

www.ziuaconstanta.ro